

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju

Bilten br.15, avgust 2001. godine

Fond za humanitarno pravo

Podaci o Tribunalu

Osnivanje

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju (Tribunal) uspostavljen je Rezolucijom 827 Saveta bezbednosti UN, 25. maja 1993. godine.

Sedište

Hag, Holandija

Jurisdikcija

Tribunal ima mandat da krivično goni lica odgovorna za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije, od 1991. godine.

Statutom su određene četiri grupe krivičnih dela u nadležnosti Tribunalala:

- teške povrede Ženevskih konvencija od 1949. godine (član 2)
- kršenje zakona ili običaja ratovanja (član 3)
- genocid (član 4)
- zločini protiv čovečnosti (član 5)

Sudije

Predsednik: Klod Žorda (Claude Jorda) - Francuska

Potpredsednik: Florens Ndepele Muačande Mumba (Florence Ndepele Mwachande Mumba) - Zambija
Predsedavajuće sudije u Većima: Dejvid Entoni Hant (David Anthony Hunt) - Australija, Ričard Džordž Mej (Richard George May) - UK i Almiro Simos Rodrigez (Almiro Simoes Rodrigues) - Portugalija

Sudije: Lal Čand Vora (Lal Chand Vohrah) - Malezija, Fuad Abdel-Moneim Rijad (Fouad Abdel-Moneim Riad) - Egipat, Muhamed Šahabudin (Mohamed Shahabuddeen) - Gvajana, Rafael Nijeto Navia (Rafael Nieto Navia) - Kolumbija, Muhamed El Habib Fasi Fihri (Mohamed El Habib Fassi Fihri) - Maroko, Patrik Lipton Robinson (Patrik Lipton Robinson) - Jamajka, Patriša Vold (Patricia Wald) - USA, Fausto Pokar (Fausto Pocar) - Italija i Liu Dakun (Liu Daqun) - Kina.

Tužilaštvo

Glavni tužilac: sudija Karla del Ponte (Carla Del Ponte) - Švajcarska, od 15. septembra 1999. godine.

Zamenik glavnog tužioca: Grejem Bluit (Graham Blewitt) - Australija, od 15. februara 1994. godine.

Sekretarijat

Sekretar: Hans Holcuis (Hans Holthuis) - Holandija, od 1. januara 2001. godine.

Zamenik sekretara: Bruno Katala (Bruno Cathala) - Francuska, od 18. maja 2001. godine.

Osoblje

Od aprila 2001. godine: 1103 zaposlena iz 74 zemlje.

Budžet

(izražen u US dolarima)

1993. godine – 276 000
1994. godine – 10 800 000
1995. godine – 25 300 000
1996. godine – 35 430 622
1997. godine – 48 587 000
1998. godine – 64 775 300
1999. godine – 94 103 800
2000. godine – 95 942 600
2001. godine – 96 443 900

Pravni postupci

Optužbe:

Od osnivanja Tribunala, 108 pojedinaca je javno optuženo (na osnovu pravila 53 moguće je neobjavljivanje optužnice do uručenja optuženom/optuženima).

Devetorica optuženih više nisu u životu.

Optužnica je povučena protiv 18 okrivljenih (protiv 3 okrivljena dok su bili u pritvoru u Pritvorskoj jedinici UN).

U dva slučaja doneta je oslobađajuća presuda.

Četiri lica su prebačena na izdržavanje kazne. (Goran Jelisić, kome je Žalbeno veće potvrdilo kaznu od 40 godina zatvora, još uvek je u Pritvorskoj jedinici, dok se ne obave formalnosti oko njegovog prebacivanja u jednu od sedam zemalja gde će izdržavati kaznu.)

Trenutno, ukupan broj optuženih je 75. Protiv 48 lica je postupak u toku. Ukupno 46 lica je u pritvoru, 2 se brane sa slobode, dok 27 optuženih još nije uhapšeno.

Protiv 22 lica postupak je u predraspravnoj fazi, protiv 3 lica suđenje je u toku, dok je protiv 11 u toku žalbeni postupak, 6 lica čeka na izricanje presude i kazne, 3 lica čekaju na izricanje kazne, jedno lice čeka transfer u državu u kojoj će izdržavati kaznu, a protiv dva lica su nedavno donešene presude (teče rok za podnošenje obaveštenja o ulaganju žalbe.)

Nalozi za hapšenje

Inicijalni nalozi za hapšenje: izdati protiv svih optuženih lica, a do sada nisu izvršeni protiv sledećih lica:

Željka Meakića, Momčila Grubana, Dušana Kneževića, Gorana Borovnice, Dragana Fuštara, Nenada Banovića, Predraga Banovića, Ranka Češića, Milana Martića, Radovana Karadžića, Ratka Mladića, Ivica Rajića, Mileta Mrkšića, Miroslava Radića, Veselina Šljivančanina, Zorana Marinića, Gojka Jankovića, Dragana Zelenovića, Radovana Stankovića, Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića i Vlajka Stoiljkovića, Milana Lukića, Sredoja Lukića, Stojana Župljanina i Ante Gotovine.

Međunarodni nalozi za hapšenje: u skladu sa pravilom 61 sudska veća izdala su međunarodne naloge za hapšenje Milana Martića, Mileta Mrkšića, Miroslava Radića, Veselina Šljivančanina, Ivicu Rajića, Radovana Karadžića i Ratka Mladića (7).

Četiri naloga za hapšenje, izdata u skladu sa tačkom (D) pravila 55, odnose se na sledeće optužene: Milana Miliutinovića, Nikolu Šainovića, Dragoljuba Ojdanića i Vlajka Stoiljkovića.

Peti nalog za hapšenje, izdat u skladu sa tačkom (D) pravila 55, odnosio se na Slobodana Miloševića.

Pritvor:

Na dan 15. avgusta 2001. godine u Pritvorskoj jedinici UN nalazilo se 46 lica:

Tihomir Blaškić, Zdravko Mucić, Hazim Delić, Esad Landžo, Dario Kordić, Mario Čerkez, Zoran Kupreškić, Mirjan Kupreškić, Vladimir Šantić, Drago Josipović, Vlatko Kupreškić, Dragoljub Kunarac, Miroslav Kvočka, Mladen Radić, Zoran Žigić, Milojica Kos, Milorad Krnojelac, Stevan Todorović, Radislav Krstić, Dragan Kolundžija, Radoslav Brđanin, Radomir Kovač, Vinko Martinović, Momir Talić, Damir Došen, Stanislav Galić, Zoran Vuković, Mitar Vasiljević, Dragoljub Prcač, Mladen Naletilić, Momčilo Krajišnik, Dragan Nikolić, Duško Sikirica, Biljana Plavšić, Blagoje Simić, Milomir Stakić, Dragan Obrenović Slobodan Milošević, Rahim Ademi, Enver Hadžihasanović, Mehmed Alagić, Amir Kubura, Milan Simić, Vidoje Blagojević, Dragan Jokić i Goran Jelisić (čeka transfer u jednu od zemalja gde će izdržavati kaznu.)

Privremeno pušteni - brane se sa slobode: Simo Zarić (privremeno pušten 19. aprila 2000. godine- 26. jula 2001. Pretresno Veće je izdalo naredbu da se Zarić vrati u pritvor 03. septembra 2001. godine radi početka suđenja), Miroslav Tadić (privremeno pušten 19. aprila 2000 - 26. jula 2001. godine Pretresno Veće je izdalo naredbu da se Tadić vrati u pritvor 03. septembra 2001. godine radi početka suđenja).

Na izdržavanju kazne:

Dražen Erdemović (IT-96-22) – izdržavao 5-godišnju kaznu zatvora u Norveškoj; pušten na slobodu ranije (tačan datum nije poznat javnosti), na osnovu poverljive odluke predsednika Tribunala;

Dušan Tadić (IT-94-1) – izdržava 20-godišnju kaznu zatvora u Nemačkoj;

Ante Furundžija (IT-95-17/1) – izdržava 10-godišnju kaznu zatvora u Finskoj;

Zlatko Aleksovski (IT-95-14/1)– izdržava 7-godišnju kaznu zatvora u Finskoj;

Goran Jelisić (IT-95-10) - u Pritvorskoj jedinici UN do okončanja formalnosti oko transfera u jednu od sedam država u kojoj može izdržavati kaznu.

Oslobođeni po svim tačkama optužnice:

Dragan Papić - (IT-95-16)

Zejnir Delalić - (IT-96-21)

Suđenja

A. Pred Prvostepenim većem:

Predraspravna faza:

Milan Simić, Miroslav Tadić, Simo Zarić i Blagoje Simić (IT-95-9)

Stanislav Galić (IT-98-29)

Mitar Vasiljević (IT-98-32)

Vinko Martinović i Mladen Naletilić (IT-98-34)

Radoslav Brđanin i Momir Talić (IT-99-36)

Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić (IT-00-39 & 40)

Dragan Nikolić (IT-94-2)

Milomir Stakić (IT-97-24)

Dragan Obrenović (IT-01-43)

Slobodan Milošević (IT-99-37)

Rahim Ademi (IT-01-46-I)

Enver Hadžihasanović, Mehmed Alagić i Amir Kubura (IT-01-47-I)

Vidoje Blagojević (IT-98-33/1)

Dragan Jokić (IT-01-44)

U toku:

Duško Sikirica, Dragan Kolundžija i Damir Došen (IT-95-8) - suđenje počelo 19. marta 2001. godine.

B. Pred Žalbenim većem:

Zoran Kupreškić, Mirjan Kupreškić, Vlatko Kupreškić, Drago Josipović i Vladimir Šantić (IT-95-16);

Tihomir Blaškić (IT-95-14);

Dragoljub Kunarac, Radomir Kovač (IT-96-23) i Zoran Vuković (IT-96-23/1);

Dario Kordić i Mario Čerkez (IT-95-14/2).

C. Očekuju presudu i izricanje kazne:

Miroslav Kvočka, Mladen Radić, Milojica Kos, Zoran Žigić i Dragoljub Prcać (IT-98-30/1)

Milorad Krnojelac (IT-97-25)

D. Očekuju izricanje kazne:

Hazim Delić, Esad Landžo i Zdravko Mucić (IT-96-21) - (deo "Nakon okončanog žalbenog postupka").

E. Nedavno donešene presude (teče rok od 15 dana za podnošenje obaveštenja o žalbi):

Stevan Todorović (IT-95-9/I)

Radislav Krstić (IT-98-33)

F. Okončani postupci:

Dražen Erdemović (IT-96-22) - 5. mart 1998. godine;

Dragan Papić (IT-95-16) - 14. januar 2000. godine;

Dušan Tadić (IT-94-1) - 26. januar 2000. godine;

Zlatko Aleksovski (IT-95-14/1) - 24. mart 2000. godine;

Anto Furundžija (IT-95-17/1) - 21. jul 2000. godine;

Zejnir Delalić - (IT-96-21) - oslobođen svih optužbi 20. februara 2001. godine;

Goran Jelisić - (IT-95-10) - 5. jul 2001. godine;

Đorđe Đukić - privremeno pušten iz zdravstvenih razloga 24. aprila 1996. godine, umro 18. maja 1996. godine;

Marinko Katava – optužnica povučena 19. decembra 1997. godine, odmah oslobođen;

Ivan Šantić – optužnica povučena 19. decembra 1997. godine, odmah oslobođen;

Pero Skopjak – optužnica povučena 19. decembra 1997. godine, odmah oslobođen;

Slavko Dokmanović – počinio samoubistvo u Pritvorskoj jedinici 29. juna 1998. godine;

Milan Kovačević – umro prirodnom smrću u Pritvorskoj jedinici 1. avgusta 1998. godine.

Presude

Nakon potvrdnog izjašnjavanja o krivici (priznanja krivice):

Dražen Erdemović (IT-96-22): Na prvom pojavljivanju 31. maja 1996. godine izjasnio se krivim po optužbi za ubistvo kao zločin protiv čovečnosti. Pretres uoči izricanja kazne održan je 19. i 20. novembra 1996. godine. Pretresno veće je 29. novembra 1996. godine Erdemoviću izreklo kaznu od 10 godina zatvora. Erdemovićeva odbrana je 23. decembra 1996. godine uložila žalbu na presudu. Žalbeno veće je saopštilo presudu 7. oktobra 1997. godine, nalazeći da se Erdemović nepotpuno izjasnio o krivici, pa je predmet dodeljen novom pretresnom veću kako bi optuženi imao mogućnost da se

ponovo izjasni. Pred Pretresnim većem II, 14. januara 1998. godine, Erdemović se ponovo potvrdno izjasnio o krivici. Zbog kršenja pravila i običaja ratovanja, 5. marta 1998. godine Pretresno veće II mu je izreklo zatvorsku kaznu u trajanju od pet godina zatvora. U avgustu 1998. godine Erdemović je prebačen na izdržavanje kazne u Norvešku. Pušten na slobodu ranije (tačan datum nije poznat), na osnovu poverljive odluke predsednika Tribunala.

Stevan Todorović (IT-95-9/1): Na prvom pojavljivanju 30. septembra 1998. godine izjasnio se da nije kriv po svim tačkama optužnice. Dana 13. decembra 2000. godine pred sudijom Robinsonom izjasnio se da je kriv po prvoj tački optužnice. Tužilaštvo je, u skladu sa sporazumom sa optuženim Todorovićem Pretresnom Veću podnelo poverljivi podnesak u kome je potvrdilo povlačenje ostalih tačaka optužnice. Nakon toga, 19. januara 2001. godine Todorović je potvrdio svoje priznanje krivice pred Pretresnim Većem III u punom sastavu. Pretresno Veće III je Stevana Todorovića oglasilo krivim po prvoj tački optužnice za progone na političkoj, rasnoj i verskoj osnovi kao zločine protiv čovečnosti. Pretresno Veće je III je 31. jula 2001. godine Todoroviću izreklo kaznu od 10 godina zatvora.

Goran Jelisić (IT-95-10): Pretresno veće I donelo je 19. oktobra 1999. godine presudu kojom je oslobodilo Gorana Jelisića optužbe za genocid počinjen u Brčkom 1992. godine. Posle Jelisićevog potvrdnog izjašnjavanja o krivici za zločine protiv čovečnosti i kršenja zakona ili običaja rata po 31 tački optužnice, isto Pretresno veće mu je 14. decembra 1999. godine izreklo kaznu od 40 godina zatvora. Jelisićeva odbrana je 15. decembra 1999. godine uložila žalbu protiv presude i izrečene kazne. Dana 5. jula 2001. Žalbeno veće je potvrdilo izrečenu kaznu od 40 godina zatvora.

Nakon prvostepenog postupka:

Zoran Kupreškić (IT-95-16): Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po jednoj tački optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i osudilo ga na 10 godina zatvora. Odbrana je 26. 1. 2000. godine uložila žalbu na presudu i na kaznu.

Mirjan Kupreškić (IT-95-16): Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po jednoj tački optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i osudilo ga na 8 godina zatvora. Odbrana je 28. 1. 2000. uložila žalbu na presudu i na kaznu.

Vlatko Kupreškić (IT-95-16): Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po jednoj tački optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i osudilo ga na 6 godina zatvora. Odbrana je 25. 1. 2000. godine uložila žalbu na presudu i na kaznu.

Drago Josipović (IT-95-16): Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po tri tačke optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i osudilo ga na 15 godina zatvora. Odbrana je 26. 1. 2000. uložila žalbu na presudu i na kaznu. Tužilaštvo je 31. 1. 2000. takođe uložilo žalbu na presudu i kaznu.

Vladimir Šantić (IT-95-16): Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po tri tačke optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i osudilo ga na 25 godina zatvora. Odbrana je 24. 1. 2000. godine uložila žalbu na presudu i na kaznu. Tužilaštvo je 31. 1. 2000. godine takođe uložilo žalbu na presudu i kaznu.

Tihomir Blaškić (IT-95-14): Pretresno veće I ga je 3. marta 2000. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti i krivične odgovornosti nadređenog po 6 tačaka optužnice za teške povrede Ženevskih konvencija i po 10 tačaka optužnice za kršenje zakona ili običaja ratovanja i osudilo ga na 45 godina zatvora. Odbrana je 17. 3. 2000.godine uložila žalbu na presudu i na kaznu.

Dragoljub Kunarac (IT-96-23): Pretresno veće II ga je 22. februara 2001. godine proglasilo krivim na osnovu individualne i krivične odgovornosti nadređenog po 5 tačaka optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i po 7 tačaka optužnice koja ga tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja i osudilo ga na 28 godina zatvora. Odbrana je 6. marta 2001. godine uložila žalbu na presudu.

Radomir Kovač (IT-96-23): Pretresno veće II ga je 22. februara 2001. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po 2 tačke optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i po 2 tačke optužnice koja ga tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja i osudilo ga na 20 godina zatvora. Odbrana je 6. marta 2001. godine uložila žalbu na presudu.

Zoran Vuković (IT-96-23/1): Pretresno veće II ga je 22. februara 2001. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po 2 tačke optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti i po 2 tačke optužnice koja ga tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja i osudilo ga na 12 godina zatvora. Odbrana je 6. marta 2001. godine uložila žalbu na presudu.

Dario Kordić (IT-95-14/2): Pretresno veće III ga je 26. februara 2001. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po 4 tačke optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti, po 5 tačaka optužnice koja ga tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja i po 3 tačke optužnice koja ga tereti za za teške povrede Ženevskih konvencija i osudilo ga na 25 godina zatvora. Odbrana je 12. marta 2001. godine uložila žalbu na presudu. Tužilaštvo je uložilo žalbu na presudu 13. marta 2001. godine.

Mario Čerkez (IT-95-14/2): Pretresno veće III ga je 26. februara 2001. godine proglasilo krivim na osnovu individualne i krivične odgovornosti nadređenog po 4 tačke optužnice koja ga tereti za zločine protiv čovečnosti, po 5 tačaka optužnice koja ga tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja i po 6 tačaka optužnice koja ga tereti za teške povrede Ženevskih konvencija i osudilo ga na 15 godina zatvora. Odbrana je 12. marta 2001. godine uložila žalbu na presudu. Tužilaštvo je uložilo žalbu na presudu 13. marta 2001. godine.

Radislav Krstić (IT-98-33): Pretresno Veće I ga je 02. avgusta 2001. godine proglasilo krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti za genocid, za zločine protiv čovečnosti i kršenje zakona ili običaja ratovanja i osudilo ga na 46 godina zatvora.

Nakon okončanog žalbenog postupka:

Duško Tadić (IT-94-1): Pretresno veće II proglasilo ga je krivim 7. maja 1997. godine na osnovu individualne krivične odgovornosti po 5 tačaka optužnice za kršenje zakona ili običaja ratovanja i po 6 tačaka optužnice za zločine protiv čovečnosti. Osuđen je na 20 godina zatvora 14. jula 1997. godine. Žalbu na presudu su uložili i odbrana i Tužilaštvo, dok je odbrana uložila žalbu i na izrečenu kaznu. Žalbeno veće je 15. jula 1999. godine proglasilo optuženog krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po dodatnih 9 tačaka optužnice: 7 koje ga terete za teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine, jednu za kršenje zakona ili običaja ratovanja i jednu za zločin protiv čovečnosti. Tadić je 11. novembra 1999. godine osuđen na 25 godina zatvora. Odbrana je 25. novembra 1999. godine uložila žalbu na izrečenu kaznu. Spojivši postupke povodom žalbi na kaznu od 14. jula 1997. godine i 11.

novembra 1999. godine, Pretresno veće je 26. januara 2000. godine smanjilo kaznu na 20 godina zatvora.

31. oktobra 2000. godine, Duško Tadić je transportovan u Nemačku na odsluženje kazne.

Zlatko Aleksovski (IT-95-14/1): Proglašen je krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti i odgovornosti nadređenog po jednoj tački optužnice za kršenje zakona ili običaja ratovanja, odnosno za povrede ličnog dostojanstva. Pretresno veće I bis osudilo ga je 7. maja 1999. godine na 2 godine, 10 meseci i 29 dana zatvora. Budući da je imao pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vreme provedeno u pritvoru, i to u trajanju od 2 godine, 10 meseci i 29 dana, Pretresno veće je odlučilo da Aleksovski bude odmah pušten iz pritvora, bez obzira na eventualne žalbe. Žalbe na presudu su uložili i Tužilaštvo i odbrana, dok se Tužilaštvo žalilo i na izrečenu kaznu. Žalbena veće je 9. februara 2000. godine odlučilo da Aleksovskog vrati u pritvor. Donevši presudu kojom je odbilo žalbu odbrane i usvojilo žalbu Tužilaštva na izrečenu kaznu, Žalbena veće je 24. marta 2000. godine, uvećalo kaznu Aleksovskom na 7 godina zatvora.

22. septembra 2000. godine, Zlatko Aleksovski je transportovan u Finsku na odsluženje kazne.

Anto Furundžija (IT-95-17/1): Pretresno veće II proglasilo ga je, 10. decembra 1998. godine, krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po dve tačke optužnice koje ga terete za kršenje zakona ili običaja ratovanja i osudilo na 10 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu. Žalbena veće je 21. jula 2000. godine odbacilo žalbu i potvrdilo presudu i kaznu koju je izreklo Pretresno veće II. 22. septembra 2000. godine, Anto Furundžija je transportovan u Finsku na odsluženje kazne.

Dražen Erdemović (IT-96-22): Na prvom pojavljivanju 31. maja 1996. godine, izjasnio se krivim po optužbi za ubistvo kao zločin protiv čovečnosti. Pretres uoči izricanja kazne održan je 19. i 20. novembra 1996. godine. Pretresno veće je 29. novembra 1996. godine Erdemoviću izreklo kaznu od 10 godina zatvora. Erdemovićeva odbrana je 23. decembra 1996. godine uložila žalbu na presudu. Žalbena veće je saopštilo presudu 7. oktobra 1997. godine, nalazeći da se Erdemović nepotpuno izjasnio o krivici, pa je predmet dodeljen novom pretresnom veću kako bi optuženi imao mogućnost da se ponovo izjasni. Pred Pretresnim većem II, 14. januara 1998. godine, Erdemović se ponovo potvrdno izjasnio o krivici. Zbog kršenja pravila i običaja ratovanja, 5. marta 1998. godine Pretresno veće II mu je izreklo zatvorsku kaznu u trajanju od pet godina zatvora. U avgustu 1998. godine, Erdemović je prebačen u Norvešku na izdržavanje kazne. Pušten na slobodu ranije (tačan datum nije poznat), na osnovu poverljive odluke predsednika Tribunala.

Zejnir Delalić (IT-96-21): Pretresno veće II ga je 16. novembra 1998. godine oslobodilo krivice po 11 tačaka optužnice za teške povrede Ženevskih konvencija i za kršenje zakona ili običaja ratovanja. Delalić je 16. 11. 1998. pušten na slobodu. Tužilaštvo je 26. 11. 1998. uložilo žalbu na presudu. Žalbena veće je 20. februara 2001. godine potvrdilo oslobađajuću presudu.

Goran Jelisić (IT-95-10): Pretresno veće I donelo je 19. oktobra 1999. godine presudu kojom je oslobodilo Gorana Jelisića optužbe za genocid počinjen u Brčkom 1992. godine. Posle Jelisićevog potvrdnog izjašnjavanja o krivici za zločine protiv čovečnosti i kršenja zakona ili običaja rata po 31 tački optužnice, isto Pretresno veće mu je 14. decembra 1999. godine izreklo kaznu od 40 godina zatvora. Jelisićeva odbrana je 15. decembra 1999. godine uložila žalbu protiv presude i izrečene kazne. Dana 5. jula 2001. Žalbena veće je potvrdilo izrečenu kaznu od 40 godina zatvora.

Ponovno razmatranje na Pretresnom veću:

Zdavko Mucić (IT-96-21): Pretresno veće II proglasilo ga je, 16. novembra 1998. godine, krivim na osnovu individualne i krivične odgovornosti nadređenog po 6 tačaka optužnice koja ga tereti za teške povrede Ženevskih konvencija i po 5 tačaka optužnice koja ga tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja i osudilo ga na 7 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu i na kaznu. Tužilaštvo je uložilo žalbu na kaznu. Žalbeno veće je 20. februara 2001. godine poništilo kumulativne presude po svim tačkama za delo kršenja zakona ili običaja ratovanja, a preostali deo presude je vraćen Pretresnom veću na ponovno razmatranje.

Hazim Delić (IT-96-21): Pretresno veće II proglasilo ga je, 16. novembra 1998. godine, krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po 7 tačaka optužnice koja ga tereti za teške povrede Ženevskih konvencija i po 7 tačaka optužnice koja ga tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja i osudilo ga na 20 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu i na kaznu. Tužilaštvo je takođe uložilo žalbu. Žalbeno veće je 20. februara 2001. godine poništilo kumulativne presude po svim tačkama za delo kršenja zakona ili običaja ratovanja, a preostali deo presude je vraćen Pretresnom veću na ponovno razmatranje.

Esad Landžo (IT-96-21): Pretresno veće II proglasilo ga je, 16. novembra 1998. godine, krivim na osnovu individualne krivične odgovornosti po 9 tačaka optužnice koja ga tereti za teške povrede Ženevskih konvencija i po 9 tačaka optužnice koja ga tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja, i osudilo ga na 15 godina zatvora. Odbrana je uložila žalbu na presudu i na kaznu. Žalbeno veće je 20. februara 2001. godine poništilo kumulativne presude po svim tačkama za delo kršenja zakona ili običaja ratovanja, a preostali deo presude je vraćen Pretresnom veću na ponovno razmatranje.

Oslobađajuće presude po svim tačkama optužnice:

Zejnil Delalić (IT-96-21): Pretresno veće II ga je 16. novembra 1998. godine oslobodilo krivice po 11 tačaka optužnice za teške povrede Ženevskih konvencija i za kršenje zakona ili običaja ratovanja. Delalić je 16. 11. 1998. pušten na slobodu. Tužilaštvo je 26. 11. 1998. uložilo žalbu na presudu. Žalbeno veće je 20. februara 2001. godine potvrdilo oslobađajuću presudu.

Dragan Papić (IT-95-16): Pretresno veće II ga je 14. januara 2000. godine oslobodilo krivice po jednoj tački optužnice koja ga tereti za zločin protiv čovečnosti. Papić je 14. 1. 2000. pušten na slobodu. Žalbe nisu uložene.

Predmet Kordić i Čerkez - IT-95-14/2-T

Dario Kordić i Mario Čerkez su optuženi zajedno sa još četiri saoptužena, uključujući i *Tihomira Blaškića* i *Zlatka Aleksovskog*. Po predaji *Tihomira Blaškića* i po hapšenju *Zlatka Aleksovskog*, postupci protiv njih su razdvojeni. *Dario Kordić* i *Mario Čerkez* sa još dvojicom saoptuženih, *Ivanom Šantićem* i *Perom Skopljakom*, predali su se Tribunalu 6. oktobra 1997. godine. Na svom prvom pojavljivanju pred Tribunalom, 8. oktobra 1997. godine, sva četvorica su se izjasnila da nisu krivi. U decembru 1997. godine povučene su sve optužbe protiv *Ivana Šantića* i *Pere Skopljaka*.

Zajedničko suđenje *Dariju Kordiću* i *Mariju Čerkezu* je počelo 12. aprila 1999. godine. Završne reči su date 14. i 15. decembra 2000. godine. U toku suđenja Tužilaštvo je pozvalo ukupno 122 svedoka, Kordićeva odbrana 62, Čerkezova 55, dok je Pretresno veće pozvalo 2 svedoka. Tužilaštvo je podnelo 2743 dokazna predmeta, Kordić 1614, Čerkez 210, a Pretresno veće 1 dokazni predmet. Suđenje Kordiću i Čerkezu je do sada najduže suđenje pred Tribunalom. U toku ovog suđenja je održano ukupno 239 ročišta.

Dariju Kordiću i Mariju Čerkezu je sudilo Pretresno veće III u sledećem sastavu:

Presedavajući sudija Ričard Mej (Richard May) - Velika Britanija, sudija Muhamed Benuna (Mohamed Bennouna) - Maroko i sudija Patrik Lipton Robinson (Patrick Lipton Robinson) - Jamajka.

Tužilaštvo:

Džefri Najs (Geoffrey Nice), Kenet Skot (Kenneth Scott), Suzan Somers (Susan Somers) i Patrik Lopez-Teres (Patrick Lopez-Terres).

Obrana Darija Kordića:

Mitko Naumovski, advokat iz Zagreba, kancelarija "Hunton & Williams and Stein" i "Volinsky & Callaghan" - Tarner Smit (Turner Smith), Stiven Sajers (Stephen Sayers), Kristofer Brauning (Christopher Browning), i Ksenija Turković.

Obrana za Marija Čerkeza:

Zastupnike je odredio sekretar Tribunala u skladu sa Uputstvom o dodeli branioca po službenoj dužnosti:

Božidar Kovačić i Goran Mikuličić.

Podaci o optuženima:

Dario Kordić je rođen 14. decembra 1960. godine u Sarajevu, BiH. Dobrovoljno se predao 6. oktobra 1997. godine i istog dana je sproveden u Pritvorsku jedinicu UN. Na prvom pojavljivanju pred sudom dana 8. oktobra 1997. godine izjasnio se da nije kriv po svim tačkama optužnice.

Dario Kordić je bio predsednik HDZ BiH, potpredsednik Hrvatske zajednice Herceg-Bosne i potpredsednik Hrvatske Republike Herceg-Bosne, kao i član HVO - Hrvatskog vijeća obrane.

Prema navodima optužbe *Dario Kordić* je u periodu od novembra 1991. do marta 1994. godine rukovodio napadima na civile, bosanske Muslimane, na teritoriji Lašvanske doline u Centralnoj Bosni.

Mario Čerkez je rođen 27. marta 1959. godine u selu Rijeka, opština Vitez, BiH. Dobrovoljno se predao 6. oktobra 1997. godine i istog dana je sproveden u Pritvorsku jedinicu. Na prvom pojavljivanju pred sudom dana 8. oktobra 1997. godine izjasnio se da nije kriv po svim tačkama optužnice. *Mario Čerkez* je bio zapovednik Viteške brigade HVO.

Navodi optužbe protiv Čerkeza se odnose na period od aprila 1992. do septembra 1993. godine.

Optužbe:

Optužnica tereti *Darija Kordića* i *Marija Čerkeza* na osnovu individualne krivične odgovornosti (član 7 (1) Statuta Tribunala) i na osnovu krivične odgovornosti nadređenog (član 7 (3) Statuta Tribunala) za:

- teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949 - (član 2 - namerno ubijanje; namerno nanošenje teške patnje ili ozbiljne telesne ili zdravstvene povrede; nečovečno postupanje; nezakonito zatvaranje civila; uzimanje civila za taoce; masovno razaranje imovine);
- kršenja ratnog prava ili običaja ratovanja - (član 3 - nezakoniti napadi na civile; nezakonit napad na civilne objekte; ubistvo; nasilje nad životom i osobom; surovo postupanje; uzimanje talaca; bezobzirno razaranje koje nije opravdano vojnim potrebama; pljačka javne i privatne imovine; razaranje i namerno oštećenje verskih ili obrazovnih institucija);
- zločine protiv čovečnosti - (član 5 - progoni na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi, ubistvo; nečovečno postupanje, zatvaranje).

Suđenja u 1999. godini

Suđenje je počelo 12. aprila 1999. godine. Održana su 104 ročišta, od kojih su 11 bile zatvorene sednice. Saslušano je 66 svedoka optužbe, od kojih su 23 imali status zaštićenih svedoka i dvojica su saslušana u svojstvu veštaka.

Veštaci: Robert Donija (Robert Donia) i Džon Bartlet Alkok (John Bartlett Allcock).

Zaštićeni svedoci:

Ostali svedoci:

Ismet Sahinović - zamenik komandira opštinskog štaba TO u Busovači i pripadnik 308. brdske brigade,

Dragutin Zvonimir Čičak - zamenik predsednika opštinskog odbora HDZ-a u Busovači,

Edib Zlotrg - policajac, pripadnik Armije BiH, bio je zatvoren u logoru Kaonik,

Muhamed Mujezinović - lekar iz Viteza, član kriznog štaba u Vitezu,

Čarls Meklod (Charles McLeod) - član posmatračke misije Evropske zajednice,

Ekrem Mahmutović - operativni oficir Armije BiH,

Abdulah Ahmić - pripadnik TO u selu Ahmići,

Munib Kajmović - predsednik SDA u Vitezu,

Kadir Đidić - predsednik lokalnog ogranka SDA u Vitezu,

Nusreta Mahmutović - supruga ubijenog zamenika šefa policije u Starom Vitezu Šabana Mahmutovića.

Enes Surković - inženjer, bio je zatvoren u bisokopu u Vitezu i u logoru Kaonik,

Esan Baja (Ehsan Bajwa) - istraživač kancelarije Tužilaštva,

Stjepan Kljujić - bivši predsednik HDZ u BiH,

Alister Rul (Alistair Rule) - major britanskih oružanih snaga,

Dejvid Najdžel Pinder-Konk (David Nigel Pinder-Koehn) - šef UNPROFOR odeljenja za odnose sa javnošću,

Pajam Akavan (Payam Akhavan) - specijalni izveštač za ljudska prava UN,

Brajan Šon Čarls Voters (Bryan Shaun Charles Watters) - oficir borbenog korpusa britanske armije u Bosni,

Endrju Viliams (Andrew Williams) - narednik u britanskim trupama stacioniranim u Gornjem Vakufu,

Džon Elis (John Elis) - major britanskih trupa stacioniranih u Gornjem Vakufu,

Rodrik Kordi - Simpson (Roderick Cordy - Simpson) - načelnik štaba UNPROFOR u BiH od septembra 1992. godine do aprila 1993. godine,

Fuad Zećo - član ratnog predsedništva opštine Vitez,

Danijel Dejmon (Daniel Damon) - slobodni novinar, najčešće je radio za Sky News,

Sulejman Kavazović - načelnik za transport štaba TO u Vitezu, zatvoren u zgradi SDK u Vitezu,

Lars Bagesen (Lars Baggesen) - major danske vojske, u Bosni je bio član posmatračke misije Evropske zajednice,

Henrik Morsink (Hendrik Morsink) - oficir holandske armije, član posmatračke misije Evropske zajednice,

Nihad Rebihić - pripadnik TO u Vitezu,

Alan Lastsen (Allan Laustsen) - oficir holandske policije, član posmatračke misije Evropske zajednice,

Li Kent Vitvort (Lee Kent Whitworth) - bivši oficir britanske armije, bio u Vitezu tokom 1993. godine,

Filip Frensis Endrju Dženings (Philip Francis Andrew Jennings) - major britanske armije,

Rolf Vekeser (Rolf Weckesser) - bivši pukovnik nemačke vojske, član posmatračke misije Evropske zajednice,

Mark Vilijam Bover (Mark William Bower) - major britanske armije, deo britanskih snaga stacioniranih u okolini Viteza,

Majkl Lesli Bufini (Michael Leslie Buffini) - oficir za vezu UN,

Flojd Karter (Floyd Carter) - boravio u Bosni od novembra 1993. godine do marta 1994. godine, podnosio izveštaje kancelariji generalnog sekretara UN i Pentagonu,
Alister Dankan (Alistair Duncan) - general britanske armije,
Pol Šiper (Paulus Schipper) - potpukovnik holandske armije,
Martin Forgrejv (Martyn Forgrave) - oficir za vezu UNPROFOR,
Stjepan Tuka - član HDZ, zapovednik oružanih snaga HVO u Fojnici,
Angus Hej (Angus Hay) - major u britanskom bataljonu koji je bio stacioniran u Novoj Bili,
Johan Verhoven (Johan Verhoeven) - oficir belgijske armije, član posmatračke misije Evropske zajednice,
Ole Briks Andersen (Ole Brix Andersen) - šef danske delegacije posmatračke misije Evropske zajednice,
Nasiha Neslanović - svedočila na zatvorenoj sednici.

Suđenja u 2000. godini

10. januar 2000. godine

Ante Breljaš, poručnik specijalne jedinice "Vitezovi", svedok optužbe

"Ja sam bio politički oficir u jedinici za informacije i propagandu... Bio sam odgovoran za zatvorenike i morao sam da brinem o njima... Jednom nedeljno držao sam konferenciju za štampu zajedno sa šefom Blaškićeve jedinice za informacije i propagandu, koji je inače svima bio nadređen, a takođe smo išli u Busovaču jednom nedeljno sa Dariom Kordićem i Blaškićem i nekim drugim osobama... U većini prilika, on (Kordić), je govorio: 'Ovde smo već 1.000 godina. Grobovi naših predaka su ovde i branićemo ih do kraja i uspećemo u tome'... Po mom mišljenju želeo je da podstakne mržnju između Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini... Nastavljao je da govori o borbi protiv Muslimana; da se Hrvati Bosne i Hercegovine moraju boriti za opstanak u sopstvenoj zemlji, koja je hrvatska već 1.000 godina, da moramo zaštititi hrvatske grobove. "

U drugoj polovini decembra svedok je susreo Kordića na imanju fabrike "Impregnacija":

"To je bilo u decembru, u drugoj polovini decembra, kada je Armija BiH napala Križanićevo Selo. Pošto je g. Blaškić bio u Mostaru, onda je g. Kordić lično vodio odbranu Križanićevog Sela i Buhine Kuće... Stigao sam sa svojih deset ljudi da pokušamo da postavimo liniju fronta. Tada sam ga sreo kod "Impregnacije" sa komandantima Viteške brigade, i razmatrali su stvari koje se tiču tog napada... Bio je jedan od komandanata, tu se nalazio lokalni komandant i on kao njegov pretpostavljeni... Primitio sam da on u stvari nije imao nikakvog strateškog vojnog iskustva, ali je takođe govorio da je stekao uticaj u jedinicima u toj oblasti... Nije mogao da izdaje naređenja Darku Kraljeviću jer je Darko Kraljević bio moćan čovek, ali je mogao da nagovesti Darku Kraljeviću šta bi trebalo uraditi i Darko Kraljević bi se odmah složio sa tim... Bio je napad na Busovaču, i u to vreme g. Blaškić je bio komandant vojnog okruga, i on (Kordić) je tražio od Blaškića, zato što je samo Blaškić mogao stvarno da pokrene trupe, da pokrene tešku artiljeriju. Kordić je tražio da on tako uradi, i Blaškić je bio taj koji je pokrenuo artiljeriju. "

Na pitanje tužioca da li je tačno da su 400 Muslimana držani kao zarobljenici u školi u Dubravici, svedok je rekao:

"Pa, ne 400, to znam, malo manje. Oko 350, možda malo više... Žene i deca su bili u učionicama, a muškarci i neke žene koje nisu želele da se odvoje od svojih muževa i dece, bili su u vežbaonici. Zarobljenici u podrumu, to nisu bili ti zarobljenici. To su bili vojni zarobljenici, i oni su razdvojeni od svih ostalih zarobljenika koji su bili dovedeni tu ranije... Oni su bili tu dok nisu ubijeni... To su bili zarobljenici uhvaćeni blizu Bobaša. Prvo su tu bila tri civila koji su se izgleda predstavljali kao vojna lica, ali su u stvari bili civili koji su želeli hranu. Jedan od zatvorenika je bio zanatlija u hotelu u Vitezu... U podrumu im nije bilo dobro. Uslovi su tamo bili užasni. Ipak, u vežbaonici je bilo mnogo ljudi, bez dovoljno vazduha. Što se tiče vode, nismo im davali boce, već su u hodniku imali toalet i mogli su da koriste vodu iz česme. Žene i deca su imali nešto bolje uslove jer su se kretali iz vežbaonice do učionica gde je, na kraju, situacija bila podnošljivija... Hrana je bila ograničena za sve, ali oni su bili potpuno bez hrane. U stvari, delili su jednu konzervu na dva zatvorenika... Bilo je slučajeva da su ljudi maltretirani... Neki vojnici... ne želim da ih imenujem, vezivali su zarobljenike u lance, terali ih da laju i ujedaju druge zarobljenike, a onda bi im drugi zatvorenik uzvratilo."

Džefri Najs, zastupnik optužbe, izneo je tvrdnju da su zarobljenici koji su terani da kopaju rovove bili korišćeni kao ljudski štit. Svedok je to potvrdio:

"Postavljali su radnike ispred vojnika. Nije to u stvari bila namera da ih koriste kao ljudski štit, ali je to bilo protiv pravila rata jer je trebalo prvo da idu vojnici pa radnici. Ali u ovom slučaju je bilo obrnuto."

Upitan od strane tužioca da li su neki vojnici praktikovali da odsecaju uši pripadnicima Armije BiH, svedok je izjavio: "To se dešavalo u svim oblastima u okolini Viteza. Bilo je vojnika koji su pribegavali takvoj praksi."

Na pitanje da li je između 17. i 20. aprila Darko Kraljević, komandant "Vitezova", izdao naredbu da ako se ofanziva Armije BiH nastavi, škola u Dubravici treba da bude minirana zajedno sa zarobljenicima, svedok je odgovorio:

"Ne samo što je to rekao, već je to bilo pripremljeno, miniranje škole u Dubravici, sa svim ljudima unutra, ko god se tamo zatekao."

"G. Čerkez, u prvoj polovini (godine), komandovao je Vitezom u celini. U svojoj operativnoj zoni, njegovi operativci su odlučivali šta će biti počišćeno a šta ne, šta će se desiti. Ali su 'Vitezovi' u to vreme mogli biti upućeni u određeni segment, određenu oblast koja će biti napadnuta, ali je takva naređenja mogao da izda Darko Kraljević i samo Darko Kraljević."

Na pitanje ko je mogao izdavati naredbe Darku Kraljeviću, svedok je odgovorio:

"Pa, takve naredbe su mogle doći od Marija Čerkeza u prvoj polovini 1993. godine. U drugoj polovini 1993. godine samo od Blaškića."

Objasnivši svoju ulogu kao prevodioca na zahtev Darka Kraljevića, u incidentu kada je konvoj humanitarne pomoći, koji je išao od Splita ka Tuzli, tzv. "konvoj radosti", blokiran na raskrsnici kod Dubrave, svedok navodi sledeće:

"Video sam Marija Čerkeza, bio je tamo izvestan broj ljudi u kamionima, i takođe sam video cisternu i britanski ili pre UN APC (vozilo). Mario Čerkez mi je tada rekao da treba da im kažem da ne mogu da nastavim, jer je Darko Kraljević takođe došao i on je rekao: 'Kaži im da ne mogu da nastavim' i ja sam to rekao starešini, i rekao sam mu: 'Moj komandant kaže da ne možete nastaviti jer će okrenuti svoje RPG prema vama i pucati', i tada je moj komandant Darko Kraljević rekao: 'I kaži im da moram pretražiti cisterne'. I tako sam ih pitao da li će nam to dopustiti. Dopustili su nam i kada smo ih pretražili, onda je on rekao komandantu Viteške brigade Mariju Čerkezu: 'Reci nam šta da radimo sada, da ih pustim ili šta?'. Mario Čerkez je rekao: 'O ne, nećemo ih pustiti'. Onda je rekao, 'Sačekajte ovde. Dok ne izdam

naredbu za povlačenje, ne povlačite se', i ja sam to rekao starešini. Starešina je otišao da spava, i ja sam otišao u vozilo jer je u međuvremenu pala noć. I tako sam bio tamo do 3 ili 4 ujutro u tom vozilu, spavao, i onda je došao vojnik i pitao me da pustim APC ili cisternu da idu, i ja sam otišao do starešine i rekao: 'Slobodni ste. Možete ići sada.'... To je bio konvoj koji je formiran u Splitu i išao je za Tuzlu... Nema živog čoveka koji bi objasnio šta se desilo sa konvojem. Trebalo bi vam bar 30 ili 40 ljudi koji su bili na raznim mestima jer je odjednom, ovaj konvoj preuzet i niko ne zna gde je otišao. Negde oko 100 do 120 kamiona je otišlo u fabriku eksploziva i bilo je tamo, a ostali su odveženi, takođe u različitim pravcima, i niko ne zna gde je to. Kod mojih baraka sam pronašao sedam kamiona, a ostali, pa, oni su bili svuda po Vitezu i okolnim selima. Odveženi su na najrazličitija mesta. Stvarno ne znam kako da vam to objasnim."

11. januar 2000. godine

Johan Jakobus de Bur (Johannes Jacobus de Boer), svedok optužbe

Potpukovnik Johan Jakobus de Bur, služio je kao komandant 105. holandskog transportnog bataljona i komandant Prvog UNPROFOR-ovog transportnog bataljona, stacioniranog u Busovači u periodu od novembra 1992. godine do 3. maja 1993. godine.

Svedok je opisao svoj prvi susret sa Dariom Kordićem:

"Negde pre Božića 1992. godine, organizovao sam prijem, priredio sam prijem u Busovači, u svom štabu. Susreo sam se i sa civilnim i sa vojnim vlastima obe strane, bosanskim Hrvatima, u stvari, Hrvatima iz Bosne i Muslimanima iz Bosne, i sreli smo se povodom Božića. Pozvao sam obe strane da bih pokazao da je moj bataljon nezavisna jedinica, i civilne i vojne vlasti su bile prisutne sa obe strane, a čak je muslimanska strana bila predstavljena i verskim zvaničnicima. Gospodin Kordić mi je predstavljen, od strane mog prevodioca, kao pukovnik Kordić. Imao sam priliku da razgovaram sa njim i stekao sam utisak da je on vojni zvaničnik ili da učestvuje u vojnoj vlasti dotične teritorije, a to je dolina Lašve... Imao sam utisak da je uživao u toj vlasti i da je takva vlast rezultirala pomalo preteranim samopuzdanjem."

Potpukovnik je opisao i drugi susret sa Dariom Kordićem u zgradi PTT-a u Busovači, kome je prisustvovao i general Morilon (Morillon):

"Tačno... Komanda bataljona i ja smo odlučili da uspostavimo kontakt sa vlastima HVO u Busovači. I Kordić nas je pozvao u operativnu sobu u zgradi PTT-a u Busovači. General Morilon i ja smo otišli na to mesto. Kada smo general Morilon i ja ušli, primio nas je pukovnik Kordić, i izvestan broj drugih ljudi je bio prisutan u toj operativnoj prostoriji. Svi ti ljudi su bili u maskirnim uniformama. Prepoznao sam jednu osobu kao gradonačelnika Viteza. Hteo sam u stvari da kažem gradonačelnika Busovače. Njegovo ime je, koliko mogu da se setim, Zoran Marić... Imao sam utisak da je on podređeni... Na centralnom stolu u operativnoj sobi, na stolu za kojim smo sedeli, bila je karta doline Lašve. Linije su bile povučene na mapi i imao sam utisak da te linije korespondiraju sa linijama razdvajanja između različitih teritorija ili su bile indikacija linija napredovanja trupa. I strelice su bile dodate ovim linijama. Te strelice su pokazivale ka raznim malim selima, između ostalih i ka Ahmićima."

Svedok je od Darija Kordića tom prilikom zahtevao i da pomogne pri oslobađanju tri nestale muslimanske devojčice:

"Na kraju našeg sastanka tri devojčice su oslobođene... Odluku o tome je doneo pukovnik Kordić."

Prilikom predaje komande holandsko-belgijskog transportnog bataljona Polu Šiperu (Paulus Schipper), svedok je prolazio pored Ahmića:

"U to vreme kretali smo se od mesta gde je bila moja četa u Šantićima do štaba u Busovači. Dok smo išli, prošli smo pored sela Ahmići. Videli smo skorašnje razaranja, kao i pet tela koja sam pomenuo. Ne u Ahmićima, već duž puta. Obratio sam se Šiperu i rekao sam mu da je, po mom mišljenju, to bio rezultat etničkog čišćenja... Mislim da je operacija etničkog čišćenja bila delo, u svakom slučaju, bosanskih Hrvata, jer su pet tela, po mom mišljenju, bila tela Muslimana."

11. januar 2000. godine

Kornelijus Van der Plim (Cornelius Van der Pluijm), svedok optužbe

Kornelijus Van der Plim je penzionisani major u holandskoj armiji koji je služio kao član Evropske posmatračke misije od 12. januara do 7. aprila 1993. godine.

"General Mars (Maars) je želeo da poseti holandski bataljon u Busovači... U štabu sam čuo od holandskog bataljona da je on zaustavljen na kontrolnom punktu na putu od Kiseljaka do Busovače. Kada sam to čuo, sastao sam se sa Kordićem i zatražio sam da prekine blokadu i da ga pusti da prođe do štaba holandskog bataljona... Rekao je da to nije problem. Nasmehio se. A kada je video da sam ljut, pristao je da pozove kontrolni punkt i da pusti generala da prođe... Telefonirao je... Rekao je da je sve sređeno. Mislim da je on bio ovlašćeni civil iz Busovače, kao gradonačelnik ili neki politički lider iz sela..."

Odgovarajući na tužiočevo pitanje o tome da li je otkrio da je otac oficira Armije BiH Džemala Merdana držan u policijskoj stanici u Busovači iako je šef policije u početku poricao da ima takvih zatvorenika, te da li su mu, na njegovo insistiranje, pokazane prvo dve prazne ćelije, a potom i treća, gde je Merdanov otac zaista držan, svedok kaže:

"To je tačno... Da... U početku su rekli da nemaju političke zatvorenike, već samo kriminalce. Posle toga, kada sam otkrio gospodina Merdana, on (šef policije) se izvinio. Rekao je straži: "Šta radite sad?", ili nešto slično."

Na pitanje šta je pronađeno u kamionima u kojima je navodno bila hrana za hrvatsko stanovništvo na kontrolnom punktu Armije BIH, svedok kaže:

"Pronađene su granate, ručne granate, municija u tim kamionima, sve prekriveno krompirima."

"Otkrili smo da samo posećivanje lokalnih komandanata, lokalnih vlasti, nije bilo dovoljno, i stvorili smo ono što smo nazvali zajednička komisija da okupimo lokalne komandante zajedno, pod našim nadzorom, da razgovaraju i sklapaju sporazume. To je bila naša inicijativa, a ne naređenje... Razmena zarobljenika je, koliko sam ja to mogao da proverim, i proverio sam lično uglavnom prisustvom u oblasti, bila stvarno izvršena. Samo u jednom zatvoru sam posle video neke, kako ih zovu, kriminalce, lopove i tako dalje, a ostali zatvori su bili prazni..."

17-18. januar 2000. godine

Robert Stjuart (Robert Stewart), svedok optužbe

Pukovnik Robert Stjuart je bio komandni oficir prvog bataljona Cheshire Regiment u sastavu UNPROFOR-a u Lašvanskoj dolini od oktobra 1992. godine do maja 1993. godine.

O svojim susretima sa Dariom Kordićem, svedok kaže:

"To je bilo tokom izviđanja, kada smo odlučivali kako i gde ćemo postaviti moje jedinice u Centralnoj Bosni... 20. oktobra izbili su ozbiljni sukobi u Vitezu i okolini. To je bilo toliko ozbiljno da sam pomislio da će prekinuti--da bi moglo prekinuti slanje UN trupa u Centralnu Bosnu, što bi naravno uništilo

misiju koja mi je poverena. Iz tog razloga sam odmah preduzeo korake da pokušam da rešim problem. Sećam se da sam 20. oktobra otišao u hotel Vitez, gde sam ranije odseo, da pokušam da pronađem ko odlučuje. Rečeno mi je od strane komandanta da postoji razlog za borbe, a da je razlog za blokadu puta taj što Muslimani prave nevolje... Posle sam otišao u mesto koje se zove Cafe Grand, i tu sam sreo Kordića prvi put... Bio je obučen u vojnu uniformu bez znaka raspoznavanja, u stvari, HVO izgleda da u to vreme nije imao znake raspoznavanja. Bio je okružen ljudima koji su bili slično obučeni, i činilo se da je on zapovednik... Da budem iskren, očekivao sam Blaškića, i bio sam donekle iznenađen kada je tamo bio Kordić, a ne Blaškić, jer je jedan od razloga zbog koga sam došao u Novi Travnik bio da razgovaram sa Blaškićem...

Najvažniji prioritet mi je bio da prestanu borbe, i razgovarao bih sa bilo kim ko može da pomogne u tome, a izgledalo je da je Kordić u to vreme bio čovek koji odlučuje."

Svedok je od optuženog Kordića zatražio pomoć pri oslobađanju danskog vojnika, otetog od strane HVO:

"Iz Kiseljaka mi je telefonirala komanda UN i zatražila da pomogne da taj vojnik bude oslobođen. U stvari, večerom sam sa Dariom Kordićem ili te noći pre ili noć pre toga u svom štabu, zajedno sa zapovednicima BiH... i poslao sam kapetana Martina Forgravea da vidi Darija Kordića i da ga zamoli da iskoristi svoj uticaj da taj vojnik bude oslobođen. Očigledno, to je imalo uticaja jer je vojnik oslobođen četiri sata kasnije."

"Posetio sam PTT zgradu u Busovači na dan 4. februara 1993. godine. Kordić je u to vreme bio vojni zapovednik u Busovači, i koliko se sećam, još uvek nije imao vojni čin, ali je sigurno nosio vojnu uniformu... Moj zaključak je da je Kordić odlučio ili je bio zadužen za Busovaču sa svoje pozicije političkog lidera, da pokuša da uspostavi kontrolu nad situacijom tamo, i moj zaključak je bio, siguran sam u to, da je on u to vreme bio vojni zapovednik u Busovači."

O pregovorima o uklanjanju blokade puta za Zenicu, 22. februara 1993. godine, svedok kaže:

"Pregovorio sam oko te blokade puta... Bilo mi je jako stalo da se ta blokada ukloni... Pričao sam sa Blaškićem i on se složio da se taj pravac otvori. Kada sam posetio Kordića, on se nije složio da taj pravac treba otvoriti i rekao je da Blaškićeva reč povodom tog pitanja nije od značaja... tako da put nije otvoren."

"Kordić mi je rekao da su incident u Ahmićima izazvali bosanski Srbi koji su tražili Muslimane da bi ih ubili i za to okrivili HVO... Mislio sam da je to smešno i patetično i očigledno pogrešno... On (Kordić) je očigledno bio povezan sa vrhom HVO, kako mi je sam rekao. Bio je zamenik predsednika, politički zamenik predsednika i potpredsednik. Bio je ponosan na to, i bio je prvobitno, po mom viđenju, politički lider u Centralnoj Bosni, ali politički u smislu, moram da dodam, da je davao uputstva vojsci... Počeo je kao politički kontrolor, a takođe, incident 20. oktobra je pokazao da je i čovek koji odlučuje u vojsci, znate, u vezi Novog Travnika. I sve više se uključivao u vojnu situaciju, što svedoči i činjenica da je do kraja mog boravka u Bosni, postao zapovednik u Busovači. On sasvim sigurno nije bio vojni oficir po profesiji, dok Blaškić jeste, bio je bivši oficir JNA, koji je lično poznao, i pretpostavljam, pomalo simpatizao ljude kao Merdan u BiH, dok je Kordić bio nešto kao novinar i neko ko je politički umešan... Moje mišljenje je da je Blaškić bio vojni zapovednik, a Kordić politički zapovednik... Nije iznenađujuće da su protivnici na Balkanu bili organizovani po vrsti sovjetskog principa gde postoje vojni zapovednik i politički zapovednik jedan kraj drugog... I tako moje viđenje stvari je bilo i ostaje da je Blaškić bio vojni zapovednik, a da je Kordić bio postavljen za političkog zapovednika za Centralnu Bosnu."

"Ahmići su se desili 16. aprila 1993. godine... Napad na Ahmiće je morao biti unapred planiran. Znate, kažem kao iskusan armijski oficir, ne okupljate izvestan broj jedinica da urade takvu vrstu operacije

bez nekog planiranja pre, pa je tako napad na Ahmiće morao biti poznat i odobren od g. Kordića, jer je u to vreme još bio politički - usudujem se upotrebiti reč - komesar za Centralnu Bosnu. Ne vidim da bi Blaškić ili bilo ko drugi umešan u tu operaciju izveo tako odvratan zločin bez političkog odobrenja. Politička odobrenja u Centralnoj Bosni dolazila su preko Kordića... Mislim da su odluke o etničkom čišćenju dolazile iz dva izvora. Jedan je bio politička strategija HVO, vođena od strane ljudi kao Ante Valenta, i kao što sam već napomenuo, Kordić je bio sledbenik njegovih ideja... Ali u osnovi, bilo koje etničko čišćenje u Centralnoj Bosni je moralo biti odobreno od političkog rukovodstva HVO... Mislim da su postojala pisana naređenja o napadu na Ahmiće... Ali zbog odvratne, sramotne situacije koja se dogodila u Ahmićima i drugde, takvi dokumenti su bili potisnuti ili uništeni, jer su bili kao politički dinamičari... Nisam spreman da prihvatim da je bilo šta učinjeno, u moje vreme, a ja sam otišao iz Centralne Bosne 10. maja 1993. godine, da je apsolutno bilo šta učinjeno da se otvoreno istraži, i da svakom bude dostupno ono što se dogodilo u selu Ahmići 16. aprila 1993. godine."

"Dok sam vozio kroz selo Ahmiće, ono je zaista bilo kao groblje. Celo mesto je bilo napušteno. Nije bilo nikoga. Praktično svaka kuća je bila uništena. Minaret džamije je bio srušen i izgledao je kao neka raketa uperena ka svemiru, i bilo je mrtvih pasa i mrtvih životinja koje su ležale unaokolo... Moji vojnici su već sklanjali neka tela, ali ja nisam odmah video dokaze o mrtvim telima, za šta sam bio zaista zahvalan... Na oko trećini puta kroz selo, neki vojnici su me pozvali da dođem. Bilo im je muka, i ne krivim ih... Otkrili smo prvu kuću gde je bio masakr... tamo je bio čovek, telo čoveka i telo dečaka, izgorele odeće, ispred ulaza. Ali još gore je bilo pozadi, jer su u podrumu bili ostaci četiri bebe, ostaci dve žene. Vojnici, jednostavno nisu mogli da podnesu... Sa mnom su bili BBC i ITV. Martin Bel (Martin Bell) je istaknuti dopisnik, sada član parlamenta. Oni su snimili sve što se dogodilo. Nisam mogao da verujem. Onda smo pronašli dalje dokaze da su ljudi bili ubijeni. I to se dogodilo tog dana, i sigurno mi je tad bilo prilično jasno da ko god da je to učinio da je izveo veliki zločin protiv čovečnosti i bio sam odlučan da učinim sve što je u mojoj moći da ljudi to shvate, i uradio sam."

"Moj utisak je da je Valenta (Ante) bio skoro profesor, skoro neko od koga je on (Kordić) crpeo inspiraciju. Valenta je napisao knjigu. Nikad je nisam pročitao jer, naravno, ne znam da čitam hrvatski. Ali kada mi je usmeno objasnio, izgledalo mi je kao 'Majn Kampf' (Mein Kampf), utoliko što je 'Majn Kampf' sugerisao etničko čišćenje, a to je radila i Valentina knjiga, izgleda, iz onoga što mi je pričao."

Odgovarajući g. Kovačiću, zastupniku optuženog Marija Čerkeza, na pitanje da li je ikada video pisani dokument ili da li je čuo da neka osoba oslovljava Čerkeza na određeni način koji bi mogao da potvrdi da je on bio zapovednik grada (Viteza), svedok je izjavio:

"Verujem da je to bila procena mojih oficira za vezu. Verujem da je to bila procena obaveštajnog odeljenja. Po mom mišljenju on je verovatno bio uticajan u organizaciji HVO. 'Uticajan', pod tim zamišljam njega i mislim o njemu kao o zapovedniku. Ali kasnije, on se pomakao, i mislim da je otišao u Novi Travnik. Ali to je samo utisak... Mislim da je organizacija takozvane, kako je opisujemo, vlade Viteza bila kombinacija mnogo različitih vlasti, i to se ne odnosi samo na vojnu i civilnu. Tu je bila takođe i policija, vojna policija koja je komplikovala stvar. Učinili su veoma teškim za nas da procenimo ko je za šta odgovoran... Smatram da je on (Čerkez) bio zapovednik HVO u oblasti grada Viteza, HVO... Ne znam biografiju g. Čerkeza... G. Čerkez je u mojoj svesti bio povezan sa g. Blaškićem ili štabom g. Blaškića, i naravno da bih išao da vidim g. Čerkeza u odsustvu pukovnika Blaškića jer sam ga smatrao kao nekog u vlasti u HVO unutar oblasti Viteza... Blaškić nije mogao da svemu direktno zapoveda, morao je da ide kroz podređene zapovednike i takođe je morao da delegira odgovornost onim zapovednicima najbolje što je mogao u okolnostima da je to bila vojska koja se rađa, vrlo mlada vojna sila. Tako, sledstveno tome, na primer, problem blokade puta izvan Viteza, to bih verovatno pokušao da rešim tako što bih otišao da vidim Marija Čerkeza. Problem da cela dolina Lašve verovatno ide u rat, morao je da se rešava tako što bih otišao da vidim Blaškića."

Upitan od strane zastupnika odbrane Marija Čerkeza da li je Čerkez imao bilo kakvog razloga da veruje da će izbiti sukob 16. aprila 1993. godine, svedok je odgovorio:

"Ne mislim da je on obavezno mislio da će 16. april biti dan D, početak. Mislim da bi cela HVO i cela BiH bila ekstremno slepa da nisu shvatili da dolaze nevolje... Ne znam koliko je g. Čerkez znao o pripremama za napad na dolinu Lašve. Pretpostavljam da jeste, bio bih iznenađen da nije shvatio šta se dešava."

18. januar 2000. godine

AB, zaštićeni svedok optužbe

Svedok AB je u Bosni bio od 30. aprila do 7. maja 1993. godine. Njegov glavni zadatak bio je da utvrdi da li je bilo kršenja ljudskih prava, i ako je bilo u kojoj meri, i da li vlasti u Vitezu i toj oblasti snose odgovornost za to.

Zaštićeni svedok AB je podneo Tužilaštvu listu sa imenima 101 lica iz sela Ahmići, koji se od napada na Ahmiće u aprilu 1993. godine, smatraju nestalim, kao i listu sa 18 imena lica za koje veruje da su odgovorni za zločine izvršene u Ahmićima:

"Originalno su na listi bila 103 imena, ali je ta lista u jednom trenutku smanjena na 101 ime jer su dve osobe sa te liste pronađene... Nije mi jasno ko je pripremio listu, ali nam je bila predstavljena kao lista nestalih iz sela Ahmići."

O listi izvršilaca svedok kaže:

"Bila je lista od otprilike 18 imena... Nije bilo zaglavlja niti bilo čega sličnog što bi ukazalo na izvor, i stvarno ne znam ko ju je pribavio. Doneta je kratko vreme posle liste nestalih. Lista nije bila pouzdana. To je bila lista koja je predstavljena bez navođenja izvora, i stvarno ne bi bilo fer imenovati pojedince sa te liste kada nismo bili u poziciji da sprovedemo istragu niti da govorimo sa bilo kim sa te liste."

Na pitanje Stivena Sejersa, zastupnika odbrane Darija Kordića, o tome da li je tačno da je u svom nacrtu izveštaja naveo da je potvrđena 101 smrt i to 96 Muslimana i 5 Hrvata, svedok kaže:

"Ne znam tačno da li smo rekli 'potvrđeno mrtvi'. Verujem da smo pokušali da potvrdimo listu, originalnu listu koja nam je podneta, najbolje što smo mogli, i sa svim prikupljenim informacijama, taj broj je približno tačan."

Govoreći o drugom pokušaju razgovora, kada je razgovarao sa 12 do 15 ljudi, svedok je negirao da su svedoci pominjali ime Darija Kordića.

18-19. januar 2000. godine

AC, zaštićeni svedok optužbe

AC je svedok događaja između 18. i 22. oktobra 1992. godine u toku sukoba u Novom Travniku. Svedok je bio zatočen u logoru Kaonik iz koga je oslobođen 16. maja 1993. godina putem razmene za vojnike HVO koje je zarobila Armija BiH.

Dana 19. oktobra 1992. godine u štabu teritorijalne odbrane je održan sastanak kome su prisustvovali i Mario Čerkez i Ivan Šantić:

"G. Mario Čerkez i g. Ivan Šantić su postavili ultimatum da se dozvoli prolaz HVO jedinicama iz Busovače do Novog Travnika da podrže jedinice HVO koje su se nalazile u Novom Travniku. Isključivi zahtev je bio da se ukloni blokada na putu Busovača-Vitez na delu blizu Ahmića... Pošto je to bio

ultimatum, predstavnici muslimanske strane nisu bili voljni da na tom nivou razgovaraju o tom specifičnom problemu. Fuad Kaknjo, kao jedan od najistaknutijih predstavnika Bošnjaka u Vitezu, predložio je da pitanje bude raspravljeno tokom sledećeg dana... Tokom sastanka, suočen sa takvim odgovorom sa muslimanske strane, Čerkez je rekao da mora da se konsultuje sa šefom, g. Kordićem, koji je u to vreme bio negde u oblasti Novog Travnika. Telefonirao je, i mogli smo po telefonskom razgovoru da vidimo da je g. Kordić ostao pri ultimatumu i da je insistirao da put u Ahmiće bude deblokiran. U jednom trenutku, negde posle toga, Fuad Kaknjo je prišao telefonu i takođe je razgovarao sa optuženim Kordićem. I u tom trenutku mogli smo da čujemo--iz slušalice, mogli smo da čujemo Kordića, koji je rekao, da neće biti pregovora dok ultimatum ne bude uvažen, da neće biti razgovora, da samo jedna stvar može biti urađena. U protivnom, neće biti odgovoran za to što će se dogoditi. Zatražio je da zapovednik BiH armije, Refik Lendo, bude predat njemu... Pola sata kasnije, otprilike, ponovo su pozvali predstavnike Muslimana i ponovo su istakli isti ultimatum, da pravac bude deblokiran, i ponovo nisu dobili zadovoljavajući odgovor. Odmah posle toga, lokacija gde su se (predstavnici muslimanske zajednice) nalazili pogođena je granatom, koja je pala nekoliko centimetara od ulaza u sobu, i moglo se zaključiti da je osoba koja je ciljala zgradu tačno znala ko se nalazi u zgradi u to vreme i da je zgrada u stvari - da su predstavnici muslimanske zajednice bili u zgradi u to vreme. Svejedno, granata nije pogodila cilj, jer je pala nekoliko centimetara od prozora... Čerkez je rekao da ako barikade ne budu uklonjene, Ahmići će biti napadnuti."

Govoreći o napadu na njega i njegovu porodicu od strane vojnika HVO, svedok navodi:

"To se dogodilo 26. januara, posle ponoći. Dva naroužana vojnika HVO silom su ušli u moj stan. Tražili su oružje, i tražili su takođe neke informacije. Maltretirali su me pred mojom porodicom. Takođe su me i fizički napali, i proveli su još neka dva sata u mom stanu mučeći nas svo vreme. Uzeli su sve dragocenosti, sav novac i nakit koji su mogli da pronađu u stanu. Ali desilo se da sam preživeo napad. Svejedno, proveli su celu noć u orgijanju, ti vojnici HVO, jer kasnije, sledećeg dana, obavešteni smo da se isto dogodilo sa još otprilike 20 muslimanskih porodica u istom delu grada... Ono što sa sigurnošću mogu reći to je da je jedan od njih bio član lokalne HVO, jer je preko lica nosio masku, što ukazuje da nije želeo da bude prepoznat. I pored toga, govorio je na takav način da mi je bilo moguće da zaključim da je to bio neko iz okoline, iz neposredne blizine."

Upitan o ubistvu koje se dogodilo u selu Nadioci 3. februara 1993. godine, i da li je imao informacije da je počinilac ubistva osoba po imenu Miroslav Bralo, zvani Cicko, svedok kaže:

"Da. Tu informaciju mi je preneo moj zet, muž moje sestre, koji živi u neposrednoj blizini te lokacije... Osoba u pitanju hvalisala se tim u nekoliko prilika u selu gde je živeo u to vreme, i takođe je rekao da je on počinilac zločina prema članovima bošnjačke zajednice u toj oblasti. Rekao je da je on osoba koja je ubila žrtvu o kojoj smo govorili... Počinjeni zločin je bio veoma okrutan i to je, naravno, izazvalo napetost u oblasti. Morate imati na umu političku aktivnost vlasti koje su tada imale moć u Vitezu, i sastanak je bio održan kome je prisustvovao Pero Skopljak, predstavnik hrvatske strane, i obećao je istragu o incidentu i obećao je da će adekvatne mere biti preduzete da bi se kaznila ta osoba. Ipak, nema izveštaja da je ikad sprovedena istraga, i sudeći po onome što ja znam, Miroslav Bralo nikad nije optužen i kažnjen na bilo koji način."

Svedok je takođe je bio zatočen u logoru Kaonik tokom 1993. godine:

"Čuo sam u medijima, a to je bilo emitovano na bosansko-hercegovačkoj televiziji, da su u periodu oko 15. aprila, u delovima Bosne i Hercegovine gde su bili predominantni Hrvati, jedinice BiH armije trebale da budu stavljene pod komandu HVO jedinica... To je ono što je Kordić rekao u medijima. To je takođe emitovano na televiziji Bosne i Hercegovine... Odgovor bošnjačke zajednice i rukovodstva Bosne i Hercegovine je bio takav da su isključili svaku takvu mogućnost... Ultimatum koji je optuženi Kordić proglasio je trebalo da bude ispunjen do 15. aprila 1993. godine, i kako je bilo očigledno da će

članovi i rukovodstvo Armije Republike Bosne i Hercegovine odbiti takav ultimatum, nekoliko dana pre isticanja ultimatum, vrlo snažan pritisak je izvršen na pojedine Bošnjake, pogotovu one koji su držali istaknute, značajne položaje u bošnjačkom narodu... Represija protiv pripadnika bošnjačkog naroda je rasla tih dana, i predstavnici Bošnjaka su tražili da bude ugovoren sastanak tako da se pokušaju rešiti problemi koji su se gomilali; kako god, predstavnici hrvatske strane su predložili da se takav sastanak i na takvom nivou održi 16. aprila, što je bio sledeći dan oko 12 časova."

Na konstataciju tužioca da je na dan predviđen za sastanak između ABiH i HVO, započeo napad na Vitez, i pitanje da li je takav napad došao kao iznenađenje, svedok je odgovorio:

"Da, za mene lično i za sve druge pripadnike bošnjačkog naroda, još više jer smo očekivali, mogao bih reći, da će sastanak koje je trebalo da se održi tog dana rešiti probleme koji su se nagomilali u opštini Vitez. Mogu li vas samo još podsetiti da se masakr u Ahmićima dogodio tog jutra u 5.30... Pokolj u Ahmićima je bila velika tragedija koja se nije mogla dogoditi tek tako, koja nije mogla biti spontana. Pokazala je da je iza toga stajao dobro organizovan plan. Sledstveno tome, predlog da se održi sastanak koji je trebalo da bude održan 16. aprila je bio namenjen tome da se smanji opreznost, budnost muslimanskog stanovništva i da maskira napad na pripadnike bošnjačkog naroda... Preživeli su svedočili da je operaciju vodio Nenad Šantić, da je on bio u jednoj kući u Šantićima i da su oni koji su preživeli odvedeni da ih on ispita... Ja i moja porodica smo bili u gradu koji je ranije kontrolisao HVO, i naše kretanje je bilo ograničeno, tako da nismo mogli napuštati oblast. Ali znao sam za napad na Ahmiće tog jutra i znao sam za zločine počinjene od strane HVO u gradu, da su ubili sedam civila u delu grada koji je kontrolisalo HVO".

Sudija Benuna je upitao svedoka da li je u svom posedu imao dokument ili mu je bilo ko govorio posebno o odgovornosti optuženog Kordića u navedene događaje. Svedok je odgovorio:

"Mogu da se pozovem samo na veliki broj ljudi koji su razmišljali o toj stvari i koji su došli do istog zaključka o događajima kao i ja. Ali dokument koji bi teretio optuženog, ne, ja nemam takav dokument."

"Verovatni razlog zašto je više od 600 Bošnjaka odvedeno u zatočeništvo i utamničeno u bioskopu i SDK i šahovskom klubu je činjenica da su na taj način sprečene izvesne operacije, a to su, operacije preduzete od pripadnika BiH armije protiv jedinica HVO posle masakra u Ahmićima. Pravi razlog zbog koga smo smešteni tamo se može pronaći u činjenici da smo služili kao vrsta živog štita da zaštitimo određeni komandni položaj."

Odgovarajući na pitanje da li ima informaciju o tome ko je doneo odluku da bude prebačen iz Viteza u Kaonik, svedok navodi:

"Tajno su nas prebacile jedinice HVO vojne policije... Dobili smo informaciju tokom našeg boravka u Kaoniku, gde je izvesni Marko - tako su ga zvali ostali članovi HVO u logoru - rekao da Dario Kordić stoji iza odluke o našem transferu u Kaonik, i da ćemo verovatno biti oslobođeni ili razmenjeni ako Dario Kordić odobri takav potez."

Govoreći o teškom premlaćivanju čija je žrtva bio na dan 16. maja 1993. godine, svedok ističe:

"...Bio sam tučen. Bio sam udaran uzastopno. Članovi vojne policije, naime, koji su bili u hodniku, koji su bili stražari, u bioskopu, pozvali su me da izađem napolje. Navodno su imali nešto da mi kažu, da prenesu neku informaciju. I kada sam izašao u hodnik, počeli su da me tuku drvenim i metalnim predmetima, šta god su imali pri ruci. Celu scenu je posmatrao jedan od zapovednika, Anto Kovač, sa nadimkom Žabac, koji nije ništa učinio da ih zaustavi. Ako mogu, dodao bih i sledeće: u trenutku kada smo trebali da budemo pušteni, obavestio sam gradonačelnika, Ivana Šantića, o ovom incidentu. I on mi je rekao da će to prijaviti njihovom nadređenom, Mariju Čerkezu. Ali nikakvi koraci nisu preduzeti."

"Mislim da su svi Hrvati u dolini Lašve videli optuženog Darija Kordića kao vojnog i političkog vođu ili zapovednika."

Na pitanje Božidara Kovačića, zastupnika odbrane optuženog Marija Čerkeza, da li je tačno da su opštinske vlasti kompenzovale štetu nanetu kućama i seoskim zgradama koje su bile oko blokade puta i koje su oštećene pri deblokadi, svedok je odgovorio:

"Saznao sam da je neki trud bio uložen da se naknadi deo štete, ali to što je nadoknađeno nije vredno pomena."

Gospodin Naumovski, branilac Darija Kordića je, tokom ispitivanja svedoka, izjavio:

"Početkom aprila, kao ni pre ili kasnije, g. Kordić nikad nije izdao bilo kakav ultimatum, i nije imao ništa sa ovim pridruženjem ili subordinacijom različitih vojnih jedinica pod komandu ostalih vojnih jedinica. Nikada nije imao ništa sa tim."

19-25. januar 2000. godine

Džemal Merdan, svedok optužbe

Džemal Merdan, general-major Armije BiH, služio je u JNA kao kapetan fregate do svog povratka u Bosnu 1991. godine, gde je u aprilu 1992. godine postao član štaba za odbranu a potom pristupio jedinici Teritorijalne odbrane u Zenici, da bi od 1993. godine bio u službi Armije BiH.

General Merdan je iznoseći detalje, između ostalog, o svojim sastancima i radu sa Dariom Kordićem, Antom Valenta, Ignjacom Kosotomanom, Perom Skopljakom, Ivanom Šantićem, Zoranom Marićem, Perom Križancem i Nikom Grubešićem, kao i o lancu komande između tih lica, naveo sledeće:

"Ljude koje spominjete, imao sam prilike da ih slušam. U konkretnim slučajevima, Anto Valenta je govorio u sali u Vitezu, i govorio je veoma negativno o odnosima između Bošnjaka i Hrvata u Centralnoj Bosni. U svom govoru, naglasio je da je Herceg-Bosna sastavni deo Republike Hrvatske i da su aspiracije hrvatskog naroda da ostvare život u zajedničkoj državi. Video sam traku na kojoj je prikazan Dario Kordić kako govori u kulturnom centru u Busovači. Mislim da je to bio početak 1992. godine. Ne sećam se tačnog datuma. To je bio veliki miting da se označi pobeda HDZ-a. Govorio je o Herceg-Bosni, i rekao je da su aspiracije hrvatskog naroda Bosne i Hercegovine da se ostvari život u zajedničkoj državi, da žive u državi Republike Hrvatske."

Na pitanje zastupnika optužbe šta se dogodilo sa jedinicama HOS koje su bile pod komandom teritorijalne odbrane Zenice po izbijanju sukoba i na pitanje o pregovorima na sarajevskom aerodromu, svedok kaže:

"HOS jedinice u Zenici su bile sastavljene od hrvatske populacije u Bosni i Hercegovini, i muslimanske populacije, to su da kažem Bošnjaci iz Bosne i Hercegovine. I kada je globalni konflikt izbio, vrlo jednostavno, bile su istrebljene, nestale su. Deo ljudi, Bošnjaci muslimanske vere, otišao je da se pridruži Armiji Bosne i Hercegovine, a deo, koliko ja znam, sastavljen od članova HOS jedinica, koje su bile hrvatske nacionalnosti, otišao u dolinu reke Lašve... Znam da su pregovori vođeni između teritorijalne odbrane, da kažem Armije Republike Bosne i Hercegovine i predstavnika Srba. Kasnije članovi HVO su uključeni u te pregovore. I na traci, na kaseti, video sam Blaškića da zastupa interese HVO. Posle njega, to je radio Dario Kordić. On ih je zastupao. Više nisam video da se Blaškić pojavio u pregovorima. Imao sam sastanke sa Kordićem, gde se on predstavio kao pukovnik HVO. I video sam ga na traci. Takođe se na njima predstavio kao pukovnik HVO."

Upitan od strane tužioca da li zna razlog zašto je Kordić zamenio Blaškića kao pregovarač svedok kaže:

"Ne znam pravi razlog, ali mogu samo da pretpostavim da Blaškić nije zadovoljavao zahteve HVO, jer u nekoliko navrata Blaškić, koliko ja znam, nije bio u stanju da donosi odluke na licu mesta, ali je to radio Kordić. Tako da mogu samo da pretpostavim da je to razlog zašto je Blaškić zamenjen... Koliko ja znam Mario Čerkez je bio zapovednik HVO u opštini Zenica, i imao je zonu odgovornosti u svojoj opštini. Znam sigurno, a ja sam vojnik i svestan sam činjenice da zapovednici jedinica odgovaraju za stanje u svojoj zoni odgovornosti, i da su oni obavezni po vojnoj dužnosti da preduzimaju odgovarajuće mere. Ja smatram da, kao vojnik, Mario Čerkez je odgovoran za zonu odgovornosti pod njegovom komandom."

Tužilac je potom upitao svedoka da li je Mario Čerkez bio umešan ili da li su ljudi pod komandom Čerkeza bili umešani u neke aktivnosti koje nisu bile legalne. Svedok je odgovorio:

"Pa, mogu navesti nekoliko slučajeva. Najžalosniji su bili događaji u Ahmićima i Starom Vitezu."

Svedok je izneo svoje viđenje položaja Križanca, Marića i Šantića u odnosu na optuženog Darija Kordića:

"Smatram da su bili odgovorni Dariju Kordiću, i ovo su pokazali u nekoliko prilika, bar prema onome što ja znam i kakve su moje informacije. Za Darka Kraljevića, mogu da kažem da je bio komandant specijalnih snaga u Vitezu. I u nekoliko prilika ja sam bio svedok činjenice da Blaškić nije mogao da zapoveda Kraljeviću, nego je neko uvek pitan o tome. A ja mislim da je taj neko bio Kordić... Slobodana Praljka sam upoznao u 1992. godini. Prvi put, mislim da je bio mesec oktobar, ili negde tako. I imao sam sastanak sa g. Praljkom u Novom Travniku i u Travniku. I tokom božića u Vitezu, mislim da je bila 1992. godina. Mislim da je tokom tog perioda Slobodan Praljak sebe predstavljao kao generala HVO, da je imao veliki uticaj u sistemu vođstva i komande jer je bio u mogućnosti da vrši pritisak na Blaškića. U nekoliko prilika, u kontaktu sa Tihomirom Blaškićem, rekao mi je da je Milivoj Petković njegov nadređeni, i ja sam imao prilike da se uverim u to na dva sastanka na kojima sam bio prisutan. Mislim da mi je to bilo dovoljno da shvatim da je Milivoj Petković komandovao Tihomiru Blaškiću u to vreme. Što se tiče Željka Šiljega, sreo sam ga 1992. godine u kancelariji Tihomira Blaškića u hotelu 'Vitez' u Vitezu, i on mi je bio predstavljen kao zapovednik zone Prozor-Tomislav Grad. Što se tiče Ivica Rajića, njega sam upoznao na sastanku u Kiseljaku. ...Mislim da je Milivoj Petković zapovedao ovim dvema osobama u to vreme... Znam sigurno da je Franjo Nakić bio zamenik Tihomira Blaškića u operativnoj zoni u toj regiji, i da je Filip Filipović, neko vreme, bio zapovednik brigade HVO u Travniku. Znam da je u tom sistemu komande Mario Čerkez bio zapovednik HVO brigade u Vitezu... Što se tiče Anta Križanovića i Nenada Šantića, mislim da su oni bili u lancu komande pod zapovedništvom Marija Čerkeza u oblasti Vitez... Imao sam priliku da vidim da je Kordić imao veliki uticaj na Blaškića, i da je u odlučujućim trenucima kada je trebalo doneti odluke, Dario Kordić bio taj koji je donosio odluke, i da je Tihomir Blaškić sprovodio ono što mu je Kordić naređivao ili govorio da radi."

"Osmog maja, sporazum je postignut oko baraka u Kaoniku i malo ranije postignut je sporazum oko kasarni (i oružja JNA) u Dragi i Šilu. Te odluke ratnog predsedništva opštine Busovača nisu poštovane i nisu poštovane od Darija Kordića... Bilo je odlučeno da oprema bivše JNA bude podeljena između Teritorijalne odbrane i HVO po pola. Ipak, to nije urađeno, jer je HVO predvođen Darijom Kordićem, ušao u kasarnu u Dragi, a dozvolio Teritorijalnoj odbrani da uđe u kasarnu u Šilu u Kaćunima... Dario Kordić nam nije dozvolio da uđemo u kasarne. Što se objekata tiče, znam da je broj objekata u kasarni Draga bio 25 do 30, a u Kaćunima, u kasarni koju zovemo Šilo ima samo 2 objekta. Verujem da je Dario Kordić mislio na to da je tamo više materijala i opreme JNA i da je zato uradio to što je uradio."

Govoreći o periodu posle 10. maja 1992. godine, kada je Dario Kordić izdao nalog za njegovo hapšenje i o dve noći koje je proveo u policijskoj stanici, svedok ističe:

"Tokom mog zatočeništva, ja sam maltretiran, tučen, i još uvek osećam posledice toga. Hteli su da naredim da se Teritorijalna odbrana preda HVO, i ja sam to odbio, jer, isitina je, ja sam bio zapovednik Teritorijalne odbrane, ali je Predsedništvo Republike Bosne i Hercegovine moglo da odluči o ovoj predaji. Pitali su me o situaciji u barakama, kakvo naoružanje imaju, ko ih naoružava i tako dalje... Ujutro, kada je Bruno (vojnik HVO) došao da me vidi, rekao mi je da je Kordićevo naređenje bilo da me uhapsi i ispita. Posle toga imao sam priliku da vidim to naređenje o kome mi je Bruno govorio i prilažem kopiju tog naređenja Tribunalu..."

Nakon toga je tužilac pokazao sudu fotografije 2793, od 1 do 6 koje dokumentuju povrede koje je Džemal Merdan zadobio tokom dvodnevog ispitivanja i batinanja u zatvoru. Nakon toga je tužilac pokazao dokaze br. 101,1 i 101,2. O tim dokazima svedok se izjasnio:

"Doneo sam originale ovih dokumenata. Ovo su kopije originala. Dokument koji vidite na ekranima je dokument u kojim se izjašnjavam da ću pomoći da istraga bude sprovedena, ako se dokaže da sam odgovoran za događaje u Kaoniku, u kasarni Kaonik. Drugi dokument je odobrenje, dozvola za moje slobodno kretanje kroz Herceg-Bosnu, jer sam imao izvesnih problema... Dario Kordić mi je izdao tu dozvolu... Uhapšen sam nekoliko puta u toku 1992. godine. I to uključuje i jesen 1992. godine. U jesen 1992. godine jednom prilikom sam uhapšen u Vitezu. To su uradili članovi HOS kojima je komandovao Kraljević. Odveden sam u srednju školu u Vitezu, koja je prekoputa hotela 'Vitez'... Potom sam prebačen u 'Vitez' hotel kod Tihomira Blaškića, i tražio sam od njega da me oslobodi, jer sam bio u mirovnoj misiji. Ipak, Blaškić to nije mogao da uradi, jer se Darko Kraljević tome protivio, i onda su započeli raspravu u mom prisustvu. Bilo je prilično očigledno da je Blaškić odlučio da se ne raspravljaju u mom prisustvu. Tako su se povukli u susednu kancelariju. Nekog su pozvali telefonom, ne znam koga, ali verujem da je to bio Dario Kordić, koji im je onda dopustio da me puste i da mi vrate moje oružje, i to je urađeno... Kraljević je bio obučen u crnu uniformu, i imao je oznake HOS... Primio sam neke informacije da je on bio zapovednik specijalne jedinice zvane 'Vitezovi', na koju su Bošnjaci imali mnogo pritužbi, da su ih presretali na putevima. Mislim, ta jedinica je presretala na putevima, plenila imovinu Bošnjaka. Dva vozila su konfiskovana od oblasnog štaba Teritorijalne odbrane u Zenici, i ja sam insistirao da ona budu vraćena, ali ova vozila nikad nisu vraćena."

Upitan o tome ko je vodio napad na Novi Travnik, svedok kaže:

"Sudeći po obaveštajnim informacijama koje sam primio u štabu od službe odogovorne za to i koja je pratila pokrete HVO jedinica, dobio sam informaciju da je ta jedinica vođena od strane Darjia Kordića u APC. Bio je APC koji je Dario Kordić često koristio da se vozi po dolini Lašve".

"U oktobru, zajednička komanda počela je da se formira i sastojala se od predstavnika Teritorijalne odbrane i HVO. Imali smo izuzetno važan operativni sastanak gde smo se složili oko određivanja zaduženja jedinicama. I u operativnoj sobi, kako smo je zvali tada, bili su prisutni Praljak i Kordić, kao i Blaškić. Kada se prvi put predstavio, Praljak je nosio maskirnu uniformu, i predstavio se kao general hrvatske vojske. Kada je Praljak govorio, i u Travniku i u Novom Travniku, to je slušao Blaškić. Kordić nije davao komentare tada verovatno jer je bilo u pitanju čisto vojno slanje trupa, ali je Dario Kordić pažljivo pratio šta se dešavalo u operativnoj sobi."

"Pre konflikta u Busovači imao sam priliku da čujem audio kasetu sa glasom Grubešića koji se može prepoznati, koji je tražio dodatne granate i municiju za borbene operacije. Mislim da je na drugom kraju linije bio Kordić, ali to ne mogu da potvrdim sa sigurnošću."

"Dobro je poznato da su u dolini Lašve bile jedinice iz Republike Hrvatske."

Na pitanje zastupnika Tužilaštva da li je između januara i aprila 1993. godine video vojnike koji su pripadali HV u oblasti, svedok je odgovorio:

"Nisam video jedinice, ali sam video pojedince u dolini reke Lašve. Bar jedan od njih je imao takvu oznaku (HV). Nisam mogao da ga identifikujem... I takođe u jednoj prilici kada smo oslobodili grupu zarobljenih pripadnika HVO u Gornjem Vakufu. Jedan od njih je rekao da je došao iz Osijeka i da je pripadnik Hrvatske vojske."

Tužilaštvo je potom pokazalo dokument koji je kao dokaz doneo svedok:

"Ovaj dokument mi je dao pripadnik Armije Republike Bosne i Hercegovine. Sudeći po tom pripadniku Ivan Šarac je ubijen u oblasti Brod između Tisovca i Podolca. Prema onome što ja znam, njegov grob je tamo, podignut mu je spomenik. Ovaj vojni dokument pokazuje da je on bio pripadnik armije Republike Hrvatske. To takođe mogu dokumentovati sa fotografijom spomenika koji je tamo podignut."

Svedok je govorio o zadatku da isprati konvoj humanitarne pomoći koji je bio usmeren ka Tuzli:

"Kao zamenik komandanta Trećeg korpusa bilo mi je naređeno da ispratim konvoj od Tuzle iz oblasti Gornjeg Vakufa do Novog Travnika, onda od sela Sivrina Selo do Zenice, napred do Tuzle unutar zone odgovornosti Trećeg korpusa... Preuzeo sam konvoj u selu Bistrica, Gornji Vakuf, i pratio sam ga do sela Opara, ili, pre, do sela Trenica blizu Novog Travnika. A od Novog Travnika do sela Sivrinog Selo, ne znam šta se desilo sa konvojem. Na teritoriji između sela Trenica i Sivrinog Sela, konvoj je pratilo HVO... U Sivrinom Selu, saznao sam od vozača koji su se probili do Sivrinog Sela da je konvoj napadnut od strane HVO. Njihovi kamioni su pokazivali znake štete od lakog naoružanja. Vozači su bili veoma tužni. Nisu mogli da poveruju šta se moglo dogoditi. Što se tiče dela konvoja koji nije stigao do Sivrinog Sela, pretpostavljam da je ostao negde u oblasti koju je kontrolisalo HVO."

"Prilično je očigledno da je na teritorijama koje je kontrolisao, HVO želeo da stvori etnički čiste teritorije, a to se nikad nije dogodilo u istoriji čovečanstva, i to je razlog zašto verujem da etnički čiste teritorije ne mogu da postoje."

Govoreći ponovo o svom hapšenju u maju mesecu 1992. godine svedok dodaje:

"Nisu hteli da me oslobode iako je veoma jaka, uvažena delegacija članova parlamenta Bosne i Hercegovine inisitirala na mom oslobađanju--u sastavu te delegacije su bili i Hrvati. Tom prilikom Anto Slišковиć je rekao da ne mogu biti oslobođeni bez odobrenja Darija Kordića."

Na pitanje zastupnika odbrane g. Naumovskog o tome da li su u periodu od 25. do 27. januara hrvatske kuće bile uništene i paljene, kao i da li je u Šilu, koji je deo Kaćuna, postojao logor za Hrvate, svedok je odgovorio:

"Prolazio sam kroz oblast posle konflikta, i neke kuće su uništene, to je istina. Ali je bilo i kuća koje nisu uništene... Takve ustanove kao logori za Hrvate nisu postojale u Bosni i Hercegovini. U Silosu, jedinica ili deo jedinice je izgrađena, deo jedinice Busovačke brigade, i deo zatvorenika, ratnih zarobljenika, su bili locirani u Šilu. To je veliki kompleks u oblasti, ograđeni prostor u oblasti, ali to nije bio logor za Hrvate. Niti su logori za Hrvate postojali u Bosni i Hercegovini."

Na pitanje branioca g. Naumovskog da li se slaže da je oko 15 do 20 hiljada Hrvata isterano iz oblasti Kraljeva Sutjeska u Varešu u junu 1993. godine, svedok je izjavio:

"Ne slažem se sa tom izjavom, jer hrvatsko stanovništvo nije isterano nigde. Hrvatsko stanovništvo je bilo isterivano od strane HVO vojnika. Ovo se desilo u Kaknju. Imamo izjave Hrvata koji su i danas živi i koji su ostali tamo."

"Znam sigurno da je Bruno Šušnja osnivač HDZ stranke u Busovači. Takođe mislim da je on bio prvi predsednik te stranke u Busovači. Imao sam nekoliko kontakata sa njim, tokom 1991. godine... Kasnije mi je rekao da je svu vlast preuzeo Dario Kordić i da je Dario Kordić alfa i omega ne samo HDZ-a u Busovači nego i dalje, i da je on osoba koja donosi odluke... Imao sam još jedan sastanak sa Brunom Šušnjom u Zenici, sećam se vrlo dobro, kada je bežao od Darija Kordića, koji je, po Brunovim navodima, pokušao da ga ubije. Pogeao je u Zenicu."

Džemal Merdan je svedočio i o incidentu na kontrolnom punktu snaga TO, 20. ili 21. januara 1993. godine, kada su zaustavljena vozila u kojima su se, sa pratnjom, nalazili Kordić i Kostroman, i prema navodima optužbe, nekoliko dana kasnije, kao posledica besa Darija Kordića zbog tog incidenta, ubijen je brat jednog od vojnika koji su zaustavili vozila HVO:

"Pre 25. januara 1991. godine, mislim da je tačan datum bio 19. januar 1991. godine, Dario Kordić je zaustavljen na kontrolnom punktu, kao i Kostroman. Kako sam obavešten u to vreme, Dario Kordić je pretio da će pobiti članove porodica osoblja na kontrolnom punktu."

"Zapovednik brigade je odgovoran za oblast, i prema tome, Marija Čerkeza koji je bio komandant HVO brigade iz Viteza, smatram odgovornim za celu oblast opštine Vitez... Na svim sastancima održanim u prisustvu Evropske posmatračke misije, Mario Čerkez je tvrdio da je on odogovarn za oblasti koje su bile predmet diskusije na sastanku, i one su sve bile na teritoriji opštine Vitez i u njegovoj zoni odgovornosti."

"Po mom dubokom uverenju, a izneo sam brojne primere ovde pred Tribunalom, Dario Kordić je imao izuzetno važnu ulogu i u političkim i u vojnim poslovima u oblasti Centralne Bosne, posebno kada su važne odluke donošene, i moje je mišljenje da je Dario Kordić bio ključna figura u to vreme u političkom i vojnom životu Centralne Bosne."

Zastupnik optuženog Darija Kordića, g. Naumovski je, ispitujući svedoka pokušavao da dokaže da je Dario Kordić prvi put čuo šta se dogodilo generalu Merdanu tek od delegacije koja ga je posetila, da se raspitivao kod velikog broja ljudi da sazna činjenice o tome šta se dogodilo sa generalom Merdanom. Takođe je pokušao da dokaže da je Merdan iznosio arbitrarne poglede u vezi sa Kordićevom ulogom u ratu u Centralnoj Bosni zato što ne voli g. Kordića, te da zbog toga svojim svedočenjem pokušava da ga uplete u sve što se dešavalo u Centralnoj Bosni u to vreme. Branilac Naumovski je istakao da Dario Kordić nije bio prisutan ni na jednoj seriji pregovora o prekidima vatre, te da nije potpisao nijedan sporazum o obustavi vatre.

26. januar 2000. godine

AD, zaštićeni svedok optužbe

Svedok AD je bio član ECMM (Posmatračka misija evropske zajednice) između 1993. i 1995. godine.

Svedok je govorio o evakuaciji ranjenika iz Travničke bolnice, u junu 1993. godine:

"Pošto smo posetili bolnicu u Travniku, postojala je očajnička potreba da se evakuišu najteži slučajevi. Situacija je bila posebno teška u bolnici. U skladu sa tim, počeli smo, ECMM i UN, da pravimo dogovor sa muslimanskim i hrvatskim vođstvom da nam dozvole da evakuišemo bolnicu. To je bilo postignuto kroz sastanke sa generalom Blaškićem i Džemalom Merdanom iz Trećeg korpusa armije. Imali smo na papiru da nam je dozvoljeno da evakuišemo žrtve iz bolnice u Travniku i da ih odvedemo u dve bolnice. Hrvatske ranjenici su trebali da budu prebačeni u Novu Bilu, a muslimanski ranjenici u Zenicu... Pošto smo dogovorili transport, kako smo napustili Travnik i došli do prvog hrvatskog kontrolnog punkta u Dolcu, zaustavljeni smo. Imali smo oko 14 teških ranjenika... Bilo je žena, dece, muškaraca, i takođe--

osigurali smo da imamo i Hrvate i Mulsimane da bi bili uspješni i barem ublažili patnje ovih osoba. Ipak, na kontrolnom punktu Dolac zaustavljeni smo od HVO koji nam nisu dozvolili da prođemo... Počeo sam pregovore... Ubedio sam zapovednika HVO u Dolcu da ode do svojih nadređenih, jer mi je rekao da se ne pokorava naređenjima Tihomira Blaškića, jer Blaškić nije njegov zapovednik. Otišao je. Nije ga bilo dugo vremena. Čekali smo... Osoba, zapovednik, vratio se, pošto je video nekog, ne znam koga, i rekao je da nije moguće propustiti konvoj da prođe iako će mi biti dozvoljeno da provedem samo hrvatske članove konvoja. Odbio sam to. Počeo sam pregovore, ali se situacija zaoštrila. Bilo je direktnih pretnji osoblju koje je bilo sa mnom, i odlučio sam da konvoj okrenem i vratim u Travnik."

Odgovarajući na pitanje tužioca o tome da li je bilo dokaza o grupama i pojedincima koji su delovali u toj oblasti, svedok kaže:

"Grupe su bile poznate kao 'Džokeri' i 'Apostoli', a osoba koja je najčešće povezivana sa njima je bio Dario Kordić".

Zastupnik optužbe je potom pitao svedoka ko je sa hrvatske strane rešavao problem oko incidenta sa konvojem za Tuzlu, 11. juna 1993. godine:

"Problem je rešen putem direktnih pregovora sa Dariom Kordićem. Tihomir Blaškić je takođe bio uključen. On je dao garancije o kretanju, ali to je očigledno propalo, i Žan-Pjer Tibolt (Jean-Pierre Thebault) je ušao u direktne pregovore sa Dariom Kordićem."

Prisećajući se svog sastanka sa Dariom Kordićem u avgustu 1993. svedok AD je rekao:

"Moj osećaj tokom tog sastanka je bio da on nije odavao ugled političara njegovog ranga. Stekao sam utisak da je prilično izolovan... imao sam utisak da je izolovan i da veruje u sopstvenu propagandu... Sugerisao je tokom sastanka da će HVO povratiti teritoriju koju su izgubili i vezu Kiseljačkog džepa sa Varešom i sa džepovima u Žepči. To je bilo vrlo nerealno. To nije izgledalo kao procena nekoga ko ima dodira sa vojnim pitanjima".

"Govorio sam sa pukovnikom Blaškićem... On je izjavio da Dario Kordić govori o stvarima koje se tiču ideja, dok se on bavi realnošću. Zabeležio sam tada svoj komentar: 'Dario Kordić je ključna politička figura u Centralnoj Bosni, i dugo se sumnja da on kontroliše HVO. Procenjeno je da je njegov uticaj na Blaškića značajan, ako ne i potpun."

"Bio sam, kao rukovodilac Mostara, na sastanku u Zenici svih regionalnih rukovodilaca centara, i vraćao sam se iz Zenice u Mostar sa tadašnjih rukovodiocem regionalnog centra, g. Martinom Garodom (Martin Garrrod), i na putu poznatom kao 'Ruta trougao' bili smo zadržani. Morali smo da stanemo, skrenemo sa puta i da propustimo formiranu vojnu jedinicu da prođe. Videli smo na vozilima i vojnicima oznake HV. To je bio prvi put da sam lično imao definitivni dokaz mog zapažanja o glasinama da već mesecima postoji upletenost HV. To je bio konvoj značajne veličine. Procenio sam... da je bilo oko 50 vozila i mi smo bili zadržani na našem putu oko 20 minuta, možda i više, i oprema koju smo videli uključivala je i artiljeriju, D130-120 mm, i izvestan broj vozila sa višecevnom raketnim bacačima... Videli smo oznake HV na vozilima, uključujući i tigrove glave. Smatrali smo da je to HV jedinica iz Splita... Moja procena je da je ta jedinica veličine bataljona i više. Negde između 800 i 1.000 ljudi..."

Svedok je pročitao dokument 1361, prezentiran kao dokaz od strane tužioca:

"Tim 'Majk' (Mike) 4, potvrdiće moja zapažanja i zapažanja rukovodioca regionalnog sektora. Izveštaj je datiran kao 18. januar... I oni su videli pokrete HV na istom pravcu, pravcu Trougao. Prijavili su da su videli oko 20 vozila punih vojnika. Registracione tablice su bile uklonjene, ali su reči Hrvatska vojska bile napisane na kabinama vozila. Prijavili su da su videli artiljerijski top, 15 dobro obučanih HV

vojnika, za koje su procenili da su oficiri, i oni su stajali pored puta i nosili značke HV... Očigledno, jedan vrlo detaljan član tima je primetio ovde da je jedan nosio čin potpukovnika. Izjavili su da su sva vozila išla ka Prozoru."

"Što se tiče Darija Kordića, on je u nekim prilikama koristio titulu pukovnika, ali u mome radu sa njim on je uvek bio potpredsednik Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, i ključna politička figura u Centralnoj Bosni... Sreo sam g. Kordića u Mostaru, i tada je njegovo postavljenje bilo van sumnje. Bio je predsednik HDZ. To je predsednik HDZ u Bosni i Hercegovini."

27. januar 2000. godine

Ibrahim Nuhagić, svedok optužbe

Ibrahim Nuhagic, zemljoradnik koji je živeo u selu Očehnić, selu sa čisto muslimanskim stanovništvom u opštini Busovača, svedočio je o proterivanju stanovnika tog sela u više navrata tokom 1993. godine, kao i o ubistvu članova njegove porodice. Govoreći o događajima od 27. januara 1993. godine kada su maskirani vojnici upali u selo i odveli muškarce u policijsku stanicu u Busovači, i u logor Kaonik, svedok navodi:

"Većina od njih je nosila maske... Pretili su da će nam odseći uši i prerezati vratove. Ali su najviše udarali na putu do autobusa, nismo mogli ući u autobus a da ne budemo udareni, da ne budemo udareni od njih. Ponovo u autobusu su nas tukli, jer su bila dva reda vojnika, postrojenih u dve linije, i kada smo izlazili, ponovo su nas tukli... Autobus se zaustavio u Busovači... Bila je noć... Tamo su bile samo HVO trupe... Većina je odvedena da kopa rovove, skoro svi sposobni, sem mene, jer sam bio tučen, i nekoliko maloletnih koji nisu išli."

Selo je ponovo napadnuto 19. aprila. O tom događaju svedok je rekao:

"To su bili HVO borci... Imali su kamuflažne uniforme, vojne sa HVO oznakama... Jednostavno su došli, ušli u selo, i gde god su pronašli nekoga, ubijali su. Odmah su palili kuće, ubijali stoku u štalama. Oni koji su uspeli da pobegnu, pobjegli su, ali su oni poklali sve druge koje su našli... Uglavnom su koristili zapaljivu municiju... Dok sam dolazio, moja nećaka, stojeći sipred vrata moje kuće, rekla mi je: 'Ujače, beži, ideš sa nama'. I tako sam i učinio. Počeo sam da bežim, i pucali su na mene. Ne znam koliko su metaka ispalili. Počeo sam da bežim u osmicama, to znači u cik-cak, i pao sam. A hrvatski borac koji je pucao na mene mislio je da sam pogođen i da me je ranio... Otišao sam u moju kuću tokom noći, kada je bilo tiho, kada ništa nije moglo da se čuje, i kada je bilo mračno. Tada sam otišao u svoju kuću da bih video članove moje porodice koji su ubijeni: moju majku, moju sestru, moju braću, dve kćerke, koji su ostali u mojoj kući. Ali kad sam ušao u kuću, mogao se videti samo žar. Pokušali su da pobegnu iz kuće, ali je bilo eksplozija od pucnjave i tako su pogođeni u kući. Tako da su izgoreli do smrti... Imao sam mnogo nevolja i teškioća da izvadim ono što je ostalo od vatre... Pomislio sam kada sam video ove moje žrtve, poželeo sam da sam među njima... Moja majka, moja žena, moja sestra i bratovljeve dve kćerke... Moj ujak... Pucali su u njega kada je otišao u svoju kolibu da spase stoku. Onda su pucali u njega i ranili ga... To nije bilo samo u mom selu, nego se to desilo i drugde, tako da bude očišćeno od Muslimana... Paško Ljubičić. On je bio vođa grupe u selu."

Upitan da opiše susret koji su on i žena po imenu Hasija Bešlić imali sa Dariom Kordićem, kada su razgovarali o takozvanim papirima za bezbednost koji su izdavani Muslimanima, svedok je izjavio:

"Bio sam prisutan, pričali smo sa Dariom Kordićem, jer su se njih dvoje poznavali, radili su u istom preduzeću... Rekla mu je da su papiri bezvredni... Kada su vojnici dolazili u naše kuće uveče ili tokom dana, trebali smo da pokažemo te papire da nas ne bi uznemiravali... Oni su bili bezvredni je su vojnici dolazili i isterivali ljude iz kuća, i poslali bi nekoliko porodica od kuća... Onda je on (Kordić) rekao da se to neće događati u budućnosti, ali sledeće noći, i noći posle toga, i posle toga, stvari su se ponavljale... Ja sam isteran iz tri kuće... Vojnici su govorili, kada su dolazili da nas isteruju iz kuća:

„Žalite se Kordiću, Dariju Kordiću. On vam je dao papire koji garantuju bezbednost, bez obzira na činjenicu da nam je dozvolio da radimo to što radimo.“

27. januar. 2000. godine

Salih Hamzić, svedok optužbe

Salih Hamzić je bio zaposlen kao glavni tehničar i radio je na produkciji programa u Radio Zenici tokom 1992. godine.

Hamzić je primio telefonski poziv od nepoznatog muškarca koji ga je obavestio o predstojećem granatiranju radio-stanice na dan 19. aprila 1993. godine, neposredno pre bombardovanja Zenice:

„Po mojoj proceni, mislim da je lažirao svoj akcent. To nije bio autentični hrvatski nego lažni akcent, po mom mišljenju sam poziv nije bio upućen iz Zenice. Kada je zvao, naravno, nije se predstavio. Tražio je informacije o položaju Radio Zenice. Pitao sam ga zašto. Ponovio je svoje pitanje: 'Molim Vas, recite mi gde se nalazi zgrada Radio Zenice?' Ponovio je zahtev dva ili tri puta... Pitao sam ga 'Zašto Vam treba zgrada Radio Zenice? Zbog čega?' Onda mi je tiho rekao, bez ikakvih uvreda ili pogrđnih reči, rekao: 'Gospodine, granatiraćemo vas za deset minuta.' Moj odgovor je bio da sam se nasmejao, i upitao: 'Da li se šalite?', jer sam se smejao... Ponovio je istu izjavu... Nisam to uzeo ozbiljno, mislio sam da je sasvim nemoguće... Veza se prekinula... Posle tog razgovora nastupio je prekid u programu... Otišao sam u mali hodnik ispred studija da popijem kafu i popušim cigaru, i primetio sam nekih 15-20 metara od mene, dim. To je moglo biti ispred robne kuće koja se danas zove Bosanka... Sa prozora, gde sam ja bio u hodniku, mogao sam da vidim ulicu gde je radio-stanica, i prolaz koje vodi od tačke gde sam video dim. Takođe sam primetio da je grupa ljudi u stampedu, ako mogu tako reći. Vukli su ranjene. Video sam ranjene. Bili su u panici, i bežali su bez ikakvog znanja gde idu, u panici. Još uvek ne razumem šta se dešavalo. I onda sam se nagao kroz prozor i pitao: 'Šta se dešava?'. Odozdole je neko odgovorio: 'Ljudi tamo ginu.'... Vidite, prvu eksploziju nisam čuo, i kada su ljudi bežali, onda sam čuo tri ili četiri eksplozije, jednu za drugom na veoma maloj razdaljini, ne znam koliko daleko, ali je bilo veoma blizu. Od jedne od tih eksplozija, činilo se da se cela zgrada pomera. Bio je dan. Bilo je sunčano. Svetlo je gorelo u studiju, i onda se svetlo ugasilo. Sve je potonulo u tamu, verovatno od prašine... Bio sam u šoku... Muški glas je pozvao telefonom i rekao: 'Balijske, još niste pogođeni?' U to vreme, granatiranje je uvek dolazilo sa jedne iste strane, tako da smo znali gde da tražimo sklonište... Dolazilo je iz pravca Viteza i Busovače. U to vreme više iz pravca Viteza.“

31. januar 2000. godine

Piter Gejdž Vilijams (Peter Gage Williams), svedok optužbe

Piter Gejdž Vilijams je boravio u BiH u više navrata a prvi put u periodu od 8. novembra 1993. godine do 8. maja 1994. godine. Kao oficir komandant pešadijskog bataljona britanske armije imao je zadatak da obezbeđuje distribuciju humanitarne pomoći u Centralnoj Bosni.

„Skrenuta mi je pažnja od strane pukovnika Dankana, mog prethodnika, i to je takođe bio moj utisak, da je u prisustvu g. Kordića, pukovnik Blaškić bio u podređenoj ulozi i uvek je gledao na g. Kordića kao da je on glavni... Koliko god bi Blaškić govorio da je nešto nemoguće, g. Kordić bi vam uvek rekao zašto je to nemoguće. Bila je politika da to bude nemoguće... G. Kordić je često govorio da može stvari da učini mogućim... Kažem, imao je sposobnost, po mom i po viđenju drugih članova međunarodne zajednice, da učini da se stvari dese.“

Svedok je opisao jedan sastanak sa Kordićem i Kostromanom na kome je jedna od tema bila i fabrika municije "Vitezit":

"Tom prilikom, g. Kordić je bio u društvu g. Kostromana. G. Kordić je imao kontrolu, kao i u drugim prilikama, kada je takođe pukovnik Blaškić bio prisutan, Kordić je sedeo u sredini sa drugim članovima sa strane, demonstrirajući, verujem, da je glavni. U ovoj prilici, Kordić je nosio vojnu maskirnu uniformu, konkretno maskirni prsluk. U ovoj prilici, u stvari u svakoj prilici koliko se sećam, on je definitivno nosio HVO oznaku na ruci... Sastanak je održan, i ponovo je Kordić očigledno igrao ulogu vođe svoje grupe, sedeći u sredini, govoreći prvi. I onda je Kostroman napravio neke primedbe koje se tiču 'Vitezit' fabrike. Ponovio je pretnju da će uništiti fabriku municije bez obzira na posledice, i onda je napravio primedbu da je oko 7.000 mudžahedina prisutno u Centralnoj Bosni... Fabrika 'Vitezit' je veliki kompleks malo južno od grada Viteza i to je glavna fabrika eksploziva koja se nalazi u Bosni i Hercegovini. Sadrži nekoliko hiljada tona, kako nam je rečeno, mnogo hiljada tona proizvedenog eksploziva... Fabriku je kontrolisao HVO. Skrenuta mi je pažnja, kada smo stigli u Centralnu Bosnu, sredinom novembra, da postoji pretnja da će fabrika biti uništena ako bosanska armija zaposedne oblast Viteza... G. Kordić je potvrdio ono što je već bilo pomenuto od strane pukovnika Blaškića i drugih, da u stvari postoji--da će biti zahtev da se fabrika uništi, čak i ako će biti pokušano da se minimalizuje rizik za snage UN, da se on ne može isključiti... Ne znamo za bilo kakve zahteve da se evakuiše civilna populacija u vezi sa fabrikom 'Vitezit'... Uistinu, ako bi bilo malog ili nikakvog upozorenja, to bi bio, prema tehničkom procenama, ozbiljan rizik, ne samo za snage UN već i za civilno stanovništvo u oblasti... Bili smo toliko zabrinuti ponovljenim glasinama o pretnjama da će se fabrika dići u vazduh, da smo izrazili našu zabrinutost u pismu šefu osoblja bosansko-hercegovačke komande, ukazujući da iako nismo pravnici, ubeđeni smo da--ako fabrika bude dignuta u vazduh, to bi konstituisalo neki oblik ratnog zločina, i čak i pretnja da se to uradi može, možda u nekom obliku biti protivna pravnim odredbama... Bila je i korespondencija između Remzija (Ramsey) i pukovnika Blaškića, upozoravajući ga da će uništenje fabrike zaista biti ratni zločin, po mišljenju komande Bosne i Hercegovine."

Na pitanje da li je ikad razgovarao sa g. Kordićem o medicinskim evakuacijama, svedok je odgovorio: "Razmatrali smo medicinske evakuacije 21. februara, ali je to bila druga značajna prilika u kojoj sam razgovarao o takvim evakuacijama sa g. Kordićem... Prva je bila, mislim, oko 1. decembra, ali sigurno mnogo ranije tokom perioda oružanog sukoba, kada sam ga zamolio da se složi sa premeštanjem dvoje ranjene dece iz Starog Viteza u bolnicu u Zenici. I on je to odbio. G. Kordić je sugerisao da deca idu u hrvatsku medicinsku ustanovu u Novoj Bili. Ja sam napomenuo da nijedna muslimanska majka neće pustiti svoje dete iz Starog Viteza u hrvatsku ustanovu, a hrvatska ustanova nije baš prvoklasna medicinska ustanova... I sugerisao sam da bi bilo mnogo razumnije, za dobro ove dece, da se prebace direktno u Zenicu. G. Kordić je odbacio ovo izjavivši nešto što ja uzimam za vrlo čudnu političku izjavu. Rekao je da bi to bilo--u svakom slučaju, da bi to bilo potpuno nemoguće da deca idu u Zenicu, jer takav potez značio bi prelazak međunarodne granice... Ali gospodin Martin Garrod je pokušao još jedan poslednji put, apelujući na dobru volju g. Kordića, da dozvoli da se ta deca evakušu. G. Kordić je odbojno odgovorio sa rečima koje su značile: "Ako su vam dva muslimanska deteta toliko važna, možete ih uzeti", i posle toga su svi seli da ručaju. I moj oficir za vezu je sredio njihovu evakuaciju."

1. februar 2000. godine

General Martin Garrod (Martin Garrod), svedok optužbe

General Martin Garrod je bio šef Evropske posmatračke misije u Zenici, a od aprila 1994. godine Načelnik štaba administratora Evropske unije u Mostaru, da bi 1996. godine postao specijalni izaslanik Evropske unije u Mostaru.

"Ja sam razumeo da je Dario Kordić tada bio potpredsednik HDZ-a i potpredsednik HVO. On je bio, što se mene tiče, vodeća politička ličnost Hrvata u Centralnoj Bosni."

Iskaz svedoka se odnosio i na odgovornosti HVO-a i na poziciju Kordića u vojnim pitanjima tokom konflikta:

"Pa, Hrvatsko vijeće obrane, po svom nazivu je bilo veće odbrane, ali je imalo šire odgovornosti. Na primer, Jadranko Prlić, koji je de facto prvi ministar Hrvatske Republike Herceg-Bosne, je bio predsednik HVO, a njegov zamenik, Krešimir Zubak, je bio potpredsednik HVO. Znači, iako je bilo u suštini veće odbrane, imalo je šire vladine odgovornosti. Kasnije, HVO je postao sinonim za hrvatsku armiju... Moji susreti sa Dariom Kordićem su bili uglavnom u Busovači, u njegovoj kući tamo, koja je bila opštepoznata kao Orlovo gnezdo... Uvek je bilo HVO stražara oko kuće. On je--ne sećam se da je ikad bio sam, i osoba koje je--stalno živela sa njim je sekretar HVO, Ignjac Kostroman. Koliko mogu da se setim, uvek je bio obučen u maskirnu uniformu, ali se ne sećam, da li je imao oznake sa činovima... Ali je to uvek bila uniforma... U to vreme, naravno, ne samo u HVO nego takođe i u bosanskoj armiji, civilna strana i--politička strana i vojna strana su bile vrlo, vrlo isprepletene, i neko bi se bavio sa političkim liderima o vojnim stvarima i vojnim liderima o političkim stvarima. Tako da čin nije--nije bio od velikog značaja. Važna stvar je bila uticaj i status koji je čovek imao... Meni je bilo sasvim jasno da je Dario Kordić bio vodeća politička figura u Centralnoj Bosni za Hrvate, ali naravno, imao je i vojnih odgovornosti. Ali, kako sam rekao, politička i vojna strana su bile vrlo blisko povezane."

Svedok je pričao i o masakru u Stupnom Dolu:

"Mislim da je bio 24. oktobar kada sam počeo da primam izveštaje o masakru, mogućem masakru u Stupnom Dolu. Ali u tom stadijumu još nije bilo potvrđeno, jer je HVO zapovednik 'Bobovac' brigade, u Varešu, Emil Harah, zabranio ulaz u Stupni Do svim međunarodnim agencijama, uključujući UNPROFOR, a u toj oblasti je bio Nord-Bat, norveški bataljon."

Tužilac je pitao generala da li je tačno da je Kordić rekao da tvrdnje muslimanske strane treba da budu proverene, i da oni daju mnogo opravdanja za njihov napad na Kopljare dok u isto vreme optužuju HVO za napad na Stupni Do, kao i da li je tačno da je Kordić rekao da ne veruje da je bilo namernih napada na civile iako možda ima nekih koji su ostali u svojim kućama i nisu hteli da se predaju. Odgovarajući na ova pitanja, svedok je naveo sledeće:

"Da, tako je. Spomenuo je selo Kopljari. Proverili smo Kopljare, tamo se nije dogodilo ništa od velikog značaja. Naglasio je: "Govoreći kao vojnik, i ljudsko biće, oštro osuđujem zločine počinjene od bilo koje strane."

"Nejasno nam je bilo sa koliko visokog mesta u lancu komande su bila data naređenja za taj napad... 27. je konačno norveški bataljon usao u Stupni Do. I jedan od naših timova, 'Victor' (Victor) 4, mislim, ušao je sa njima da otkrije te užasne prizore u Stupnom Dolu... Koliko ja znam nije sprovedena istraga od strane hrvatskih vlasti i niko nije priveden pravdi za napad i masakr u Stupnom Dolu. Niti sam ikada video izveštaj iz hrvatskih izvora gde se kaže da oni veruju da se to dogodilo."

Svedok je bio prisutan u vreme promena u hijerarhiji u Hrvatskoj Republici Herceg-Bosni:

"To je bilo vreme kada je bilo mnogo promena u hijerarhiji u Hrvatskoj Republici Herceg-Bosni, i u stabilizaciji predsedničkog veća, i shodno tome, određeni broj potpredsedničkih mesta je nestao. Ali meni to nije, na bilo koji način, menjalo procenu o značaju i važnosti uloge koju je Dario Kordić imao u hijerarhiji kod Hrvata... Darko Gelić, koji je bio oficir za vezu sa HVO u Vitezu, rekao je da Kordić ima novu funkciju, i da je on asistent šefa osoblja generalu Rosu, što ga stavlja direktno kao broj 3 u vojnoj hijerarhiji, sa generalom Rosom na vrhu, generalom Petkovićem, šefom osoblja, i onda Dariom Kordićem, asistentom šefa osoblja, u pravolinijskoj vojnoj hijerarhiji."

"Kada sam bio u Mostaru sa administracijom EU, kada su optužnice protiv Darija Kordića i Tihomira Blaškića bile podignute, mislim u novembru 1995, imali smo savetodavni sastanak. I posle toga, Mile Plujić, koji je bio predsednik mostarskog HDZ-a, došao je do mene, i bio je očigledno veoma ljut zbog optužnica, najoštrije protestujući, i izgovorio je frazu, koju pamtim, koja je bila 'Morate zapamtiti da je Kordić bio naš Čerčil'. Za mene, to je bila vrlo značajna opaska. To je jasno ukazivalo na poštovanje koje je Kordić uživao među Hrvatima, ali mi je takođe ukazivalo i na status koji je imao među Hrvatima, posebno, naravno, na njegovu ulogu u Centralnoj Bosni."

"Krajem januara i početkom februara, počeli smo da dobijamo izveštaje da HV, to su jedinice Hrvatske vojske, dolaze u Bosnu i Hercegovinu da pomognu HVO. Bilo je mnogo poricanja, ali smo imali i mnoga viđenja, i ja sam lično video mnogo HV konvoja koji su se kretali uz planinski put od Tomislavgrada do Prozora. Oni su bili uglavnom bez registarskih tablica, ali su HV oznake bile jasno vidljive... Mnoga od njih (vozila) su bili transporteri, neki su prevozili vojnike, neki su vukli minobacače ili artiljeriju."

Zastupnik odbrane Darija Kordića Stiven Sejers je kroz unakrsno ispitivanje svedoka pokušao da pokaže kako su muslimanske snage preduzele ofanzivu na grad Kakanj od 09. do 13. juna 1993. godine, i da je to rezultiralo egzodusom, da je istovremeno započeta i ofanziva na Travnik što je proizvelo novih 20.000 hrvatskih izbeglica, da je muslimansko vojno vođstvo bilo tvrdokorno i da je preduzimalo i ofanzive na Vitez, Busovaču i Šantiće, da su tehnike čišćenja "od kuće do kuće" u ovim ofanzivama rezultirale smrću mnogo hrvatskih civila. Takođe, Sejers je isticao da Kordić nikad nije bio potpredsednik HVO, kao i da je Kordić bio značajan politički lider u Centralnoj Bosni, ali da su postojali odvojeni lanci komande u vojsci, i da pukovnik Blaškić nikad nije primao naređenja od Kordića. G. Sejers je svedoka ispitivao i o tome da li zna da su izvori iz Armije BiH tvrdili da su ljudi pobijeni u Stupnom Dolu namerno pogubljeni zbog njihovog učešća na crnoj berzi, da je lokalni HVO tražio veći udeo u prihodima sa crnog tržišta a da su stanovnici Stupnog Dola rekli "ne", kao i da je general Hadžihanović potvrdio te glasine o crnoj berzi u oblasti Stupnog Dola.

2. februar 2000. godine

Edin Husić, svedok optužbe

Edin Husić je bio pripadnik obaveštajne službe Trećeg korpusa Armije BiH. Njegov zadatak bilo je pribavljanje podataka i analiza delovanja i funkcionisanja HVO, VRS, JNA i HV. Husić je svedočio o praćenju linije vojne komunikacije HVO-a u Lašvanskoj dolini u periodu od januara do marta 1993. godine, čime su pribavljene informacije o stanju HVO-a u regionu, licima koja su direktno komandovala i donosila odluke, kako je bio organizovan sistem komande.

Tužilac je priložio pretresnom veću kasete sa snimcima telefonskih razgovora, koje mu je dostavio Husić, između ostalih i razgovor Kordića i Blaškića od 23. ili 24. januara 1993. godine.

"Linija je bila usmerena od pošte u Zenici do jedne od kancelarija komande korpusa, koja je pripadala obaveštajnom odseku i ona je--i oprema priljučena na tu posebnu kancelariju je to dozvoljavala--omogućavala prisluškivanje na bazi interfona, i bio je tamo rekorder za mikro kasete, koje je koji je bio prikačen na taj priključak. Kako smo prisluškivali? Tokom direktnog slušanja razgovora, odlučivano je da li će se razgovor snimati ili ne. Ništa nije rađeno automatski... Prva konverzacija pokazuje namere HVO u to vreme, a to je, ko komanduje, koji su njihovi planovi, šta se spremaju da urade, ko kome naređuje. Iz ugla mog posla, ova konverzacija je adekvatna informacija... Kada sam dobio naređenje, napravio sam dve trake. Jedna od tih traka je sada ovde, i to je prva traka koja je napravljena."

Zastupnici odbrane, g. Stejn i g. Naumovski su prigovorili da je kasetna snimljena nelegalno i da se zato ne može koristiti kao dokaz pred Tribunalom. Odbrana je iznela sumnje u pogledu autentičnosti snimka, s obzirom na to da je kasetna bila van poseda svedoka od 20. novembra 1999. do 3. decembra 2000. kada je bila u posedu njegovih nadređenih. Dalje, odbrana je zauzela stav, da je jedini način da se utvrdi da je kasetna autentična da se ispita original, a original - mikro kasetna na koju su snimljeni razgovori nije na raspolaganju.

"Ako su imali elektroniku da prisluškuju, sigurno imaju elektroniku da spoje parčiće razgovora."

Tokom razgovora muški glas kaže: "Slušaj, pripremite sve. Samo pronađite mete za minobacače i lansere i sve ostalo. Hajde da spalimo sve."

Za gorenaveden citat, bez obzira na loš kvalitet snimka, svedok kaže:
"Prilično je očigledno ko su sagovornici. To su bili g. Kordić i g. Blaškić."

Svedok je naveo način na koji su prepoznavani glasovi sa snimaka:

"U većini slučajeva, ljudi koji se pojavljuju na snimku govore svoja imena, predstavljaju se. Na osnovu prethodnih znanja, ako daju prezime, možemo da dodamo njihova imena, ili obrnuto. Još jedan parametar koji smo koristili je da smo ih slušali određeno vreme da bi smo mogli da po njihovim glasovima zaključimo ko govori. Treći način, treći metod, je onaj koji sam ja koristio, a to je da slušamo kasetu više puta, da zapišemo ko su učesnici, ili nešto na osnovu čega bi kasnije zaključili ko je to bio."

Zastupnici odbrane nisu osporili da je glas na kaseti glas Darija Kordića, ali su osporili dokaz jer smatraju da je pribavljen na način koji baca ozbiljnu sumnju na njegovu verodostojnost. Odbrana je tražila da se trake ne uvrste u dokazni materijal navodeći da je način na koji je postupano sa dokazom suprotan pravilu 81 (C), koje propisuje da će sekretar Tribunala zadržati i sačuvati sve fizičke dokaze predočene tokom postupka.

Pretno veće je trake prihvatilo kao dokaz, ali će naknadno odrediti kakvu će mu snagu pripisati.

Trake su označene kao Dokaz 2801. Traka inače nije originalan snimak već jedna od najmanje dve kopije koje je svedok napravio u februaru 1993. godine. Svedok je dostavio jednu kopiju (traka A) krajem 1993. godine a zadržao je drugu traku (traka B). Svedok je zadržao traku B negde do novembra 1999, kada je, pošto mu je rečeno da traka A ne može da bude pronađena, predao traku B svom pretpostavljenom. Svedok je ponovo video traku B 4. decembra 1999. kada su mu istu pokazali istražitelji iz kancelarije tužioca, i tada je potvrdio da je to zaista traka B. Traka B ipak nije preslušana u toku postupka, jer je tokom svog svedočenja, svedok priložio još jednu traku, traku C, za koju je rekao da je kopija koju je napravio pre nego što je predao traku B svom pretpostavljenom.

2. februar 2000. godine

Mirsad Ahmić, svedok optužbe

Mirsad Ahmić je bio pripadnik Teritorijalne odbrane od juna 1992. do 20. oktobra 1992. godine.

Živeo je sa porodicom u Vitezu, u stanu u centru grada, a posedovao je i novosagrađenu kuću u Ahmićima. U toj novosagrađenoj kući je, uz pristanak njegove porodice živela porodica izbeglica Memeleđija. Svedok navodi šta se desilo sa njima tokom napada na Ahmiće 16. aprila 1993:

"Pa, vidite, video sam ih kasnije. Žene su odmah odvedene u logor na železničkoj stanici, a muškarci su se, zbog toga što je u blizini bila pomoćna zgrada sa podrumom, sakrili tamo, i prekrili se vrstom

navlake. I kako je moja majka držala nešto hrane tamo, mogli su da se hrane nekoliko dana u tom podrumu, koji je otprilike veličine jedan i po sa jedan i po metar. Kuća mi je zapaljena tog jutra. U njoj nikog nije bilo... Mi smo probuđeni eksplozijom oko 5.30 tog jutra. Naravno, nismo imali pojma šta se dešava. Iz razloga sigurnosti, sakrili smo se u podrumu zgrade... Eksplozije su se mogle čuti. Bile su blizu... Dva ili tri sata kasnije, vojnici su se pojavili. Vojnici su nosili maskirne uniforme, sa crnim maskama preko lica. To su bili Vitezovi, HVO Vitezovi, bili su poznati po oznakama. Uvek su imali obe oznake, HVO i Vitezovi. Jednog od njih sam prepoznao po glasu. Znali smo se dobro, tako da sam bez teškoća prepoznao njegov glas. Njegovo ime je bilo Robert Safradin. Tražili su oružje, i pretili su da ako pronađu nešto u nečijem stanu, taj će biti ubijen. I rekli su da se samo Turci trebaju paziti, ne i drugi. Rekao je (Safradin) grubo: "Danas čistimo Stari Vitez, onda ostaje samo Grbavica. Pošto je bio član Vitezova, znam da su (njegovi pretpostavljeni) Darko Kraljević, Niko i Jakov Križanac, i još neki."

Svedok je dana 19. aprila zatvoren u zgradi SDK u Vitezu:

"Grupa pripadnika vojne policije, mislim da su bili, došli su kombijem. HVO, naravno. I grubo su nam rekli sledeće: da u interesu naše lične sigurnosti, bilo bi bolje da pođemo sa njima, jer vojnici koji dolaze sa fronta bi mogli biti iritirani i nešto bi nam se moglo desiti. Bila je starosna granica u pogledu muškaraca, jer znam da je komšija ostavljen zato što je bio ispod starosne granice... Bili smo zatvoreni tamo (u zgradi SDK), i kada smo stigli, taj prostor je već bio dopola pun, mislim na SDK, i bili smo držani tamo. Bili smo zatočeni i nismo mogli da napuštamo oblast. Tamo su bili svi, mislim, Bošnjaci, Muslimani, negde između starosti od 18 do 60 godina... Uglavnom smo odvođeni da kopamo rovove i sređujemo vojne objekte... Odvedeni smo u oblast oko sela Vranjska. Trebalo bi da ime bude Rijeka, i tamo smo bili neko vreme, pa su nas odveli u Kratine, ispod Kubera... Kada smo stigli tamo, kada smo dovedeni u Kratine, Cicko (Miroslav Bralo) je rekao nešto kao: 'Ne možete početi sa radom dok se ne prekrstite. To su naši običaji.' I pitao je ko od nas zna da se prekrsti. Desilo se da ja znam. I rekao mi je da podučim ostale, jer oni koji ne znaju biće ubijeni... Pretio nam je sekirom. Pretio je da će nas pobiti sekirom. I mahao je tom sekirom okolo... Uslovi pod kojima smo radili su bili kao da smo na liniji fronta. Bilo je unakrsne vatre, tako da smo bili u opasnoj situaciji. Srećom, niko iz grupe nije povređen... Bili smo u rovu koji je bio baš iza kuće u kojoj se odmarala grupa HVO vojnika, i mislim da je bilo jednog popodneva kada sam video Cicka sa tri mladića, i naredio im je da trče oko drveta, da legnu pa da ustanu, da puze, i slične stvari... Bilo je oko pet dana kako smo odvedeni tamo. Vraćeni smo kasno noću, oko ponoći, u SDK zgradu iz koje smo i odvedeni. Bili smo u zgradi SDK još par dana, i onda su nam stražari koji su nas čuvali rekli da možemo da idemo kući, da smo oslobođeni. Ali pre toga odvedeni smo u zgradu bioskopa, gde smo registrovani za Crveni krst, a na putu napolje, registrovani smo od HVO. Mlada žena je bila tamo... Nosila je kamuflažnu uniformu. I pored osnovnih podataka kao što su ime, datum i tako dalje, pitanje je bilo da li želimo da ostanemo u Vitezu ili da odemo u pravcu Travnika i Zenice. HVO, mislim da je imala na rukavu ili značku na džepu... Dok smo napuštali zgradu, autobusi su već bili parkirani ispred, i oni koji su bili spremni da idu, mogli su odmah da krenu. Ova mogućnost je bila na raspolaganju svakodnevno."

Ubrzo pošto je oslobođen, svedok je prolazio kroz selo Ahmiće:

"Nisam znao sve kuće, naravno, i čije su bile sve kuće, ali kuće koje su pripadale našoj porodici, muslimanske kuće, one za koje sam znao, sve su bile spaljene. Hrvatske kuće koje pripadaju našim hrvatskim susedima, nisam video nijednu spaljenu kuću... Spaljivanje je sprovedeno selektivno."

Svedok je opisao upad HVO vojnika u svoj stan u noći između 8. i 9. juna:

"To je bilo kasno uveče, možda oko 12 ili oko 1 po ponoći, spremali smo se da legnemo. Neko je pokucao na vrata. Otvorio sam vrata, i vojnik je uleteo unutra, noseći pištolj. Ušao je u naš stan. I video sam još dva čoveka, jer je svetlost sveća bila u hodniku. Jedan je bio ispred vrata, a jedan je bio pored stepeništa. Ali je samo jedan ušao u naš stan. Odmah me je gurnuo u kupatilo i rekao je: 'Šta čekaš?'"

Zašto si još ovde?', kao i da će se vratiti sledećeg dana, i da neće da nas vidi kada se vrati. Onda me je udario u predelu stomaka. Šutnuo me je."

Svedok je opisivao i iseljavanje muslimanskih porodica iz Viteza:

"Sve se radilo na silu. Veliki broj je direktno nateran da ode, i naravno, neki su ljudi videli kako drugi odlaze, pa su i oni odlučili da odu. I to je bio HVO koji se kasnije useljavao u sve stanove, što je indikativno."

Tužilac je pitao svedoka o tome da li mu je brat Darka Kraljevića, Slaven pomogao da ostane u Vitezu: "Pronašao sam Slavenu i pitao sam ga da mi pomogne. Tačnije, da mi pomogne da ostanem u svom stanu. Bili smo ista generacija, išli smo u osnovnu školu zajedno... Rekao mi je da probam da stavim na vrata stana njegovo ime i prezime, što bi trebalo da ima efekta na ljude koji bi došli da nas izbace. Tako sam i uradio... Bez obzira na to, izbačeni smo iz stana."

G. Ahmić je opisao i svoj odlazak iz Viteza uz pomoć komšije koji je njega i porodicu odvezao do železničke stanice, odakle je trebalo da pređu na teritoriju koju kontroliše Armija BiH:

"Morali smo da sačekamo neke vojnike koji će doći i reći nam gde da pređemo. Vojnici su bili HVO, i s vremena na vreme, stajali smo tamo nekih 40 minuta, možda sat. Posle oko sat vremena, čovek se pojavio; da li slučajno ili ne, ne znam. Ali znao je mog oca i rekao je da će nas povesti do oblasti Križanićevog sela, odakle bi imali manje da hodamo i gde bi prešli demarkacionu liniju. Dovedeni smo do mesta koje su zvali komanda ili tako nekako... To je bila kuća koja pripada čoveku, Vlado Križanac je bio taj čovek čija je bila kuća, i koliko sam mogao da primetim on je bio vrsta zapovednika tamo. Pripadao je Vitezovima. To je činjenica koju znam za sigurno... Imao je znak Vitezova na ramenu... Rekao je da je na početku rata on bio jedan od osnivača HOS-a u Vitezu i Darko Kraljević je često dolazio da ga poseti dok smo bili tamo... Svi u njegovoj porodici i ljudi koji su bili tamo su ga zvali Sidi... Ostali smo tamo, u stvari, oko četiri dana i četiri noći. Četiri do pet dana smo proveli u vrsti--vrsti kućnog pritvora. Ipak, kasnije je došao Sidijev brat, i još jedan čovek u uniformi, i rekli su mom ocu da treba da pređe u Zenicu i da dovede--dali su mu parče papira sa nekim imenima i prezimenima i adresama, i mislim, nekim telefonskim brojevima ljudi koje smo trebali da pronađemo u Zenici. I tek kada dovede te ljude iz Zenice, moći ćemo da odemo. Tako da će nas pustiti samo ako ih moj otac dovede... Oni su bili Hrvati, članovi porodica tog čoveka koji je došao do nas."

Tužilac je upitao svedoka šta se dogodilo posle njihovog puštanja i tokom prelaska demarkacione linije, kao i šta se dogodilo sa njihovim stanom u Vitezu. Svedok navodi:

"Ranjen sam, verovatno od snajpera. U desnu ruku i grudi, pluća... Saznali smo šta se dogodilo. Mladi čovek se uselio u naš stan, koga znam od ranije iz grada, sa svojom ženom, i mislim, dvoje dece. I tamo je još uvek"

G. Kovačić, advokat koji zastupa optuženog Marija Čerkeza je unakrsno ispitujući svedoka pokušao da dokaže da su zatvorenici u pritvoru u zgradi SDK u Vitezu tretirani korektno, da nije bilo maltretiranja, da su imali dovoljno hrane i vode, da su bile dozvoljene posete porodica koje su mogle da donose pritvorenicima neophodne potrepštine, da su pritvorenici mogli da koriste toalet i vodu, što je svedok i potvrdio.

Na pitanje zastupnika odbrane da li tačno zna ime jedinice čiji je zapovednik bio Mario Čerkez u vreme izbijanja konflikta, svedok je odgovorio:

"Koliko ja znam, zvala se (jedinica) Viteška brigada... Kako je moja zgrada bila u neposrednom susedstvu hotela (Vitez), video sam ga nekoliko puta kako izlazi sa pratnjom, ulazi u vojna vozila, i tako

dalje... HVO je bila mnogo, mnogo bolje organizovana nego BH armija, i ono što se moglo zaključiti o konceptu HDZ vlasti i HVO je da su vrlo visoko organizovani, tako nije bilo ničeg labavog u njihovom odnosu. Ako je on (Čerkez) bio zapovednik Vitez brigade, on je bio zapovednik grada Viteza."

3. februar 2000. godine

Džeremi Flemings (Jeremy Flemings), svjedok optužbe

Jeremy Flemings je tokom 1992. godine bio posmatrač misije Evropske zajednice, prvo u Hrvatskoj, a posle u Centralnoj Bosni.

Darija Kordića svjedok je opisao na sledeći način:

"On je bio visoka figura u HDZ-u. Ali šta je tačno HDZ trebao da radi u toj vojnoj situaciji, to nikad nije otkriveno... Odnos između Blaškića i Kordića nikad nije bio jasan... Uvek je bilo obavijeno velom misterije kakav je bio njihov odnos, iako gledajući na to ponovo, čini se da je Kordić bio Blaškićev nadređeni. Ali ja--ne bih, kako da kažem, uložio novac na to... Kordić je obično bio obučen u vojnom stilu... Činilo mi se da susrećem nekog ko je uvek bio u centru pažnje. Fraza koju sam tad koristio, i još uvek je koristim je "bunker mentalitet".

14. februar 2000. godine

AE, zaštićeni svjedok optužbe

Zaštićeni svjedok AE je bio pripadnik izviđačke sabotažne eskadrile 333. planinske brigade Armije BiH od januara 1993. do aprila 1995. godine. Njegov iskaz se odnosio na događaje od 20. januara 1993. kada su na kontrolnom punktu postavljenom kod mesta Kacuni, na putu između Busovače i Kiseljaka, zaustavljena četiri vozila, a u jednom od njih je bio i optuženi Dario Kordić. Svjedok, koji je tog dana bio na dužnosti zajedno sa Miralemom Delijom i još nekoliko drugih vojnika navodi:

"U prvom vozilu je bio Grubešić, ne mogu da se setim imena, i njegov vozač. On je bio komandant Džokera. Drugo vozilo je bilo džip, tako mi to zovemo. Tu je bio vozač, Dario Kordić, Vlado Čosić, i još neko je bio tu. Ne znam ko. Treće je bilo civilno vozilo. Bila su trojica u četvrtom vozilu ali ne znam nikog od njih. Pripadali su jedinici Džokeri. Miralem Delija i ja smo prišli i Miralem je tražio od njih da pokažu dokumenta, njihove vojne knjižice, i vozač ih nije dao. Ponudio je ličnu kartu, ali Miralem nije hteo da je uzme, hteo je da vidi vojnu knjižicu. Grubešić je počeo da vređa Miralema, da ga provocira, i tada smo podigli oružje, i Miralem je prišao sa Grubešićeve strane i uzeo mu je pištolj... U tom trenutku Nedžad Karaula je rekao Miralemu: 'Evo ti komšije u drugim kolima.' i Kordić se spremao da izađe iz drugih kola, i rekao je: 'Zašto je Miralem uzeo to oružje?', i rekao je da će platiti za to. Miralem se jednostavno nasmejao... To nije bio smeh kao da mu je drago da to čuje. Miralem je bio taktičan čovek, i čovek koji se dobro kontrolisao. Nije želeo da reaguje na provokaciju. Ali nije tačno da se zabrinuo tek kasnije. Odmah je bio zabrinut za porodicu."

Sledećeg jutra je AE saznao da je ubijen brat Miralema Delije:

"Ustao sam da krenem na dužnost, i onda mi je rečeno da je Mirsad Delija (brat Miralema Delije), ubijen."

Odbrana Darija Kordića je osporila iskaz svjedoka kao netačan, tvrdeći da optuženi Kordić nije učestvovao u navedenom incidentu i da uopšte nije bio u nekom od vozila zaustavljenih na kontrolnom punktu.

14. februar 2000. godine

AF, zaštićeni svjedok optužbe

Svedok AF je bio stanovnik muslimanskog sela Tulica koje je granatirano tokom 1992. i napadnuto 1993. godine.

"1992, posle prvih žestokih granatiranja, žene i deca su otišli za Sloveniju. Četiri meseca kasnije su se vratili... Oko 250 ljudi je bilo u selu 12. juna 1993. godine. Mlađi, telesno sposobni muškarci su otišli da se pridruže Armiji BiH... I povremeno su dolazili kući na odsustvo, sve do 12. juna 1993. kada je selo napadnuto. Apsolutno nije bilo vojnih jedinica u Tulici, sem vojnika koji su povremeno dolazili na odustvo... Bilo je isključivo civilno stanovništvo... Prva granata je pala na selo Tulica 12. jun 1993. u subotu, oko deset do dvanaest prepodne. Tada je pala prva granata. Onda, nekih deset minuta kasnije, žestoko bombardovanje je počelo iz svih artiljerijskih oružja na selo Tulica, i trajalo je neprekidno tri ili četiri sata. To je bilo vrlo žestoko bombardovanje... Kasnije smo čuli da je Srbima plaćeno da granatiraju selo... Kasnije sam čuo od svojih komšija da je nešto vatre dolazilo iznad Brkovića, sa brda Kuber, da su minobacači ispaljivani iz tih minobačkih pozicija tamo... Vojnici su pristizali iz Ban Brda, to jest, iz Čuprije, bili su smešteni tamo, a tamo su bili poslani sa brda Oštrik... I tako su ušli u nekih šest ili sedam grupa, vojnici su ušli u selo posle granatiranja, i pokrili, sa pešadijom, celo selo... Pošto su se ljudi krili u toj kući tokom granatiranja, moglo se čuti kako se kuća ruši, i mislili su da se kuća zapalila od granata. Ipak, otrčao je sa vlasnikom kuće da ugase vatru. Naišli su na grupu od nekih osam do deset vojnika, tako su nam rekli, koji su nosili crne uniforme, sa maskama preko lica, koji us vikali 'Stoj', da stanu i predaju se. Ipak, taj čovek je uspeo da pobegne, a vlasnik kuće, Safet Katkić, vlasnik kuće koja je gorela, koja je najbliža Oštriku, srpskim pozicijama, on je uhapšen i kasnije ubijen. Posle nekog vremena, kada smo se izvukli iz sela u mestu gde sam našao utočište, proveravao sam stranu kod Donjih Azapovića, to jest, mesto Glavica kod Donjih Azapovića, gde su kopani rovovi, i video sam grupu vojnika, kako se približavaju donjoj strani Tulice. Tada mi je sinulo da je to bio HVO napad, jer nije bilo srpskih vojnika na toj strani... U toku granatiranja, kako je moja kuća bila prilično blizu, pokupio sam svoje lično oružje, sve što smo imali, to jest, moj brat i ja, i otišli smo kod rođaka i skupili to oružje. Nekih 30 metara od naše kuće je mlin, vodenica, i nas četvorica smo otišli gore i podelili se u dve grupe, dva i dva, da bi pokušali da izađemo iz oblasti na otvoren prostor, na čistinu, gde bi vojnici mogli da nas vide. Videli su mog rođaka i mene, i otvorili su vatru na nas. Ipak, nijedan od nas nije pogođen, i probili smo se do šume, i odatle smo posmarali šta se događalo u Tulici i dalje događaje, a to su spaljivanje i sve drugo, hapšenje ljudi i potom ubijanje."

"Tokom spaljivanja, u isto vreme, takođe su hapsili ljude koji su ostali posle granatiranja, ljude koji su radili u poljima... Tako su ljudi radili u polju, i posle granatiranja, krenuli su kućama i onda su hapšeni. Oni ljudi koji su bili u selu tokom bombardovanja nisu mogli da izađu iz sela zbog inteziteta bombardovanja. Tako su uhapsili sve koji su ostali živi, koje su mogli da pronađu, i odveli su ih na groblje, i pored groblja su izdvojili žene i decu i odveli ih niz put, nisam mogao da vidim gde; video sam gde su žene oko pola sata kasnije... Ljudi su dovedeni na to groblje i bili su postrojani. Sa mesta gde sam bio, bili su mi okrenuti leđima. Tako su bili okrenuti da ne bi mogli da vide šta im se dešava iza leđa. To je bilo pored kuće Huseinovića. Negde oko 35 njih je bilo postrojeno i onda bi ih odveli i neki su bili izdvojeni od te grupe od 35 koji bili okrenuti leđima ka meni, i počelo je zlostavljanje, to jest fizičko maltretiranje je počelo, pored groblja. Izdvojili su Zijada Huseinovića, Aziza Huseinovića, Ahmeda Barjaktarevića i Mufida Tulića. To su svi oni koji su ubijeni pored groblja i koji su izdvojeni iz stroja. Bili su izdvojeni, zlostavljani i onda ubijeni. Kasim Huseinović je čovek koji je pretrpeo najgore zlostavljanje od svih njih, jer su koristili kundake. Bilo je tri vojnika i onda još vojnika u crnim uniformama koji su se pridružili da ga tuku kundacima, u grudi, po glavi. Pao je na put, onda su ga šutirali i onda su ga prinudili da ustane. I tako je ta grupa pretrpela najgore zlostavljanje od svih... Aziz (Huseinović) je prvi izdvojen. I vojnik sa bejzbol kapom sa onim žutim, kako se zove, onim štitom za

zaštitu pucao mu je u nogu i ranio ga. I video sam kako Aziz pada na jednu nogu i sedi na travi i skida majicu da povije nogu, koja je krvarila. i posle toga, taj vojnik se odmakao nekoliko koraka od Aziza pucao u njega i ubio ga tu pored groblja... Izdvojili su Safeta Katkića, Refika Huseinovića i , na isti način, sve njih, Aziza i kako se zove, Mufida Tulića, Ahmeda Barjaktarevića, sve na isti način. Izabrali bi čoveka, rekli mu da ide niz kosinu, čovek bi počeo da se spušta, i onda su pucali u leđa. I onda bi se čovek skotrljao jer je to prilično strma kosina. I tako su sva četvorica ubijeni na identičan način."

Na pitanje da li zna koje su to bile jedinice, svedok je odgovorio:
"To su bile Maturice i Apostoli, takozvane udarne jedinice."

"Posle spaljivanja i ostalih stvari, došlo je do pljačkanja, i oni u kamuflažnim uniformama su odnosili kućne aparatae i sve druge vredne stvari. Dovelu su kamione i odneli su sve iz sela. HVO vojnici. Samo HVO vojnici. Nije bilo civila."

Svedok je potom naveo da su oni koji su preživeli napad odvedeni u kasarnu u Kiseljaku:
"Otišao sam do druge strane šume, da vidim šta se dešava. I bili su ispred kuće Ibrahima Jahića. Tamo je bio kamion... Čekao je tamo, i drugi ljudi se bili tamo, nekih 25 sveukupno. I strpani su u kamion i odvedeni u Lepenicu, i onda u Kiseljak, u kasarnu u Kiseljaku. Ibrahim Jahić je uhapšen pored kuće, zajedno sa svima ostalima; odveden je u Lepenicu u kamionu. Ipak, beli golf sa HVO vojnicima, video sam kako je nešto izbacio iz kamiona. Taj čovek je imao puno novca, i oni su pomislili da je on bacio novac u polje. I u Lepenici su izvadili Ibrahima Jahića iz kamiona, zlostavljali su ga u Lepenici, fizički ga maltretirali i stavili ga u vozilo i vratili u Tulicu, i od onda mu nema traga... Kasnije smo čuli od izvesne osobe da je Ibrahim Jahić odveden da kopa. I sudeći po njemu, u mektefu, to je verski objekat u Svinjarevu, našli su Ibrahima Jahića sa dokumentima u džepu i njegovo telo se već raspadalo u to vreme. I vojnik je naredio onima koji su kopali da iskopaju grob dva metra od mektefa, i da ga sahrane tamo. I to su učinili. I kada smo čuli to, tražili smo ekshumaciju, da ga propisno sahranimo sa ostalima."

14. februar 2000. godine

Kristofer Dejvid Biz (Christopher David Beese), svedok optužbe

Kristofer Biz je bio šef Evropske posmatračke misije Mostarskog koordinacionog centra oko tri meseca do aprila 1993. godine, a zatim zamenik šefa regionalnog centra u Zenici. Biz je svedočio o sastanku održanom 28. aprila 1993. godine između generala Sefer Halilovića i Milivoja Petkovića, kojim je predsedavao ambasador Tibollt. Na sastanku se vodila diskusija o sporazumu o prekidu vatre, potpisanom između bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana, o slobodi kretanja i uspostavljanja zajedničkog vojnog štaba, sastavljenog od oficira ove dve strane. Na sastanku je bilo reči i o oslobađanju humanitarnog konvoja od 40 vozila:

"Humanitarni konvoj od 40 vozila koji je išao od Travnika ka Zenici je otet na raskrsnici kod Busovače od HVO trupa, i dva prateća UNPROFOR-ova Warrior vozila su odvojena od humanitarnog konvoja... Ambasador Tibolt i general Petković, i ja, otišli smo do komunikacionog centra. Ideja je bila da general Petković telefonira osobi neophodnoj da izdejstvuje oslobađanje konvoja. U ovom slučaju tom osobom je smatran Dario Kordić... Prilikom prvog telefonskog razgovora, general Petković je pričao sa Dariom Kordićem i dao mu je instrukcije da oslobodi konvoj. Odgovor je bio nešto kao da g. Kordić ne odgovara g. Petkoviću, da nije obavezan da sledi njegove naredbe, ništa više nego i Blaškiću, i neće osloboditi konvoj... General Petković je ponovo pozvao Kordića, i u toj drugoj prilici izgledalo je da

savetuje g. Kordiću da, za svoje dobro, i radi bezbednosti svojih ljudi, oslobodi konvoj... U to vreme, razumeo sam da je g. Kordić rekao da on odgovara samo g. Bobanu, Mati Bobanu."

15. februar 2000. godine

Ćiril Ribičić, veštak

Ćiril Ribičić je profesor ustavnog prava na Pravnom fakultetu u Ljubljani. Ribičić je izneo svoju analizu uspostavljanja Hrvatske zajednice Herceg-Bosne i njenog odnosa sa Republikom Hrvatskom.

Pitanje odnosa Hrvatske zajednice Herceg-Bosna i Republike Hrvatske, kao i pitanje umešanosti Republike Hrvatske u sukob u BiH, značajno je za dokazivanje međunarodnog karaktera sukoba između bosanskih Hrvata i Muslimana, i samim tim (bar prema dosadašnoj praksi Tribunala - predmet *Tadić*) za mogućnost primene optužbi za teške povrede Ženevskih konvencija iz člana 2 Statuta, za čiju je primenu međunarodni sukob jedan od dva neophodna elementa (drugi element je da se žrtve mogu okvalifikovati kao zaštićene osobe prema primenljivim odredbama Ženevskih konvencija.)

"U mnogim stvarima je Hrvatska zajednica Herceg-Bosne bila de facto podređena organima i telima susedne države, to jest, Republike Hrvatske; drugo, u određenim slučajevima, čak sa namerom, normativni akti su služili da maskiraju to postojeće i stvarno stanje stvari. Voleo bih da se u vezi sa tim osvrnem na diskusiju na sastanku održanom u Zagrebu, gde su se sastali najviši predstavnici HDZ-a iz Hrvatske i HDZ-a iz Bosne i Hercegovine, i citiram ih iz beleške br. 2, koja kaže: 'Na ovom stepenu diplomatije, naše političko osoblje u Sarajevu može da nastavi da tvrdi da je za suverenu Bosnu i Hercegovinu.' Nešto slično je pred Tribunalom izjavio svjedok Stjepan Kljuić, i citiram članak iz Slobodne Bosne koji kaže sledeće, citiram: 'Plan je bio da se formalno zalažemo za suverenu Bosnu i Hercegovinu, dok su u stvarnosti radili sasvim suprotno, drugim rečima, radili su protiv, jer to nisu želeli.' Iz ovih kratkih citata, ispostavlja se da je deo normativnih akata Herceg-Bosne napravljen da prikrije stvarni odnos koji je postojao sa Republikom Hrvatskom... Možda je najbolji primer toga pogledati navode sa sastanka koji sam pomenuo, na dan 27. decembra 1991, koji se održao u Zagrebu, gde je predsednik Tuđman, koji je predsedavao sastankom, govorio o temama kao što su carine, tarife, benzin, novčana pitanja, i granice, i možemo videti da su njegove pozicije kasnije, tako govoreći, prevedeno, osnova za usvajanje vrste akata koje je Hrvatska zajednica Herceg-Bosne donela. Shodno, ako ćemo zasnovati analizu samo na donetim aktima, izgledaće kao da se radi o državnoj zajednici koja je potpuno nezavisna i autonomna od Hrvatske... Što se tiče Bosne i Hercegovine, i u normativnom i u de facto smislu, Herceg-Bosna je postajala nezavisna od Republike Bosne i Hercegovine...

Herceg-Bosna je obuhvatila 30 opština... Sve te opštine imaju različitu etničku strukturu, i samo u nekim od 30 opština Hrvati predstavljaju većinsku etničku grupu... U vreme kada je doneta odluka da se uspostavi Hrvatska zajednica Herceg-Bosne, oni nisu imali većinu u određenom broju tih opština. I tako sam pitao ljude koje znaju više o tome šta bi mogao da bude razlog za uključenje tih 30 opština, i većina odgovora koju sam dobio je da su to teritorije koje su činile sastavni deo Banovnine Hrvatske 1939. godine... Drugim rečima to je bio pokušaj da se restauriraju granice hrvatske države unutar granica koju je imala Banovina Hrvatska... Dr Franjo Tuđman nikad nije prestajao da insistira na važnosti činjenice da je Banovina Hrvatska pomenuta u preambuli ustava koji je sada na snazi... U svojoj izjavi za 'Oslobođenje', Mate Boban je povezo Herceg-Bosnu sa--citiram: 'uspostavljanjem banovine', citiram: 'unutar granica koje je hrvatski narod imao pre izbivanja II svetskog rata.' I takođe izvorna odluka (o uspostavljanju Hrvatske zajednice Herceg-Bosne) -- takođe proizilazi iz izvorne odluke da je vrhovništvo jedina i vrhovna vlast, telo Hrvatske zajednice Herceg-Bosne... U hrvatskom jeziku, i u hrvatskoj teoriji države, izraz vrhovništvo, najviše vođstvo, znači suverenitet državne vlasti. To znači vrhovnu, najvišu suverenu vlast... Sudeći po izvornoj odluci, vrhovništvo bira predsednika,

dva potpredsednika i sekretara. Znači, sudeći po izvornoj odluci, Hrvatska zajednica Herceg-Bosne nema predsednika Hrvatske zajednice, i sve što imaju su zvaničnici vrhovništva: predsednik, dva potpredsednika, i sekretar... Citiram: 'Predsednik, g. Mate Boban; potpredsednici, Božo Rajić i Dario Kordić; i sekretar, Igiac Kostroman, imaju puno ovlašćenje da predstavljaju Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosne na sastanku u Zagrebu, 27. decembra, 91, sad i ubuduće u vezi sa budućim programskim aktivnostima Herceg-Bosne, i Hrvatske demokratske zajednice Herceg-Bosne'."

Zatim je veštak pročitao dokument sa sastanka u Tomislav-Gradu 23. decembra 1991. godine:

"Čitam kako sledi: 'Hrvatska zajednica Herceg-Bosne daje sva ovlašćenja dr Franji Tuđmanu kao predsedniku Republike Hrvatske i predsedniku HDZ da predstavlja interese HDZ Herceg-Bosne pred međunarodnim faktorima, i u unutarpartijskim i unutarrepubličkim pregovorima u pogledu definicije konačnih granica Republike Hrvatske.'... Po prvi put akti Hrvatske zajednice Herceg-Bosne kažu da je predsedništvo reprezentativno telo, ali je pomenuto prvi put u amandmanu od 03. jula 1992, a objavljeno je u septembru 1992... Tako da možemo reći da ovo telo obavlja obe reprezentativne funkcije, to je funkcija parlamenta, i šefa države (predsednik predsedništva), i vlade... Ukratko, u dokumentima i aktima usvojenim od Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, na početku je predsedništvo, kasnije, HVO, a Bosna i Hercegovina je prisutna u formalnim terminima. Formalno govoreći, Bosna i Hercegovina je prisutna, ali je gledano iz ugla suštine, situacija bila umnogome drugačija. To znači da suština tih akata pokazuje da Hrvatska zajednica Herceg-Bosne nije utemeljena na ustavnim i pravnim odredbama Bosne i Hercegovine, već da stvara svoj odvojeni pravni sistem. To ipak ne znači da Herceg-Bosna nije primenjivala zakone Bosne i Hercegovine. To ne znači to. Sve što to znači je da su primenjivani oni zakoni i odredbe koje sama Hrvatska zajednica Herceg-Bosne odluči da primeni... Ustavni sud (BiH) je doneo odluku tek u septembru 1992. godine, koliko ja znam, jer je imao problema da dođe do akata Hrvatske zajednice Herceg Bosne. Ali ostal, pre svega, Ministarstvo pravde, i kasnije Vlada Republike Bosne i Hercegovine, zauzeli su stav da su odluke usvojene u novembru 1991. protivustavne... U svojoj odluci, Ustavni sud jasno zauzima stav da nema ustavnih osnova za uspostavljanje Hrvatske zajednice Herceg-Bosne."

Ribičić je podsetio da se ne može govoriti o "pravnom vakumu" u postojanju BiH, jer je ona i pre sticanja nezavisnosti postojala kao suverena republika sa ustavnim i pravnim poretkom, bez obzira na činjenicu da je njena budućnost u tom trenutku bila neizvesna.

Stiven Sejers, zastupnik Darija Kordića, istakao je da je pomenuti sastanak u Zagrebu između vrha hrvatskog HDZ-a i HDZ-a Herceg Bosne održan kada nezavisna Bosna i Hercegovina nije ni postojala. Zatim je g. Sejers pročitao deo osnivačke odluke HZ HB u kome se navodi da Hrvati BiH kroz HDZ i izabrane predstavnike podržavaju suverenu BiH sve dok ostali ne počnu da je dele.

Dalje, g. Sejers je pokušao da kroz unakrsno ispitivanje svedoka pokaže kako je HZ HB formirana dok je budućnost i konstituisanje nezavisne BiH još bilo neizvesno, da su ranim dokumentima koje je svedok pominjao pomešana vojna i civilna pitanja, ali da su se, kako se zajednica razvijala, civilne funkcije odvajale od vojnih funkcija.

Kordićeva odbrana je zatim istakla da je HZ HB formirana pred rastućom opasnošću od rata, kao i da je Maté Boban od 03. jula 1993. obavljao funkciju predsednika predsedništva HZ HB, te da je nakon tog datuma funkcija potpredsednika koju je obavljao Dario Kordić izgubila na značaju.

Sejers je takođe podsetio da je HVO priznat kao integralni i sastavni deo oružanih snaga BiH u dva odvojena dokumenta, jedan od njih je i sporazum od 21. jula 1992. godine koji su potpisali predsednici Izetbegović i Tuđman, a drugi je sporazum koji su potpisali generali Sefer Halilović i Milivoj Petković,

gde se kaže: "Armija BiH i HVO su obe legalne vojne snage Republike Bosne i Hercegovine i tretiraju se jednako".

16. februar 2000. godine

Ismet Halilović, svedok optužbe

Ismet Halilović je bio inženjer u fabrici "Bratstvo" u Novom Travniku. Opisao je upade HVO vojnika u njegov stan, oduzimanje vozila i okolnosti pod kojima je bio prinuđen da napusti Novi Travnik, kao i svoje ranjavanje i ubistvo svog brata.

"Došli su i tražili da Musliman, ili, balijski, kako su nas zvali, koji ima garažu u zgradi, izađe. Vojnik koji je stajao pored garaže pitao je čija je garaža, i ja sam odgovorio da je moja. Onda su tražili ključeve. Jedan od njih je uzeo kola, a drugi je otišao sa mnom po moju vozačku dozvolu. Otišli smo gore. Uperio je pištolj u mene. Tražio sam je, ali je nisam našao. I onda su otišli dole, i njih trojica je otišlo sa mojim kolima. Probao sam da vidim ko je to bio. Rekao sam mu da mi je poznat a on j rekao: 'Ne, ne možete me poznavati gospodine. Ja sam ustaša iz Rankovića'... Koliko znam, nisu samo moja kola oduzeta već i mnoga druga na koja su mogli da polože ruke. Nisu uzimali samo kola već i sve druge stvari za koje su smatrali da su im tada važne... Nisu nam dali potvrde, ni papire, tako da ja to smatram krađom, prosto i jednostavno."

"Poznajem g. Marinka Marelja od ranije, jer je živeo u Novom Travniku. On je vlasnik Grand Kafe-a, gde sam često išao, tako da smo se poznavali. Prolazeći pored Grand Cafe-a, g. Marinko Marelja je naišao, i rekao sam, onako u prolazu, da li može da mi pomogne da nađem kola... Odgovorio je: 'Pusti kola, Čuna. Bolje se preseli u Kalinsku. Braća su braća, i bolje je ako su razdvojena, a ovaj grad će biti podeljen na gornji i donji deo Novog Travnika'."

"Mnogo ljudi je uznemiravano. Vojnici su dolazili sa čarapama preko glava, tako da se nije znalo ko su, i terorizovali su ljude da bi ih isterali, ponovo navodeći razloge da će to biti hrvatski grad... Nisam siguran da je bilo pretnji smrću, ali su bile reči kao: 'Moraš napustiti grad za 24. časa ili ćeš videti šta će ti se desiti'."

"Preselio sam se 31. januara, a sedam dana kasnije, 7. februara, sa kćerkom i dva sina moga brata, pokupio sam torbe koje sam pozajmio od bivšeg suseda kada sam se selio, i mislio sam da u isto vreme pokupim neke sitnice iz garaže. To je bilo 7. februara. U međuvremenu je došao i moj brat, i pošto je i on imao garažu, uzeli smo prikolicu i natovarili smo neke stvari na prikolicu i krenuli smo ka gornjem delu grada. U Ulici Petra Mećave, bili smo presretnuti od tri HVO vojnika koji su nas pitali: 'Gde ćete?' Bez ikakvih zadnjih misli sam rekao: 'Idemo u Kalinsku, nosimo neke stvari', 'A kako se zovete?'. Kada smo rekli naša imena, Ismet i Izet, počelo je psovanje, psovali su nam majsku balijsku. Još nisam bio svestan situacije u kojoj se nalazimo moj brat, deca i ja, ali imajući u vidu prisustvo dece, mislio sam da nam sigurno neće ništa loše uraditi, a bio je dan, oko pola dva popodne. Na kraju, dan je, centar grada. Zapeo je pušku i rekao: 'Vidiš da je napunjena', i rekao je: 'Istovari te stvari iz prikolice tako da možemo da vidimo šta je unutra.' Počeo sam da istovaram stvari, i onda je rekao: 'Požuri, požuri'. I pronašao je malu sekiru... Mahao je njome, okrenuo je tupu stranu prema meni i udario me u grudi. Posrnuo sam, i kada je video da sam još na nogama, pošto mu je sekira ispala iz ruku dok je to radio, okrenuo je pušku i udario me ovde, između obrva, i još se vidi ožiljak. Pao sam na kolena, bio sam oblišen krvlju, i jednostavno sam ga pitao: 'Mladiću, zašto to radiš?', i bez ikakvog oklevanja, sa udaljenosti oko tri metra, pucao je u mene... Ulazna rana je bila u vratu. Izlazna rana je bila na prednjem delu mog vrata... Izgubio sam svest, i kada sam se osvestio, uspeo sam da se pridignem, prekriven krvlju. Nisam znao gde sam, šta se desilo. U tom trenutku, dva HVO policajca, jer nisu bili

daleko, nekih 20 metara dalje je bila policijska stanica, iza te zgrade, dali su mi znake da požurim i da im pridem. I prišao sam im i otišao u njihove prostorije tražeći pomoć, misleći da mi daju bar nešto da previjem ranu, ali su mi rekli da nemaju zavoje. Onda sam ih pitao da me prevezu do hitne pomoći, i rekli su da nemaju benzina, tako da sam opet otišao na ulicu. u tom trenutku, Golf je prolazio, i ja sam stao na sred ulice, i valjda su ljudi, videvši me krvavog, stali, pokupili me i odvezli me u Travnik. Taj momak što je pucao u mene, saznao sam njegovo ime. Zove se Ivica Mlakić. Imao je slovo 'U' na kapi, i uopšte nije oklevao da kaže da pripada ustašama. Mislim da je na tu činjenicu bio veoma ponosan."

Tužilac ga je upitao od koga je saznao šta se desilo sa njegovim bratom, jer je svedok bio u nesvesti: "Saznao sam od dece i mnogo drugih ljudi koji su me znali. Deca su, naravno bila na licu mesta. U trenutku kada je pucao u mene i kada sam pao na ulicu, moj brat je pomislio da sam mrtav, i oni su sigurno isto pomislili, da sam mrtav. I onda je jednostavno povikao: 'Ubili ste mi brata'. I u tom trenutku čovek je pucao i u njega, u stomak, i kada je video da je još živ, približio mu se i ispalio još jedan metak u čelo... Dok sam bio u bolnici posle saobraćajne nesreće, on je bio tamo. Mislim da je bio HOS zapovednik. Njegovo ime je bilo Suša... Uvek je bilo četiri ili pet ljudi koji su ga čuvali. Ti momci su negde iz oblasti oko Novog Travnika. I oni su čuli za slučaj, za incident, i došli su do mene i dali su mi imena tih ljudi. Kasnije sam saznao da je Ivica Kambić njihov zapovednik, i poznavao sam ga dobro, jer je i on živio u selu Novi Travnik. Znači oni su pripadali jedinici HVO iz Novog Travnika."

Svedok je još naveo da je protiv Ivice Mlakića pokrenut postupak, o tome ga je obavestio sudija Vojnog suda u Travniku po imenu Perčinlić, ali je do danas ostalo nepoznato da li je bilo ko stvarno odgovarao za počinjeni zločin.

Odbrana g. Kordića je tvrdila da je postojao veliki pritisak na Hrvate u ulici Kalinska gde se svedok kasnije odselio i gde je bila većinska mulsimanska populacija, da je oko 4 do 5 hiljada Muslimana, oteranih od strane Srba, došlo u Novi Travnik i da su vršili pritisak na Hrvate da se iseljavaju.

Što se tiče Ivice Mlakića, g. Mitko Naumovski, advokat koji zastupa optuženog Kordića, naveo je da je isti bio u pritvoru i da je protiv njega pokrenut postupak.

Svedok je na to odgovorio:

"Koliko ja znam, taj mladić, Ivica Mlakić, je oslobođen deset dana kasnije. I koliko ja znam i po informacijama koje ja imam, nikad nije optužen."

17. februar 2000. godine

AH, zaštićeni svedok optužbe

Svedok AH je bio pripadnik Teritorijalne odbrane u Žepči, a 30. juna 1993. godine je zarobljen. Svedok je opisao događaje koji su usledili po pobedi snaga HVO u centru grada, predaji koja je usledila i zatvaranju 105 Muslimana posle toga:

"Ljudi su prvo odvedeni u silos. Posle toga su odvedeni iz silosa u hangare u Novoj Trgovini, koja je na mapi, nova radnja, i žene i deca su zatvoreni tamo. Kada su videli da nema mesta da i nas strpaju unutra, prebacili su nas do dvorane za vežbanje u osnovnoj školi... Ali to nije gimnastička dvorana, to je samo soba, šest sa sedam metara, gde su držali 105 ljudi sedam dana bez hrane, bez vode, bez ičega, bez ikakvih pratećih stvari, bez toaleta, ništa te vrste, samo obična soba. I kasnije su nas oslobodili, znači, sedam dana kasnije, kada je padala jaka kiša, izveli su nas napolje da pijemo vode, i radili smo šta smo mogli na tom poligonu. Posle pet dana, dali su nam pet litara vode za 105 osoba koje su bile držane unutra. I sedam dana kasnije, pustili su nas, i ljudi su pili vodu sa zemlje. Prebačeni smo (iz

gimnazije) u silos. Ostao sam tamo do kraja mog zatočeništva, dok nisam pobjegao iz logora, u stvari. To je bilo 20 novembra 1993, ili oko tog datuma."

Svedok je opisao uslove zatočeništva u silosu:

"Bili smo u ćelijama, i još je žito bilo natovareno iz 'Nove trgovine', i bilo je 60 ljudi u ćeliji. Spavali smo na drvenim paletama. Nije bilo toaleta niti bilo čega sličnog... Ćelije su bile osam metara u dužini i četiri metra široke."

Upitan da li su zarobljenici bili angažovani na nekim poslovima, svedok je naveo:

"Sve vrste posla, kopanje rovova svaki dan. Oko sto ljudi je ubijeno, oko sto, možda više... (Kopali smo) i za HVO i za Srbe. Ne znam tačno, ali mislim da je bilo negde u julu kada su Srbi došli sa kamionima, stodesetkama, vojnim. Utovarili bi po 20 nas na kamione pod ciradu. Nismo videli kuda idemo, i put je trajao tri sata. Došli smo do mesta--prešli smo reku Bosnu, pontonski most--između Maglaja i Zavidovića, podignut je pontonski most i mi smo ga prešli, i videli smo--skinuli su ciradu, i videli smo da su to Srbi koji nas vode negde. Nastavili smo putovanje prema Ozrenu, i tamo smo počeli da kopamo rovove iznad srpskih položaja. Bio sam tamo oko 20 dana bez ikakvog smeštaja. Spavali smo u nekoj vrsti garaže. To je bio prostor tri sa pet metara, i proveli smo 20 dana tamo. Sve je rađeno u saradnji sa Srbima, pad Žepče i sve drugo. Srbi su nas vraćali HVO policiji, koja bi nas onda vraćala u silose. Vodili su nas da radimo, da pljačkamo kuće, da iznosimo stvari. Uništili smo neke kuće koje su im bile na putu, i odnosili su šta god im je dolazilo pod ruku. Pljačkali su sve, palili stvari..."

Tužilac je potom upitao svedoka da li zna šta se desilo sa zatvorenikom po imenu Jasmin:

"On je bio član vojne jedinice u Žepči, ne znam kako se zvala, i šta se njemu desilo, pa izvukli su ga uveče, oko 12, iz ćelije broj šest. Pozvan je: "Jasmine, izađi", i izašao je. Nisam video jer je bila noć, a ćelije su takve da u stvari ne možeš da vidiš nikoga. Bile su vrlo visoke, nije bilo prozora niti bilo čega. Tukli su ga, mogli smo to da čujemo, dok nije pao, mislim, i posle je podlegao batinama, jer su ga tukli cele noći. Bio je ubijen."

O sudbini izvesnog Senada Mujeketića, svedok je rekao:

"Kopali smo rovove tamo. Bilo nas je trojica, i dvojica su nas poslali u selo, koje je bilo nešto niže, da donesemo neke daske za rovove, i kada smo se vratili, on je ležao tamo mrtav. HVO vojnici su rekli da je pokušao da beži, i tako je ubijen. Pogođen je u leđa, a izlazna rana je bila na grudima."

"Takođe sam učestvovao u spaljivanju ljudi koji su bili ubijeni na liniji fronta. Neke smo nosili na groblje, neke smo spaljivali--ili, jednostavno, pokrili zemljom na licu mesta... Tokom borbi, tri džamije su uništene i zapaljene, u stvari mislim da ih je bilo četiri."

21. februar 2000. godine

AJ, zaštićeni svedok optužbe

Svedok AJ je bio stanovnik Ilidže, odakle je proteran od strane HVO, da bi potom više puta bio prinuđen da sa porodicom menja mesto boravka.

"Prvo sam živeo u Ilidži, blizu Sarajeva, odakle su nas oterali četnici. I slučajno sam otišao prvo u Hadžiće, onda iz Hadžića u Bjelašnicu, sa planine Bjelašnice u Kiseljak, u selo Behriće, i ostao sam sa kolegom sa posla, onda dva ili tri meseca kasnije u Herceze, gde smo našli staru, malu kuću za nas gde

smo mogli ostati sami kao porodica. Tako da nije bilo plana sa naše strane; jednostavno smo isterivani, i morali smo da idemo i tražimo da stanujemo negde drugde."

Svedok je opisao događaje u selu Gomionica:

"Kada smo se povukli u donji deo sela, video sam tri ili četiri vojnika kako nose HVO oznake, i patrolirali su na putu koji ide kroz selo, na jednoj strani. Na drugoj, video sam dva vojnika u identičnim uniformama i sa identičnim oznakama, koji nisu patrolirali, nego su samo stajali sa oružjem u ruci."

"Jedne noći smo čuli udarac izvan kuće gde su bile električne instalacije. Prvo je nestala struja, a onda su oni zalupali na vrata. Otvorio sam vrata i automatska puška je bila uperena u mene, i lampa. Prvo mi je rečeno da sednem i da neće biti problema, i onda su dva čoveka ušla u kuću i opljačkali su je. Imali su vunene kapuljače preko glave sa otvorima za oči, tako da ih nisam prepoznao taj put, ali sledećeg dana moja kćerka je prepoznala jednog od njih, koji je nosio ukradeni radio kasetofon da ga proda. Bili su braća. Vinko Tuka je jedan od njih. Ne sećam se ostalih."

Svedok je govorio i o periodu od 20. aprila do 6. septembra kada je bio u vrsti kućnog pritvora u selu Hercezi:

"Nastavljali smo da ostajemo u tim kućama, i smatram da smo bili u kućnom pritvoru... Jednog jutra je HVO vojnik koji je živeo u istom selu i čije ime ne znam--znam da je bio taksi vozač pre rata--odveo nas je pod pod pretnjom oružjem na opasno mesto, gde smo mogli da čujemo pucnjavu. Pucnji su bili ispaljivani iznad naših glava, jer je preko puta bila BiH linija fronta, i pucalo se iznad naših glava, verovatno da bi nas sprečili da kopamo... Imao sam sreće da nisam bio izložen fizičkom maltretiranju, ali je psihički bilo veoma teško. Nismo se plašili meštana koji su bili članovi HVO, ali su povremeno druge jedinice dolazile u selo, noseći HVO uniforme, kada smo morali da bežimo i da se krijemo da nas ne bi zarobili."

Istog dana je sud odlučivao o zahtevu od strane tužilaštva da se u dokazni materijal uvrste izjave dva svedoka, koji su umrli posle davanja izjava. G. Haškić je dao izjavu u septembru 1995. godine, a umro je u junu 1997. godine. Drugu izjavu je dao g. Fris Pedersen (Friis Pedersen). Tužilaštvo se pozvalo na pravilo 89 (C), koje ovlašćuje Veće da prizna svaki relevantni dokaz za koji smatra da ima dokaznu snagu. Ipak, pravilo 90 propisuje da svaki svedok, u principu, mora biti saslušan direktno od strane Veća. Tužilaštvo je istaklo da je ovaj slučaj izuzetak jer je svedok mrtav tako da njegovo direktno svedočenje nije moguće i pozvalo se na jurisprudenciju Evropskog suda za ljudska prava.

G. Haškić u svojoj izjavi iznosi detalje o prisustvu optuženog Kordića u Donjoj Veceriski na dan 15. aprila, u pratnji predstavnika vojske. Odbrana se usprotivila ovom predlogu tužilaštva smatrajući da tako važan svedok mora biti podvrgnut unakrsnom ispitivanju. Tužilaštvo se pozvalo i na to da je sporna izjava bila uključena u dokazni materijal u slučaju Blaškić, međutim, odbrana je istakla da je u tom slučaju zahtev za to podnela odbrana, i da na to nije bilo prigovora. Pretresno veće je prihvatilo da uvrsti izjavu g. Haškića u dokazni materijal, pozivajući se na pravilo 89 (C), te istakavši da je izjava data slobodno, iako ne pod zakletvom. Veće je takođe istaklo da će imati na umu prilikom ocene snage ovog dokaza i praksu Evropskog suda za ljudska prava, a to je da nije moguće osuditi optuženog samo na osnovu takvih izjava, ukoliko nisu potvrđene drugim dokazima.

U pogledu drugog svedoka, Veće je odbilo da njegovu izjavu uvrsti u dokazni materijal, jer smatra da nema dovoljno dodatnih dokaza u izjavi, kao i da su navodi u izjavi kumulativni, jer su o tim pitanjima već govorili drugi svedoci.

22-24. februar 2000. godine

Džonatan Elford (Jonathan Elford), svedok optužbe

Džonatan Elford je jedan od vojnih analitičara kancelarije tužioca Tribunala. Elford je uz dodatna objašnjenja o snazi i rasporedu, pokazivao na mapi položaje suprotstavljenih jedinica HVO i Armije BiH u području Centralne Bosne. Govoreći o snazi Viteške brigade, svedok ističe:

"Broj za april 1993. je otprilike 1.300 ljudi. I ovaj broj je rastao tokom leta 1992. Izvor sa najvišim brojem je 2.700 ljudi, ali izvori posle toga perioda, od avgusta, daju manju brojku koja je bliža 2.000. Jedinice specijalnih snaga Viteške brigade imale su oko 180 ljudi. I taj broj je naveden u svedočenju tokom ovog suđenja."

Upitan da da neke indikacije o takozvanom aktivnom delu Viteške brigade, svedok je rekao:

"Taj aktivni deo koji sam spominjao, to su bili pripadnici koji su bili članovi HVO pre nego što je formirana Viteška brigada. Viteška brigada je formirana od bataljona 'Stjepan Tomašević' i zasnivala se na ljudima koji su bili aktivni članovi u to doba. I ti aktivni članovi su spominjani u izveštajima kao prvi aktivni članovi brigade... Ostatak je mobilisan da bi brigada postigla veću snagu."

Svedok je izneo podatke o odnosu snaga u oblasti:

"Moglo bi se reći da su snage ABiH veće nego snage HVO u oblasti. Ali ne može se dati tačna procena toga jer kao što uzimate u obzir broj ljudi umešanih u konflikt, morate pogledati, između ostalih stvari, opremu koju su imali, kakve su im bile odbrane, kakav je bio moral i motivacija ljudi... U jednom od Brit-Bat-ovih izveštaja pominje se činjenica da je ABiH pokušala napadom da preseče HVO pravce snabdevanja kroz Centralnu Bosnu u junu 1993. godine, što sugerise da je tokom tog perioda bio pravac snabdevanja kroz oblast Viteza. I znamo da je u septembru 1993. godine HVO bio u mogućnosti da lansira uspešan napad na Staru Bilu i Grbavicu, što ukazuje da su imali sredstva za to."

Kordićeva odbrana je tvrdila da je Armija BiH imala vojne jedinice u Ahmićima još od decembra 1992. godine, da su u aprilu 1993. godine u selu kopani rovovi, te da je podignut nivo borbene gotovosti. Sudija Ričard Mej je napomenuo da se je zločin nad civilnim stanovništvom u Ahmićima ipak izvršen. Odbrana se složila sa tim, ali su objasnili da žele da dokažu da napadnuto selo ipak nije bilo potpuno bez odbrane.

Svedok je upitan da li su u oblasti bile prisutne specijalne jedinice ABiH kao što su Crni labudovi, ili Zelena legija, naveo:

"Nisam viđao izveštaje da su Crni labudovi bili stalno prisutni u oblasti. Neki od najranijih izveštaja kažu da su Crni labudovi bili u oblasti Fojnice, posle juna, posle tog perioda, i zato što nisu pominjani u nekim ranijim HVO izveštajima, nisam siguran da su bili primećeni u tom periodu."

"Video sam dokumente povezane sa zamenom oznaka HV sa HVO--u smislu uklanjanja ovih i nošenja HVO oznaka...Da bi se izbeglo identifikovanje jedinica HV."

Svedok je na pitanje da li je video naredbu pukovnika Blaškića iz aprila 1993. kojom je od jedinica zahtevano da sastave liste članova Hrvatske vojske koji su u isti mah bili članovi jedinica HVO, odgovorio:

"Da--video sam da su takve naredbe izdate."

Tužilac je zatražio da se u dokazni materijal uvrste pisane izjave četiri potencijalna svedoka, koji su označeni brojevima 3, 4, 15 i 16, a koji su odbili da se pojave pred Tribunalom iako su bili pozvani - to su takozvani "nevoljni svedoci" (unwilling witnesses). Tužilaštvo se pozvalo na pravilo 89 (C).

Tužilaštvo je insistiralo na tome da je mnoge od tih izjava moguće potvrditi, između ostalog i navode da je Čerkez ohrabrivao pripadnike Viteške brigade da odsecaju uši svojim žrtvama.

Pretresno veće je zaključilo da su svedoci pod brojevima 3 i 4 jednostavno odbili da dođu, da spadaju u kategoriju "nevoljni-neprijateljski" (unwilling-hostile) te da bi i sama ta činjenica bila dovoljna da isključi njihovo svedočenje, te da su kasnije izmenili svoje izjave, i da sada tvrde da su te izjave pribavljene silom.

Za svedoke broj 15 i broj 16 Veće je ustanovilo da spadaju u drugu kategoriju, u kategoriju "opravdano nevoljni" (justified unwilling), naime, to su oni svedoci koji imaju dobre razloge da ne svedoče.

Veće je odbilo ovaj zahtev Tužilaštva i usvojilo je primedbu odbrane da u tom slučaju ne bi postojala mogućnost unakrsnog ispitivanja svedoka.

24. februar 2000. godine

Keri Spork (Carry Spork), svedok optužbe

Keri Spork je istražitelj kancelarije tužioca Tribunala. G. Spork je sa svojim timom sproveo istragu čiji je cilj bio da identifikuje vojnike HVO koji su operisali u oblasti Viteza i koji su mogli počinili krivična dela. Kako je svedok rekao, ti vojnici su pripadali brigadi čiji zapovednik je bio Mario Čerkez. Iskaz svedoka se odnosi na dokumenta koji povezuju članove Čerkezeve brigade sa izvršenjem zločina.

Pre nego što je započelo svedočenje, odbrana je iznela primedbu da svedok ne može da govori o optužbama sadržanim u izjavama drugih ljudi. Pretresno veće je usvojilo ovu primedbu tako da je g. Spork ograničio svoje svedočenje na opis dokumenata-HVO: lista žrtava OR, lista službe bezbednosti BiH, koje pominju veći broj lica osumnjičenih da su počinili zločin u selu Ahmići...

Svedok je naveo da su istražitelji uvidom u dokumenta HVO-a, od kojih su mnogi pribavljeni upadom u štab HVO-a u Vitezu 1998. godine, otkrili da su mnogi od osumnjičenih za ratne zločine bili pripadnici Čerkezeve brigade.

"Najveći broj dokumenata koje smo našli su dokumenti koji su zaplenjeni prilikom pretraga tokom septembra 1998. godine u Vitezu i Novom Travniku i oblasti Mostara, i kada smo pronašli te dokumente, počeli smo da proveravamo, ili sam ja proverio svaki dokument i uporedio ga sa listom imena koju smo imali. Čim bismo pronašli dokument, pokušali bismo da eliminišemo sve mogućnosti da ime koje je spomenuto nije isto kao i ono koje je na dokumentu. To može biti urađeno, na primer, proveravanjem datuma rođenja, jer su neki od ljudi imali datum rođenja, očevo ime, mesto gde su rođeni i mesto gde žive u to vreme."

"Dokumenti koji su skupljeni u drugom svežnju dokumenata uglavnom spominju imena posebno identifikovanih vojnika HVO, koji su sudeći po ovim dokumentima, bili pripadnici Viteške brigade. Na primer, imamo potvrde o broju ranjenih, o pripadnicima, potvrde o smrti pripadnika, potvrde koje pokazuju da je određena osoba unapređena, zbog sukoba, koje ga takođe identifikuju kao članove Viteške brigade."

Neki od identifikovanih vojnika su Ante Kovač, Miroslav Bralo zvani Cicko, Zvonimir Čilić, Nenad Šantić, kao i plaćenik Kriss Wilson, za koga pojedini dokumenti ukazuju da je bio zapovednik jedinice "Alfa Force". Mario Čerkez je, sudeći prema jednom od dokumenata, pristupio redovima 82. regimente HVO 8. aprila 1992. godine.

Odbrana optuženog Marija Čerkeza je osporila autentičnost navedenih dokumenata, ističući između ostalog da je, za razliku od Evrope, u BiH vrlo važna upotreba pečata na dokumentima, a da veliki broj dokumenata koji su priloženi nemaju pečate, kao i da su neki jednostavno odštampani na kompjuteru. Takođe, odbrana tvrdi da su podaci nepotpuni, što dobija na značaju kada se ima u vidu činjenica da u Centraloj Bosni postoje mnogi ljudi, pa i čitava sela sa istim prezimenima. Odbrana je iznela stav da ne postoji ni jedan dokument koji pokazuje da je jedinica Alfa Fors (Alfa Force) bila podređena viteškoj brigadi.

28. februar 2000. godine

Vilijam Stat (William Stutt), svjedok optužbe

Svedok Stat je bio posmatrač Evropske misije u avgustu 1993. godine, sa odgovornošću za Žepče, Zavidoviće, Brezu i Vareš.

Pročitao je izveštaj svedoka od 20. oktobra 1993. godine o situaciji u Stupnom Dolu:

"Selo Stupni Do je izolovano, nebranjeno, ali potpuno okruženo muslimansko selo, koje je primetno pošteđeno rata koji je besneo. Živelo je kao skoro neuznemiravano muslimansko predgrađe Vareša..."

"Selo je bilo branjeno, u to vreme, po mom računu, sa šest uniformisanih BiH vojnika, sa vrlo malo oružja... Prvi izveštaji kažu da su tih šest vojnika uhapšeni tokom jedne od redovnih poseta Varešu radi kupovine."

Svedok je govorio o tome ko je predvodio napad na Stupni Do:

"Ime (Ivice) Rajića se pominje u svim izvorima. Njegovo ime se ne pojavljuje u dokumentima onih koji su smenjeni zbog Stupnog Dola."

Prvi izveštaji o masakru u Stupnom Dolu došli su od vlade Vareša u izbeglištvu, i posmatrači su prijavili dim iz sela čiji su prilazi bili blokirani HVO kontrolnim punktovima, i takođe su prijavili tri vojna vozila HVO kako napuštaju Stupni Do.

"Stupni Do je opisivan kao mesto gde se odvijalo puno reketiranja zbog crne berze. Prva pretpostavka je da su vozila možda nosila krijumčareni materijal. Ali, to nikad nije potvrđeno."

"Rečeno mi je da g. Kordić, ustvari, najvažnija hrvatska ličnost u Centralnoj Bosni, i tokom godine koju sam proveo tamo, to mišljenje su učvrstilo i sigurno je istina, sa moje tačke gledišta. Znam ga kao vrlo, vrlo žestokog političara i ambicioznu osobu, vrlo neumoljivog, i ne mogu da se setim bilo koje prilike gde je došlo do unapređenja mirovnog procesa kao rezultat inicijative Kordića."

"Sreo sam se privatno sa g. Kordićem i njegovim osobljem pre mnogo većeg sastanka kome su prisustvovali i predstavnici BiH komande i viši predstavnici UNPROFOR-a. Cilj ovog sastanka je bio da se pozabavimo pretnjama koje su javno izgovorene od strane g. Rajića UNHCR oficiru za zaštitu. Kao rezultat toga UNHCR je zaustavio operacije u Kiseljaku. Na drugom delu mnogo većeg sastanka g. Kordić je objavio da je g. Rajić smenjen."

Na pitanja Stivena Sejersa, u kojima je od svedoka traženo da se izjasni da li je tačno da je kao rezultat ofanziva snaga Armije BiH i poraza HVO došlo do velikog broja hrvatskih izbeglica iz Travnika, Kaknja, Fojnice, Bugojna u druge hrvatske enklave, te da su se Hrvati našli stešnjeni u četiri tzv. "džepa", kao i da li je svedoku poznato da je general Roso bio komandant oružanih snaga HVO, a da je zonom Centralne Bosne komandovao Tihomir Blaškić, svedok je odgovorio potvrdno.

Na tvrdnju odbrane da je mnogo zabune oko stvarne pozicije g. Kordića u ranim danima republike Herceg-Bosne, svedok je odgovorio:

"Bilo bi fer reći da je bilo neke zabune oko njegove pozicije u nomenklaturi, ali nije bilo sumnje kome treba da se obratite u Centralnoj Bosni."

Svedok je potvrdio da je od strane norveškog bataljona informisan o intervjuima sa Muslimanima koji su pobeгли iz Stupnog Dola i koji su tvrdili da je selo spaljeno, opljačkano, da su muškarci pobijeni a žene silovane, a da su preživeli zarobljeni u Varešu.

Odbrana optuženog Kordića je navela da je napad na selo Kopljare od strane Armije BiH, na dan 22. oktobra 1993. godine prouzrokovao iseljavanje celokupne populacije i da su sve kuće u tom selu spaljene do temelja, zatim je istakla da je Dario Kordić jedna od prvih osoba koje su osudile incident u Stupnom Dolu, te je upitala svedoka da li zna da je HVO sproveo sopstvenu istragu o tome šta se desilo u Stupnom Dolu, na šta je svedok odgovorio:

"Sećam se zaključka da je istražitelj HVO stupio u kontakt sa UNPROFOR-om. Ne sećam se više ni jednog detalja sem toga."

28-29. februar 2000. godine

Remi Lendri (Remy Landry), svedok optužbe

Svedok Remi Lendri je bivši član Evropske posmatračke misije koji je tokom 1993. godine bio stacioniran u Zenici.

"Rekao bih da je oko mesec dana po mom dolasku, postalo očigledno da je HVO imao dvostruke standarde na terenu... Kada se govori o dva nivoa, mora se obratiti pažnja na činjenicu da pošto smo radili na terenu sa lokalnim zapovednicima, izgledalo je kao da su lokalni zapovednici--na kraju su se složili sa obustavom vatre, na kraju su pokazali znake slaganja sa planom za obustavu vatre, i na kraju prihvatanje Vance-Owenovog plana. Istovremeno, izgledalo je da na vrlo visokom nivou, političkom nivou HVO, nikad nisu bili zadovoljni onim što se dešavalo na terenu--moj zaključak je da su želeli punu kontrolu onih hrvatskih provincija i punu kontrolu snaga u tim provincijama... Izgledalo je da je njihova namera bila da dobiju neki vid međunarodne podrške i na kraju da urade nešto drugo na terenu, što nije bilo u duhu Vance-Owenovog plana."

"Prvi incident, koji je vrlo svež u mom pamćenju, je kada sam ušao u selo, jedna žena je dotrčala do mene, plačući, tražeći zaštitu. I kako sam kasnije otkrio, preko prevodioca, ona i ostatak njene porodice su terani na pokret svake noći, dok je tama padala na selo, ljudi obučeni u crno su im lupali na vrata, i manje ili više su postrojavali sve stanovnike. Njen suprug nije bio tamo. I postrojavali su sve stanovnike te kuće uz spoljni zid, i onda su ih naterali u pokret, pucajući iz oružja. Prirodno, mogao sam da vidim sve rupe iznad glava ljudi koje su još bile tamo. I opet je bila ideja da se ljudi nateraju da napuste selo. I kada su to činili, morali su da potpišu papir gde stoji da napuštaju selo po svojoj volji."

"Imali smo dokaze u oblasti Prozora, Jablanice, videli smo, i ja sam lično video logističku opremu HV, koja je tada prijavljena od nekih vojnih predstavnika HV kao činjenica da su imali logističku opremu u toj oblasti."

Stiven Sejers je istakao, a i svedok je to potvrdio, da je bilo vrlo teško razlikovati regularnu vojsku, pripadnike policije, pa čak i civile, jer su bukvalno svi bili u uniformama. Dalje, g. Sejers je upitao svedoka da li je Kordić ikada bio umešan u pregovore o prekidu vatre koji je potpisan od strane Blaškića, generala Hadžihasanovića, ambasadora Tibolta i pukovnika Stjuarta, kao i da li je Dario Kordić ikada bio u koordinacionom komitetu, busovačkoj zajedničkoj komisiji, sastavljenoj od predstavnika HVO, ABiH i ECMM. Svedok je odgovorio:

"Verovatno ne direktno...Ne sećam se."

Kordićeva odbrana je istakla da su zločini počinjeni i protiv Hrvata u toku druge polovine aprila 1993. godine od strane pripadnika ABiH, te je konstatovao da je, u svojim izveštaju, svedok Lendri napisao, i to da su ljudi izbacivani iz svojih kuća u selima Janjac - 209 porodica, Stranjani - 240 opljačkanih i spaljenih kuća koje su sve pripadale Hrvatima, da su Hrvati ubijani u Zahaľju, da je selo Dobriljeno potpuno napušteno od strane hrvatske populacije, da je celo selo Zalje napušteno a 25 kuća spaljeno, 10 civila zaklano, uključujući 90-godišnjeg starca i trogodišnje dete ubijeno u krevetu. Svedok je potvrdio navode iz svojih izveštaja.

29. februar 2000. godine

Nura Mujanović, svedok optužbe

Nura Mujanović (u delu transkripta označena kao Nura Pezer) svedok je napada na Ahmiće. Tog dana, 16. aprila 1993. godine, njen sin, suprug Sefik Pezer i nekoliko daljih rođaka su ubijeni. Sefik Pezer, i sin svedoka, Ahmed Pezer su bili članovi Teritorijalne odbrane sela Zume (deo sela Ahmići).

Svedokinja je izjavila da je dan pre napada videla Darija Kordića na televiziji kako govori: "Moji borci su spremni. Oni čekaju na naređenja."

Oko 5.40 ujutro, 16. aprila 1993. godine započeo je napad:

"Pucali su na naše prozore na isti način kao 20. oktobra 1992. godine, na te iste prozore... Rekla sam svom suprugu: 'Ostavi sve. Gotovo je'. On je ustao, i svi meci su bili zapaljivi, sve su to bili zapaljivi meci, koji su pali u kuću. Sve su palili. Bilo je vrlo mnogo metaka, nisu se mogli izbrojati. Da vam kažem, nisam baš mogla da vidim, ali dolazili su iz tog pravca, iz hrvatskih kuća naših komšija."

Sefik Pezer je tog jutra prilikom napada HVO teško ranjen u nogu:

"Nismo mogli ništa sem da stavimo nešto na njegovu nogu. Ali tu nije bilo prave pomoći, jer je povreda bila vrlo ozbiljna, jer su to bili dum-dum meci. Tako da nismo mogli ništa da uradimo. Jednostavno smo morali da napustimo kuću. I komšinica je došla i rekla je: 'Izađite ili ćete biti živi spaljeni.' I moj sin je izašao i krenuo preko dvorišta i mi smo ga pratili. I prvi metak je došao od komšija, i on je odmah ubijen... Podigao je ruke ovako i pokazivao da se predaje, ali metak ga je pogodio i on je pao. I mi smo otišli na drugu stranu i on je samo ostao da leži... I moja snaja je vikala: 'Ne pucajte, ubićete mi dete'. Došli smo do komšiničine kuće i tamo je bilo nekih Hrvata u kući."

To je bila kuća Josipa Vidovića koji je bio oženjen Muslimankom Fikretom Sivrom:

"Bila sam tamo u kući, i otišla sam na sprat, i iza ambara Sakiba Pezera je bilo njegovo telo i telo njegovog sina. I onda sam rekla Josipu Vidoviću: 'Trebali bi da odemo kod mog muža Sefika, koji je

ranjen, i vidimo da li mu možemo pomoći.' I on je rekao da su prošla tri ili četiri sata i da mu se ništa nije moglo dogoditi."

Kada su napustili kuću, Sefik Pezer je ostao u kući, ranjen ali živ.

"Bio je živ. Ostao je živ tamo. Ali kasnije je verovatno ubijen jer su se vratili kada smo bili tamo (u kući komšija). Ubili su ga. Pucali su mu u glavu, i zapalili su kuću i ona je izgorela."

Opisujući kako su izgledali vojnici HVO tog jutra svedok navodi:

"Svi su nosili maskirne uniforme. Bili su naoružani. Svi su imali automatske puške. Jedan od njih je uzeo moju kćerku i povukao je za rame, a ja sam je povukla ka sebi i rekla: 'Uzeli ste jedno dete, uzeli ste drugo. Ostavite nju. Ona je dete.' Onda je on bio toliko ljut i ispalio je metak u vazduh. Svi su bili maskirani. Imali su crnu boju na licima, na obrazima, na bradama... Moja kćerka mi je rekla kasnije da je prepoznala Franju Jukića i Zorana, Žuču. To je ono što mi je kćerka rekla. Ja ih nisam prepoznala. Franjo Jukić je iz Nadioca, a Zoran, nadimak mu je Žučo, Čović. On je moj komšija. On živi blizu mene."

"Vikali su: 'Izlazite Ahmiću, Sahibe, Mevludine, Fadile'. Mislimo da su to mogle biti naše komšije. Kažu da su to bili ljudi koji su dolazili sa strane. Kažu to do dan danas, da je to došao neko drugi. Ali oni nisu mogli to da urade, takvi ljudi nisu mogli to da urade, jer nas nisu poznavali, tako da verujem da su to uradile naše komšije."

"Sve je bilo spaljeno u našem mestu, čak i stoka. Mnogo ljudi je takođe izgorelo u kućama. Ubijali su decu, decu su ubijali, vrlo malu decu, staru nekoliko meseci."

Svedokinja je navela i imena svojih suseda koje je videla prethodnih dana u uniformama HVO:

"Dražen Vidović je bio u uniformi. Onda je bio Zoran Žučo Čović, i onda Ivica Šermen, i Dragan Josipović i drugi, i Nenad Šantić. Videla sam ih svakog dana pre tog trenutka."

Zastupnik odbrane Darija Kordića je od svedoka zatražio da se izjasni o autentičnosti svog potpisa na izjavi datoj istražnom sudiji u novembru 1993. godine:

"Da, to je moj potpis. Ali znate šta sam rekla o tome, Dario Kordić, kada sam ga videla, i mislim ovo-- možete reći njegovom advokatu da je on bio, u našoj Centralnoj Bosni, glavna osoba, on i njegov saradnik Tihomir Blaškić, i prestanite više da me zamarate. Znaju da sam izgubila 17 članova svoje porodice, i muževljeve, a muževljeva porodica je i moja porodica. Podizala sam svog sina 20 godina, i nestao je u deliću sekunde, a sada me gnjave. Znaju šta smo izgubili. U 35 kuća u Zumama, 41 osoba je poginula. Ne morate da me gnjavite. Svi znaju ko je to uradio. Ako to nije uradio, neka nam kaže ko je uradio, sem njega, jer mi ništa nije ostalo od života. Sve majke koje smo otišle odatle bez naše dece sve smo otišle bez života. Izgubili smo sve, i još moramo da podižemo decu. On je za mene bio zločinac, i uvek će to biti. Ako hoće pravdu, Bog će ga kazniti za to što je uradio."

6. mart 2000. godine

AN, zaštićeni svedok optužbe

Zaštićeni svedok AN je radio u policiji opštine Kiseljak tokom 1992. godine, a zatvoren je u aprilu 1992. u kasarnu u Kiseljaku. Njegov iskaz se odnosi na incidente koji su usledili tokom i posle napada HVO na selo Tulica, sa gotovo stoprocentnom muslimanskom populacijom, 12. juna 1993. godine.

Tužilac Skot je naveo da je svedok tokom 12-dnevnog pritvora u policijskoj stanici u Busovači gotovo sve vreme proveo sa liscama na rukama, vezanim iza leđa, i da je jednom prilikom policajac sa nadimkom 'Isus' izveo zatvorenike iz ćelija i postrojio ih uz reči: 'Izađite iz ćelija i postrojite se, jer jedan godpodin dolazi da vas vidi'. Ovo je potvrdio i svedok dodajući:

"Sva sedmorica smo izašli iz te ćelije i postrojili smo se uz zid policijske stanice, i nekih pet minuta kasnije Kordić i dva njegova--kako da ih nazovem?--telohranitelja, su došli... Jednostavno su nas pogledali i onaj koji je bio zadužen za bezbednost - telohranitelj koji je bio sa ostalima, tražili su nekoga, i on je jednostavno rekao: "On nije ovde"."

G. Skot je naveo da su Blaškić i Ivica Rajić bili glavni zapovednici jedinica HVO u oblasti Kiseljaka, da su te jedinice uključivale i tzv. "Vražiju diviziju", koja je bila jedinica za sabotažu, i koja se prema opisu svedoka sastojala od:

"Najgorih ekstremista, i ja znam te osobe. Znam ih od ranije. Na primer, Pijuk, Tibor Prajo, Marinko Čufija, i drugi, i znam da su u to vreme bili najgori ekstremisti. I ta jedinica, sabotažna jedinica, je bila namenjena napadu na sela i činila je sabotaže i tako dalje."

Tužilac je naveo da je 12. juna 1993. godine Tulica bombardovana, te da su vojnici HVO napali selo iz više pravaca, da se svedok vraćao u kuću da uzme pušku, kada su tri vojnika u maskirnim uniformama pokušala da ga zaustave, pucavši u njega, ali je svedok uspeo da pobegne. Nekoliko minuta kasnije je mladić u uniformi HVO, koga svedok vrlo dobro poznaje jer su nekoliko dana pre toga išli na piće, zaustavio svedoka i odveo do veće grupe ljudi iz Tulice, žena i dece, koji su držani pored obližnje bakalnice. Napadom na Tulice komandovao je Vlatko Trogrlić-Zuna. "Vražija divizija" je spalila selo, a ljudi su videli HVO vojnike kako prskaju kuće benzinom, kuće su opljačkane. Vojnik sa nadimkom "Pijuk", sa još dva pripadnika HVO je izdvojio četiri stanovnika sela, pretukli su ih, a zatim su ih ubili. Zatim su ubijena braća Zijad i Aziz Huseinović.

"Zijad je ubijen na licu mesta, a Aziz je ranjen sa dva metka ispod kolena. I onda su počeli ponovo da ga tuku i naredili su mu da skače na jednoj nozi sve do mesta gde je ležao njegov mrtvi brat."

"Sve je bilo okruženo, i između Oštrika, Pljesivice, sela Ravne Njive, i sela Vela, tu je gde je tzv. 'Vražija divizija' ušla u selo i počela da pali kuće i stvara paniku među civilima. Na dan kada je napadnuto selo... bilo je 60 do 70 ljudi, bilo je žena, dece, i svi su videli Zunu-Vlatka Trogrlića, poznatom kao Zuna kako priča sa Pijukom. I posle toga prvo je Pijuk ubio Esefa Barjaktarevića, ispred svih, ispred žena i dece, i počeo je da psuje majku balijsku: 'Šta hoćete balijske? Hoćete džamahiriju?'. Onda je izdvojio telesno sposobne muškarce od žena i dece, i rekao je: 'Recite zbogom. Više nikada nećete videti jedni druge. Vodim vas u Ostriku da vidite šta rade ustaše i četnici'."

Govoreći o tome koliko je ljudi ubijeno u tom incidentu, svedok je naveo:

"Bilo je sedam muškaraca na mestu gde sam bio ja. One dve žene, nekih 200 metara u selu, takođe su ubijene, i bila je treća žena za koju ne znam šta se dogodilo sa njom. I zadnji, dvanaesti... Čuli smo da je ubijen dok je kopao rovove duž linija HVO. Sve zajedno, 11 je sahranjeno, i bila je ta žena, koja je bila dvanaesta, za koju ne znamo šta je bilo sa njom."

Svedok je rekao da na dan napada i u danima koji su prethodili napadu nije bilo jedinica ABiH u Tulici.

Stiven Sejers je naveo da je 15.000 Hrvata isterano iz svojih domova u Kaknju, i da je mnogo ljudi pobijeno tokom borbi između 9. i 13. juna, te da su kod svedoka prilikom hapšenja u Kiseljaku, pre napada na Tulicu, pronađena granata i bazuka, a da se prema zatvorenicima postupalo korektno.

6. mart 2000. godine

AO, zaštićeni svedok optužbe

Zaštićeni svedok Tužilaštva AO je bio član Devetog bataljona jedinice Visoka HOS-a (Hrvatske oružane snage, koje su pripadale Hrvatskoj partiji prava), tokom 1991. godine.

"Bio sam u samom vrhu, među pet prvih ljudi u HOS, odmah do Blaža Kraljevića... Nasilno preuzimanje vlasti u Varešu od strane HVO je razlog nestanka poverenja između Muslimana i Hrvata..."

Svedok je izneo i svoja zapažanja o prisustvu jedinica HV u Bosni:

"Znao sam da je u graničnim područjima u BiH Hrvatska vojska stigla iz Hrvatske i da su se specijalizovali za obučavanje HVO. Obučavali su ljude oko Kupresa, oko Mostara, u Centralnoj Bosni. Bili su, mislim, i u Busovači. Bili su i u Orašju, na pet ili šest mesta gde su ostali tokom 1992. godine... Ljudi koji su pregovarali sa Hrvatskom vojskom iz Zagreba, sa vojnom komandom iz Zagreba su bili Dario Kordić, Mate Boban i Tihomir Blaškić."

Svedok je na pitanje zastupnika optužbe o sastanku zapovednika HOS i HVO oko pomoći Varešu u logistici, hrani, opremi i oružju, odgovorio sledećim rečima:

"Pa, na sastanku je bila komanda HVO, g. Blaž Kraljević, g. Dario Kordić, Mate Boban je bio tamo, i sve se to odigralo u hotelu Grude preko puta stanice. I sastanak je bio kratak, jer mi, članovi HOS, nismo hteli da prihvatimo ili da se složimo sa nekim njihovim zahtevima. Hteli su da stave HOS pod komandu HVO... Kordić je rekao da HVO neće dozvoliti uspostavljanje turske države, i sugerisao je da komanda HOS promeni svoje mišljenje o svojim kolegama koje su u jedinicama HOS i koji su muslimanske nacionalnosti... Dario Kordić je nosio svoju tradicionalnu maskirnu uniformu, nosio je i pištolj... Imao je HVO oznake..."

Svedok je istakao da je u Vareš stiglo naređenje o uspostavljanju saradnje sa RS i o traženju pomoći od Srba u nekim oblastima.

"Naređenje je potpisao Dario Kordić. Ivicu Rajića su poslali Dario Kordić i general Praljak, i on je doneo i druga dokumenta koji se tiču zamene komande, hapšenja, zamene 'Gavrana', hapšenja političara u Varešu. Oni su uhapšeni i izvršeno je preuzimanje vlasti, i tada je došlo do konfuzije. Pokazao je naređenje, naređenje potpisano u Grudama od Ratnog predsedništva, u kome su se pominjali Dario Kordić, Mate Boban i general Praljak."

Svedok je izjavio da je Ivica Rajić tražio da se zapovednicima jedinica iz Kiseljaka omogući da ih neko upozna sa terenom, sa pristupom i sa snagama u Stupnom Dolu.

"Politika Herceg-Bosne za Žepče, Vareš i Kiseljak je bila da se oblast isprazni od hrvatskog stanovništva... Izdato je naređenje da se uđe u Stupni Do i da se napadne. I poslao je (Rajić) mnogo vojnika tamo, i rekao je šta god da uzmu, to je njihov ratni plen... Cilj ubijanja civila i otimanja novca, zlata, i svih tih koji su to radili, bio je da se prikriju tragovi tako da niko ne zna ko je pljačkao. I počinili su genocid i ubijali su i spaljivali ljude u njihovim kućama. Hrvati u Varešu su imali dobre odnose sa

Muslimanima, tako da ih ništa nije moglo naterati da napuste grad tako brzo, za dan ili dva, da nije bilo genocida u Stupnom Dolu. Genocid u Stupnom Dolu je imao za cilj da očisti teritoriju Vareša od Hrvata."

Odbrana je pokušala da ospori kredibilitet ovog svedoka, i navela je da su bosanski Hrvati u to vreme imali telo koje se zvalo Ratno predsedništvo i da iz tog razloga svedok nije mogao da zna tačno koje je naređenje izdao Kordić, odnosno koje je imalo njegov potpis. Mitko Naumovski, branilac optuženog Kordića je istakao da se Kordić nikada nije sastao sa Blažom Kraljevićem, da nikada nije ni video svedoka. Odbrana je tokom unakrsnog ispitivanja ovog svedoka uspela da ukaže na brojne nepreciznosti u njegovom iskazu, na neslaganja sa iskazom koji je dat tokom unakrsnog ispitivanja od strane tužioca, kao i na neslaganja sa izjavom koju je ranije dao istražiteljima Tribunala.

7. mart 2000. godine

AP, zaštićeni svedok optužbe

Zaštićeni svedok AP je jedini svedok napada HVO na selo Gaćice 20. aprila 1993. godine. Ovo svedočenje je u direktnoj vezi sa tačkama optužnice koje optužene terete za korišćenje civila u svrhu ljudskog štita.

"Svojim očima sam videla vojnika sa HV oznakama tog jutra kada je naše selo napadnuto. Na dan napada na naše selo, vojnici su pretežno imali ove oznake, HV i HVO. Posle napada na naše selo 20. aprila, dovedeni smo u hotel Vitez, svih 247 nas, ispred tog hotela. Sedeli smo ispred hotela nekoliko sati, možda do kasno poslepodne... Kada smo dovedeni ispred hotela tog jutra, rečeno nam je da smo granatirani od strane ABiH i da sedimo ispred hotela u slučaju da bude granatiran, ili ako bi primili informaciju--to jest, ako bi Armija BiH primila informaciju da mi sedimo ovde, onda ne bi granatirali mesto ili bi bili svesni činjenice da bi granatirali pre nas nego njih... U hotelu je bilo vojnika. Ispred hotela je bilo vojnika. Bilo je mnogo vojnika... Dok smo sedeli napolju, možda posle sat vremena su razdvojili muškarce od starih i slabih. Njih su odveli u školu 'Bratstvo i jedinstvo' u Vitezu. Onda su žene i deca ostali tamo. Onda su nam doneli nešto da jedemo. Dok su nam davali sokove i vodu, to su snimali. A kada su prestali da snimaju, odneli su sve što su doneli. Čuli smo bombardovanje dok smo išli ka Vitezu. Kada smo stigli u Vitez, čuli smo granatiranje svuda okolo. Ne znam odakle je dolazilo, ali nisu bombardovali dok smo sedeli tamo. Niko nam nije dozvoljavao da napuštamo mesto ispred hotela. Rekli su da će svako ko se pomeri sa trotoara ispred hotela, biti ubijen na licu mesta."

Svedokinja je izjavila da je čula i delove govora Darija Kordića pre napada na Ahmiće, dok je prolazila pored stadiona gde je on držao govor:

"Čula sam da je rekao da je nastupio istorijski momenat za hrvatsstvo i hrvatsku istoriju, da će se boriti za nezavisnost. Vojnici na stadionu su ga pozdravljali i on je rekao: 'Za Dom', a oni su odgovarali: 'Spremni'. Koristili su pozdrav koji je korišćen i u Hitlerovoj armiji."

7-8. mart 2000. godine

Sulejman Kalčo, zaštićeni svedok optužbe

Sulejman Kalčo je bio major i zamenik komandanta ABiH u Vitezu tokom konflikta u Centralnoj Bosni. Pre izbijanja sukoba, Kalčo je radio sa optuženim Mariom Čerkezom u Sekretarijatu za narodnu odbranu i u fabrici "Slobodan Princip".

"Bili smo dobri prijatelji. Bili smo kolege na poslu. Naš odnos se izmenio kada su osnovani HVO i ABiH. Bio je (Čerkez) glavna osoba u HVO. U opštini Vitez nije imao nadređenog. Bio je postavljen za zapovednika jedinica u opštini Vitez. Pre toga je bio zapovednik opštinskog štaba HVO u Vitezu i zapovednik brigade 'Tomašević' u Novom Travniku."

Iskaz svedoka se odnosio i na pregovore između ABiH i HVO između 19. i 22. oktobra 1992. godine:

"Imali smo sporazum sa HVO da se uklone barikade u Ahmićima. Mario Čerkez je bio na tom sastanku. Takođe su bili Ivica Šantić, Pero Skoipljak, ja i Šefkija Đidić. Složili smo se da to ne možemo da uradimo sve dok ne dobijemo naredjenja iz Zenice. Posle toga, uveče, na insistiranje Ivica Šantića, Mario Čerkez je došao do mene--kao i Ivica Šantić, došli su do štaba koji je bio u srednjoj školi. Tamo je bilo 12 pripadnika ABiH i civilna vlada. Na tom sastanku, oni su insistirali da pustimo HVO prema Novom Travniku. Nismo hteli ni da čujemo za to. Onda su bile neke pretnje, i sugestije da će opština biti zapaljena ako se to ne uradi. Ivica Šantić je otišao do telefona i pozvao je Novi Travnik. Zvao je Kordića, i rekao mu je za sastanak. Kordić je otprilike rekao da to mora biti razmotreno, da jedinice moraju proći u Novi Travnik, da Šantić ili Mario Čerkez to moraju sprovesti. Nisam čuo telefonski razgovor, niti je bilo ko od nas čuo taj razgovor. Ipak, na kraju tog razgovora, Ivica Šantić je rekao da je primio naredbe od Kordića da on i Mario moraju da im se pokore, jer ono šta je Boban za Hercegovinu i celu BiH, to je Kordić za Centralnu Bosnu. On je glavni u Centralnoj Bosni... Održali smo sastanak ujutro. Bilo je oko 15 zaposlenih u medicinskom centru, Šefkija, Slišković, ja i Mario Čerkez. Nismo hteli da dozvolimo uklanjanje barikada, i Mario je rekao, da će opština biti spaljena, da će biti masakrirana, i da će što se tiče situacije u opštini, ABiH biti odgovorna jer nisu pustili HVO jedinice da prođu u Novi Travnik. Oko 55 minuta posle tog sastanka, počeo je napad na Ahmiće."

Opisujući napad na štab ABiH, svedok navodi:

"Napadnuti smo od Kraljevićevih jedinica. Ispalili su granatu, zolju, iz kuće. Promašila je metu, ili, nije pogodila tu sobu. Posle toga, četiri granate su pale između dve škole, osnovne i srednje."

Posle ubistva Esada Šalkića, koje je počinio Miroslav Bralo Cicko, svedok prenosi izjavu Darija Kordića o tom događaju:

"Ubistvo se desilo i to je prikazala lokalna televizija. I video sam g. Kordića, koji je rekao da će biti sprovedena istraga o ubistvu koje je počinio Bralo, i da će biti sprovedena u okviru zakona BiH. Nekih pet ili šest dana kasnije, video sam, svojim očima, Cicka u Vitezu kako vozi kola. I bilo je drugih ljudi koji suga viđali u Busovači, što znači da nije proveo ni jedan dan u zatvoru, niti mu je izrečena bilo kakava kazna."

Svedok je izjavio da ja Miroslav Bralo Cicko bio član brigade koja je bila pod komandom Marjia Čerkeza.

Svedok je govorio o napadu na Stari Vitez:

"Kada je napad počeo, bilo je artiljerijske pucnjave na neke zgrade u Starom Vitezu, i drugim mestima, i jedna jedinica iz pravca ribarnice, ili garaže, ušla je i napala, i zapalila blok kuća, nekih deset kuća, uključujući i restoran, i to je bio početak napada."

Svedok, kao i ljudi iz njegove jedinice su prisluškiivali razgovore HVO, između ostalih i razgovore Čerkeza sa ljudima koji su bili njemu podređeni:

"Naredjenje koje je izdao Mario (Čerkez) je da Marko Lujić, sa nadimkom Markeša, koji je bio artiljerac u Staroj Bili/Peščari, puca na bogomolje i verske objekte u vezi Vranjice, to smo čuli. Posle nekoliko

granata usmerenih na oblast, Vranjicu i džamiju, Markeša Lujčić je pitao zapovednika, Marjia: 'Mogu li napraviti kratak odmor za puške, da se malo ohlade puščane cevi', i onda su mogli da doručkuju. Snimili smo taj razgovor između Marjia i Markeše Lujčića. Marko Markeša Lujčić, čovek koji je radio u 'Principu', kao Mario i ja. Znao je Marija, i Mario je znao njega isto tako dobro kao mene, jer je radio sa mnogom... Trake smo predali komandi u Zenici, ali kada je tamo eksplodirao auto-bomba i jednostavno ne znam gde su ti dokumenti i trake sada."

Tužilac je naveo da je 18. aprila 1993. godine, u kasno popodne došlo do snažne eksplozije u Vitezu, da je eksplodirao kamion pun eksploziva, i da je posle toga došlo do pešadijskog napada na Vitez.

"Prema našim informacijama, to je izvedeno od strane pripadnika Viteške brigade. (Dario Kordić) je bio na lokalnoj televiziji i rekao je da je aktivirano skladište municije ABiH, i da će biti i drugih eksplozija te vrste. Govorio je ironično."

"Obilazio sam liniju fronta, oko Lašve i Krčevine. Pogledao sam kroz dogled i video sam Marija. Video sam i Kordića i druge HVO oficire koji su bili na Ravnom putu. Kordić je nosio maskirnu uniformu. Moglo se videti kakao izdaje naređenja, da komanduje, da ga nešto zanima."

Svedok je naveo da je naišao na tela 15 hrvatskih vojnika, te da je uvidom u njihova dokumenta, vojne identifikacije, video da su ti dokumenti izdati od strane HV.

"Od Hrvatske vojske. Ne od HVO, od Hrvatske vojske."

8. mart 2000. godine

Gaj de Ver Vingfield Hejs (Guy de Vere Wingfield Hayes), svedok optužbe

Hayes je komandant brigade, treći po činu u lancu komande u okviru britanskog bataljona.

Svedok je govorio o pokušajima pripadnika britanskog bataljona da pronađu delove napadnutog konvoja ("konvoj radosti"):

"Čuli smo za 'konvoj radosti'; konvoj je organizovan od strane Muslimana iz Tuzle da bi doneli potrepštine sa obale do Tuzle... Čuli smo da je konvoj bio napadnut, da su neki vozači ubijeni, neka vozila oteta, a da se ostatak konvoja rasuo... Rešio sam da lično odem u Vitez i da vidim situaciju svojim očima... Na istočnom kraju Viteškog džepa naišao sam na niz vozila koji su bili oteti od strane uniformisanih Hrvata, HVO i policije. Na određenoj tački puta sam se sreo sa ambasadorom Tiboltom. Niko na terenu, na hrvatskoj strani, izgleda da nije preduzeo ništa da zaustavi otimačinu. Pitao sam ko ima autoritet da spreči ovakvu vrstu akcija, i upućen sam na Darija Kordića. Posle otprilike jedan sat, pronašli smo Darija Kordića u šumi, koja je desno od džepa. Ambasador Tibollt je razgovarao sa njim. Požalili smo se na to šta se desilo konvoju, i da je bio napadnut i da su vozila opljačkana, i da ih još uvek pljačkaju. Kordić je rekao da daje sve od sebe da prikupi konvoj, da ima oko 80 vozila koje treba da prikupi. U stvari, msilim da je bilo oko 40 vozila koja su spašena. Uprkos tome što je govorio, imao sam utisak da nije bio potpuno iskren, i da ustvari nije davao sve od sebe da spreči pljačku i prikupi ostatke konvoja, uprkos činjenici da je vrlo jasno imao vlast na teritoriji, i po mom mišljenju bilo je u njegovoj moći da zaustavi pljačku i da skupi delove konvoja. Na kraju tog dana ponovo smo se požalili Dariju Kordiću na to šta se dešavalo na terenu. Još jedanput, uveravao nas je da čini sve što je u njegovoj moći da prikupi delove konvoja, ali još jedanput sam bio siguran da ne daje sve od sebe. Osećao sam da je njegov stav i stav HVO u džepu Viteza ravnodušnost prema konvoju, prema osobama, prema otimanju vozila i pljački koja se dešavala."

8. mart 2000. godine

Džon Žerar Brenton Hamil (John Gerard Brenton Hamill), svedok optužbe

Džon Hamil je ekspert za artiljerijsku balistiku i proučavao je granatiranje Zenice.

"Granate su došle zapadno od Zenice. Zato sam otišao zapadno uz put između Viteza i Travnika i ispitao tu oblast, i pronašao sam mesto u Putićevu koje je idealno za platforme za topove. Nemoguće je da su projektili ispaljivani sa sprskih položaja."

U Putićevu su tokom rata u Bosni bile stacionirane isključivo snage HVO.

9. mart 2000. godine

AQ, zaštićeni svedok optužbe

AQ je bila stanovnik sela Ahmići i u svom iskazu je ponovila ono što su izjavili i ostali svedoci napada na selo Ahmići. Takođe, svedočila je i o delu govora Darija Kordića koji je gledala na televiziji:

"Pozvao je hrvatski narod na ustanak, da se okupe u odbrani protiv muslimanskih snaga. Iz onog što je govorio bilo je očigledno da poziva na oružanu pobunu. Verujem da je jednostavno pozivao ljude, da ustanu i krenu u rat."

9. mart 2000. godine

AR, zaštićeni svedok optužbe

AR je bio stanovnik Busovače i mobilisan je u TO u aprilu 1992. godine. Pre nego što je napustila kasarnu u Kaoniku, u maju 1992. godine, JNA je htela da je preda Teritorijalnoj odbrani, čemu su se suprotstavili ljudi iz HVO. Došlo je do pregovora. Svedok navodi:

"Ispred Hrvata je došao da pregovara Florijan Glavočević, jer, rekao je, da Dario Kordić nije tu, kao i da ne mogu da donesu nijednu odluku bez njega."

24. januara svedok je, zajedno sa svojim ocem uhapšen od strane vojnika HVO, i prvo odveden na autobusku stanicu, a posle je sa 10 do 15 drugih ljudi odveden u logor Kaonik.

"Odveden sam u logor Kaonik... Bilo nas je oko 20, ali u toku sledećih dan ili dva, dovodili su ljude, tako da se broj popeo na 250, i u toku dve nedelje bilo je oko 430 ljudi."

Na sva pitanja zastupnika Tužilaštva o tome da li su svi zarobljenici bili Muslimani, da li su vođeni da kopaju rovove, uključujući i one na liniji fronta u Kuli, da li im je uskraćivana voda i hrana i po 36 sati, da li je svedok tučen, da li su mu polomljena rebra, da li je primoravan da jede dinare, svedok je odgovarao potvrdno.

O sudbini Nermina Elezovića i Jasmina Šehovića svedok kaže:

"Došli su da nas zamene u Kuli, i odvedeni smo nazad u naše ćelije, i sledećeg dana smo saznali da su bili ubijeni na istom mestu gde smo mi kopali rovove u Kuli."

Odbrana je istakla da je svedok bio član Stranke demokratske akcije, da je posedovao oružje, kao da i su u vezi sa događajima o kojima je AR svedočio hapšeni samo muškarci, i da su većina njih bili članovi Teritorijalne odbrane.

9. mart 2000. godine

AS, zaštićeni svedok optužbe

AS je poslednji svedok u dokaznom postupku Tužilaštva, i odbrana se protivila njegovom pozivanju, zbog toga što je, iako je reč o važnom svedoku, pozvan u poslednji čas, čime je odbrani preostalo malo vremena da se pripremi. Tužilaštvo je istaklo da je ovaj svedok pristao da se pojavi pred Tribunalom tek u toku vikenda koji je prethodio ovoj nedelji suđenja. Inače, svedok AS je muslimanske nacionalnosti, ali je ipak pripadao jedinicama HVO u opštini Vitez između 1992. i 1993. godine, da bi na kraju postao član specijalne jedinice "Džokeri".

"Te noći, kada sam prvi put otišao na stražarsku dužnost, zajedno sa ostalim članovima HVO (tako se tada zvalo vojno krilo HDZ u Vitezu), Karlo Grabovac i ja smo otišli u restoran 'Konoba' u Kruščici... Ranije je restoran posedovao Mario Čerkez, i svi HVO oficiri su se sastajali tamo. To je bila neka vrsta štaba, ako možemo koristiti tu reč. Na donjem spratu je bio restoran, i on je (Čerkez) živeo na prvom spratu."

Tokom svoje službe u viteškoj brigadi, svedok se pridružio specijalnoj jedinici:

"U stvari, to je bio tzv. interventni vod, i trebalo je da uvek bude na raspolganju. Bilo je 15 do 20 mladih ljudi koji su prvi trebali da idu na Kaonik, Slimenu, Travnik, u kasarne. To je bila udarna jedinica. Mi nismo bili profesionalci. Bili smo jednostavno mladi, zdravi, i spremni za borbu."

Svedok je rekao da je njegova jedinica često dobijala hranu i potrepštine iz Hrvatske:

"Znam da, na primer, kada smo dobijali uniforme, obično smo ih dobijali iz Karlovačke brigade, jer je jedan od naših suseda bio iz Karlovačke brigade. Znam jednom da su Srećko Petrović i Zoran Rajić išli u Karlovac i doneli uniforme, oružje, i slične stvari, čizme, opremu."

"Mario Čerkez i njegov štab su bili u Vitezu, u hotelu. Kada je premešten štab za Centralnu Bosnu, onda se Viteška brigada premestila u kancelarije u bioskopu."

Svedok je govorio o ceremoniji HVO i HDZ u Vitezu:

"Bilo je mnogo ljudi tamo, od Karla Grabovca do Marija Čerkeza, Darija Kordića, Ignjaca Kostromana. Kada je govorio Dario Kordić, njegov govor je bio politički. Svejedno, nastala je euforija, u pravom smislu reči. To je bilo uvek o odbrani Herceg-Bosne, o odbrani hrvatskog naroda, i mi smo bili spremni na to."

"Jednog dana od nas je zatraženo da odemo u Kaonik -- da bi zapečatili sa skladišta i zaplenili sve što je tamo. Samo znam da je akciju vodio Kordić... Tog dana je zatraženo da odemo u Kaonik. Tamo je bilo skladište bivše JNA. Otišli smo, interventni vod iz mog bataljona i cele brigade, i bili smo zajedno sa Vitezovima. G. Kraljević je bio tamo i Niko Križanac, i rečeno nam je da je Kordić pregovarao sa oficirima bivše JNA tako da su se oni predali i da bi na taj način mogla biti izbegnuta borba. To se i dogodilo. Predali su se bez borbe, odvedeni su sve do Kiseljaka, i tamo su oslobođeni."

Dana 20. oktobra 1992, dok su ostali članovi njegove jedinice pozvani da se pojave pred štabom, svedok je ostao pored radio-stanice:

"Kasnije sam otišao u hotel i posebno sam razgovarao sa Čerkezom. I kasnije, možda nekoliko sati kasnije, Grabovac je došao i rekao da ja i Zoran Rajić treba da odemo u hotel Vitez i da pitamo Marija

da nam da municiju... Kada smo stigli u kancelariju, tamo je bio Mario Čerkez i bio je Mimo. Samo se sećam njegovog nadimka; on je vodio računa o skladištu. I tamo je bio Vlado, Vlado Čerkez... I onda smo stigli, g. Čerkez nas je pitao šta nam treba i rekli smo da nam treba municija. On je onda rekao Grabovcu--kako to da objasnim? Rekao je nešto kao 'Isterajte ih ili ih pobijte. Šta me briga za njih?'. To može biti rečeno na različite načine, ali to je suština. To je bilo ujutro oko 5 ili 6."

Tokom januara 1993. godine svedok je učestvovao u operacijama čišćenja u regionu Busovače i okolnim selima. U tom periodu je veliki broj Muslimana uhapšen i odveden u policijsku stanicu u Busovači, da bi potom bili prebačeni u Kaonik. Tužilac je pitao svedoka da li su zarobljenici bili mučeni, tučeni, ismevani, terani da kopaju rovove. Svedok je na ova pitanja potvrdno odgovorio. Na pitanje da li su zarobljenici korišćeni kao ljudski štitovi, svedok je odgovorio da je čuo za to, ali da nije lično video. Svedok je rekao da su vojnici HVO pljačkali kuće Muslimana u dolini Lašve.

"Svako je uzimao šta mu je trebalo. Uopšte nije bilo problema. Kola, motor, šta god je ko hteo da uzme. Na primer, uzimali smo televizore, stolove za bilijar, mašine za pranje veša. Nismo morali da pitamo nikoga, samo bi došli i uzeli."

Dario Kordić je, prema Tužilaštvu lično dao svedoku dva koverta sa kojima je svedok otišao u Grude i dao izvesnoj osobi ta dva koverta, i vratio se sa četiri kamiona. Svedok je to potvrdio i naveo je šta se nalazilo u kamionima:

"To je bio vojni materijal. To je bila vojna oprema. Nisam baš pogledao unutra da vidim šta je to, ali je to bila vojna oprema, i naša naređenja su bila da to donesemo."

Govoreći o odnosu Blaškića i Kordića, i situacijama kada je Kordić dolazio u štab u hotelu Vitez, svedok je naveo:

"Izgleda da su ga se na neki način plašili. Ne znam da li je istina ili nije, ali bilo je znakova panike kada je g. Kordić dolazio u hotel... Jednom je Kordić bio ljut na Blaškića. To je imalo veze sa konvojem bosanske armije, kome je dopušteno da prođe kroz Vitez i Kordić je--ponavljam ne navodim tačan citat, ali je rekao nešto kao 'Kako se usuđuješ da puštaš balije da prođu kroz Vitez?' Bilo je nešto tako."

O Kordićevom pojavljivanju u javnosti svedok kaže:

"Euforija, to je jedina reč, i mislim da je dovoljna. Svi su ga voleli, svi su ga poštovali, svi su mu verovali... Govorili su da će postati svetac."

Kada je zbog gubitka oružja disciplinčki kažnjen i zatvoren u istoj ćeliji sa Miroslavom Bralom-Cickom, koji je počinio ubistvo Esada Salkića, svedok je o ponašanju Brala rekao sledeće:

"Besneo je protiv Čerkeza i Paška Ljubičića. Stvarno je bio veoma ljut jer mu je rečeno da će biti tu samo dok glasine ne utihnu. Ali nije bio oslobođen tada, i zato je bio toliko ljut. Rekao mi je da su mu obojica to obećala. Koliko sam ja čuo, ali to je bilo kasnije, možda dve ili tri godine kasnije, otkrio sam da je Cicko takođe bio u Ahmićima onoga dana, ili onog jutra, jer su ga prepoznali, mnogi su ga ljudi prepoznali. U zatvoru je govorio da će, ako bude mogao, naći par dimija... I da će ih vezati pri dnu, i da će ih napuniti muslimanskim glavama."

Zastupnici odbrane Kordića i Čerkeza su naveli da je ovaj svedok već svedočio pred Tribunalom u drugim postupcima, i da je ranije davao izjave. U više navrata u toku unakrsnog ispitivanja uspeli su da istaknu neke neusklađenosti između njegovih ranijih izjava i izjava koje je dao prilikom ovog svedočenja. Takođe, istakli su svedokov problematičan karakter, navodeći da je bacio bombu na kiosk Vlade Šantića, svog zapovednika, zbog ličnog sukoba, da je pucao u televizor jednom prilikom kada je video predsednika BiH Izetbegovića kako predvodi mirovne demonstracije, da je istupio iz

muslimanske SDA i pristupio HDZ da bi dobio besplatno oružje. Sve te navode svedok je potvrdio. Potvrдно je odgovorio i na pitanja zastupnika odbrane koja su imala za cilj da pokažu kako je Tihomir Blaškić bio najviši zapovednik opertivne zone Centralne Bosne, a Franjo Nakić njegov zamenik, i da je Blaškić bio jedina osoba koja je mogla izdati naređenje da se jedinice pošalju u borbu, kao i da nikad nije čuo da se Kordiću neko obraća sa 'pukovniče'. Svedok je potvrdio da nikada nije dobio naređenje da napadne nebranjene civile, te da nikad nije čuo Kordića da se zalaže za raspad BiH.

Dana 10. marta 2000. godine je održano ročište na kome je Pretresno veće odlučilo da u dokazni materijal uvrsti i neke od video kasete koje je priložio Tužilaštvo, a na kojima su prikazane pres konferencije, javni skupovi i ceremonije, kao i emisije koje su emitovane na lokalnim TV stanicama u Centralnoj Bosni. Takođe, Pretresno veće je u, skladu sa pravilom 94 ter, u dokazni materijal uvrstilo i sedam iskaza datih pod zakletvom u pisanoj formi, kao i formalnu izjavu. Pretresno veće je istaklo da se pri prijemu ovih izjava u dokazni materijal rukovodilo odlukama Stalnog suda pravde u slučaju 'Čorzou fabrika' (Chorzow factory -1929) i Međunarodnog suda pravde u slučaju 'Krfski kanal' (Corfu Channel-1950), te da pravila treba tako interpretirati da dobiju korisno značenje.

Predlog optuženih Kordića i Čerkeza za donošenje oslobađajuće presude

17. marta 2000 godine, a na osnovu pravila 98 bis, i u okviru predviđenog roka od sedam dana po završetku dokaznog postupka optužbe, optuženi Dario Kordić i Mario Čerkez su podneli predloge za donošenje oslobađajuće presude.

Usmena argumentacija pred pretresnim većem je izneta 30. marta 2000. godine.

Odbrana Darija Kordića je navela da Tužilaštvo nije uspelo da pruži dovoljne i kredibilne dokaze da bi se utvrdila odgovornost optuženog Darija Kordića na osnovu člana 7, paragrafa 1 i 3 Statuta, te da ga stoga Pretresno veće oslobodi svih optužbi. Odbrana je dalje zatražila da, zbog nedovoljnosti dokaza, Pretresno veće oslobodi Darija Kordića optužbi za napade na različite lokacije i počinjene zločine iz tačke 1 (progoni); iz tačaka 3 i 4 (protivzakoniti napadi na civile i civilne objekte); iz tačaka 7-13 (namerno oduzimanje života, ubistvo, nanošenje teških povreda, nečovečna dela i nečovečno postupanje), iz tačaka 21-28 (zatvaranje, nečovečno postupanje, uzimanje talaca i korišćenje živih štitova); iz tačaka 37-39, (razaranje i pljačkanje imovine); i iz tačke 43 (uništenje verskih objekata i objekata namenjenih obrazovanju).

Odbrana Marija Čerkeza se pridružila navodima optuženog Darija Kordića, i dodala zahtev da optuženi bude oslobođen po različitim tačkama optužnice protiv njega bilo zbog nedostatka dokaza bilo zbog nedovoljnosti dokaza: tačka 2 (progoni); tačke 5 i 6 (protivzakoniti napadi na civile i civilne objekte); tačke 14-20 (namerno oduzimanje života, ubijanje, nanošenje teških povreda, nečovečna dela i nečovečno postupanje); tačke 29-36 (zatvaranje, nečovečno postupanje, uzimanje talaca i korišćenje živih štitova); tačke 40-42 (razaranje i pljačkanje imovine), i tačke 44 (uništavanje verskih objekata i objekata namenjenih obrazovanju).

Kao alternativni zahtev, odbrana Marija Čerkeza je tražila da Pretresno veće oslobodi optuženog svih optužbi pod tačkom 2 za oblasti Novi Travnik i Busovača, i za period od aprila 1992. do 16. aprila 1993. godine u vezi sa preostalim lokacijama navedenim u optužnici.

Tužilaštvo je istaklo da postoje dovoljni i verodostojni dokazi za sve optužbe protiv oba optužena i predložilo je da Pretresno veće odbije predloge odbrane.

Tužilaštvo je ipak priznalo da nije podnelo dovoljno dokaza u vezi sa određenim lokacijama na koje se odnose tačke 43 i 44 optužnice (uništavanje verskih objekata i objekata namenjenih obrazovanju), te se složilo da u skladu sa tim izmeni i dopuni optužnicu. To se odnosi na sledeća mesta:

U tački 43 - Divjak i Stupni Do

U tački 44 - Divjak

Pretno veće je odluku o predlozima optuženih za donošenje oslobađajuće presude donelo 6. aprila. 2000. godine.

Pretno veće je ustanovilo da ni u usmenim ni u pismenim predstavkama odbrane nije izneto dovoljno dokaza za donošenje oslobađajuće presude.

Pretno veće je stoga:

ustanovilo da nema osnova za krivičnu odgovornost optuženih u vezi sa tačkama optužnice 39 (pljačkanje), 42 (pljačkanje javne ili privatne imovine), 43 i 44 (uništavanje verskih objekata i objekata namenjenih obrazovanju), u vezi sa sledećim lokacijama:

tačka 39 se odnosi na sledeće lokacije: Merdani, Putis, Očehnići, Kazagići, Behrići, Gromiljak, Višnjica, Nadioci, Pirići, Gaćice.

tačka 42 se odnosi na lokacije: Nadioci i Pirići.

Pretno veće je odbacilo predlog odbrane za donošenje oslobađajuće presude.

Dana 10. aprila 2000. godine započeo je dokazni postupak odbrane.

Odbranu Darija Kordića su pred Pretnim većem izneli Stiven Sejers, Mitko Naumovski i Kristofer Brauning.

Na početku svog izlaganja Stiven Sejers je, retorički, zapitao Veće: "Gde su dokazi da je Dario Kordić počinio zločine?"

Kordićeva odbrana tvrdi da će dokazati da Kordić nije izdavao bilo kakve vojne naredbe, kao i da se Kordić u svojim govorima i javnim nastupima nikad nije zalagao za sukobe, za nasilje. Kordić je u svojim govorima na umeren, racionalan i odmeren način zastupao svoje političke stavove u vezi regionalne zajednice u dolini Lašve, a povremeno i u vezi svoje zemlje, BiH. To je čak bio slučaj i posle otmice Živka Totića, jednog od zapovednika HVO, kada je na pres konferenciji nastupio na odmeren i smiren način.

Kordićeva odbrana tvrdi da je tačno da je u područjima opština Kakanj i Bugojno bilo progona civilnog stanovništva, ali da su to bili progoni koje su počinili bosanski Muslimani nad bosanskim Hrvatima. Što se tiče oblasti Kreševa i Žepče, odbrana tvrdi da Kordić tamo nije imao političkog uticaja. Takođe, Kordićevi branioci su istakli da Kordić ni na koji način nije povezan sa zatvorom u Kaoniku. Dalje, odbrana navodi da Kordić nije imao nikakve vojne dužnosti, te da nije sprovodio ni nikakve administrativne dužnosti. Kordić, prema rečima odbrane, nikada nije koristio pejorativne ni nipodaštavajuće reči u vezi sa bilo kojom etničkom grupom, pa čak ni u periodu od deset meseci kada

su Hrvati u dolini Lašve bili potpuno odsečeni od ostatka sveta i kada nisu znali šta donosi sutrašnjica. Zatim je odbrana predočila Veću da je HVO formiran 8. aprila 1992. godine, i da nije bio u to doba vojna organizacija, da nije imao osoblje, i da je tačno da je jedna od osoba koja je bila umešana u te inicijalne događaje Kordić, ali da on nije nikada bio član vlade HVO. Kordić, po navodima svojih branilaca, nikada nije imao značajan politički uticaj u Vitezu, i većina uticajnih političara iz SDA nikada nije ni razgovorala sa njim, te da je njegov uticaj bio značajan jedino u Busovači. Tačno je, kaže odbrana, da je Kordić digao glas i igrao aktivnu ulogu da osigura hrvatskoj populaciji njen deo oružja, uskladištenog u barakama bivše JNA, kada se ista povlačila sa teritorije BiH. Posle novembra 1992. godine, Kordića nigde nije bilo u lancu komande. Kordić je bio jedan od dva potpredsednika predsedništva HZ HB, ali nikad predsednik, niti predsednik HR HB, niti je ikada učestvovao u vladi HZ HB sem na prethodno opisani način. Sem toga, Kordić nikada nije bio na sastanicima predsedništva posle oktobra 1992. godine. Njegova uloga u najvišim nivoima vlasti, je, prema rečima odbrane, bila ravna nuli. Kordić nikada nije bio predsednik HVO, nikada nije bio ni potpredsednik HVO, niti je bio na čelu nekog odeljenja u HVO, nije bio umešan u vojni lanac komande. Tačno je da je imao istaknutu ulogu u uspostavljanju HVO u Busovači, ali nikada nije bio predsednik vlade HVO u Busovači. Prema tvrdnjama zastupnika Darija Kordića u Busovači nikada niko nije lišen svojih prava zato što nije hrvatske nacionalnosti. Tužilaštvo nije uspelo da dokaže povezanost Kordića sa bilo kojim kriminalnim aktom koji je počinjen u Busovači.

U zoni Centralne Bosne, kako kaže odbrana, Kordić nikada nije bio unutar lanca komande na bilo koji način, direktno ili indirektno. Takođe, ističe se da Kordić nikada nije učestvovao u bilo kakvim pregovorima o obustavi vatre, da on nikada nije bio pozvan na te pregovore makar kao neko ko je važan ili bar od pomoći.

Posle borbi u januaru 1993. formirana je zajednička komisija. Dario Kordić, po navodima odbrane, nikada nije učestvovao niti je bio pozvan da učestvuje u radu te komisije, niti je bio u pregovorima oko formiranja komisije.

Dalje, odbrana je osporila da je postojala raširena i sistematska kampanja progona u Zenici, a čak i da je postojala, Kordić sa tim nije bio povezan na bilo koji način. Tačno je da je Zenica bila granatirana, ali je nemoguće utvrditi odakle su došli projektili. Civili jesu ubijani u području Zenice, ali su to bili hrvatski civili. Dario Kordić nije imao nikakvu ulogu u ružnim stvarima koje su se dešavale u građanskom ratu na obe strane, tvrdi odbrana. Dario Kordić takođe nije imao nikakve veze sa događajima u Stupnom Dolu i Ahmićima, i nije ni na koji način odgovoran za ono što se tamo dešavalo čemu u prilog odbrana navodi činjenicu da se u izveštajima o događajima u Ahmićima nigde ne spominje ima Darija Kordića.

Dario Kordić, po rečima njegovih advokata, nikada nije zastupao politiku progona niti nasilja, već se zalagao za zaštitu svih ljudi bez obzira na njihovu nacionalnost.

Odbrana je još navela da Kordić nikada nije postavio nekog vojnog zapovednika niti je to mogao, niti je mogao bilo kome da izdaje vojna naređenja.

Odbrana je istakla da Tužilaštvo nije uspelo da dokaže postojanje međunarodnog oružanog sukoba, kao i da nije dokazana kontrola Republike Hrvatske nad HVO.

Odbrana je predložila da Dario Kordić bude oslobođen po svim tačkama optužnice.

Odbranu optuženog Marija Čerkeza je dana 11. aprila 2000. godine izneo advokat Božidar Kovačić. Odbrana Marija Čerkeza će pokušati, po navodima advokata Kovačića, da dokaže da kriminalne akte, koji su izvođeni po izbijanju sukoba u Centralnoj Bosni 16. aprila 1993. godine, nije počinila brigada za čije je delovanje bio odgovoran Mario Čerkez.

Odbrana je iznela tvrdnju da u ratu u Centralnoj Bosni nije bilo "dobrih i loših momaka", već da su svi bili žrtve rata, te da je u situaciji kada nije bilo centralne vlade ni institucija bilo pljačke, krijumčarenja i ubistava, ali da se ne može tvrditi da su samo Muslimani bili žrtve, već da su žrtve bili svi. Odbrana će pokušati da dokaže da Čerkez nikada nije imao etničkih predrasuda, da je odgajen u multietničkoj zajednici, i da nije imao razloga da promeni takav svoj stav, te da imajući to u vidu, optužbe za progone nisu istinite.

Odbrana je istakla da je zapovednik osoblja HVO u Vitezu bio Mario Skopljak, te da je Mario Čerkez uglavnom ostajao u štabu i da njegova uloga tamo nije razjašnjena. Jedina dužnost koju je izvršavao Čerkez u to doba bila je borba protiv Srba, koji su, po mišljenju odbrane, bili okupatori. Odbrana priznaje činjenicu da je Čerkez de facto bio zapovednik brigade 'Stjepan Tomašević' oko mesec dana, ali su sve njegove dužnosti bile usmerene na borbu protiv Srba. Odbrana je navela da Čerkez nije bio u Vitezu u vreme kada su izvršeni zločini progona za koje je opštujen, i nema dokaza da su takvi zločini počinjeni u Novom Travniku, kao i da uopšte ne postoje dokazi da je Čerkez učestvovao u progonima u Busovači, jer tamo nikada nije bio.

Marija Čerkeza je za zapovednika Viteške brigade postavio Tihomir Blaškić dana 23. marta 1993. godine. Zastupnik odbrane Marija Čerkeza je naveo da brigada kojom je komandovao Čerkez uopšte nije bila prisutna u Ahmićima, tako da nema osnova za komandnu odgovornost optuženog Čerkeza. Takođe, odbrana navodi da Čerkez nikada nije lično počinio nikakav kriminalni akt. Odbrana je dodala da Čerkez izvesno vreme po događajima od 16. aprila 1993. godine nije imao nikakvih informacija o tome šta se desilo u Ahmićima, kao i to da nije mogao da predvidi šta će se tamo desiti. Pošto nije znao za navedene događaje, nije ni mogao da reaguje.

Dalje, prema tvrdnjama odbrane, Čerkez nije imao nikakvu kontrolu nad drugim jedinicama, tako da ne može biti odgovoran za ono što su radili članovi drugih jedinica, nad kojim nije imao komandu. Što se tiče kažnjavanja počinilaca, Čerkez nije mogao da sprovede istragu niti je imao razloga za to, jer je za njihovo gonjenje nadležan vojni tužilac.

Odbrana je istakla da je u Ahmićima počinjen užasan zločin, ali da se ne može prihvatiti teza da su Ahmići bili nebranjena meta.

11-13. april 2000. godine

Filip Filipović, svedok odbrane

General Filipović je bio komandant travničke brigade, da bi 11. juna 1993. godine postao zamenik komandanta Operativne zone Centralne Bosne. Filipović je prvi svedok odbrane Darija Kordića koji je saslušan u toku postupka.

"Bio sam zamenik Blaškića tokom rata između Muslimana i Hrvata... Napustio sam JNA 10. aprila 1992. godine... Stigao sam u dolinu Lašve 12. aprila 1992. godine. Odmah sam zatekao haotičnu situaciju, i odmah sam ponudio svoje usluge jer sam znao da među Hrvatima nema osobe koja je više obučena ili sposobnija da odgovori situaciji. U početku je bilo teško razlikovati različite delove HVO. Prvo je sve bilo HVO, a onda smo se odvojili kao vojni entitet i radili smo odvojeno od ostalih delova društva. Znam da Dario Kordić nije zapovedao ni jednom oružanom formacijom u oblasti odgovornosti Operativne zone Centralne Bosne, uključujući i vojnu policiju."

Govoreći o podeli oružja iz kasarne bivše JNA u Slimeni, svedok kaže:

"Pre svega Muslimani, a onda i Hrvati su navalili na to oružje. I pošto sam znao da je to minirano, i da se mine mogu videti, da su vidljive, sa snagama koje sam imao, pokušao sam da ih sprečim da uđu u objekte dok ne deaktiviramo mine... Siguran sam da je preko 1000 komada oružja otišlo u ruke Muslimana, a oko 500 do 600 palo je u ruke Hrvata."

Svedok je govorio i o prihvatu izbeglica u Centralnoj Bosni:

"Smešteni su u našu oblast, u naša sela, u naše verske objekte, u Jezuitsku školu koju Hrvati smatraju svetinjom, stotine Muslimana je bilo smešteno tamo. Da je bilo takve politike (progona Muslimana) uvek bih mogao da miniram puteve kojima su izbeglice koristile i odbili bi da im pomognemo sa smeštajem i drugim. Mislim na oblast Operativne zone Centralne Bosne, i tamo nije bilo politike progona Muslimana, i nije bilo organizovanog progona, a incidenti se dešavaju. Bilo ih je, i znamo razloge, ali iza toga nije bilo namere."

"Došlo je do radikalne promene kada je formirana Sedma muslimanska brigada. Amblemi borbenih trupa, kao Allah-u-ekber i slično, nisu postojali u oblasti pre toga. Insistiranje članova tih snaga da žene moraju pokrivati lica i ostale stvari su radikalno promenile način života u toj oblasti, i izdvojili su tu brigadu kao različitu od ostalih."

Svedok je istakao da se promenio način života Hrvata u Centralnoj Bosni:

"Kada smo svedeni na enklavu, vrlo malo civilnih aktivnosti se nastavilo. Tako da je bilo karakteristično da je cela oblast bila organizovana na vojni način ili kroz vojsku."

"Dario Kordić je uvek dolazio tamo gde je situacija bila kritična. Znam, na primer, kada je bilo kritično u Jajcu, došao bi u Jajce, i u Vitez, Travnik takođe. Ali što se tiče komandnog i kontrolnog sistema unutar HVO, u to nije bio umešan."

O ulozi Darija Kordića u sukobu u oktobru 1992. godine svedok ističe:

"Bio je tamo sa generalom Blaškićem. Bio je tamo sa drugim osobama. Ali ponovo, ponavljam, u bilo kom momentu, bio je slobodan da se uključi u bilo koji problem koji bi se pojavio, ali je vojna struktura bila ta koja je izdavala naređenja. Ako hoćete specifičan primer, Dario Kordić nikada nije mogao da izda naređenje bilo kome od mojih potčinjenih. Kordić je kontaktirao ljude u smislu da je obezbeđivao političku podršku. Ako je bila kriza i pogađala je čitavu populaciju, njihovo rukovodstvo je moralo da bude tu za njih. Mislim da je to bilo u avgustu kada je Jajce palo i deo Travničke oblasti je pao, i HVO i ABiH su izgubili uporišta, onda je Kordić intervenisao, i poslao je kopače da kopaju rovove i ponovo uspostave liniju odbrane, i to je bio slučaj i u Travniku u avgustu 1992. Ali je Kordić bio čovek koji je bio odgovoran prema ljudima, stvarno se posvetio tome da ljudi žive bolje, i koliko ja znam, nikada nije napuštao kritične oblasti."

"Govorim o napadima, zločinima etničkog čišćenja, posle vojne operacije. Cela oblast ili borba za oblast, borba za opstanak i borba da se drži prolaz-koridor, enklava, stvarali su žrtve na obe strane, jer postojali su brojni incidenti koji nisu tretirani kao zločini."

O tome da li je otmicia "konvoja radosti", koji je išao od Splita ka Tuzli, bila organizovana, svedok je rekao:

"Moj odgovor je da niko nije nikad čuo da je neko organizovao napad na taj konvoj."

Upitan da li se seća šta se desilo kada je Kordić nekim ljudima rekao da puste konvoj da ide, Filipović kaže:

"Rečeno mi je --čuo sam od ljudi iz Novog Travnika, da kada su došli u Lašvanski džep, bili su u vezi sa većim brojem ljudi, uključujući Kordića i Blaškića--ne znam da li su bili zajedno ili odvojeno--i svi su potegli oružje na Kordića i njegovu pratnju i jedva se odatle izvukao živ. Mislim da je i Blaškić bio prisutan tamo."

Svedok je istakao da je titula pukovnika, koju je imao Dario Kordić, bila samo počasna titula, dodeljena radi pregovora na sarajevskom aerodromu:

"U leto 1992. godine, počeli su pregovori na sarajevskom aerodromu. General Mladić i general Halilović su bili predstavnici druge dve strane, i pukovnik Blaškić je bio predstavnik naše strane. Tehnički govoreći, generali Mladić i Halilović su dolazili za oko sat vremena, a pukovniku Blaškiću je trebalo dva dana. To se dogodilo par puta i rekao sam: 'Ovo se ne može ovako nastaviti. Moramo da postavim drugu osobu da ide na sarajevski aerodrom. 'Zato što zapovednik ne može da bude odsutan tako dugo vreme. I iskrsla je mogućnost da Kordić bude ta osoba, ali nije mogao da ide tamo bez čina. Tako sam ja rekao: 'Ako sam ja pukovnik, i on može da bude pukovnik, i to je nešto što je potrebno da bi se završio posao.' Tako sam ja insistirao da ga zovemo 'pukovnik'. I mislim da je to bilo samo za tu specijalnu priliku."

General Filipović je demantovao da su u sukob u Bosni bile umešane i trupe iz Hrvatske, kao i to da je primao bilo kakve instrukcije od nekog političara u doba dok je on bio zapovednik.

Na pitanja tužioca da li je Kordić bio jedan od najmoćnijih ljudi u regionu, i da li je Kordić imao nekog nadređenog političara na području Centralne Bosne, svedok je odgovorio:

"Posle nekog vremena verovatno je postao. Ali bilo je ljudi--na primer, ako je neko iz Travnika, imao bi više autoriteta nego neko iz Busovače...U Centralnoj Bosni nije imao nadređenog."

Tužilac je ukazao na to da je Kordić potpisao priznanicu za nabavku vojne opreme dana 22. aprila 1992. godine, da je potpisivao papire kojima je omogućavan bezbedan prolaz, na Kordićev potpis na dokumentu o upotrebi dalekometne artiljerije, zatim na pres konferencije na kojima je Kordić, okružen vojnim licima predstavljan kao potpredsednik HVO, kao i na govor Darija Kordića prilikom prijema Hrvatske u UN. u kome je dominirala izraženo nacionalna retorika.

Tužilac je svedoku postavio pitanje da li Kordića smatra samo portparolom, na šta je svedok odgovorio: "On nije bio predstavnik za štampu. U to nema sumnje. On je bio lider, pre svega u Busovači, i u izvesnom stepenu, u dolini Lašve takođe; tj. u zoni odgovornosti u operativnoj zoni Centralne Bosne."

Tužilac je suočio svedoka sa transkriptom telefonskog razgovora između Blaskića i Kordića, gde Kordić kaže: "Slušaj, pripremite sve. Izaberite mete za bacače i VBR i sve što treba. Hajde sve da spalimo."

"Nisam siguran, to jest, ne znam da li je to konverzacija između Blaškića i Kordića. Ako je on (Kordić) imao vlast, kako kažete, onda je to lični odnos između njih (Kordića i Blaškića)."

"Ahmići su samo jedna karika u lancu, jedan u lancu događaja u oblasti u to vreme. To je bila serija napada i kontranapada i zločina, ako hoćete, u oblasti u kojoj sam ja radio... To je postalo takva mrlja da je postalo nemoguće za nas da uradimo bilo šta."

13-14. april 2000. godine

Franjo Nakić, svedok odbrane

Franjo Nakić je bio načelnik štaba u HVO, imenovan od strane pukovnika Blaškića, i praktično treći čovek u vojnoj hijerarhiji HVO.

"Nikad nisam bio Blaškićev zamenik. Uvek sam bio načelnik štaba od dana postavljenja do kraja 1996. godine."

Zastupnik odbrane Stiven Sejers je, nastojeći da dokaže kako su zločini činjeni nad Hrvatima od strane Muslimana u Centralnoj Bosni, postavio pitanje svedoku o situaciji koju je zatekao u selu Donje Polje posle borbi koje su započele u januaru 1993. godine:

"Zajedno sa Džemalom Merdanom, ECMM posmatračima, (posmatračka misija Evropske zajednice), i predstavnicima UNPROFOR-a, posetio sam sela Lašva i Dušina da bih izvukao tri starija čoveka koji su bili rođaci g. Rajića, i zato smo išli tamo. Išli smo i u Neziroviće, Solakoviće i Donje Polje. I primetio sam da je selo prazno, napušteno, spaljeno, i da tamo nema Hrvata, i da su tamo tri groba koja smo otkopali nekoliko dana kasnije. Nije uopšte bilo hrvatske populacije u toj oblasti, i bilo je znakova Sedme muslimanske i Sedamnaeste krajiške brigade... Tokom ofanzive (ABiH) sela oko planine Vlašić su potpuno ispražnjena, Ljudi su tamo ubijeni. Ljudi su izbegli iz sela, od Travnika prema Zenici, kao iz Cukla, Podova, Grahovčičića, Brajkovića, Han Bile. Ljudi su bili nasilno isterani iz svojih domova u opštini Travnik... Osamdeset dvoje ljudi su nestali u Miletićima."

Na pitanje da li je Kordić bio i vojni zapovednik, svedok je odgovorio:

"G. Kordić je bio politička figura. G. Kordić nije bio vojni zapovednik. Profesionalno, dok sam radio u Busovači, nikada nisam imao posla sa g. Kordićem, i imao sam svoj lanac komande. On nije imao nikakvog vojničkog iskustva, i za mene je bio laik, u pogledu vojne ekspertize... G. Kordić je bio popularna ličnost. Bio je veoma popularan među ljudima. Ljudima se sviđao kao politički lider. Ali nije bio umešan u vojne stvari, i nikad mi nije izdao bilo kakvo naređenje. A sretao sam ga često. Kada god bi se sreli, on bi me pozdravio, pitao bi me za zdravlje, i to je sva komunikacija koju smo imali.... G. Blaškić mi nikad nije rekao da mu je g. Kordić ikada išta naredio."

"Komanda te (Nikola Šubic-Zrinjski) brigade, nikad nije imala Kordića kao člana. Prvo je to bio Jozinović, onda Grubešić. I za sve vreme mog rada u Busovači, koji je trajao mesec i po, posle koga sam prebačen u Vitez, moj rad je išao preko Grubešića, a nikad preko Kordića."

Upitan da li je Kordić ikada učestvovao u radu busovačke zajedničke komisije ili viteške zajedničke komisije, ili je njegovo ime bilo pomenuto na sastanku bilo koje zajedničke komisije, ili tokom pregovora u radu tih komisija, svedok je odgovorio odrečno.

"Lanac komande u HVO u HZ HB je bio sledeći: Bio je glavni štab, predvođen brigadirom Milivojem Petkovićem. Onda su tu bile operativne zone (korpusi). Specijalno u našoj operativnoj zoni, to je bio pukovnik Blaškić koji je zapovedao, a u severozapadnoj Hercegovini, koja je druga operativna zona, Željko Šiljeg je bio zapovednik. Sve domoljubne jedinice su bile delovi centralne operativne zone; toj, sve domoljubne jedinice koje su bile u oblasti. Profesionalne jedinice kao Vitezovi i Tvrtko II, bile su podređene glavnom štabu, brigadiru Milivoju Petkoviću i Ministarstvu odbrane, i vojnoj policiji u Ljubuškom... Samo posle juna 1993. godine, sve jedinice su bile podređene pukovniku Blaškiću, tj, operativnoj zoni."

"Moje mišljenje je da Hrvati i Muslimani, lokalni, nikada ne bi došli u sukob da nije bilo priliva ovih izbeglica koji su tu videli prostor za sebe, pošto su izgubili svoj u Zapadnoj i Centralnoj Bosni, i moja je procena da je konflikt upravo izbio zbog tih izbeglica koji su preplavili oblast tražeći prostor za život."

Na pitanje da li je postojao plan za otmicu i pljačkanje konvoja koji je išao za Tuzlu, kao i da li je taj plan smišljen od strane političara, svedok je odgovorio:

"Nikada nisam čuo za takav plan, za njegovo postojanje ili za njegovu primenu. To je bilo spontano. Stanovništvo je bilo gladno. Tih 20.000 izbeglica civila nisu imali šta da jedu. Nije bilo organizacije. Pukovnik Blaškić je dao naređenje za bezbedan prolazak tog konvoja... Imam samo informaciju da je

od g. Kordića tražena pomoć, i da je on obezbedio pomoć UNPROFOR-u za bezbedan prolaz konvoja. Nemam drugih informacija o umešanosti g. Kordića."

"Hrvatska vojska nikad nije bila u Centralnoj Bosni. Što se moglo videti u Centralnoj Bosni su pojedinci koji su bili u hrvatskoj armiji... Oni su bili bosanski Hrvati, Hrvati iz Bosne koji su bili na frontu u Hrvatskoj protiv Srba i vratili se i doneli svoje stare uniforme sa sobom."

"Posetio sam linije fronta i nikada nisam našao kako Muslimani kopaju rovove na linijama, sem Hrvata koji su tamo držani u zatvoru, sem Hrvata... Trupe, vojnici koji su bili na tim linijama kopali su rovove za sebe. Ponavljam: Za odbranu oblasti u kojoj su oni i njihove porodice živeli. "

Na pitanje da li je Dario Kordić imao kontrolu nad specijalnim jedinicama kao što su Džokeri, svedok je odgovorio odrečno.

Tužilac je pročitao izvod iz izveštaja Brit-Bat (britanskog bataljona) u kome se kaže sledeće:

"Fikret Čuskić, zapovednik 17. krajiške brigade, tvrdi da je Mario Čerkez, zapovednik Viteške HVO brigade, izdao zapovest svojim trupama u kojoj se kaže da svi ABiH vojnici, koji budu zarobljeni, odmah budu ubijeni, i da će biti davane nagrade za delove njihovih tela, uključujući 400 DM za uvo i 400 za prst. Ova informacija je dobijena od zarobljenog pripadnika HVO kod koga je pronađeno odsečeno uvo."

Svedok je ovaj izvod prokomentarisao rečima:

"Ne. To nije istina i to je čista laž. Nikad nisam čuo za tako nešto."

Tužilac je istakao da je Dario Kordić izdao naređenje štabu u Varešu da odmah pošalje 30 vojnika u Tarčin Do, zatim belešku Ivice rajića u kojoj se Pejčinović i Malbašić upućuju da se za plate vojnika jave hitno Dariju Kordiću, i upitao je svedoka za deset zgrada, kafića i restorana koji su pripadali Muslimanima a dignuti su u vazduh u novembru 1992. godine u Vitezu.

Svedok je ponovo demantovao umešanost Kordića u vojna pitanja i dodao:

"Da, sećam se da su ti kafići dignuti u vazduh, ali za svaki muslimanski poslovni objekat koji je dignut u vazduh, još više hrvatskih je takođe dignuto u vazduh, i motiv koji se krio iza tog je pljačka."

2-3. maj 2000. godine

Darko Gelić, svedok odbrane

Darko Gelić je bio oficir HVO zadužen za vezu sa UNPROFOR-om, ECMM i UNHCR, a nakon toga zapovednik obaveštajne službe HVO.

"Pošto sam stigao u Vitez, postao sam savetnik obaveštajne službe u operativnoj zoni Centralne Bosne. Ostao sam na tom položaju oko 45 dana, i onda sam postavljen za oficira za vezu sa UNPROFOR-om i drugim međunarodnim organizacijama, uključujući ECMM, UNHCR, Međunarodnim Crvenim krstom, i drugim organizacijama."

Svedok je demantovao da je Dario Kordić ikada ima bilo kakvu poziciju u vojnom lancu komande bilo u HVO, bilo u busovačkoj brigadi "Nikola Šubić-Zrinjski".

"Ne znam za bilo kakvu zvaničnu ili nezvaničnu naredbu ili bilo kakav drugi dokument. Nikad nisam čuo uputstvo da se progone Muslimani ili da se proteruju iz oblasti Zenice... Apsolutno nije bilo naredbi da se progone Muslimani i Srbi iz oblasti BiH... Sećam se prvo proterivanja Hrvata iz oblasti pod kontrolom Armije BiH i HVO jer smo u to vreme još bili zajedno, i to je bio maj, možda jun, prvi Hrvat je isteran iz oblasti Nemila ili Bistričaka. Dobio sam naredbu od mog zapovednika Živka Totića da odem tamo i istražim stvar... Otišao sam tamo. Nisam mogao da priđem toj lokaciji iz prostog razloga jer je vojni logor bio postavljen tamo i bio je ispunjen, koliko sam mogao da vidim, stranim državljanima koji su došli u BiH, tj. Mudžahedinima."

Svedok je govorio o progonima Hrvata u Zenici i o pljački stanova u zgradi u kojoj je živio:
"Sva naša imovina, sve lične stvari su bile opljačkane, ne samo moje, nego sve što je pripadalo Hrvatima u toj zgradi... Muslimani su jednostavno iskoristili bombardovanje od strane srpskih trupa i opljačkali sve što su mogli iz naših stanova. Verujem da je i Dario Kordić govorio o tom pitanju na pres konferenciji kada su ga novinari pitali šta se dešava sa Hrvatima u Zenici, i u drugim delovima Centralne Bosne... Posle napada 17. aprila oko 3.000 HVO vojnika, i čak hrvatski civili, okupili su se u Kajdrasu pored Zenice i opkoljeni su od strane ABiH, tj. muslimanskih snaga. Neki od njih su pušteni kućama pošto su predali oružje, a izvestan broj je odveden u KP Dom ili u popravni dom i u muzičku školu. Veliki broj je odveden u Zenicu i među njima je bilo i vojnika i civila... Moj brat nije zarobljen odmah po padu Zenice. Odveden je nekoliko dana kasnije i prisilno mobilisan i prisiljen da se bori protiv Hrvata. Pošto je proveo određeno vreme u nekim jedinicama iz Zenice, prebačen je u Krušćicu, pored Viteza, gde je prisiljen da kopa rovove."

Na pitanje o poziciji i funkciji Darija Kordića, kao i o tome zašto je imao čin pukovnika, svedok je odgovorio:

"Vidite, mislim da je imao političku poziciju. Bio je deo političke strukture i to je bila vrsta dužnosti koju je obavljao... Mislim da je to vrsta počasnog čina koji mu je dodeljen. Koliko se sećam, bilo je nekih pregovora između Srba i Muslimana i Hrvata u Sarajevu... Što se tiče g. Kordića, i njegovog uticaja, političkog uticaja u gradu Zenici, verujem da je bio značajan. I sa moralne tačke gledišta, da, mogao je uticati na Hrvate koji su živeli u Zenici. Kakav je uticaj imao na druge ljude, pa, znam da je uživao mnogo poverenja među ljudima kao političar, zahvaljujući načinu na koji je pričao u to vreme, mogu reći samo najbolje o Dariju Kordiću dok sam živio u Zenici. I kada sam isteran odatle, i kada sam otišao u Vitez, i dalje sam imao vrlo visoko mišljenje o njemu... Postojao je lanac komande u vojsci, i odluke su donošene po tom osnovu; ništa to nije imalo sa politikom."

Svedok je odgovarao na pitanja o otetom konvoju koji je išao za Tuzlu, i o tome da li je postojao plan za njegovu otmicu:

"Nije bilo plana za taj konvoj. Za početak, nismo u stvari znali za taj konvoj unapred. Možda dva ili tri dana ranije smo saznali za njegovo postojanje... A da je g. Kordić planirao neko zaustavljanje tog konvoja i nešto slično, to nema veze sa konvojem. Takve tvrdnje su potpuno neisitinite. Kordić nije imao apsolutno ništa sa konvojem... Konvoj je presretnut negde u oblasti Novog Travnika od strane civila, i tako je razbijen na delove, tj. u nekoliko delova, i onda je nastavio svoje putovanje."

Tužilac je svedoku postavio sledeće pitanje u vezi sa ulogom Kordića u pregovorima o preuzimanju kasarni: "Šta je političar radio, diskutujući na TV o preuzimanju kasarni, molim Vas?"

"Ne znam tačno šta je radio. Verujem da je bio umešan u neke pregovore sa zapovednikom Zeničkih baraka i drugim ljudima koji su bili tamo."

"Vidite, čuo sam za Ahmiće iz izvesnih priča, šta se dogodilo. Bile su samo priče i glasine... Imali ste iste scene svaki dan. Napadi su bili dnevna pojava. Svako od nas je bio fokusiran na ono što se događalo u toku dana pre nego na ono od dan ranije."

Tužilac je upoznao svedoka sa dokumentom u kome se navodi sledeće:

"Darko Gelić, oficir za vezu Operativne zone Centralna Bosna, potvrdio je da je HVO napao Stari Vitez, i da je artiljerijska baražna vatra prva faza." Na pitanje da li se seća da je dao takvu izjavu i da li je tačna, svedok je rekao:

"Ta informacija je, sve u svemu, tačna."

Na ročištu 2. maja Pretresno veće je odbilo zahtev Tužilaštva da se u dokazni materijal uvrste izjave pod zakletvom pet svedoka, koje su date u vezi sa događajem u Novom Travniku.

Pretresno veće je ocenilo da je Tužilaštvo obavestilo veće o svojoj nameri podnošenja izjava posle završetka svog dokaznog postupka, i da je stoga ovaj zahtev podnet neblagovremeno.

3. maj 2000. godine

Zvonko Vuković, svedok odbrane

Pukovnik Zvonko Vuković je bio zamenik zapovednika HVO vojne policije, a od oktobra 1992. godine postavljen je za zapovednika regionalne vojne policije i sve do 17. januara 1993. godine bio je zapovednik Četvrtog bataljona vojne policije, da bi ga zatim pukovnik Blaškić postavio za pomoćnika komandanta Operativne zone Centralne Bosne. Inače, sa svojom porodicom je isteran iz rodnog sela u novembru 1992. godine.

Odbrana Darija Kordića je od svedoka tražila da se izjasni o tome da li je dobio bilo kakvo naređenje da HVO treba da progoni Muslimane ili pripadnike neke druge etničke grupe:

"Mogu da kažem, pod punom odgovornošću, da (naredbe) u to vreme u operativnoj zoni Centralne Bosne, nije bilo. I ni od koga, ni od mojih vojnih, ni od civilnih političara, nisam dobio ni pisanu ni usmenu naredbu da proteramo Muslimane iz oblata gde su živeli. Nikad nisam čuo takvu stvar, niko mi nije rekao takvu stvar, niti je iko tražio takvu stvar od mene."

"Dok sam ja bio zapovednik vojne policije, nijedan političar mi nikad nije izdao naredbu, pisanu ili usmenu."

Sudija Benuna je svedoka pitao o tome šta je čuo i šta zna o odnosu između Mate Bobana i Darija Kordića:

"Ne mogu da govorim o tome. Nikad nisam bio blizak Dariju Kordiću i Mati Bobanu. Nikad nisam bio na nekom sastanku, niti planiranoj sednici, nikad nisam bio saslušan u vezi toga, niti znam kakvi su sastanci održavani... Što se tiče g. Kordića, ne znam da je imao bilo kakav vojni položaj. I kao oficir u operativnoj zoni i u vojnoj policiji, nikada nisam imao sastanke sa njim. Nikad ga nisam video da nosi oružje. Video sam ga u uniformi, ali samo iz daleka. I što se tiče vojnih dužnosti, mislim da ih nije imao."

"Nikad nisam imao utisak , niti sam ikada imao razlog da sumnjam da je g. Kordić gajio mržnju prema bilo kojoj etničkoj grupi ili da je pričao ružno o njima."

"Koliko ja znam, Milivoj Petković je bio šef glavnog štaba i najviši oficir u oružanim snagama. A po pravilima o oružanim snagama Herceg-Bosne, zapovednik je bio pokojni predsednik Mate Boban."

Na pitanje da li je na teritoriji BiH Republika Hrvatska uspostavila centre za vojnu obuku snaga bosanskih Hrvata u toku 1992. godine, svedok je istakao:

"Na teritoriji BiH, tj. u Centralnoj Bosni takvi centri nisu postojali. Ali verujem da je takvih centara bilo u Republici Hrvatskoj, jedan ili nekoliko, i ne znam ko je išao tamo. Mi tamo nismo nikoga slali, oni od nas koji su se pridružili regionalnim štabovima... Verujem da mogu reći sa punom odgovornošću da, tokom mog boravka u štabu, nijedan oficir iz Hrvatske nije bio u operativnoj zoni komande Centralne Bosne."

"Za zločine u Ahmićima, i razmere toga, ali ne detaljno, uglavnom sam čuo od kolega iz Trećeg korpusa, sa kojima sam kasnije bio u komisiji. I to je bilo kasnije, 24, 25. Rekli su da je preko 100 civila, žena i dece, ubijeno tamo. Ali ja nisam bio tamo, nisam to čuo ni od koga. Možda je bilo nekih priča, ali sve dok ne vidite slike koje mogu to da potvrde, u to vreme niste mogli da poverujete u sve, jer su ljudi tada pričali svašta."

4. maj 2000. godine

Marko Prskalo, svedok odbrane

Penzionisani major Marko Prskalo je bio zadužen za informisanje i propagandu vrhovnog štaba HVO-a u Centralnoj Bosni.

"Mi koji smo bili u HVO nismo se uplitali u politiku jer je politički rad bio zabranjen u HVO. Naša dužnost je bila u potpuno drugom pravcu i odnosila se uglavnom na informacije, podizanje morala vojnika, vođenja računa o mentalnom zdravlju HVO vojnika."

"Ako se setimo kako su enklave Hrvata bile okružene od strane Srba i od strane Muslimana, onda je jednostavno nemoguće razumeti kako su Hrvati planirali ili mogli da progone bilo koga; jer takva politika nije postojala među političarima, niti je bilo ko zastupao takvu politiku progona drugih ljudi. Nikad nisam čuo bilo koga od naših zapovednika, ili vojnika, ili čak političara da promoviše takvu politiku."

"Dok sam radio tamo (u HVO) nikada nisam čuo da je pukovnik Blaškić primio naredenje izdato od strane političara. Ne samo to, nikad nisam čuo za takva slučaj u oblastima gde je HVO bio aktivan. To nije postojalo."

Svedok je pričao o progonima Hrvata u Centralnoj Bosni od strane ABiH:

"Muslimanske snage su ubile Zvonka Rajića i još jedanaest Hrvata iz Lašve... Nekih 30 hrvatskih civila je odvedeno u logor u Kačunima, po tom zločinu... Hrvatske kuće su uništavane. Imali smo sastanak sa malom grupom civila koji su bili uplašeni i koji nisu znali gde su, oklevali su da pričaju sa nama."

O govoru Darija Kordića povodom otmice zapovednika HVO Živka Totića svedok kaže:

"Čuo sam g. Kordića, i mogu reći da je njegov govor bio vrlo umeren. Bio je vrlo smirujući. Nije govorio loše stvari o muslimanskom narodu. Jednostavno je izrazio ljutnju protiv ekstremista koji su počinili zločin i osudio je njihov čin... Nikada nisam čuo Kordića da koristi zvanje ili izdaje bilo kakvu naredbu... Ako imate u vidu Operativnu zonu Centralne Bosne, položaj g. Kordića je bio najviši."

Zastupnik tužilaštva je svedoku podneo na uvid transkript telefonskog razgovora Kordića i Blaškića, gde Kordića kaže: "Stotinu (Muslimana) treba da bude ubijeno za jednog (HVO vojnika), prijatelju."

O svojim aktivnostima u toku napada na Ahmiće 16. aprila 1993. godine svedok je rekao: "To je bilo negde pre 6 ujutru, i probudila me je pucnjava. Ustao sam. Požurio sam da se obučem, sišao dole i video da padaju granate. Nisam znao ko napada gde. Strčao sam u podrum, u sklonište, imao sam informaciju da ABiH napada HVO. I pukovnik Blaškić je bio u podrumu. Rekao mi je da smo napadnuti. Ne znam gde je g. Kordić bio tog dana, ali sa odgovornošću tvrdim da nije bio tamo."

5. maj 2000. godine

Živko Totić, svedok odbrane

Živko Totić je bio jedan od zapovednika HVO. Totić je otet sa svojom pratnjom 15. aprila 1993. godine, i ova otmica je, prema navodima odbrane, bila jedan od razloga koji su neposredno doveli do sukoba između Hrvata i Muslimana u Centralnoj Bosni.

Inače, prema rečima Stivena Sejersa, odbrana će pokušati da Pretresnom veću kroz ispitivanje svojih svedoka dokaže kako nije bilo politike progona Muslimana u Centralnoj Bosni. Sejers je naglasio da odbrana ne pokušava da opravda ekscese počinjene od strane HVO trupa tokom rata, ali da su zlodela činjena na obe strane.

"O politici progona bosanskih Muslimana od strane bosanskih Hrvata, o tome sam tek čuo pošto sam stigao u Hag. Hrvati nisu proganjali nikoga. Hrvati su bili proganjani u Zenici i na teritoriji opštine Zenica... Koliko ja znam, Dario Kordić nije mogao začeti takav plan, kao čovek, niti pomisliti na to. Naprotiv, g. Dario Kordić--a svi u Centralnoj Bosni to znaju--zalagao se za koegzistenciju svih stanovnika u oblasti."

"Na dan 15. aprila 1993, krenuo sam na posao, kao i obično, u oblasti sela Podbrižje, i na vozilo u kome sam se ja vozio--mislim da je to bio "audi 100"--išlo je drugo motorno vozilo, pravo na nas. Rekao sam 'Hajde da probamo da ga obidemo.' Vozač je usporio, vozili smo oko 30 do 40 km na sat. Bila je blaga nizbrdica, i hteli smo da obidemo vozilo. Ali u tom trenutku, iz vozila, koje je išlo pravo na nas, otvorena je vrlo žestoka vatra. Mislim da je jedan od prvih metaka pogodio vozača direktno u glavu. Njegovo ime je bilo Ivica Vidović, i pao je sa moje leve strane. U istom trenutku, pratilac--njegovo ime je Tihomir Ljubić--je rekao vojniku čije je ime bilo Anto: 'Anto, zaštititi zapovednika', i vojnik me je zaštitio svojim telom. I jednostavno je legao preko mene. U napadu na vozilo, svi su bili ranjeni. Verujem da je u tom trenutku samo Ivica Vidović, vozač kola, bio smrtno povređen. Svi drugi su davali znake života. Ja sam takođe bio pogođen u glavu, i dok sam krvario i bio ošamućen, vojnici koji su nosili maske su me odveli u drugo vozilo. Pošto su me stavili u drugo voilo, moje ruke su vezali iza mojih leđa sa tipom lisica koje se zovu 'indijanke'. Onda su me pokrili ćebetom i sa svake strane je sedeo po jedan vojnik i tako su me odveli u pravcu Zenice. Tamo sam izvađen iz vozila, i prebačen sam u drugo vozilo. Držan sam kao zatvorenik 33 dana u porodičnoj kući. Bilo je stražara. Mislim da su to bili vojnici Trećeg korpusa. U istoj sobi je bilo parče nameštaja koje je bilo odmaknuto od zida, i bio sam vezan liscama, i tako sam proveo 33 dana. Prvi put su mi skinuli lisice posle 30 dana. Ne mogu

tačno da identifikujem svoje otmičare. Tokom svog boravka u toj porodičnoj kući u kojoj sam bio zarobljen, video sam lice samo jednog čoveka, i to je bio Arapin. Shvatio sam da to nisu bili samo Mudžahedini nego da je sproveden širi plan, verujem, na vrhu ili najmanje u Trećem korpusu ABiH. Oko mog vrata su vezali oko metar fitilja koji je bio povezan za oko 200 grama snažnog eksploziva... Tokom mog ispitivanja, uglavnom su se interesovali za vojne i takođe političke stvari. Mislili su da mogu da me nateraju da priznam da je Dario Kordić moj zapovednik. Znao sam da nije, tako da to nisam mogao reći, čak i ako bi me ubili."

"Tvrdim, pod punom odgovornošću, da ne znam i da nikada nisam video Darija Kordića da ima bilo kakvu vojnu ili komandnu moć. Što se tiče čina, i kako su davani različitim ljudima, mogu vam dati svoj primer. 26. aprila 1993. godine, dobio sam čin pukovnika. Ipak, primio sam odluku o izboru tek godinu i dva dana kasnije... Nikad nisam dobio bilo kakvo naređenje od Darija Kordića... Kada je Dario Kordić govorio, nikada nisam video nešto loše u tim govorima. Naprotiv; po mom mišljenju, ovi govori su bili pozitivni i verujem da su bili u službi--služili su da se stvori front protiv vojske bosanskih Srba."

"Pukovnik Mario Čerkez i ja smo se sreli u avgustu ili možda u septembru 1992. godine pošto su me moji pomoćnici obavestili da su predstavnici Srba iz sela Trnovlje na granici opština Viteza i Zenice, došli da zatraže zaštitu HVO, a zauzvrat bi oni bili spremni da predaju svoje oružje... I onda sam video da je Mario Čerkez razgovarao o zaštiti lokalne sprske populacije."

"Do današnjeg dana mislim da je dužnost vojnika da prihvati sve što je dogovoreno među legalnim političkim rukovodstvom."

"Već sam rekao da nije bilo organizovanih HV jedinica, bili su samo pojedinci koji su dolazili iz Republike Hrvatske da brane BiH, i koji su doneli svoje uniforme sa sobom."

Tužilac je svedoka upoznao sa delom govora Darija Kordića na ceremoniji polaganja zakletve u Zenici, a koja je zabeležena i na filmskoj traci:

Kordić je u govoru tada rekao: "Posebno mi je drago što smo se ovde danas okupili u ovolikom broju. Drago mi je da smo ovde na hrvatskoj teritoriji, na integralnoj teritoriji Hrvatske zajednice Herceg Bosne. Hrvatska teritorija Zenice je bila hrvatska, i još uvek je, i biće hrvatska teritorija. Sledstveno, to je sad, i biće, svidelo se to nekima ili ne, Hrvatska zajednica Herceg Bosna."

8. mja 2000. godine

Luka Sekerija, svedok odbrane

Luka Sekerija je pristupio HVO u aprilu 1992. godine i do januara 1993. bio je načelnik štaba Operativne zone Centralne Bosne, a krajem januara iste godine je postao načelnik štaba brigade "Ante Starčević" kojom je komandovao Totić.

"Krajem 1992. i početkom 1993. godine, strateški cilj muslimanskog vođstva je bio da istera Hrvate sa teritorije Centralne Bosne u cilju da tu doseli Muslimane koji su izbegli iz oblasti koje su zauzeli bosanski Srbi."

Ovaj svedok je govorio o progonima Hrvata na području Centralne Bosne, kao i na području Uškoplja. Kako je to više puta ponovio zastupik odbrane Darija Kordića, Stiven Sajers, cilj odbrane je da dokaže

da su zločini činjeni na obe strane, kao i da su na području Centralne Bosne Hrvati bili proganjani od strane Muslimana.

"On (Kordić) nije nikad--bar ja nikad nisam čuo takve stvari--napravio bilo kakvu nipodaštavajuću primedbu o bosanskim Muslimanima, ili bilo kojoj drugoj etničkoj grupi. Nikad se nije zalagao za nasilje ili povređivanje bilo koga, i bio je nepopustljiv u izjavama da čitava civilna populacija treba da bude zaštićena, bez obzira na nacionalnu ili religijsku pripadnost... Nikad nisam video g. Kordića u Uškoplju u bilo koje doba 1992. i 1993. godine ili 1994, ni u jednoj od tih godina. U stvari, jedino sam ga jednom video na liniji fronta u Jajcu pre pada tog grada u ruke snaga bosnakih Srba... Koliko ja znam, g. Kordić je bio isključivo politička figura, i koliko ja znam, dolazio je da poseti Jajce i verovatno da razgovara sa političkim liderima te opštine... Koliko ja znam, g. Kordić nikada nije komandovao jedinicama niti je izdavao bilo kakvu vrstu naredbi da je koriste jedinice u borbenim operacijama. Kordić nije mogao i nije izdavao naređenja meni i mojim kolegama... U jednoj prilici u junu 1992. godine, kada je već bio konflikt i incident u Gornjem Vakufu, ili u Uškoplju, kada su nas Muslimani napali, g. Kordić se zalagao za sledeće: da se od oružja koje je uzeto iz kasarni bivše JNA, da se jednostavno da Muslimanima pola. Tome sam se ja najoštrije usprotivio."

Na pitanje zastupnika tužilaštva zašto je putem faksa slao ista dokumenta vojne sadržine Kordiću i Blaškiću, svedok je odgovorio:

"Sredstva komunikacije koja smo imali su bila vrlo loša, pa je faks nekad prolazio a nekad ne. I u različitim prilikama, kada bih imao potrebu da o nečemu informišem pukovnika Blaškića o različitim stvarima, poslao bih dva identična dokumenta na dve različite adrese, jer su Blaškić i Kordić bili u neposrednoj blizini jedan drugog."

Zastupnik tužilaštva je reagujući na ovu izjavu svedoka rekao da je svedok vrlo dobro znao da šalje to pismo i Kordiću zato što je on bio čovek sa vojnom vlašću i da to svedok dobro zna.

Sudija Benuna je onda upitao svedoka da li priznaje da je Kordić osoba sa odgovornošću u HZ HB, i da je morao biti informisan o tome kako se situacija razvija na terenu.

"Da, ali ne sa vojnom (odgovornošću), pre sa političkom... Da li je bio umešan u vojna pitanja, pa zavisi koja. Oko logističkog snabdevanja i otpremanja ljudi za jedinice, da, slažem se, bio je uključen u to. Ali što se tiče davanja naređenja jedinicama, dodeljivanja zadataka, izjavljujem sa punom odogovornošću da nije imao mogućnosti da to radi."

"Čerkez... je bio vrlo vredan, marljiv i pošten čovek. U njemu, video sam čoveka od integriteta, i nikada nisam promenio svoje mišljenje o njemu do kraja operacija oslobađanja. Nikada nisam promenio svoje mišljenje o njemu. Nikada nije privukao moju pažnju govoreći nešto o drugim etničkim grupama; bosanskim Muslimanima, ili Srbima, ili bilo kojoj grupi."

Na pitanje zbog čega je ustaška zastava bila podignuta u gradu gde je on bio zapovednik, svedok je odgovorio:

"Prvi put to čujem od vas. Odgovorno izjavljujem da nikad niko od mojih podređenih nigde nije podigao ustašku zastavu."

"Ahmići su se desili, i to je istina. Takođe je istina da je zločin postojao. Ja jedino znam nešto o tome po informacijama iz medija, i stvarno ne znam ništa više jer nisam bio u toj oblasti."

Tužilac je svedoku pokazao dokument sa potpisom Darija Kordića u kome piše sledeće:

"Franjo Masuša, HOS zapovednik iz Novog Travnika, došao je da me vidi, i odlučili smo da vod od 30 ljudi treba da ide u Jajce. Organizujte te ljude iz drugih opština. Pripremio sam tri tovara kamiona zaliha tako da sve ide zajedno."

Svedok se nije složio da je to vojna naredba. Posle toga je sudija Robinson upitao svedoka, da li je, pošto je primio taj dokumnet od Kordića, postupio po njemu i organizovao ljude iz drugih opština. Svedok je odgovorio:

"Da. Pre ovog dokumenta, već sam napisao naredbu i poslao je opštinama koje su trebale da pošalju 30 ljudi, da pripreme 30 ljudi, svaki od njih je trebao da bude potpuno opremljen da ide na front u Jajce. Takođe sam obezbedio kamione da odvezu tu pomoć tamo gde je trebalo."

Zastupnik tužilaštva je pokazao i dokument potpisan od strane Kordića i Blaškića u kome se navodi:

"Informacija je da se jedinica BH armije kreće prema Bugojnu... Ako te jedincie učestvuju u borbi, koristićemo dalekometnu artiljeriju za Bugojno."

Svedok je odbio da komentariše ovaj dokument navodeći da je tada bio na bolovanju jer je bio ranjen.

Tužilaštvo je pokazalo i dokument sledeće sadržine, izdato od Šiljega sa datumom 12. april 1993. godine:

"Podnesite liste HV oficira prisutnih u vašim jedinicama i štabovima. Podnesite naređenja koja autorizuju njegov odnos sa HVO, čin i broj odluke o unapređenju, dužnost koju obavlja u našoj armiji, i dužnosti koje je obavljao, i podnesite te informacije štabu do 16. aprila."

Istog dana, 9. maja, saslušana su i dva svedoka, **Branko Drmić i Mile Vinac**, koje je odbrana pozvala da opovrgnu iskaz svedoka Tužilaštva Midhata Haškića.

Midhat Haškić je dao izjavu u septembru 1995. godine, ali je preminuo u junu 1997. godine. Po zahtevu Tužilaštva, Pretresno veće je prihvatilo ovu izjavu u dokazni materijal svojom usmenom odlukom na ročištu 21. februara 2000. godine. U svojoj izjavi Midhat Haškić tvrdi da je Kordić bio prisutan u selu Donja Večeriska u toku večeri 15. aprila 1993. godine i da je navodno bio u društvu pripadnika vojnih jedinica.

Oba svedoka su izjavila da to nije tačno, kao i da je Midhat Haškić osoba koja je bila sklona piću i kojoj se ne može verovati.

Branko Drmić je zajedno sa svojim bratom Franjom Drmićem imao kafić u Donjoj Večeriski.

"Sigurno bih prepoznao Darija Kordića, pre svega, jer je dobro poznata figura. Koliko ja znam, Dario Kordić nikada nije bio u Donjoj Večeriski i nikada nije posetio moj kafić. Midhata Haškića poznajem vrlo dobro. Imao je astmu... Iako nije smeo da pije, tu i tamo bi popio piće. Kada bi više popio, provocirao bi ljude... Verujem da se toj osobi ne može verovati 100 posto."

Mile Vinac je bio pripadnik HVO, a sad je kapetan u armiji Federacije BiH. U svojoj izjavi Midhat Haškić je naveo da je Kordić bio kum njegovom detetu.

"Dario Kordić nikada nije bio kum bilo kome od moje dece. Kordić nikada nije bio moj gost, ni u mojoj kući, ni u Donjoj Večeriski, u stvari, nikada ga nisam video."

10. maj 2000. godine

Josip Grubešić, svedok odbrane

Josip Grubešić je od 1992. godine radio kao policajac u Busovači, a bio je i u obezbeđenju Darija Kordića kada su oni učestvovali u razgovorima sa predstavnicima SDA u Travniku ili u Novom Travniku.

Grubešić je svedočio o incidentu koji se desio 20. ili 21. januara i o kome je svedočio zaštićeni svedok AE koji je na ročištu 14. februara naveo da je u jednom od vozila bio i Dario Kordić.

"Došli smo do mesta na kome je bio postavljen taj kontrolni punkt. U stvari, to je gde se glavni put račva prema Silosu, i videli smo anti-tenkovske mine koje su bile tamo postavljene. Sa leve i desne strane bilo je 50 do 70 naoružanih vojnika koji su uperili svoje oružje ka nama, i naredili su nam da stanemo. Primitio sam Kostromanovo vozilo koje je bilo skrenuto sa puta koji ide ka Silosu, i primetio sam nekoliko vojnika koji su svoja oružja uperili u osobe u vozilu. To su bile automatske puške, kalašnjikovi, 762 mm, i jedna osoba je imala ručni raketni bacač uperen u nas. Kolega koji je bio u vozilu upozorio me na tu osobu i rekao je da je to bio Miralem Delija. Nisam znao tu osobu od ranije, pa je moj kolega rekao: 'To je Miralem Delija.' Tog dana sam se vratio u Busovaču... Posle su kružile glasine da je Delijin brat ubijen od strane nekih maskiranih osoba. Bila je još jedna priča da je hteo da baci bombu, ili granatu na nekoga. Bilo je različitih verzija."

Na pitanje da li je Dario Kordić bio umešan u taj događaj u bilo kom trenutku, kao i da li je bio na kontrolnom punktu tokom konfrontacije o kojoj je govorio svedok AE, svedok je odgovorio: "Apsolutno ne. Kordić je ostao kod kuće."

11. maj 2000. godine

Ivan Arar, svedok odbrane

Ivan Arar je bio vozač i telohranitelj Ignjaca Kostromana, a jedno vreme je bio i jedan od potpredsednika HDZ u Kiseljaku.

Ivan Arar je govorio o istom incidentu kao i prethodni svedok.

"Vraćali smo se iz Travnika. Dok smo se vraćali, Dario Kordić je otišao u Busovaču, svojoj kući, a mi smo nastavili pravo do Kiseljaka. Nastavio sam, kao i Kostroman i Miro Musa, koji je sedeo na suvozačkom sedištu na desnoj strani, dok je g. Kostroman sedeo na zadnjem sedištu. Došli smo do ulaza u Kačune. Nismo ništa primetili. Kada smo došli do raskrsnice gde je džamija, ta raskrsnica inače vodi pravo do Silosa, tamo gde je postavljen kontrolni punkt napravljen od protivtenkovskih mina, levo i desno su bili bunker napravljeni od vreća sa peskom, a iza bunkera su bili vojnici. Kada smo se približili, mladić je izašao i zaustavio nas. Čim smo se zaustavili, dva su došla sa jedne a dva sa druge strane. Imali su automatske puške. Takođe sam video dve mašinke, a video sam i RPG. Uperili su svoje puške u nas i jedan od vojnika je rekao Miru Musi da izađe sa podignutim rukama. Od nas su oduzeli automatsku pušku i pištolj od 9mm, 'browning'. Pitao sam tog čoveka, koji je bio na desnoj strani od Mira Muse, rekao sam: 'Prijatelju, šta vam ovo treba. Idemo sa sastanka gde su bili i vaši lideri'. I on je rekao: 'Prijatelju, možda znamo jedan drugog, možda ne. Imamo naređenja. Imamo naređenja iz Zenice... Imamo naređenja od Džemala Merdana.' To je trajalo možda desetak minuta, dok konvoj nije krenuo za Sarajevo. Čuo sam da se svašta govori: 'Pobijte ih. Ustaše treba pobiti.' Čuo sam od jednog

koji je bio pijan koji je pevao sledeću pesmu: 'Od Sarajeva do Kupreških vrata neće biti ni Srba ni Hrvata'."

Svedok je demantovao da je tom prilikom bio prisutan i Dario Kordić, te da je zbog toga što je on bio veoma besan zbog navedenog incidenta ubijen brat Miralema Delije.

Tužilac je naveo da tog dana u Travniku nije bilo nikakvih pregovora bošnjačkih i hrvatskih političara u Travniku, da su Kordić i Kostroman bili u Fojnici i da su se obojica vraćala u Busovaču kroz Kaćune. Potom je tužilac izneo dokument sa sastanka u Fojnici na kome se navode imena Kordića i Kostromana. Odbrana je odgovorila da se njihova imena na tom dokumentu navode iz razloga što su oni inicirali održavanje tog sastanka i da to ne dokazuje i njihov prisustvo na sastanku.

16. maj 2000. godine

Pavo Šljivić, svedok odbrane

Pavo Šljivić je bio član Ratnog predsedništva BiH koji je predstavljao HDZ BiH. Pavo Šljivić je takođe bio predsednik civilnog dela HVO u Kaknju.

Svedok je, posle poraza "Kotromanić" brigade u Kaknju sa porodicom izbegao u Vareš:

"Zajedno sa oko 90 procenata populacije, izbegao sam u opštinu Vareš, jer je to bila jedina opština u koju smo mogli da idemo... Posle našeg dolaska u Vareš, registrovali smo se kao izbeglice, i broj je bio oko 10.000. Ali kasnije, svakog dana je dolazilo još izbeglica koje u početku nisu mogle da probiju obruč muslimanskih snaga, tako da je u junu i julu taj broj porastao na između 13.000 i 15.000."

Mitko Naumovski, zastupnik Darija Kordića, pitao je svedoka da li je postojala politika progona Muslimana iz opštine Kakanj:

"Mislim da je smešna pretpostavka da je manjinski narod pokušao da pretvori većinski narod u manjinu, tako da i u svoje ime i u ime partije kojoj pripadam i organizacije kojoj sam pripadao, potpuno poričem takvu tezu."

"Dana 13. maja 1993. godine članovi Sedme muslimanske brigade priveli su sedam hrvatskih civila, pretukli ih, maltretirali ih, i onda su ih pustili. Nismo preterano oštro reagovali na to. Ali 17. ili 18. juna, u pokušaju da se ukloni hrvatska zastava, ili pre će biti, u pokušaju da se to osujeti, vojni policajac, član HVO, Marinko Benić je ubijen... Kada je većina ljudi stigla u Vareš, onda su se pojavili neki zastupnici ideje da bi Hrvati mogli slobodno da se vrate u Kakanj. Ali, pošto su neki pojedinci to pokušali, još 30 civila je ubijeno. To su uglavnom bili stariji ljudi koji su jednostavno želeli da se vrate kući, ali se to završilo kako se završilo... Jednu nedelju pre sveopšeg napada na Kakanj, opština Travnik je bila napadnuta, i sreli smo te ljude u Varešu jer su bili na teritoriji te jedine slobodne enklave... To je bila namerna, organizovana i dobro uvežbana akcija u kojoj su jedinice ABiH napadale grad po grad u intervalima od nedelju dana i u munjevitim operacijama. Uzimali su te oblasti i preduzimali proterivanja stanovništva tako da je u 1993. oko 8.000 Hrvata isterano iz Fojnice, oko 10.000 iz Bugojna i iz Kreševa, u to vreme, oko 4.000."

Zastupnik tužilaštva, Suzan Somers je pokušala da diskredituje ovog svedoka tako što je navela da je smenjen sa mesta predsednika HVO u Kaknju krajem aprila 1993. godine zbog korupcije i crnoberzijanstva. Svedok je potvrdio da je njegovo mesto u aprilu 1993. godine preuzeo Blaško Pavlović, ali je demantovao optužbe na svoj račun navodeći da je u pitanju uobičajena smena posle koje je imenovan za savetnika za politička pitanja u "Kotromanić" brigadi.

Tužilaštvo je prezentiralo Veću dokument iz koga se vidi da je Pavu Šljivića na mesto predsednika HVO u Kaknju postavio Dario Kordić u maju 1992. godine. Sudija Benuna je svedoka upitao da li je bilo uobičajeno da takve odluke potpisuje Kordić:

"Ne, to nije uobičajeno. U 99 posto slučajeva to mora biti potpisano od strane Mate Bobana, i sada stvarno ne mogu da se setim okolnosti u vezi te odluke."

Tužilaštvo je potom prezentiralo dokument iz kog se vidi da je na sastanku ljudi iz opština Kakanj i Vareš, Kordić rekao:

"Pitanje je vremena da li ćemo uzeti ili predati ono što je naše. Zapisano je da Vareš i Kakanj budu u HZ HB. Muslimani gube moral i sve će se završiti sa "dajte nam šta hoćete". Moramo ih uništiti ekonomski."

16-17. maj 2000. godine

Franjo Ljubaš, svedok odbrane

Franjo Ljubaš je trenutno oficir u armiji Federacije BiH.

"Kada je HVO formiran 8. aprila 1992, postavljen sam za zapovednika četvrte čete u Novoj Bili, i zadržao sam taj položaj negde do jula 1992. godine. Posle toga sam postao zapovednik Drugog bataljona u opštinskom štabu Travnik, negde do septembra 1992. I posle toga, postavljen sam za zapovednika Trećeg bataljona Travnčke brigade do 13. juna 1993, kada sam ranjen u vršenju dužnosti."

"Koliko ja znam, i naglašavam to, g. Kordić nije bio deo vojnog lanca ili komande, i posebno, nikad nije izdao bilo koju naredbu meni ili mojim podređenima. I da je to uradio, ja ne bih to sproveo jer sam imao svoj lanac komande."

Svedok je govorio o hapšenjima istaknutih Hrvata u Travniku:

"Istaknuti Hrvati su zatvarani i odvođeni u utvrđenje koje je posle postalo jedan od ABiH logora. To je bilo u starom delu grada. U početku 70 Hrvata je uhapšeno... Sredinom aprila oko 110 ranjenih pripadnika HVO je isterano iz lokalne bolnice u Travniku. Prebačeni su u crkvu u Novoj Bili koja je pretvorena u privremenu bolnicu... Početkom juna ili tačnije 3. juna, ABiH je pojačala incidente i gađala je snajperima okolne oblasti Slimene, Vakufa koji su oko sela Polje. Tada su prvi Hrvati ubijeni u toj oblasti. U periodu od 3. do 6. juna ukupno 12 Hrvata je ubijeno u selu Polje... U mestu koje se zove Mehurić, 120 do 150 Mudžahedina su bili stalno stacionirani, i ostali su bili stacionirani u okolnim selima sa muslimanskim kućama i okupljali su se u džamijama. I iz tih mesta i iz njihovog sedišta u Mehurićima, uzimali su vozila i vozili se okolo po hrvatskim mestima, noseći zelene i crvene zastave i pevajući neke nepoznate pesme koje su uznemiravale hrvatsko stanovništvo... Najsuroviji napad muslimanskih jedinica desio se 8. juna. To je bio užasan dan za Hrvate, jer je tog dana 92 Hrvata ubijeno, uključujući 24 člana HVO i 68 civila. U toj oblasti, mnoge kuće su zapaljene. Bilo je ubijenih žena i dece."

Zastupnik Tužilaštva Suzan Somers je istakla da je rukovodstvo bosanskih Hrvata ohrabrialo hrvatsko stanovništvo da napusti oblasti izvan kontrole HVO-a i da se preseli u oblasti pod kontrolom HVO-a čime bi se stvorila etnički čista hrvatska oblast.

Na pitanje da li su hrvatske izbeglice bežale zbog propagande ili zbog straha, svedok navodi:
"Nije bilo propagande. Civili su bili u bekstvu. Civili su bežali jer su bili ubijani, maltretirani, uznemiravani, zastrašivani i bežali su da bi spasli svoje živote i živote svojih porodica."

Tužilaštvo je ukazalo na dokumenta vojne sadržine sa zahtevima za materijal i opremu, a koje je potpisivao Dario Kordić. U jednom od dokumenata stoji sledeće:

"Dok se obavljaju odbrambene operacije, potpredsednik Herceg-Bosne, Dario Kordić, i ja, smo u Novom Travniku, neprekidno vodimo vojne operacije sa dubokim poznavanjem situacije i držeći sve snage pod kontrolom. Zapovednik pukovnik Filip Filipović je takođe ovde u HVO štabu u Novom Travniku."

"Koliko ja znam, Kordić je bio aktivni političar. Što se tiče vojne strane, lično nisam imao kontakata, niti je g. Kordić imao bilo kakav uticaj na mene ili moju jedinicu."

18. maj 2000. godine

Zlatan Čivčija, svedok odbrane

Zlatan Čivčija je bio šef javne bezbednosti u Novom Travniku do 28. septembra 1993. kada se pridružio brigadi HVO u Novom Travniku "Stjepan Tomašević" i kao zapovednik voda je bio na liniji fronta do proleća 1994. godine.

Ovaj svedok je saslušan u odsustvu sudije Robinsona koji nije mogao da prisustvuje ovom ročištu iz zdravstvenih razloga.

"1993. je bila vrlo teška godina za Hrvate u Novom Travniku, posebno za Hrvate koji su živeli u donjem delu grada. Većim delom 1993. godine Hrvati nisu imali struju, a snabdevanje vodom su potpuno kontrolisali Muslimani i voda je bila većim delom 1993. isključena. Kanalizacioni sistem je bio skrenut i išao je u zalihe vode... 9. juna, rano izjutra, to je 1993, velika ofanziva je pokrenuta protiv opština Travnik i Novi Travnik iz dva pravca. Jedan je bio sa jugozapada--velika ofanziva je pokrenuta iz Novog Travnika. Nismo očekivali da budemo napadnuti iz tog pravca. To je prouzrokovalo veliki talas izbeglica, žena i dece, koji su otišli preko planine Vilenice--negde između 6.000 i 8.000 izbeglica praćeni od strane muslimanskih snaga. Primio sam naređenje da pošaljem celokupnu civilnu policiju na Vilenicu da sprečim buduće napade sa severa i to sam učinio."

Na pitanje da li je ikada dobio naređenje da progoni članove drugih etničkih grupa, svedok je odgovorio:

"Ne, sigurno ne. Naredbe koje sam dobijao kao pripadnik policijskih snaga su dolazile direktno iz vojnog štaba ili šefa vojne administracije, koji je neko vreme bio stacioniran u Travniku. Nikada nisam dobio bilo kakvo naređenje koje je bilo usmereno na progon bilo koje etničke grupe. Naprotiv, ja sam izdavao naređenja i pokušavao da utičem na situaciju tako da izbegnem te progone. Sećam se da sam jednom primio naredbu koja je da bi stigla do mene prošla nekoliko nivoa... Bila je potpisana od strane pukovnika Blaškića i posebno je zabranjivala bilo kakve aktivnosti koje bi izgledale kao progoni."

"Koliko ja znam, g. Kordić je bio član glavnog odbora njegove partije, jedan od potpredsednika. Lično ga nisam poznao niti sam čuo za njega sve dok nije nastao problem sa predajom oružja iz fabrike 'Bratsvo', kada je kao hrabar i odlučan čovek istupio i lično se uključio u protest protiv predaje tog

oružja, i tada je stekao popularnost među većinom Hrvata. Takođe je g. Kordić bio direktno uključen u pregovore sa najvišim predstavnicima republike BiH, i tu mislim na članove predsedništva BiH, gđom Biljanom Plavšić na primer... On je bio političar u miru, i političar u ratu, iako je nosio vojnu uniformu. Kada sam postao vojnik, dobijao sam naređenja isključivo od svojih pretpostavljenih u brigadi 'Stjepan Tomašević'. Nikada nisam čuo da je g. Kordić izdavao bilo kakvo naređenje brigadi."

18. maj 2000. godine
DB, zaštićeni svedok

Ovaj svedok je bio stanovnik sela Šenkovići i u toku juna meseca 1993. godine je zajedno sa drugim telesno sposobnim muškarcima zatvoren od strane Armije BiH, i u zatočeništvu je proveo 101 dan.

"U gornjem delu sela su bili uglavnom Muslimani, a donji deo, to je bilo hrvatsko selo. Bila je džamija koja nas je razdvajala. Ispod džamije su bili Hrvati, a iznad džamije su bili Muslimani... Na dan 9. juna u 5.15 ujutru, Hrvati u donjem delu sela su bili napadnuti sa svih strana jer je hrvatsko selo bilo okruženo Bošnjacima. Posle pucnjave u pola šest 9. juna četiri čoveka su ubijena i onda smo svi bili zatvoreni od strane pripadnika ABiH i stavljeni pod nadzor; žene i deca i stari ljudi i mi muškarci u jednoj kući. I svi smo bili zatvoreni do razmene i čuvali su nas pripadnici bošnjačkog naroda, BH armije. Moje zatočeništvo je trajalo 101 dan. Takođe su nas terali da idemo na liniju fronta da kopamo rovove protiv Srba gde je sve stenovito. Bio sam prisiljen, i još nekoliko drugih momaka, da kopam rovove između Hrvata i Bošnjaka u Novom Travniku u pravcu visokih zgrada. Ismet Zec je dolazio, član ABiH vojne policije. On je dolazio svaki dan, terajući nas na prinudni rad. I bilo je batinjanja svaki dan; ne samo mene već i drugih kolega koji su bili zatvoreni. Žene i deca su bili zatvoreni u tri kuće, i bili su okruženi stražom. Nisu mogli da izađu, nisu mogli nikud da idu."

22. maj 2000. godine
DD, zaštićeni svedok odbrane

Dana 22. 5. 2000. saslušan je ovaj svedok odbrane koji je bio stanovnik Fojnice i dana 2. 7. 2000. je zatočen od strane ABiH i odveden u Korita, pa posle u Silos i u logor Kaćuni.

"Uslovi u kojima smo živeli dva i po meseca su bili vrlo loši. Higijena je potpuno nedostajala. Bilo je prljavo. Bilo je teško disati jer je vazduh napolju bio vruć. Nije bilo mesta za mokrenje, i morali smo da to radimo u čizme jednog zatvorenika, zatvorenika koji je bio tamo sa mnom. Kada je ta čizma bila puna, nije bilo mesta da je ispraznimo, niti nam je bilo dozvoljeno da izlazimo, tako da smo patili sa tim urinom u našim telima, jer nam nije bilo dozvoljeno da iznesemo čizmu. Pre toga, pre nego što nam je bilo dozvoljeno da uriniramo u čizmu koristili smo rupu u betonu--žao mi je što to moram da kažem--morali smo da koristimo rupu u betonu i da to krijemo, jer kada bi policajci BH armije ušli u ćeliju, tukli su nas jer su osećali smrad, neprijatni miris."

U susednoj ćeliji je bio zatvoren sin vedoka:

"Bilo je užasno. Ne znam šta da kažem za tako nešto. Kada sam čuo svoje dete kako vrišti, morao sam da rukama pritiskam uši da ne bi to čuo, ali sam mogao da čujem i vidim sve što se događalo u susednoj ćeliji... Mogu da kažem da su tog dana (14. jula) ulazili u našu ćeliju nekoliko puta u više timova. 7, 9, 12 i 15 različitih osoba, uključujući policajce i civile, čak i žene i decu, je ulazilo i tukli su nas dok su mogli... Jednog dana u prolazu sam video svog sina. Nisam mogao da ga prepoznam. Bio je sav modar. Mogao sam samo da vidim zenicu njegovog desnog oka, tako je izgledao... Uveče, policajac

je dolazio i tražio da se molimo Alahu. To nije bilo u redu, vredalo je moja religiozna osećanja. Morali smo to da radimo svake noći. Morali smo da se molimo Alahu kako nam je naređeno. to je trajalo po pola sata, i ćelija je morala da se ori od molitvi jer su stražari napolju želeli da čuju Hrvate kako se mole Alahu."

22-24. maj 2000. godine

Niko Grubešić, svedok odbrane

Niko Grubešić je bio član kriznog štaba u Busovači od sredine 1992. godine do 9. maja iste godine, a od sredine 1992. godine je bio sekretar HVO u Busovači. Postao je gradonačelnik opštine Busovača u novembru 1995. godine. Roditelji ovog svedoka su prema navodima odbrane, živeli u selu Oselište i ubijeni su od strane muslimanskih snaga, u svojoj kući, dana 30. januara 1993. godine.

"Poznajem g. Kordića od 1986. ili 1987, iz vremena kada sam radio u Busovači u opštinskoj kancelariji za zemljišne knjige."

O ulozi Darija Kordića u opstrukciji i zaustavljanju konvoja sa oružjem JNA, svedok kaže:

"U 1991. godini, Dario Kordić, zajedno sa drugim ljudima iz Centralne Bosne koji su jasno videli u koje se svrhe koristi to oružje, uzeo je ulogu u tim pokušajima da spreče oružje da ode iz Centralne Bosne i da se koristi od strane JNA u Hrvatskoj. U drugoj polovini septembra 1991. godine, konvoj sa oružjem i municijom se kretao od Travnika ka Sarajevu i zaustavljen je u Kaoniku. Građani nekoliko opština u Centralnoj Bosni su učestvovali u tome, uključujući Darija Kordića. On je hrabro istupio ispred tih vozila i rekao im je da stanu i da ne nose to oružje tamo gde bi ubijali ljude, i želeo je da stane rat u Hrvatskoj."

Na pitanje da li je čuo izjave Darija Kordića u oktobru 1992. godine tokom blokade puta kod Ahmića, kada su trupe HVO, koje su bile poslate u Jajce, sprečene da prođu, o tome kako će Ahmići platiti cenu i biti spaljeni, svedok je naveo:

"Nisam čuo takvu izjavu od g. Kordića, i stvarno ne znam koji bi medij preneo takvu informaciju. Zato što je bio novinar, uveren sam da g. Kordić nije dao takvu izjavu... Nije bilo pozivanja na nasilje u njegovim govorima i ne verujem da su njegovi govori bili provokativni."

O položaju Darija Kordića u opštini Busovača svedok kaže:

"U to vreme, znam da je Dario Kordić bio potpredsednik HDZ BiH i potpredsednik HZ HB. G. Kordić nije imao nikakav lokalni položaj u to vreme, ali je pozivan na sastanke HDZ tela kao potpredsednik HDZ BiH da prisustvuje i pomogne nam u rešavanju različitih opštinskih problema, ali nije imao nekakav specijalan položaj u opštini... Bio sam prisutan na vojnoj paradi, i tom prilikom je g. Kordić pozvao vojnike da brane Jajce. Rekao je: 'Ići ću ispred vas kao političar a ne kao vojnik da branim Jajce'... G. Kordić je bio potpredsednik HDZ za BiH i nastupao je kao političar. Nije imao bilo kakvu dužnost, niti je mogao da izdaje vojne naredbe da pošalje nekog na liniju fronta ili da vrati nekoga sa linije fronta. Nikad nisam čuo, nikad nisam video neki papir u kome je g. Kordić izdao neko vojno naređenje... Nisam upoznat sa vojnim činovima niti znam kako izgledaju, ali nisam nikada video neku oznaku čina na odeći g. Kordića... G. Kordić je bio glasnogovornik za opkoljeno stanovništvo doline Lašve, i stvarno ne mogu da zalazim u to zašto su vojnici verovali Dariju Kordiću. On nije bio njihov zapovednik. Ali su građani Busovače, vojnici, ne samo u Busovači, verovali Dariju Kordiću. Verovali su njegovim rečima. Znali su da je on čovek od integriteta, principijelan čovek."

U vezi sa incidentom koji je više puta pominjan u toku suđenja, a koji se dogodio 20. ili 21. januara 1993. na kontrolnom punktu ABiH g. svedok je izjavio:

"Nikad nisam čuo da je Kordić bio zaustavljen na konkretnom kontrolnom punktu ili da je prošao kroz taj kontrolni punkt tog dana, 20. ili 21. januara 1993. godine."

"Nikad nisam čuo od nekog političara, bilo nižeg ili višeg ranga, da je zastupao politiku etničkog progona bilo koje etničke grupe. Hrvatska nacionalna zajednica je najmalobrojnija u BiH i promocija i zagovaranje tih ideja bi najviše škodilo upravo Hrvatima."

Na pitanje sudije Meja kako objašnjava činjenicu da je muslimansko stanovništvo napustilo Busovaču, svedok je odgovorio:

"Vrlo je teško dati jednostavan, direktan odgovor na to. Postoje različiti razlozi za to. Neke osobe su otišle da posete rođake. Drugi deo Muslimana se iselio iz Busovače zbog pritiska izbeglica koje su dolazile sa svih strana... Bilo je vrlo teško za Muslimane u Busovači i to su razlozi zašto su napuštali Busovaču... Tokom tog perioda, negde oko 20. i 23, nisam siguran u pogledu datuma, veliki broj imanja Muslimana je uništen, i nekoliko hrvatskih radnji je uništeno, ali je veći broj muslimanskih radnji uništen... Čuo sam za ubistvo g. Delije, ali ne mogu vam reći ništa o tome jer ne znam koje su bile okolnosti i kada se to dogodilo, da li je to bilo pre ili posle 25. januara. 1993. Znam samo da se dogodilo."

Zastupnik optužbe Džefri Najs je upitao svedoka da li pati od amnezije jer bi jako dobro trebalo da zna šta se dešavalo u tako malom gradiću kao što je Busovača.

Tužilaštvo je iznelo svoje tvrdnje o tome kako je Dario Kordić bio ponosan na svoje kontakte sa Franjom Tuđmanom, što je svedok demantovao. Takođe, svedoku su pokazane naredbe sa vojnom sadržinom, kao što je naredba o kupovini dva dela vojne opreme sa potpisom Darija Kordića, i na pitanje kako je moguće da civil potpisuje takav dokument svedok je rekao sledeće:

"Verujem da je taj dokument iznuđen i da nema značaja."

Dalje, tužilaštvo je prezentiralo kao dokaz i naredbu Darija Kordića o formiranju HVO u Kaknju, koja je napisana u ime HVO Centralne Bosne.

Naredba koju su potpisali Dario Kordić i zapovednik opštinskog štaba HVO, Brnada, datirana sa 10. maj 1992. godine, ima sledeći sadržaj:

"Sporazum između HVO i takovzane busovačke TO, Teritorijalne odbrane, o distribuciji oružja je raskinut, i odlučeno je da snage HVO u Busovači uzmu svo oružje, opremu, materijale kao i barake."

Konačno, kao dokaz da optuženi Kordić nije bio samo "glasnogovornik", kako je to tvrdio svedok, tužilac je pokazao i nalog za hapšenje Džemala Merdana, Alije Begića i još jedne osobe, koju je potpisao Dario Kordić.

Svedok nije osporio da su to potpisi Darija Kordića, ali nije mogao da objasni zašto je Kordić potpisivao ova dokumenta, tvrdeći da ih prvi put vidi.

25. maj 2000. godine

DF, zaštićeni svedok odbrane

Ročištu 25. maja nije prisustvovao sudija Ričard Mej zbog bolesti.

Ovaj svedok je u talasu izbeglica iz Jajca u oktobru 1992. došao u Busovaču. U pitanju je Srпкиnja udata za Hrvata koji je bio član HVO. Ona je radila na distribuciji humanitarne pomoći u Busovači.

Ovo je bio još jedan u nizu svedoka uz čiju pomoć je odbrana pokušala da dokaže, pored nesporne činjenice da je žrtava bilo na obe strane, i to da su probleme muslimanskom stanovništvu u Busovači prouzrokovale izbeglice iz drugih mesta, pre svega iz Zenice i Jajca, a ne domaće hrvatsko stanovništvo.

"Registrovali smo sve one koji su dolazili da se registruju u Crveni krst u Busovači... Bilo je vrlo teško. Kada su bili samo ljudi iz Jajca, mislim da je bilo dovoljno hrane, ali su izbeglice nastavljale da dolaze i zalihe hrane su se smanjivale i situacija se komplikovala... Svi koji su došli su napustili svoje kuće i bili su u veoma teškoj situaciji... Prema onome što sam saznala, oko 20.000 ljudi je izbeglo iz Travnika a 17.000 iz Zenice. Naravno, nisu svi oni ostali u Busovači... Bilo je trenutaka kada je bilo stvarno teško. Bilo je vrlo teško raditi... Bilo je ljudi koji su mi pretili puškama... Kada bih u gomili ugledala muslimansku porodicu, naravno, znala sam ih vrlo dobro u to vreme, i meštane i izbeglice, prvo bi im dala karton tako da napuste gomilu što je pre moguće da bi se izbegli mogući problemi."

Tužilac je pročitao izveštaj međunarodnih posmatrača od 8. septembra 1993. godine gde se između ostalog navodi i sledeće:

"Stipo Šantić, predsednik Crvenog krsta u Busovači, priznao je, na primer, da se dešava etničko čišćenje između Zenice i Busovače u proteklih deset dana. Ali je tvrdio da je etničko čišćenje neizbežno, i da će se nastaviti. Zvaničnici HVO policije u Busovači ovo potvrđuju i sugerišu da će razmene biti koordinirane na višem nivou, i biti ozvaničene, na primer, od međunarodne zajednice... Zvanična politika HVO u Busovači je sprovedena od Anta Valente, potpredsednika HVO Heceg-Bosne, koji se pridružio g. Bobanu na zadnjim pregovorima u Ženevi. G. Valenta je napisao knjigu o prethodne dve godine, i lociran je u Travniku, a sada u Vitezu, gde je najmoćniji čovek zajedno sa g. Kordićem, i koristi svaku moguću priliku da sprovede svoje ideje u delo."

25. maj 2000. godine

DG, zaštićeni svedok odbrane

Svedok DG je u velikom delu svog iskaza saslušavan na zatvorenoj sednici. Ovaj svedok je bio policajac u Busovači.

"Imali smo četiri ili pet policajaca za civilne dužnosti i pokušali smo da pokrijemo teritoriju opštine Busovača i pokušali smo da obezbedimo minimum sigurnosti za civilnu populaciju koja je tamo živela... Zadatak policijskih snaga je bio zaštita linija odbrane jer da su one pale, sve bi palo. Onda su išle dužnosti zaštite građana, što je uključivalo teritoriju opštine Busovača, i pokušavali smo da održimo sigurnost na najvišem nivou. Bilo je raznih problema. Bilo je svađi i prepirki između raseljenih lica na jednoj strani i lokalnih ljudi na drugoj... Busovaču su često bombardovali Muslimani. Granate su padale oko grada i bilo je slučajeva kada su civili ubijani."

Svedok je naveo da nikada nije čuo o otetom konvoju UNPROFOR-a u gradu Busovači 28. aprila 1993. godine, kao i da nikada nije čuo da g. Kordić sa tim ima bilo kakve veze. Svedok je odrečno odgovorio na pitanja o tome da li je Dario Kordić ikada izdao bilo kakvo naređenje brigadi "Nikola Šubić-Zrinjski", i da li je Kordić ikada koristio uvredljive izraze za druge etničke grupe.

Sudija Benuna je od svedoka tražio da navede da li je prosledivao neke informacije Dariju Kordiću i zbog čega:

"Verujem da sam mu podneo dva izveštaja. Jedan se odnosio na probleme u radu sa Crvenim krstom, jer je bilo pritužbi od strane građana... Bilo je skupljenih indicija o broju krivičnih dela i prestupa, kako je policija radila u toku 1993. godine. Verujem da su to bile dve prilike kada sam informisao Kordića o našim aktivnostima... On je bio političar i to dobro poznat. Bio je predsednik ili potpredsednik HDZ-a. Ne znam tačno, ali je bio političar i to vrlo cenjen političar u toj oblasti. Podnosio sam mu informacije jer sam verovao da su od interesa za njega"

O tome da li je dobijao naredbe da vrši namerni progon ne-hrvatskog stanovništva, svedok kaže:

"Ti navodi su potpuno netačni. Nikada nismo dobili takve naredbe. Šta se desilo, desilo se. A ono što se desilo je veliki užasni rat koji je pogodio sve."

Tužilac Džefri Najs je svedoka pitao da li zna nešto o tome šta se dogodilo u Ahmićima:

"Ono što sam ja čuo iz razgovora je da je došlo do sukoba između HVO i ABiH i da je bilo nekih žrtava, i tek sam kasnije čuo da je bio priličan broj civilnih žrtava."

30. maj 2000. godine

Mario Šantić, svedok odbrane

Mario Šantić je u svojoj izjavi, koja je zavedena pod datumom 15. maj 2000. godine, potvrdio da ni Kordić ni Blaškić niti bilo koji drugi političar ili viši oficir nije posetio barake dana 15. aprila 1993. godine (to je dan pre napada na Ahmiće), kao i da nije poznavao Antu Breljaša (koji se u ovom predmetu pojavio kao svedok tužilaštva) pre njegovog hapšenja 16. aprila 1993. godine, kada je kao zatvorenik odveden u osnovnu školu u Dubravici. Ovaj svedok je dana 30. maja 2000. godine bio unakrsno ispitan od strane g. Skota, zastupnika optužbe. Tom prilikom je, u delovima suđenja koji nisu održani u zatvorenoj sednici, ponovio izjave koje su davali i drugi svedoci o Dariju Kordiću.

"Bio je (Kordić) politička figura, jer gledajući TV i slušajući radio, čuo sam neke od njegovih političkih govora i smatram ga političkom figurom. To je to."

"Što se tiče Ante Breljaša, za njega sam čuo tog jutra 16. aprila, negde popodne, kada je jedna od osoba zaduženih za logistiku donela municiju i nešto opreme, i čuli smo da je jedan od naših zarobljen. G. Breljaš je uhvaćen, zatvoren, od PPN Vitezova na benzinskoj pumpi i doveden u barake, sudeći po tome šta su ljudi znali u to vreme. I onda je bio u nekoj vrsti kućnog pritvora i onda se priduržio logistici. Ne znam da li se sviđao Darku Kraljeviću ili šta već, ali ga je on dodelio logistici... Vojnici koji su ga zarobili, sudeći po onome što su kasnije rekli, našli su ga na sred puta sa tašnom u ruci, i vojnici su ga smatrali potencijalnim neprijateljem i pucali su na njega i zarobili ga."

31. maj 2000. godine

Milenko Arapović, svedok odbrane

Milenko Arapović je bio telohranitelj Darija Kordića dana 20. ili 21. januara 1993. godine, kada se desio sporni incident na kontrolnom punktu u Kaćunima kada su zaustavljena vozila HVO. Po navodima tužilaštva tom prilikom je bio prisutan i Dario Kordić, koji je bio izuzetno ljut zbog navedenog incidenta, i kao rezultat tog besa, nekoliko dana kasnije je ubijen rođeni brat jednog od pripadnika ABiH koji je tamo bio prisutan. Nekoliko svedoka odbrane je demantovalo te navode ističući da Kordić

uopšte nije bio prisutan prilikom incidenta. Jedan od svedoka koji je pozvan da, između ostalog, svedoči o tome je i Milenko Arapović.

"Te optužbe nisu tačne. G. Kordić je ostao kod kuće, i posle onog što smo preko motorole čuli o kontrolnom punktu koji je postavljen između Sila i Kaćuna, mi ostali smo otišli tamo svojim vozilima."

31. maj 2000. godine

Zoran Bilić, svedok odbrane

Zoran Bilić je po nacionalnosti Srbin, i živi u malom zaseoku pored Kaonika. Postao je član SDS-a 1990. godine i bio je član opštinske skupštine Busovače.

"Od početka maja 1992, srpski civili iz Zavidovića, Žepče, Breze, Visokog, zeničkih opština počeli su da stižu u Busovaču. Bili su maltretirani, tučeni i zlostavljani. Imali smo dobrotvornu organizaciju 'Dobrotvor', i tu su izbeglice stale da pristižu. Prebačene su na srpsku teritoriju preko Kiseljaka. Uz pomoć HVO, konvoji su pripremljeni... Oko 30.000 Srba je prošlo kroz opštinu Busovača. Obezbedili smo hranu i sklonište za njih. Neki od njih su ostali po 21 dan. HVO i lokalna vlast u Busovači su obezbedili pomoć."

"Desio se incident u opštini Busovača, i u selu koje se zove Grablje, Srbi i Muslimani su živeli zajedno, ali je tu bila većina Muslimana. Bilo je 13 pravoslavnih domaćinstava. Bili su napadnuti, njihovo oružje im je oduzeto. Ljudi iz policije Busovače su zamoljeni za pomoć. Došli su i pokušali da smire stvari, ali je onda Musliman izvukao bombu, koju je onda ispustio, i bomba je ubila njega i ranila još jednog Muslimana. Onda je došlo do sastanka tri partije: HDZ, SDS i SDA. G. Kordić je takođe bio prisutan, i traženo je da se konflikt reši na miran način i da se smire tenzije i da se dozvoli ljudima da žive u miru. Ja sam bio prisutan na sastanku i učestvovao sam u diskusiji."

Svedok je demantovao da su HVO u Busovači ili Dario Kordić naplaćivali prolaz Srbima kroz teritoriju Busovače:

"Nema istine u toj izjavi. Nije bilo taksi, nije bilo naplaćivanja... Čak su busovački Hrvati primali Srbe u svoje kuće da ostanu sa njima dok ne budu mogli da krenu."

"Većina Srba je živela u selima blizu muslimanskih sela ili sa pomešanim muslimanskim stanovništvom. Niko od njih nije ostao. Jedini Srbi koji su ostali u oblasti su u oblastima koje je kontrolisalo HVO... Nije bilo pritiska da napustimo naše domove. U stvari, govorili su nam da ne idemo; da ostanemo, da živimo zajedno sa njima... Sve je bilo bazirano na sporazumu i onome što je g. Kordić govorio. Nije želeo da Srbi idu na liniju fronta, gde su linije fronta protiv Srba. Rekao je da nije u redu da Srbi idu da se bore protiv Srba... Neki Muslimani su ostali u Busovači. Njihove porodice su živeli kao i mi. Mislim, ne znam da li se to može nazvati životom, to u toku rata. Ali je hrana obezbeđivana i za Srbe i Hrvate i Muslimane, jer je hrana distribuirana iz jednog centra... Oni koji su imali posao, nastavljali su da rade svoj posao. Nisu bili otpušteni... G. Kordić je uvek govorio da treba da ostanemo, u našim domovima, i rekao nam je da utičemo na ostale Srbe koji su želeli da idu govoreći: 'Ako jedan od vas ode, onda će celo selo otići'. On je bio jedan od prvih ljudi koji su se trudili da utiču na nas da ne napuštamo domove... Nije bilo diskriminacije."

Tužilaštvo je navelo da deca svedoka Zorana Bilića žive u mešovitim brakovima sa Hrvatima, te da je to bio razlog njihovog ostanaka, te je potom prezentiralo dokument iz koga se vidi da je Kordić Srbe nazivao "četnicima":

"Informacija koju imamo je da je u toku okupljanje veće grupe četnika. Iz toga smo zaključili da ta grupa nema na umu da ide na piknik ili vikend, već da su im na umu nove borbene operacije."

Svedok je odgovorio da nikad nije čuo takav komentar od Kordića.

Suzan Somers, zastupnik optužbe, pitala je g. Bilića da li je primetio ili čuo iz razgovora sa policajcima srpskog porekla da je na zgradi opštine istaknuta hrvatska zastava, kao i da li je bilo ko, koga svedok poznaje, bio pogođen potpunom blokadom oko Busovače koju je naredio Dario Kordić 10. maja 1992. godine.

"Nisam se družio sa srpskim policajcima... Ne znam da je bilo ko imao bilo kakvih problema."

Suzan Somers je posle ovih odgovora istakla da svedokove izjave ukazuju na "namerno slepilo za okolnosti koje su očigledne."

Na pitanje od koga su dobijane propusnice za prolaz do teritorije pod kontrolom Srba, svedok je odgovorio:

"Dobijali smo te propusnice od HVO, od gospodina Kordića."

Svedok je tvrdio da su teritoriju opštine Busovača napuštali samo Srbi koji su živeli pored muslimanskih sela ili u selima sa mešovitim stanovništvom.

"Svi su govorili da se previše plaše da bi ostali tu i živeli, pošto su bili u blizini muslimanskih sela."

1-2. jun 2000. godine

Zoran Marić, svedok odbrane

Ročište 1. juna je održano u odsustvu sudije Ričarda Meja.

Zoran Marić je bio predsednik opštinske skupštine 1990. godine u Busovači. Početkom aprila 1992. godine izabran je za predsednika opštinskog kriznog štaba u Busovači.

U lokalnoj vlasti, posle prvih višestranačkih izbora, Dario Kordić je postavljen za sekretara odbrane.

"G. Kordić je postavljen za sekretara odbrane... Dario Kordić se vrlo aktivno posvetio, zamoljen od meštana, tome da se postara da njihova deca ne idu na front jer je JNA--čim bi otišli da služe vojsku, poslali bi ih na front. Tako su roditelji tražili da njihovi sinovi ne budu slati iz opštine u JNA, i Dario Kordić je pomagao meštanima Busovače u tome."

"Bio sam na sastanku kada je formirana Hrvatska zajednica Herceg-Bosna, i Dario Kordić je bio prisutan. Takođe je bio predsednik HDZ u Busovači u to vreme. I potpisali smo. On je potpisao ispred opštine Busovača. Da nije on potpisao, ja bih to učinio. Predsedništvo HZ HB je imalo predsednika, i predsednik je bio Mate Boban. Jedan od potpredsednika je bio Dario Kordić."

Na pitanje Mitka Naumovskog ko je kriv za kršenje sporazuma o podeli oružja između HVO i TO, što je dovelo do oružanog incidenta gde je bilo ranjenih, a posle i do hapšenja Džemala Merdana koje je, prema navodima optužbe, naredio Kordić, svedok je odgovorio:

"Džemal Merdan je krivac jer je hteo da preuzme svo to oružje na silu. To je stvorilo nepoverenje... Jer nikad nije bilo deo sporazuma to da Merdan dođe sa svojim vojnicima i da preuzme to oružje... Znam de je Merdan uhapšen pa oslobođen. Džemala Merdana je uhapsila policija."

"Kada je HZ HB ustanovljen, civilni HVO i vojni deo HVO je počeo da se razdvaja, jer je vojni deo tada ustanovio svoj štab, koji je vodio Milivoj Petković, a civilni deo je vodio g. Prlić... Civilna i vojna policija su bile razdvojene."

"Kooperacija (između Hrvata i Muslimana u opštini Busovača) se nastavila do 21. januara 1993. godine kada se situacija u opštini Busovača pogoršala posle incidenta na kontrolnom punktu kod Kaćuna. Pokušali smo da rešimo taj problem na miran i demokratski način. Ipak, 24. januara dva policajca HVO su ubijena... Tog dana se situacija pogoršala i 25. januara 1993. oko 5 i 30 ujutru, agresija muslimanskih snaga je počela na teritoriji opštine Busovača... Odnos je bio 10:1. Imali smo samo 2.000 sposobnih boraca. I moram da pomenem da je u toku borbenih operacija, bilo nekoliko hiljada Mudžahedina koji su bili aktivni, 7.000 Mudžahedina je bilo aktivno u oblasti."

Mitko Naumovski je pitao svedoka da li je nekome naplaćivan prolaz kroz teritoriju Busovače:
"Ne, nikom nismo naplaćivali. Nismo naplaćivali ništa, bez obzira na etničku pripadnost osobe koja je napuštala teritoriju Busovače."

"Primio sam izveštaj da su telesno sposobni muškarci odvedeni u kasarnu u Kaonik, u zatvor, radi bezbednosti. Takođe mi je prijavljeno da su neki od njih trebali da ubiju svoje komšije Hrvate, obrazovane Hrvate... Po mom mišljenju, to je bila vojska, u stvari vojni deo HVO koji je sproveo tu operaciju, tako da je to urađeno od strane vojne policije."

"Na nesreću, desila su se i neka ubistva... Naredio sam da se sprovede istraga o oštećenim kućama, i Ibrahim Hodžić je bio član te komisije. I dok je ta komisija radila svoj posao obratili su mu se neki vojnici. Pretili su mu. I došao je kod mene i rekao: 'Predsedniče, šta da radim sad?' Ja sam mu rekao: 'G. Hodžić, ne idite više nigde. Klonite se. Videćemo šta ćemo. Rat je.' I na žalost, te iste noći je bio ponovo maltretiran, i saznao sam da je sledećeg dana umro od zadobijenih povreda."

Svedok je odgovorio na pitanje da li je ikada dobio naređenje, savet ili uputstvo da progona Muslimane ili neku drugu etničku grupu:

"Nikada nisam dobio tako nešto od bilo koga, jer HDZ i HVO nisu bili oni koji proganjaju bilo koga, bar ne vođstvo. Održali smo hiljade i hiljade sastanaka i učinili sve da nateramo ljude da izbegavaju incidente, ipak, izvesni ekstremisti su učinili više nego što smo mi mislili da je moguće."

"Poznajem Kordića još od školskih dana. On je vrlo korektan, vrlo obrazovan čovek, koji želi svima da pomogne, ambiciozan čovek, i verovao je ljudima i ljudi su ga visoko cenili. G. Kordić je bio političar. Bio je političar sve vreme."

"Gospodin Enver Prolaz, imam koji je živeo u Busovači, pozvao me je telefonom i pitao je da me vidi, i ja sam mu omogućio da se vidimo... I došao je i zatražio dozvolu da napusti teritoriju opštine Busovača, on i njegova porodica... Razmislio sam o tome i rekao: 'G. Prolaz, moći ćete da odete.' Takođe znam za navode Tužilaštva da sam tražio dozvolu za to od g. Kordića. Ne. Ja sam mu dozvolio da ode. Ja sam taj koji mu je dozvolio da ode za Zenicu."

Tužilac Džefri Najs je pitao svedoka da li misli da su Hrvati iz Busovače potpuno nedužni u celoj situaciji, i da li postoje ubistva u 1992. i 1993. koja se mogu pripisati HVO i HDZ, kao i ko je ubio Ibrahima Hodžića i šta se desilo u Ahmićima:

"Niko nije bezgrešan. Svi prave greške. Svi greše. I bilo je ubistava i najrazličitijih stvari i niko ne poriče stvari koje su se desile... Ono što su uradili ekstremisti, tako ja zovem ljude koji su počinili nedela koja se pripisuju HVO, to osuđujem; incident kada je Ibrahim Hodžić ubijen, Mirsad Delija i one grozne stvari koje su se desile u Ahmićima... Što se tiče Ibrahima Hodžića, istraga je u toku. Koliko ja znam, to je učinio vojni policajac... Iz onoga što sam saznao (o Ahmićima), tamo je bilo žestokih borbi, i ne mogu da kažem ko je sve to počinio jer je to druga opština i nisam bio prisutan tamo. Ali ja osuđujem svaki zločin, pogotovu onaj počinjen u Ahmićima... Čuo sam da je taj dan bio strašan, da je puno ljudi ubijeno, i civila i vojnika."

Tužilaštvo je svedoku pokazalo fotografije optuženog Kordića u uniformi i sa oružjem, i istaklo je da je Kordić započeo svoj put u HDZ i HVO prvo u civilnoj odeći, pa u civilnoj odeći sa oružjem u ruci, i na kraju u uniformi i da je to pratilo razvoj stranke. Dario Kordić je prema navodima Tužilaštva preuzimao vojnu vlast i donosio vojne odluke i to je prouzrokovalo i probleme na relaciji Kordić-Blaškić. Svedok je to demantovao:

"Nije istina. Dario Kordić je bio političar i Tihomir Blaškić je bio šef štaba i radio je na vojnim pitanjima."

Na nekoliko puta ponovljeno pitanje da li je Franjo Tuđman slao oružje Hrvatima u BiH, svedok je konačno odgovorio:

"Pa, svi su pokušavali da se snađu. Čak je i Saudijska Arabija slala oružje muslimanskoj strani... Ponekad jeste, ponekad nije."

Svedok je upitan ko je donosio to oružje:

"Oružje je dolazilo na teritoriju BiH neizbežno kroz Hrvatsku, jer je jedini put koji je išao do BiH išao kroz Hrvatsku, bilo da je to bilo legalno ili ilegalno... Ne mogu tačno da kažem ko je donosio oružje. Znam da je oružje stizalo na teritoriju opštine Busovača."

Uz konstataciju da su u poslednjem velikom ratu Čerčil (Churchill) i na drugoj strani Hitler (Hitler) komandovali ratom, tužilac Najs je svedoku postavio pitanje ko je bio političar koji je komandovao ratom na teritoriji BiH i Centralne Bosne:

"Na teritoriji BiH glavni političar je bio Mate Boban. (u Centralnoj Bosni) Svi smo bili političari, i on je bio naš političar, Dario Kordić. On je komunicirao sa svima, nezavisno da li je u pitanju vojnik ili civil, jer se zalagao za mir u oblasti; razgovarao je sa predstavnicima UNPROFOR-a, sa svima koji su izrazili želju da razgovaraju sa njim."

Na pitanje zašto je Kordić, kao političar, potpisivao zahteve za nabavku teškog naoružanja u aprilu 1992, svedok je odgovorio:

"U to vreme Dario Kordić je radio u opštini Busovača gde je imao položaj sekretara za narodnu odbranu."

Tužilaštvo je svedoku pokazalo dokument-naređenje koje se odnosi na vod od 30 vojnika, koji je potpisao Dario Kordić. Nakon toga, svedok je upoznat sa vojnim izveštajem u kome stoji:

"Dana 18. januara, konvoj ICRC - Međunarodni komitet Crvenog krsta je zaustavljen u Busovači na HVO kontrolnom punktu. Vozači su bili Muslimani iz Zenice. Bili su zastrašivani i opljačkani. Dok su odlazili, pucano je na njih zbog čega su pukle dve gume na vozilima."

"Ne sećam se tog događaja. Ja sam bio u civilnom delu HVO a kontrolni punkt je držala vojna policija."

"Niko nikad ni od koga nije tražio da potpiše lojalnost. Svako je mogao da dolazi na posao kako je hteo, tako da nikad niko ni od koga nije tražio da potpiše bilo kakvu lojalnost."

Tužilaštvo je konstatovalo da je svedok okrenuo redosled događaja u svojim izjavama da bi opravdao ono što se dogodilo 16. aprila 1993. godine u Ahmićima i na drugim mestima.

6. jun 2000. godine

Zoran Perković, svedok odbrane

Zoran Perković je 1990. godine postavljen za pomoćnika ministra u vladi BiH. Godine 1992. je radio u Ministarstvu pravde u HVO, na izradi nacrtu različitih propisa i odluka u HZ HB i HR HB, tokom čitavog trajanja građanskog rata.

"HZ HB i HR HB su, uveren sam, jedino privremene institucije, samo privremeni oblici organizovane vlasti u oblasti, i razlika je da je HZ HB bila, pa, teritorijalno i administrativno priznati sistem, i mislim da se to pokazalo. To je postalo očigledno u svim propisima. Kada se dođe do HR HB, ta forma organizacije je ponovo prelazna stvar, privremena stvar, pri svemu tom željeno rešenje --mirno rešenje problema u BiH je ono čemu težimo."

"Svrha dokumenata (koji su izrađivani) je da se privremeno pravno regulišu određene situacije koje je život nametao, a koje bi služile odbrani i boljem sprovođenju odbrane jer uspostavljanje vojske i potrebe vojske su zahtevale odgovarajuću regulativu civilnog i vojnog života u oblasti."

"Sve odluke HZ HB koje su tada izrađene uključivale su te reči (u doba neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja). Time smo hteli da naglasimo privremenu prirodu tih propisa, da će oni biti sprovedeni samo u vremenu neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja."

"Kada god je bilo moguće primeniti zakone BiH, učinili smo svaki napor da sprovedemo te propise. Ipak, bilo je izvesnih oblasti života gde je bilo neophodno modifikovati te propise na neki način... Pre svega, mislili smo da je Krivični zakon SFRJ dovoljno dobrog kvaliteta da izađe u susret potrebama tog vremena. Drugo, nikom nije palo na pamet da u to doba preuzme Krivični zakon Hrvatske... Što se tiče pojedinih grupa zakona, uključujući zakone o porodici, o nasleđivanju, itd., primenjivali smo zakone BiH, jer je do rata to bilo regulisano republičkim zakonodavstvom."

Pretno veće je dana 14. juna, rešavajući usmeni zahtev odbrane optuženog Darija Kordića od 16. maja, u kome se traži pristup transkriptu sa zatvorene sednice u predmetu Blaškić, kada je svedočio zaštićeni svedok DQ, usvojilo zahtev, i naložilo Sekretarijatu Tribunala da odbrani dostavi navedeni transkript svedočenja zaštićenog svedoka DQ uz primenu jednakih zaštitnih mera koje je primenilo i Pretno veće I u slučaju Blaškić.

20. juni 2000. godine

Zoran Buntić, svjedok odbrane

Zoran Buntić je bio na čelu Ministarstva pravde u civilnoj vladi Hrvatske zajednice Herceg-Bosne. Ovaj svjedok je podržao tvrdnju odbrane da je, s obzirom da legitimne institucije nisu funkcionisale i da su bile blokirane, bilo neophodno formirati nove institucije da bi se sprečio kaos i anarhija, te da bi se osigurao minimum uslova za život.

"Suočeni sa takvom situacijom, sve strane su počele da formiraju svoje društvene institucije, HVO, onda su Muslimani formirali Patriotsku ligu, i tako dalje...Mislim da su svi dokumenti koji su usvojeni od strane HZ HB i dokumenti usvojeni od HVO, svaki od tih dokumenata ima takve formulacije da pokaže da je to dokument koji je samo privremeno na snazi tokom ratne opasnosti."

Sudija Benuna je svjedoku postavio pitanje da li je znao za odluku Ustavnog suda BiH o neustavnosti HZ HB:

"Saznao sam za tu odluku 1996. kada sam prvi put bio u poziciji da primim službene listove iz RBiH, i kada sam ih primio, saznao sam i siguran sam da svako ko je hteo, mogao je da sazna tu informaciju, ali ja je nisam bio svestan... Svi propisi HZ HB su u primeni ako nisu zamenjeni federalnim propisima. Tako da svi propisi koji su usvojeni od HZ HB su tretirani jednako sa propisima usvojenim od BiH republike. Tako da Ustavni sud uopšte nije napravio razliku između zakona koji su doneti od HZ HB i onih koji su usvojeni od Federacije...U praksi, svi zakoni SFRJ i Republike BiH su ostali na snazi izuzev što smo morali da napravimo neke izmene u pogledu termina i sličnih stvari, u pogledu okolnosti koje su preovladale."

Na pitanja Mitka Naumovskog da li je postojao plan progona ili diskriminacije bilo koje etničke grupe, plan preseljenja ljudi u okviru HZ HB, i plan da se napravi čista etnička teritorija, kao i da li je Dario Kordić imao bilo kakvu moć da interveniše u vojnim stvarima, u sudskim slučajevima ili u drugim oblastima života, svjedok je odgovorio odrečno.

"Znam da g. Kordić nije bio član glavnog štaba. Takođe, nikad nisam čuo da je on bio član vojnog operativnog štaba Centralne Bosne."

Svedok je izjavio da je jedan od razloga organizovanja opština u Herceg-Bosni bila nemogućnost komunikacije sa Sarajevom:

"To je ono što govorim svo vreme, da nije bilo fizičke komunikacije bilo kog centra sa Sarajevom, ni sa Mostarom, pa su Bošnjaci iz istog razloga uspostavili okruge Zenica, Tuzla i Bihać, tako da bi ti okruzi preuzeli donošenje odluka po različitim pitanjima i organizaciju života u tim teritorijama, jer vlada u Sarajevu nije bila u fizičkoj mogućnosti da komunicira sa tim delovima zemlje...Bilo kakva situacija je bolja od anarhije. Civilni život je morao biti organizovan."

Suzan Somers je pitala svjedoka: "Šta je sa Kiseljakom, koji je bio deo Herceg Bosne. Oni su imali komunikaciju sa Sarajevom. Kiseljak je 20 minuta od Sarajeva."

"Da, pa ne znma, ne znam kako je neko iz Kiseljaka kominicirao sa nekim iz Sarajeva. Da tačno je, ima oko 30 km do Sarajeva. Kako su komunicirali, ne znam."

Gospođa Somers je pročitala deo dokumenta-zaključka sa sastanka u Tomislav-Gradu od 23. decembra 1991. godine. Ignjac Kostroman je čitao zapisnik koji su potpisali Mate Boban, Božo Rajić i Dario Kordić:

"HZ HB je još jednom potvrdila volju čitavog hrvatskog naroda Herceg-Bosne izraženu 18. novembra 1991. godine u Grudama kada je doneta istorijska odluka da se uspostavi HZ HB koja služi kao pravna osnova za ulazak ovih teritorija u Republiku Hrvatsku... HZ HB priznaje punu legitimnost dr Franje Tuđmana kao predsednika Republike Hrvatske i predsednika HDZ da zastupa interese HZ HB pred međunarodnim faktorima i tokom unutarpartijskih i unutarrepubličkih sporazuma o uspostavljanju konačnih granica Republike Hrvatske... Predsednik Mate Boban, potpredsednici Božo Rajić i Dario Kordić i sekretar Ignjac Kostroman su ovde da ovlašćeni da predstavljaju sa punom legitimnošću HZ HB na sastanku u Zagrebu 27. decembra 1991. godine... Svi krizni štabovi HZ HB su dobili naređenje da povećaju borbenu gotovost hrvatskog naroda zbog blizine rata na našoj teritoriji. Krizni štabovi moraju ostati u stalnom kontaktu sa kriznim štabovima HZ HB i pokoravati se njihovim instrukcijama i naređenjima."

"Ne mogu da komentarišem ovaj dokument. Nisam bio prisutan na tom sastanku, kako možete videti iz potpisa, i nisam bio prisutan na bilo kojoj HDZ sednici. Mislim da ja nisam odgovarajući svedok da komentarišem bilo koju odluku koju je donela HDZ, jer nikad nisam bio prisutan na njihovim sednicama... To nikada nije bila zvanična politika bilo kojeg tela čiji sam član ja bio, a to su ili HVO ili HZ HB."

Tužilaštvo je potom pitalo svedoka da li je kao visoki zvaničnik HZ HB diskutovao sa nekim o onome što se desilo u Ahmićima:

"Mi smo to osudili u diskusiji. Išli smo tamo zajedno. Kako sam rekao, g. Zubak, g. Zuljević i ja. I znamo da se to zaista dogodilo, da je bio sukob i da je bio veliki broj civilnih žrtava. Ponoviću još jednom, žao mi je zbog toga. Žao mi je svakog civila. Žao mi je svakog čoveka koji je poginuo u ratu, pogotovu ako je to civil ili bespomoćna osoba... Takođe sam otišao do zgrade suda i kancelarije tužilaštva u Vitezu. Pričao sam tamo sa tužiocem, i rekao sam mu da sve raspoložive zakonske mere treba da budu preduzete od strane Tužilaštva da bi se istražile sve okolnosti i posledice toga što se dogodilo, da se istraže sve posledice događaja u Ahmićima... U još dva navrata sam ga pozvao telefonom i rekao mi je da je naredio vojnoj policiji da istraži sve okolnosti tog slučaja i da još nije dobio izveštaj od vojne policije."

Suzan Somers je pročitala i dokument sledeće sadržine:

"Građani RBiH koji nose oružje i municiju u, ili iz HZ HB treba da prijave oružje i municiju graničnoj policiji ili vojnoj policiji na državnoj granici. Ovlašćenje od relevantnog administrativnog tela HVO HZ HB biće potrebno kada se prenose oružje i municija preko granice."

"To su propisi iz oblasti finansija, i to me nije interesovalo. Ali mislim da se to odnosi na prelazak granice BiH, i da se odnosi na konfiskaciju oružja. To je uobičajena stvar pri svakom prelasku granice."

21. jun 2000. godine

Zulfo Robović, svedok odbrane

Zulfo Robović je Musliman iz Mostara. Robović je bio ministar za rekonstrukciju i razvoj u HZ HB između 1993. i 1996. Robović tvrdi da je po njegovim saznanjima sukob u Mostaru počeo kao rezultat napada Četvrtog korpusa ABiH. Ovaj svedok je inače bio član SDA, da bi zatim prešao u Muslimansku demokratsku partiju.

"Naređenje je bilo izdato da Četvrti korpus krene dublje u Mostar u zonu HVO i znakovi su postavljeni na zgradama kuda je vojska trebalo da se kreće. Armija je pokušala da uđe u oblasti koje su trebalo da budu tačke demarkacije između dve vojne organizacije i Pašalić je bio iza toga... Bilo je snaga koje nisu bile za kooperaciju sa Hrvatima. To je bio vojni vrh, predvođen Arifom Pašalićem, određen broj imama, to su religijske vođe; i određeni broj intelektualaca koji su bili organizovani u hercegovačku Muslimansku grupu...Svi problemi su počeli sa dolaskom Arifa Pašalića. Imali smo vladu, 50/50 HBO civilnu vladu, zasnovanu sporazumom od 29. aprila. Imali smo nezavisni bataljon. Imali smo 13 jedinica u HVO i oslobodili smo Mostar putem operacije 'junska zora'. Partija je želela stalni sporazum između Muslimana i Hrvata. Veliki broj izbeglica iz istočne Hercegovine i disproportcija stanovništva stvorili su izvesna shvatanja među Muslimanima, i mislim tu samo na Hercegovinu."

Svedok je izjavio da je većina Muslimana koji su živeli u zapadnom delu grada prešla, zajedno sa izbeglicama, u istočni deo grada, kao i da je značajan broj Muslimana bio zaposlen u HZ HB.

"Borili smo se za svakog čoveka kao stranka jer je bilo ratno vreme. Uložili smo puno truda i uspehi da zadržimo oko 8.000 Muslimana u takozvanom zapadnom delu grada koji je bio pod kontrolom HVO."

"Institucije (HZ HB) nisu bile monoetničke... Bilo je Muslimana na univerzitetu. Bili su članovi upravnih odbora na univerzitetu, klinikama, bili su direktori škola, lekari. Bilo je takođe i ministara. To znači da tamo gde je vlada HZ HB imala vlast nije bilo diskriminacije i to ne samo u pogledu zapošljavanja Muslimana, nego i takođe i ljudi pod svojom vlašću, ne-Hrvata."

"Lično sam razgovarao sa Dariom Kordićem, kao ministar za rekonstrukciju i razvoj, o rekonstrukciji i razvoju u svim oblastima, nezavisno kakva će biti buduća organizacija, o obnavljanju snabdevanja strujom, vodom, rekonstrukciji verskih objekata. Živeli smo da vidimo to da, kao Hrvat, kao Musliman, možemo da slobodno izrazimo svoja mišljenja u našoj domovini, BiH, i nezavisno od toga da li to nekome smeta, da živimo zajedno."

"U njemu (Kordiću) sam video energiju, video sam volju za primenu Vašingtonskog sporazuma, za dobrobit oba naroda."

G. Naumovski je svedoka pitao da li je HZ HB ikad usvojila politiku, plan ili program progona ili eliminacije ili etničkog čišćenja Muslimana:

"Kažem ovom časnom sudu da nikad nisam video niti čuo, niti stekao utisak iz razgovora da je to cilj, i nikada ne bih pristao, pod bilo kakvim uslovima, da stavim na raspolaganje HZ HB svoje znanje i sve drugo što sam mogao da im ponudim."

Džefri Najs je svedoka ispitivao i o vezama njegove partije sa Fikretom Abdićem, za koga je u toku unakrsnog ispitivanja naveo da se Abdićevo ime povezuje sa ratnim profiterstvom. Dalje, svedok je potvrdio da se dva puta sastao sa pokojnim predsednikom Republike Hrvatske Franjom Tuđmanom:

"Ne mogu da se setim detalja, ali je on takođe izražavao potrebu dobrih odnosa između Hrvata i Muslimana, i traženja rešenja za to."

Najs je svedoku predočio da Tužilaštvo ima dokaze od svedoka koga je pozvala odbrana da je za rušenje mosta u Mostaru odgovorno HVO:

"Moj odgovor je da je most uništen, mislim 9. novembra. I informacija je da se neko odvojio od HVO i uništio ga; znači, bili su van kontrole. I znam da je vlada Herceg-Bosne to osudila. I mislim da je

formirana komisija da proceni štetu, i uspostavljeni kontakti sa međunarodnim organizacijama da se most popravi."

Zastupnik Tužilaštva je posle ovakvog odgovora svedoka izjavio:

"Vi ste Musliman, rođen u gradu koji ima ne samo nacionalnu baštinu, već nešto što bi se moglo nazvati svetska baština u tom mostu, uništenom, i Vi ste i ministar vlade a ne možete nam pomoći ništa više oko toga ko je uništio most. Da li to stvarno tvrdite?... Vi znate vrlo dobro da je HVO, regularni HVO, uništio taj most, i ne možete naterati sebe da to kažete sudijama, zar ne?"

"To nije pitanje za ministra rekonstrukcije i razvoja. To je stvar postupka i sudskih vlasti. Ja mogu da govorim samo kao građanin. I ja osuđujem taj akt."

Svedoku je postavljeno pitanje i o preko devet hiljada ljudi koji su bili zatvoreni na mostarskom heliodromu:

"Nisam bio tamo u to vreme, ali su ljudi pričali, pa i onaj koji nije bio tamo zna... Ljudi su pričali da su im prijatelji nestali, i svi su tražili rešenje da iz izvuku iz zatočeništva."

Tužilac: "Recite nam, molim Vas, koja je to organizacija okupila ljude na tom heliodromu. To nisu bili Srbi, jer ih nije bilo tamo. Ko je to bio? To je bio HVO, zar ne?"

"Ne znam. Nisam video nikakav dokument, nikakav pisani trag, niti sam fizički bio prisutan tamo da bih tumačio to... Sve što znam je da su ljudi bili na heliodromu."

Tužilac: "Znate savršeno dobro šta se događalo u Mostaru, i o progonu Muslimana koji se dešavao širom doline Lašve u Centralnoj Bosni. Znate da je to bilo pod komandom g. Kordića, zar ne?... Došli ste ovde da podržite Kordića a ne da kažete istinu."

"Nemam informacije o tim stvarima... Govorio sam istinu i samo istinu po onome što najbolje znam, vaše Visosti."

22. jun 2000. godine

Slobodan Janković, veštak

Dr Slobodan Janković je stručnjak za balistiku koga je pozvala odbrana da opovrgne iskaz Džona Hamila, takođe eksperta za artiljerijsku balistiku, koji je kao svedok Tužilaštva svoj iskaz dao 8. marta 2000. Hamil je, inače, proučavajući na licu mesta granatiranje Zenice ustanovio da su projektili ispaljeni iz položaja u selu Putićevo, i da nikako nisu mogli biti upućeni sa srpskih položaja. U Putićevu je bila stacionirana HVO. Dr Slobodan Janković je to pokušao da opovrgne u izveštaju koji je, preko zastupnika odbrane, podneo Pretresnom veću. Inače dr Janković, prema spostvenim rečima, nije proučavao kraterne od projektila na licu mesta, već putem teorijskog modela.

"Obavio sam merenja kada sam proučio materija, i verujem da su dva oružja mogla biti korišćena za bombardovanje Zenice: jedan od 130 mm i jedan od 152. 152 pri maksimalnom dometu, a 130 ima još veći domet. Verujem da je daljina negde 24 km, jer 130 ima domet od 27 km."

"Da li iz toga zaključujete da je artiljerija bosanskih Srba imala domet da gađa Zenicu?"

"Mislim da je to očigledno."

Tužilaštvo je u toku unakrsnog ispitivanja veštaka dokazivalo da čak i da je tačno da su, tehnički gledano, projektili i mogli biti ispaljeni sa srpskih položaja, i tada jedva da bi imali toliki domet da dođe do Zenice, a na tački sa koje su jedino mogli biti upućeni, nema pogodnog prostora za ispaljivanje iz konkretnog artiljerijskog oružja sa kojim bi se jedino, možda, moglo dobaciti do Zenice.

Veštak to nije demantovao, ističući da ipak nije bio na licu mesta.

22. jun 2000. godine

Jure Čavara, svedok odbrane

Ovaj svedok je na mestu zapovednika brigade "Nikola Šubić Zrinjski" u Busovači zamenio dotadašnjeg komandanta Duška Grubešića.

"Brigada 'Nikola Šubić-Zrinjski' je formirana 19. decembra 1992. kada je formalno objavljeno njeno postojanje na fudbalskom stadionu u Busovači."

"Došao sam (pred Tribunal) iz poštovanja prema odbrani Darjia Kordića da bih svedočio da Dario Kordić nikad nije imao bilo kakvu vojnu vlast ili komandnu poziciju... G. Kordić nije imao moć nad 'Nikola Šubić-Zrinjski' brigadom, niti je imao bilo kakve komandne vlasti bilo kada mnom bilo nad mojim prethodnikom, g. Duškom Grubešićem... G. Kordić je imao stalnu kancelariju u Tisovcu a istureni komandni položaj zapovedništva brigade je tek od 25. januara 1993. do kraja marta 1993. bio tamo. A stalna kancelarija g. Kordića je nastavila da bude u Tisovcu... G. Kordić nikad nije bio deo komandnog štaba... U Centralnoj Bosni, osoba sa najviše autoriteta je bio Dario Kordić."

26. jun 2000. godine

Mark Almond (Mark Almond), veštak

Mark Almond je predavač moderne istorije na Oriell (Oriell) koledžu u Oxfordu. G. Almonda je pozvala odbrana da opovrgne iskaz istoričara dr Roberta Donije, koji je kao svedok Tužilaštva od 19. do 21. jula 1999. izneo svoje viđenje događaja u 1991. i 1992. i raspada Jugoslavije.

"Većina od onoga što kaže g. Donija je istina, i sigurno je mnogo istorije nesporno. U pogledu pojedinih zaključaka o događajima 1991. i 1992, raspadu Jugoslavije i kako to treba intepretirati, u toj posebnoj oblasti se ne slažem sa njim... Unutrašnje granice republika pri raspadu SFRJ naravno da prelaze etničke linije. Koristim reč 'etničke' ovde ne u naučnom smislu, već mislim da je to uobičajeni način izražavanja da se opišu Hrvati, Srbi i bosanski Muslimani kao različite etničke grupe."

"Priznavanje BiH od strane Hrvatske je vrlo važno, jer, pre svega, Hrvatska je bila prva država koja je to učinila... Tuđman je kao i Milošević bio u poziciji da 'udavi' BiH, muslimansku vladu, pa ipak nije to učinio."

"Dr Donija je izrazio mišljenje da je Karađorđevo simboličan ugovor između Hrvatske i Srbije o podeli Bosne i Hercegovine. Moje mišljenje je da o čemu god da je diskutovano, da to nije bio plan o nasilnoj podeli BiH, jer se to nije odigralo. Naprotiv; upravo je Hrvatskoj pretila opasnost od velikih teritorijalnih gubitaka, ili čak razaranja, nekoliko nedelja posle ovog sastanka. I ja bih na sastanak u

Karadžordevu gledao u kontekstu ostalih sastanka između lidera i drugih političkih figura različitih republika u Jugoslaviji koji su pokušavali da postignu neku vrstu sporazuma, ali su tužno propali... Moguće je da je podela (Bosne) razmatrana... Ljudi su živeli u zajedničkoj državi dugo vremena. Ako stvorite granice između njih, zar nećete podeliti populaciju koja je živela zajedno? "

"Sukob između Hrvata i bosanskih Muslimana je upravo bio strateški cilj bosanskih Srba... Deo srpske strategije je bio ne samo da oteraju Muslimane u one oblasti nastanjene Hrvatima, van teritorije koju su bosanski Srbi želeli da kontrolišu, nego i da podstaknu konflikt između te dve grupe."

Tužilaštvo je istaklo da u izvesnom smislu smatra da su pogledi Franje Tuđmana na Muslimane bili rasistički, što je svedok demantovao, a potom je svedoku prezentiralo deo govora pokojnog Tuđmana sa sastanka 27. decembra 1991. u Tuđmanovoj kancelariji u Zagrebu:

"Čini mi se da smo iskoristili priliku istorijskog trenutka da uspostavimo nezavisnu i internacionalno priznatu Hrvatsku, verujem da je vreme da iskoristimo priliku da okupimo hrvatski narod unutar najširih mogućih granica... Deo problema kada se pogleda mapa je teritorijalni oblik Hrvatske koji je problematičan u svim pogledima, i posebno, rekao bih, u kontekstu kada smo u ratu sa Srbijom koja koristi BiH... Treba nam kriška Bosne da bismo bili vitalniji. "

Tužilaštvo je istaklo bliske veze g. Almonda sa ekstremnim krilom HDZ-a, pogotovo sa Majom Frojndlih (Freundlich), potpredsednicom ove stranke, sa kojima deli nešto od njihove političke ideologije.

26-27. jun 2000. godine

Stjepan Meštović, veštak

Stjepan Meštović, teolog i sociolog, takođe je pozvan od strane odbrane da opovrgne iskaz dr Donije u delu u kome tvrdi da je BiH bila mirna multietnička sredina vekovima pre nego što je došao Franjo Tuđman, kao i da nikada nije bilo nasilja koje se može pripisati etničkim razlikama u istoriji BiH. Inače, g. Meštović poseduje tri diplome Univerziteta u Harvardu. G. Meštović je u izveštaju koji je podneo Veću istakao da je istorija BiH istorija etničkih tenzija, ratova i pobuna.

"Vaš svedok-ekspert nije dokazao da pojedinci mogu proizvesti takozvanu etnogenezu koja je povezana sa njima u svetlu opšte prihvaćenih socioloških principa... Odgovaram na argumente vašeg eksperta i kažem da je način na koji je postavio argumentaciju da je Franjo Tuđman mogao proizvesti tu etnogenezu nije podržano od istraživanja koja pokazuju da je do etničkog udaljavanja došlo pre njegovog (Tuđmanovog) dolaska na scenu."

27. jun 2000. godine

Dr Petar Pavlović, svedok odbrane

Dr Pavlović je bio direktor Insituta za procenu radne sposobnosti za region Zenice i Doboja. Odbrana je pozvala dr Pavlovića da bi dokazala mentalnu nestabilnost Dragutina Čička, koji je kao svedok Tužilaštva saslušan pred Tribunalom od 22. do 27. aprila 1999. godine. Inače, Dragutin Čičak je bio jedan od oštrih kritičara Darija Kordića u HDZ-u u Busovači. U jednom članku koji je objavio u martu 1992. godine Čičak je optužio Kordića da pravi stranku sa polu-vojnomo strukturom. G. Čičak je jednom prilikom pretučen, a po njegovom ubeđenju naredbu za to je izdao upravo Dario Kordić. Dr Pavlović je

bio predsjednik komisije koja je procenjivala radnu sposobnost g. Čička. Odbrana je imala nameru da podnese samo pisanu izjavu dr Pavlovića, ali je Tužilaštvo u skladu sa pravilom 94 bis stav B - Pravilnika o postupku i dokazima, izjavilo da želi da unakrsno ispita dr Pavlovića.

Nekoliko ranije saslušanih svedoka odbrane, Zoran Marić i Niko Grubešić tvrdili su da je Dragutin Čičak mentalno bolestan.

Dr Pavlović je izjavio da u potpunosti ostaje pri svemu što je navedeno u njegovoj izjavi datoj pod zakletvom pred sudom u Vitezu, a koju je odbrana podnela Veću 19. maja 2000. godine. U svojoj izjavi dr Pavlović je istakao da su kod Dragutina Čička utvrđeni simptomi paranoidnog sindroma koji uključuju i bizarno ponašanje.

"Pregledan je (g. Čičak) ne samo zbog psihijatrijskih razloga, već i zbog lečenja očiju, interne medicine, psihološki, sve što je bilo moguće u to vreme utvrditi da li postoji bolest ili ne."

Tužilaštvo je tvrdilo da je dr Pavlović pokušao da naruši kredibilitet g. Čička kao svedoka:

"Žao mi je što ne mogu da kažem da sam ekspert na polju psihijatrije, ali kao bilo koji psihijatar, mogu da vam kažem šta je to paranoidni sindrom. Znam da sam kompetentan da dam iskaz kao veštak o svim bolestima koje utiču na nečiju sposobnost za rad. Ne kažem da mogu da svedočim kao ekspert za psihijatriju ovde ili na drugom mestu. Sve što mogu da kažem je da je dijagnoza ustanovljena od stručnog tima, i ja sam bio njihov šef u to vreme, i sve što mogu da kažem je da su bili korektni... Paranoidni sindrom nije isto što i paranoja... Paranoiodni sindrom je skup sindroma. To je višestruko--čak su i simptomi višestruki, od afektivnih do impulsivnih reakcija, otuđenja, gubitka koncentracije, gubitka koncentracije na poslu, odvajanja od porodice, jednostavno čudnog ponašanja, čudnog ponašanja po svim obrascima... Ja nisam neuropsihijatar, i ja nisam lečio g. Čička, i ja nisam pozvan ovde da veštačim. Jednostavno sam došao da potvrdim određena dokumenta koja su mi ovde pokazana, da kažem da li je to uradila moja institucija, da li su to radili moji lekari, da potvrdim da li ovo korespondira sa originalom... To je urađeno od strane mojih lekara, čiji sam ja bio šef."

Tužilaštvo je istaklo da se iza donošenja rešenja kojim je svojevremeno g. Čičak proglašen nesposobnim za rad na osnovu svog psihičkog stanja krilo nešto sasvim drugo:

"Znate li doktore, da ste u stvari Vi obmanuli ovaj Sud, jer ovi dokumenti u stvarnosti nisu ono što izgledaju da jesu. Između 1978. i 1984. g. Čičak je bio kritičar komunističke partije čiji je bio član. 1984. kada je izbačen iz partije, trebalo je da se penzionise, ili je to svakako želeo, i to je sasvim u skladu sa iskustvima vaše birokratije da je penzionisanje korišćeno kao način da se ljudi oslobode obaveze da budu tamo gde bi inače trebalo da budu, na poslu. Ova vrsta medicinskog oslobađanja je korišćena kao smicalica, zar, ne?"

Tužilaštvo je navelo i da je predmetno rešenje o penzionisanju preuzela i potpisala supruga g. Čička, a ne on sam, kao što bi morao.

"Kako se to desilo da je gđa Čičak preuzela taj nalaz i kako je potpisan, to je nešto što ja ne znam... Izjavljujem da u najmanju ruku nisam uradio ništa nečasno. Čitam ovu zvaničnu izjavu i odgovorim za sve što sam rekao."

28. jun 2000. godine

Ivo Marušić, svedok odbrane

Ivo Marušić, svjedok odbrane, od početka 1993. do maja 1994. godine bio je član Prve čete Prvog bataljona brigade "Nikola Šubić-Zrinjski" u Busovači., da bi 16. marta 1996. godine počeo da radi kao rukovodilac kancelarije odbrane u Busovači. Jedna od njegovih dužnosti je bila i da podnosi predloge za dodelu odlikovanja pojedincima koji su dali doprinos odbrani tokom rata. Između ostalih, za odlikovanje je predložio i Darija Kordića, koji ga ipak nije primio, jer je posle podizanja haške optužnice, predlog povučen.

"Potpisao sam taj predlog. U stvari sam napisao tekst predloga, a g. Marković koji je zaposlen u kancelariji ga je otkucao. Kada je završio sa kucanjem, odlučio sam da ga potpišem... Koliko ja znam (Dario Kordić) nije bio vojnik. Bio je civil. Bio je zvaničnik u kancelariji odbrane tokom određenog vremena, a to je civilna i isključivo civilna institucija. On je odigrao značajnu ulogu u nekoliko prilika zajedno sa ostalim građanima. Izašao je na ulicu da blokira prolaz konvoja bivše JNA koji su dolazili na teritoriju Busovače... Nikad nisam čuo da je g. Kordić izdao bilo kakvu naredbu. Dobijali smo naša naređenja isključivo preko komande, štaba Prvog bataljona i Prvi bataljon preko komande brigade."

"Moji roditelji su mi rekli da su čuli od Kordića da se on obraća ljudima i da govori da smo mi ti koji treba da ostanu u oblasti. Tako je on, među civilima, napravio tu prelomnu tačku. On je bio jedna od osoba koja je učinila mogućim za nas da se tako žestoko borimo na liniji fronta, i da budemo ušančeni ovde. Iako smo bili malobrojniji niko nije mogao da nas istera iz oblasti. To je bila ključna stvar za naš opstanak i za rat u celini... On nije imao vlast. On je bio prekretnica u borbi... Slao je poruke samo civilima, ne vojsci... To je značilo nadu i veru u naš opstanak."

Tužilac Džefri Najš je svjedoka pitao kome su se obraćali sa predlozima za odlikovanja ako ne Republici Hrvatskoj:

"Mi smo bili zaduženi da šaljemo te predloge administraciji odbrane u Travniku, i onda su dalje oni išli kroz druge nivoe kroz Ministarstvo odbrane... Pretpostavljam da su (predlozi) išli u Republiku Hrvatsku, ali u to vreme, u tadašnjoj Herceg-Bosni, nismo imali nikakvih naših odlikovanja."

Tužilaštvo je istaklo, da je prema važećim propisima, Odlikovanje Petra Krešimira IV moglo biti dodeljeno dostojanstvenicima, visokim državnim zvaničnicima, šefovima međunarodnih organizacija, hrvatskim i stranim predsednicima parlamenata, najvišim oficirima oružanih snaga. Svjedoku je postavljeno pitanje, u koju od navedenih kategorija spada Dario Kordić:

"Nismo u to vreme mnogo gledali na pravila. Pokušavali smo da predložimo što je više moguće odlikovanja. Hteli smo da imamo čoveka iz našeg okruženja sa najvišim mogućim odlikovanjem."

Tužilaštvo je pročitalo i tekst koji je svjedok napisao uz odlikovanje:

"Kao rukovodilac odeljenja odbrane Busovače na samom početku agresije protiv Republike Hrvatske, organizovao je i započeo sve aktivnosti usmerene na zaustavljanje srbo-četničke vojske u Centralnoj Bosni... Za nemerljiv doprinos formiranju Hrvatskog vijeća obrane... Za kreiranje ratne strategije."

"Pa, rekao sam Vam ranije, kada sam došao u tu kancelariju, tek sam završio studije koje su bile tehničke. Moj zadatak je bio da sve to sastavim u nekakvu celinu tako da reči teksta imaju neku težinu, pa sam zbog svega toga, izabrao sve te reči. Strategija, doktrina, iako sam bio u ratu, sve do današnjeg dana ne znam šta te reči u stvari znače"

Sudija Mej je svjedoku postavio pitanje zbog čega, ako je Kordić stvarno bio samo lider koji je inspirisao i podizao moral stanovništvu, nije to stavio u tekst, umesto navedenih reči:

"Pa, to je kratko objašnjenje, ali taj tekst je trebao da ima izvesnu dužinu i da se sastoji od određenih reči. Tako visoko odlikovnije ne može biti objašnjeno sa samo jednom rečenicom."

Na kraju ročišta 28. juna, advokat Marija Čerkeza, Goran Mikuličić je izjavio da će dokazni postupak odbrane Marija Čerkeza započeti 24. jula i trajati dve nedelje do letnje pauze, i posle toga još šest nedelja, tako da će verovatno biti zaključen 20. oktobra.

Završna reč optužbe će početi 4. decembra i trajati maksimalno dve nedelje.

29. jun 2000. godine

Rudi Geritsen (Rudy Gerritsen), svedok odbrane

Rudi Geritsen, svedok odbrane, potpukovnik je u holandskoj armiji. Bio je član Evropske posmatračke misije od juna 1993. godine do januara 1994. godine.

Svedok je opisao situaciju u Bugojnu, gde je stigao 16. jula, dva ili tri dana pre početka žestokih sukoba između Muslimana i Hrvata:

"Vojna lica i obaveštajci iz Zenice su čuli da su stigla pojačanja u okolinu Bugojna, verovatno su videli Mudžahedine i još nekoliko brigada, tako da je to moglo biti interesantno, i posmatrački tim u Gornjem Vakufu je trebalo pojačati i tako su me poslali tamo... Kada sam došao prvog dana, već su u toku bile borbe velikog inteziteta. Videli smo nekoliko vojnika koji se ponašaju kao vojnici, pucaju i kriju se i zaklanjaju, i to nije bila jasna slika jer nismo mogli da vidimo u kom pravcu idu tog dana. Sledećih dana, videli smo da BiH ima veliki broj ljudi i da prvo zauzimaju Bugojno, sam grad. I bili su prilično uspešni uz pomoć Senada Dautovića, koji je bio policajac... i uspeali su da izoluju Hrvate u Bugojnu."

Svedok je opisao susret sa jednim ratnim zarobljenikom muslimanske nacionalnosti i ponovni susret sa njim u kampu za zarobljenike koji su držali Muslimani:

"Video sam ga ponovo, 14 dana kasnije kada sam posetio kamp za ratne zarobljenike, i taj zarobljenik je bio u podrumu škole. Uslovi su bili loši. I onda smo primetili jedan drugog i razgovarali smo u podrumu te škole. Video sam da je tučen. Imao je modrice i zavoje oko ruke, ili slično. Tako da nam je tada postalo jasno da oni nisu tretirani dobro kao ratni zarobljenici, kako bi trebalo prema Ženevskim konvencijama."

"Muslimani i BiH su uvek govorili da su Hrvati dobrodošli u Bugojno, iako ih je 12.000 izbeglo, i da nema namere da se sprovodi etničko čišćenje i da su Hrvati još uvek doborodošli u svom gradu, Bugojnu. Ali od Hrvata, koji su bili manjina u Bugojnu smo čuli nekoliko--kako ih vi zovete--optužbi, da je bilo silovanja, da su bili maltretirani."

Na zahtev da se izjasni o navodima da su obe strane u konfliktu koristile civile da bi stekle vojnu prednost, svedok kaže:

"Naše mišljenje je bilo da su Muslimani držali civile u Gornjem Vakufu tamo zbog granatiranja, i civili su ginuli ili bili ranjavani, i bilo je dobro da takve vesti izađu u svet jer su patili. To je ono što su hteli da pokažu svetu, to je bilo naše mišljenje, jer smo imali razloga da verujemo da je moguće da su civili, da su muslimanski civili koji žive u Gornjem Vakufu mogli da odu, ali da im nije dozvoljeno, i to je čudno."

"Video sam mnogo stvari, i takođe sam video isterivanje Muslimana iz kuća u mojoj zoni odgovornosti u Prozoru... Ali sam takođe video i isterivanje Muslimana od strane Hrvata."

Tužilac je svedoka pitao da li se seća da je posetio HVO u Prozoru da bi ustanovio da li je tačna činjenica da su muslimanski muškarci držani u zatočeništvu, kao i da li je HVO koristio Muslimane da kopaju rovove severno od litice Makljen. Na prvo pitanje potpukovnik je odgovorio potvrdno a na drugo:

"To je bilo baš pre nego što sam ja došao. Mislim da je to tačno. Videli smo na obe strane da muškarci kopaju rovove."

Na zahtev Tužilaštva, svedok je potvrdio kao tačne sledeće navode iz dokumenta koji je prezentiralo Tužilaštvo:

"...Posetili smo HVO logor u Prozoru. Ovaj logor nije logor za vojne zarobljenike, već logor za civilne zarobljenike koji je lociran u gradskoj tehničkoj školi, 100 metara od štaba HVO. Tamo je bilo 228 civila i skoro svakog dana su kopali rovove... U odsustvu logorskih stražara, zatočeniци su pominjali da je između 40 i 60 ljudi ubijeno tokom rada na rovovima iako to ostaje nepotvrđeno."

Pročitano je i sledeći izveštaj UNPROFOR-a:

"UNPROFOR je došao do sledećih zapažanja o trupama koje danas pristižu u Prozor. Dobro su obučeni sa novim uniformama, novim čizmama, bez oznaka. Veruje se da je to HV jer piju "Tuborg" pivo koje se pravi u Hrvatskoj i teško ga je naći u Bosni."

3. juli 2000. godine

Brus Kenig (Bruce Koenig), veštak

Brus Kenig je 26 godina radio u FBI i za to vreme je 320 puta davao iskaz kao veštak na polju audio i video analize.

Između ostalog, radio je na slučaju bivšeg predsednika SAD Vilijama Klinton (William Clinton) u vezi sa aferom sa Monikom Levinski (Monica Lewinsky) kada je analizirao trake snimljene od strane Linde Trip (Linda Tripp) u vezi sa njenim navodnim razgovorom sa gospođicom Levinski. Takođe, krajem sedamdesetih, u okviru komisije formirane od strane Kongresa, radio je i na analizi audio materijala snimljenog prilikom atentata na predsednika Džona Kenedija (John Kennedy), kada je preslušavajući audio snimak ubistva, potvrdio zvaničnu verziju vlade SAD o "lutajućem metku".

Veštak je izneo svoje mišljenje i priložio svoj nalaz u pogledu audio kasete koje je kao dokaz priložilo Tužilaštvo, a na kojima su zabeleženi razgovori između Darija Kordića i Tihomira Blaškića. Kasete je snimila obaveštajna služba Trećeg korpusa ABiH, a Tužilaštvu ih je priložio Edin Husić, koji je kao svedok saslušan 2. februara 2000. Na kasetama su zabeležene, između ostalog i reči koje je navodno izgovorio Dario Kordić:

"Slušaj, pripremite sve. Samo pronađite mete za minobacače i lansere i sve ostalo. Hajde da spalimo sve."

Veštak je istakao da se vrlo malo stvari može sa sigurnošću tvrditi kada se radi o kopiji, kao u ovom slučaju:

"Od mene je traženo da ispitam ove kasete da bih utvrdio da li ima nečega, pošto su u pitanju kopije, sumnjivog u pogledu njihove autentičnosti... Više stvari je očigledno prilikom slušanja ovih kaset."

Jedna je da je bilo jedan ili više koraka akustičnog kopiranja.. Drugo, mnoge od konverzacija se ne čuju na samom početku i na kraju razgovora ili spuštanja slušalice; na nekoliko mesta zvuči kao da je snimanje bilo zaustavljeno ili je počelo; da je kvalitet, ukupan kvalitet kasete relativno loš, i u stvari povremeno teško slušljiv... Mogao sam da ustanovim da je najmanje tri ili moguće četiri vrste uređaja za snimanje korišćeno da se snimi informacija na kasetama koje sam dobio... Ove kasete sadrže značajnu količinu buke i distorzije koje maskiraju bilo koje pokušaje redigovanja, ako bi se pojavili, na kaseti i čine to veoma teškim, čak i nekom kao što sam ja, da može da raspozna da je bilo redigovanja... Ljudi u mojoj profesiji su vrlo ograničeni kada rade sa kopijom. Možete imati kopiju koja zvuči znatno izmenjeno i onda se vratite na original i otkrijete da sve te oblasti za koje mislite da su problem na originalu uopšte nisu problem."

Veštak je potvrdno odgovorio na pitanje odbrane da li je moguće, da neko ko ima dovoljno sredstva i dovoljan broj uzoraka glasova i kome je dato uputstvo šta treba da se čuje na traci, izabere i sastavi od tih uzoraka glasova kasetu koja će zvučati kao prava konverzacija.

Na pitanje Tužilaštva da li je tačno da nije pronađeno ništa u obliku neobičnih promena u glasovima ili kadenci što bi ukazivalo na neobjašnjive promene u temama razgovora, veštak je potvrdno odgovorio.

Tužilaštvo je iznelo svoj stav da nema empirijskih dokaza koji ukazuju da su razgovori dužine i vrste koji su vođeni i koji su snimljeni na kaseti mogli biti proizvedeni na sintetički način, pogotovu kad se ima u vidu da je i sam optuženi, preko svog zastupnika prepoznao glas kao svoj.

Veštak Kenig:

"Treba imati na umu da je moguće sintetisati male segmente razgovora da se uklupe u regularan govor. I ako je to dovoljno kratko, ljudsko uvo to ne registruje. Iako nisam pronašao indikacije za to, rekao bih da je za vrlo sofisticiranu osobu izazov da uradi takve stvari."

3. juli 2000. godine

Antonijus Broders (Antonius Broeders), svedok odbran

Antonijus Broders radi u Nacionalnom sudskom institutu koji je u stvari sudska naučna laboratorija ministarstva pravde u Holandiji. Brodersa je pozvalo Tužilaštvo da odgovori na iskaz g. Keniga.

Na pitanje da li je, prema praktičnom iskustvu, moguće konstruisati razgovor te dužine, a što nije potvrdio ni g. Kenig, veštak je odgovorio:

"Ne, koliko ja znam... Od mene je traženo da preslušam trake, dve trake koje sam dobio, i da ih preslušam iz ugla da li je bilo pokušaja manipulacije tim trakama. Nisam naišao na nešto tako, u oblastima gde sam posmatrao, a to su konverzacije koje su označene brojevima 1, 5, 8 i 10, sem što, naravno konverzacija broj deset izgleda da se prekida jer je nestalo trake... Važna stvar je da su znaci zaustavljanja koje je pronašao g. Kenig pronađeni samo između konverzacija, O.K., znači nema prelazaka u odgovorima, nema škljocanja, nema znakova pronađenih u konverzacijama koje traju. To znači da uvek postoji nevino, ako hoćete, objašnjenje za te znake zaustavljanja."

4-5. juli 2000. godine

Pavao Vidović, svedok odbrane

Pavao Vidović je jedan od Hrvata koji su posle napada ABiH na Vareš krajem 1993. godine izbegli u Kiseljak. Dok je bio u izbeglištu, postavljen je za zamenika gradonačelnika opštine Vareš.

"Vareš je u periodu od 29. do 31. oktobra izgubio odbranu i civili su počeli da napuštaju grad... Tokom tog perioda oko 11.000 ljudi je napustilo grad, 10.000 su bili Hrvati a ostalo su bili Srbi, koji sve do tada nisu napustili svoje domove u Varešu... Posle egzodusa stanovništva Vareša, sledilo je masovno pljačkanje od strane vojnika a kasnije i civila, tako da su svi napušteni stanovi i kuće ispreturani i opljačkani. Neki od njih su zapaljeni, posebno u selima iz kojih su regrutovani članovi HVO... Kada je izbio konflikt u Centralnoj Bosni, Vareš je bio potpuno odsečen, i u smislu protoka informacija i fizički. Rukovodstvo Vareša nije moglo da održava kontakt sa g. Kordićem, i kada smo bili u mogućnosti da idemo preko srpske teritorije do Hercegovine, mogli smo da imamo direktne kontakte sa g. Bobanom. I što se tiče događaja krejem 1993. godine, g. Kordić nije imao uticaja na njih... Ne mogu da kažem da li je pominjano njegovo ime, ali u smislu nekih naredbi ili uputstava--g. Kordić nije imao nikakvu ulogu. Za sve namere i ciljeve, uticaj g. Kordića je bio nepostojeći... Kordić je bio najuticajniji političar u Centralnoj Bosni. Rat vode civilne vlasti, a to su glavni zapovednik, vrhovni komandant... Ne znam kakva je komandna struktura u vojsci, jer ja nisam u vojnoj strukturi, tako da nemam nikakvu ideju o lancu komande u vojsci, pogotovu 1993. godine."

"Lokalni HVO je tražio pomoć od bilo koga ko je mogao da je pruži i bio je zahvalan za svaku pruženu pomoć, uključujući i onu od Republike Hrvatske. Prema onome što ja znam, primali smo oružje od logističkog centra HZ HB. Verovatno je stizalo sa teritorije Republike Hrvatske i iz Republike Hrvatske, jer nije bilo drugog načina da dođe, odakle bi došlo."

"Kada smo mi (HVO) preuzeli vlast, tražili smo od stanovnika muslimanskih sela koja su ostala pod kontrolom HVO ili da se pridruže HVO ili da se ne naoružavaju. Stanovnici sela Dastansko su se pridružili HVO jedinicama, a stanovnici Stupnog dola nisu... Služba bezbednosti je proverila i videla da stanovnici Stupnog Dola grade utvrđenja oko njihovog sela što znači da su se naoružavali."

"Napad na Stupni Do je bio izveden iz vojnih razloga jer iz sela ide put koji kontroliše Perun koji je držalo HVO, i takođe ulaz u Vareš. Kao čovek, žalim svaku žrtvu, svaku žrtvu bilo koje etničke grupe, ali sa te tačke gledišta, Stupni Do nije mogao da bude zaobiđen i otkazan. Pre svega, broj žrtava u Stupnom Dolu je preuveličan. Većina stanovništva je evakuisana kroz hrvatsko selo Mir. Oni koji su ostali su oni koji su tako odlučili... Ja nisam bio prisutan na sastanku gde je doneta odluka o napadu. Saznao sam za napad na selo ujutro, dvadeset trećeg. Bila je subota. I mogu reći Veću da sam upravo tada slavio rođendan, tako da tog dana nisam išao na bilo kakve sastanke. Dvadeset trećeg bio sam odsečen zajedno sa ostalim članovima predsedništva, Pejčinovićem, Dužnovićem, i Gavranom i nisam zano za konačan ishod napada na Stupni Do sve dok nismo pušteni 25. Ja lično sam oslobođen u 5.30 ujutro... Jednostavno sam stavljen u izolaciju. Bili smo odsečeni po naredbi Ivice Rajića. Otišli smo u štab da vidimo kako ide operacija--jer je operacija bila u toku u to vreme. Otišli smo da vidimo šta se dešava. I onda smo izolovani u sobi. To je bilo u hotelu 'Ponikve' koji je oko devet kilometara udaljen od Vareša... Tačno je da su kanali crne berze prolazili kroz Stupni Do od teritorije Vareša do teritorije kontrolisane od ABiH, ali ne mogu reći da je to razlog. Moje mišljenje, iako nisam vojni stručnjak, je da je napad na Stupni Do izveden iz čisto vojnih razloga."

"Posle događaja u Stupnom Dolu, samo 728 osoba je ostalo u Varešu, od njih oko 15 Srba, i to nije zanemarljiv broj. Tačno je da je većina hrvatskog stanovništva i oni Srbi koji su ostali u Varešu, napustili Vareš u strahu od situacije koja se može stvoriti kada ABiH trupe uđu u Vareš, i potvrda ovoga je sudbina nekoliko ljudi koji su ubijeni kasnije, kada su trupe ABiH stigle."

Tužilac Najs je od svedoka tražio da potvrdi da su Muslimani okupljani, zatvarani i da se prema njima loše postupalo u Varešu:

"U toj prilici u Varešu je bilo, ako mogu tako da kažem, čišćenje grada, jer su naše trupe bile na linijama fronta oko grada Vareša i u gradu je bila samo mala jedinica vojne policije, i u slučaju da je u gradu izbio konflikt, ne bi bila u mogućnosti da zaštiti građane. Što se tiče tretmana u ustanovama, ne znam mnogo o tome, iako sam kasnije čuo da je bilo maltretiranja od strane jedinica koje su došle iz Kiseljaka."

"Nikome nije bilo zabranjeno da se slobodno kreće kroz teritoriju koju je kontrolisalo HVO, jedino je bilo zabranjeno napustiti teritoriju opštine bez dozvole."

5-6. juli 2000. godine

Ivo Vilušić, svedok odbrane

Ivo Vilušić je bio pripadnik HVO i učestvovao je u organizaciji "konvoja radosti" koji je organizovan od strane Hrvata i Muslimana u Tuzli u maju 1993. godine.

"Konvoj je trebao da nosi humanitarnu pomoć, hranu i gorivo za jedinice HVO i BH armiju jer su ga zajedno organizovali. Pero Lovrić je vodio hrvatski deo konvoja... Stigli smo 10. juna 1993. na granicu opštine Novi Travnik. I kada smo stigli na ulaz u opštinu Novi Travnik, ušli smo u grad i na ulazu nas je zaustavila masa žena i dece, i starijih ljudi. I stali smo, ili pre će biti, pošto su gospoda iz UNPROFOR-a bila napred, njih su pustili, ali su nas zaustavili. Sišao sam sa džipa koji sam vozio... i onda su mi prišle dve žene i pitale su me ko sam i šta sam. I rekao sam: 'Ja sam Hrvat. Ja sam član HVO. Hoćete li da vidite moju identifikaciju?' I pokazao sam im moju ličnu kartu i rekli su: 'U redu. Nema problema.' I tako sam prošao kroz gomilu, ali samo oko 100 metara, i pridružio sam se onima u dva UNPROFOR-ova vozila, ali smo ponovo bili blokirani i više nismo mogli da prođemo. Pitao sam sveštenika koji je bio sa nama, jer naše žene tradicionalno veruju sveštenicima i kaluđerima. I pitao sam ga da ide i razgovara sa njima, i da vidi o čemu se radi... I učinio je to, ali mu nisu uopšte poverovale. Mislile su da je on Musliman koji pokušava da ih prevvari. I dok se to dešavalo, mladić u uniformi je došao prelazeći put. Došao je iz kuće pored puta u uniformi, ali bez ličnog naroužanja. I prišao mi je i ja sam ga pitao da li zna g. Ramljaka, jer sam ja bio jedini koji zna g. Ramljaka... I vojnik je otišao i g. Ramljak se pojavio pola sata kasnije... I ja sam ga zamolio da ode i razgovara sa tim ženama jer je on čovek iz grada i ima uticaja među civilima, i zamolio sam ga da učini nešto da bi konvoj prošao i da se izbegnu nevolje. I onda je on imao dosta problema. Pričao je sa njima oko dva sata, i na kraju je uspeo, i onda nije bilo problema."

Konvoj je posle toga ponovo zaustavljen u blizini Viteza i fabrike "Impregnacija". Tada je i lokalna policija došla:

"I onda sam otišao u policijsku stanicu da vidim o čemu se radi, i stigao sam tamo i pitao: 'Pa, zašto ne možemo da prođemo?'... Rekli su: 'Neće biti problema. To ima veze jedino sa bezbednošću.' Ali jedino što je bilo važno je da su ljudi bili zainteresovani za hranu, jer je mnogo ljudi u toj oblasti bilo gladno u to vreme... Ljudi su mislili da je, tog dana kada smo stigli u Novi Travnik 10. juna 1993, ozbiljni sukobi su izbili između HVO i ABiH, i dobili su informaciju da je konvoj samo za Muslimane, ne za Hrvate u Centralnoj Bosni. Tako da su bili ogorčeni i ljuti. A to je bilo dodatno pogoršano činjenicom da je osmoro nevine dece ubijeno tokom granatiranja, i to je ono što sam ja čuo."

6-7. juli 2000. godine

Krešimir Božić, svedok odbrane

Krešimir Božić je bio član "Bobovac" brigade HVO. Dana 24. oktobra zamenio je Emila Haraha na mestu zapovednika "Bobovac" brigade stacionirane u Varešu.

"Na dan 24. oktobra, 1993. zapovednik Emil Harah je podneo pisani zahtev da bude oslobođen komande jer je imao mentalnih poteškoća. Posle konsultacija sa nadređenom komandom postavljen sam za zapovednika 'Bobovac brigade'. To je bilo jedan dan posle događaja u Stupnom Dolu."

Komanda oružanih snaga u Varešu je bila u prvo vreme podeljena između HVO i TO BiH:

"Zajednički štab je funkcionisao do druge polovine jula 1993. Prvog jula, uspostavljen je HVO jer prethodna lokalna vlada nije bila u stanju čak ni da prehrani stanovništvo, a i u TO Vareš je postojao razdor. Muslimanski članovi su dobili uputstva da ga napuste, i upućeni su da počnu da uspostavljaju sopstvene snage koje su kasnije postala ABiH. To je bio postepeni proces, trajao je oko 20 dana."

"Dva ili tri meseca pre događaja u oktobru, imali smo obaveštajne podatke da se razvija plan da se zauzme Vareš i okolina, znači čitava zona odgovornosti vareške 'Bobovac' brigade, i da se zove 'Moba 93' i postao je poznat pod tim imenom (plan) pošto je aktiviran."

Ovaj svedok je, između ostalog, pozvan od strane odbrane da ospori iskaz zaštićenog svedoka Tužilaštva AO, koji je saslušan na ročištu 6. marta 2000. Božić je negirao da je svedok AO bio prisutan na sastanku u septembru 1993. godine, kome je navodno prisustvovao i Dario Kordić, što je takođe demantovao Krešimir Božić. Takođe je negirao i navode AO da je prisustvovao i sastanku održanom 21. oktobra 1993. u hotelu "Ponikve".

"Svedok AO nikad nije bio deo kruga ljudi koji su prisustvovali takvim sastancima i nikad nije bio na nekom sastanku kome sam ja prisustvovao, i ne verujem da je ikada bio prisutan na nekom sastanku koji je bio iole važan... Poznavao sam svedoka AO vrlo površno pre i u toku rata. Tokom rata sam ga bolje upoznao. Oblačio se čudno; nosio je uniforme sa različitim oznakama... Nekad je nosio crnu uniformu, nekad maskirnu, a nekad specijalni tip uniforme koju je koristila armija bosanskih Srba... Takođe je bio poznat kao crnoberzijanac."

Odbrana je preko ovog svedoka pokušala da dokaže i da Stupni Do nije bilo nebranjeno selo, već da je tamo bilo pripadnika BH armije:

"Velike snage BH armije su bile stacionirane u selu Stupni Do jer je Stupni Do imao direktnu komunikaciju sa srpskom vojskom, armijom bosanskih Srba. Tako da je linija fronta tamo trebalo da bude veoma jaka. I takođe su imali organizovana postrojenja sa druge strane sela, a to je, brdo Bogos 216. I odatle sem mogao držati pod kontrolom grad Vareš, Vareš-Majdan, sa artiljerijskim oružjem, i prema srcu grada sa lakim topovima; znači, unutar dometa minobacača od 120 mm... Dvadeset trećeg oktobra 1993. ujutro, nešto pre sedam, probudio me je zapovednik Emil Harah. Rekao mi je da su naše snage napadnute u oblasti sela Mir i da traže pojačanje i da je pojačanje poslato. Takođe mi je rekao da je pričao sa Zvonkom Dužnovićem, šefom bezbednosti. Da je očigledno on bio u selu Stupni Do i da nikakav sporazum nije postignut... Ja sam prvo otišao da se pobrinem za svoju decu jer su bili blizu zoni operacija i potencijanih operacija, u Vareš-Majdanu. Ostao sam tamo vrlo dugo jer su se neke stvari dešavale, neki su ljudi bili zatvoreni. Vojnici koji su zatvarali ljude su bili iz vojne policije... Posle sam kontaktirao drugi i treći bataljon da vidim šta se dešava, i čuli smo da u njihovim sektorima nema pokreta trupa. U početku, nismo mogli da kontaktiramo prvi bataljon, a pošto smo uspeli, čuli smo da ima žestokih borbi u oblasti Stupni Do. I Marcel Dusper, zapovednik, nam je rekao da prema

informacijama koje je dobio od svojih potčinjenih, grupa od 20 do 30 vojnika, ABiH trupa, je prebačeno iz Budoželja u Stupni Do i da je druga grupa koja je pokušala da im se pridruži sprečena u tome."

"Upoznao sam Darija Kordića u leto 1992. godine tokom seminara o Ženevskim konvencijama o zaštiti ljudskih prava koje je organizovao UNHCR... I tada sam sreo Darija Kordića koji se obratio ljudima i naglasio značaj tog seminara za HVO. Za mene, g. Dario Kordić je bio isključivo političar. Nikad nismo primili neko naređenje od Darija Kordića. Nikad nismo ni komunicirali sa Busovačom, jer smo bili podređeni Kiseljaku, tako da lanac komande uopšte i nije išao preko Busovače. I da smo dobili tako nešto, morali bismo da to razjasnimo sa našom nadređenom komandom, jer nam ne bi bilo dozvoljeno da sledimo takva naređenja."

Zastupnik Tužilaštva je istakao da je g. Božić bio poznat kao jedan od ekstremnijih pripadnika HVO, i svedoka je pitao da li zna da je u BiH istraživano šta se desilo u Stupnom Dolu, da li je tačno da je njegovo postavljanje samo jedan dan posle Stupnog Dola obična maska, jer je svedok efektivno zapovedao još od dolaska Ivica rajića u Vareš, kao i da li zna da ga je general Ramsey javno imenovao kao odgovornu osobu za događaje u Stupnom Dolu:

"Major Vidner iz Brit-Bat (britanski bataljon) je video to (na televiziji) i mislim da je poslao izveštaj da nije tako. Tako mi je rekao, da će obavestiti UN da to nije istina... To nije tačno. to su insinucije."

Posle toga, sudija Ričard Mej je upozorio svedoka da nije dužan da na pitanja daje odgovore koji ga mogu inkriminisati.

Tužilac Džefri Najs je zatim pokazao svedoku sliku Darija Kordića u uniformi i pitao ga je zašto bi se neko ko je političar tako oblačio:

"Na dan kada sam sreo Darija Kordića bio je u civilnom odelu. Ali na televiziji, viđao sam ga u maskirnoj uniformi s vremena na vreme, ali to nije ništa... Viđao sam i druge političare u maskirnim uniformama."

Tužilaštvo je pročitalo izveštaj međunarodnih posmatrača od 25. oktobra 1993, dva dana posle događaja:

"Tim, V-4, V-3, nije uspeo da poseti Stupni D, jer novi zapovednik HVO iz druge brigade, druge operativne grupe, Krešimir Božić, koji je juče postavljen, ne dozvoljava pristup, pretvarajući se da se u oblasti još uvek vode borbe... Posle nešto diskusije, konačno se složio da samo jednom EC timu bude dozvoljeno da poseti Stupni Do, ali ne pre 14 časova sutradan."

Tužilaštvo je pročitalo još dva izveštaja međunarodnih posmatrača:

"Uspeli smo da se vidimo sa lokalnim predstavnikom Crvenog krsta koji je bio pod pritiskom da ne kaže ništa. Ipak, potvrdio je da su samo muškarci Muslimani iz Vareša zatočeni u osnovnoj školi i neki su tučeni kada su dovođeni na to mesto."

"Svi izvori se slažu da je masakr u Stupnom Dolu i zlostavljanje Muslimana u Varešu počinjeno od ekstremista HVO iz Kaknja. Iako su obaveštajni podaci pribavljeni od HVO iz Vareša, postoje mnogi izveštaji da je HVO Vareša pomagao Muslimanima i čak nekima od njih pomogao da pobegnu. Tokom dva dana po događajima u Stupnom Dolu, Vareš su kontrolisale HVO trupe iz Kaknja. Muslimani

zatvoreni u Varešu su prebijani, terani da pevaju hrvatske pesme, i da se tuku jedni protiv drugih od strane vojnika HVO iz Kaknja, koji su obično bili pijani. Kada je masakr u Stupnom Dolu postao opšte poznat, onda su tri civila na položajima vlasti u Varešu i zapovednik 'Bobovac' brigade smenjeni. Zlostavljanje zarobljenih Muslimana se nastavilo."

Na pitanje zašto je sprečavao međunarodne posmatrače da uđu u Stupni Do, kao i zašto je međunarodnim posmatračima uskraćivao pristup osnovnoj školi u Varešu gde su bili zatvoreni Muslimani, svedok je odgovorio da je imao naređenja kako da postupa.

O odvođenju ljudi na prisilini rad, svedok kaže:

"Bila je mobilizacija ljudi telesno sposobnih za te poslove; ne samo onih zatvorenih u školi i drugih... Jednostavno smo mobilisali telesno sposobne muškarce u Varešu, i to su bili Hrvati, i oni su išli na različita mesta i radili... Oni su bili tretirani kao ljudi čija je sloboda ograničena."

Na pitanje Tužilaštva da li može da bude tačno da je masakr u Stupnom Dolu rezultat zajedničke koordinirane akcije HVO vlasti u Kiseljaku, Varešu, Kaknju, a zbog toga što su ljudi iz Stupnog Dola, koji je navodno bio centar krijumčarenja i šverca, odbili da povećaju procenat koji su davali HVO, svedok je odgovorio:

"Ne znam, i ne verujem da se to dogodilo."

7. juli 2000. godine

Tvrtko Jelić, svedok odbrane

Tvrtko Jelić je svedok koga je odbrana pozvala da ospori iskaz zaštićenog svedoka AO koji je saslušan 6. marta 2000. Inače, Tvrtko Jelić je bio zapovednik jednog voda u "Bobovac" brigadi.

"Prisustvovao sam većini sastanaka zapovednog štaba 'Bobovac' brigade. Možda izgleda neobično da je zapovednik voda trebalo da bude prisutan, ali značajniji zapovednici su uvek bili vrlo zauzeti i često smo i zajedno prisustvovali. Svedok AO nikad nije bio prisutan na bilo kom sastanku uključujući i taj (oktobar 1993)."

"Ime Darija Kordića nije spomenuto na bilo kom sastanku zapovednog štaba, uključujući i ta dva sastanka (septembar 1993. i oktobar 1993) Nije pominjan u bilo kom kontekstu. Vod za vezu je razmenjivao informacije sa komunikacijskim centrom, i ni u jednoj od tih razmena nikad nije bilo ime Darija Kordića."

10. juli 2000. godine

Ivo Mrso, svedok odbrane

Ivo Mrso je tokom 1993. i 1994. godine bio predstavnik Hrvata u Bugojnu. Trenutno je predsednik opštinskog veća Bugojno. Pozivanje ovog svedoka je deo strategije odbrane Darija Kordića i Marija Čerkeza, koja je pokušala da dokaže kako nije bilo sistematskih progona Muslimana u Centralnoj Bosni, već da je u toku bio rat i da je bilo žrtava na obe strane, te da su u BiH upravo Hrvati bili ti koji su najviše progonjeni.

Svedok je govorio o događajima koji su počeli 18. jula 1993. godine:

"Prema onome što ja znam, Muslimani su napali, jer su tog dana, i toga ja nisam bio svestan, pokupili neke hrvatske vojnike sa ulice. Stavili su ih u neke kuće. Tukli su ih. Kasnije sam čuo da je Franjo Jezidžić zatvoren i tučen."

Dvadesetog jula svedok je zajedno sa 10 drugih Hrvata, zatvoren u jednoj privatnoj kući:

"Svi smo bili stavljeni u jednu kuću. Dana kada smo napadnuti, krio sam se i kasnije sam se vratio kući misleći da je sve gotovo, ali su onda došli po mene i odveli su me u kuću u kojoj sam primetio da su drugi susedi već tamo. Tri vojnika su došla u kuću gde smo bili zatvoreni i pozvali su me po imenu. Imali su parče papira kod sebe. Zahtevali su da krenem sa njima. I onda, odveli su me u tu garažu sa još dva suseda. Tamo smo zatekli još 50 ljudi. Garaža je bila negde osam sa pet, i uslovi su bili nemogući kada sam ja doveden tamo. U stvari, šutnut sam unutra, i tamo sam pronašao Muslimana koji je vitlao mačem. Psovao je ljude. Svi su morali da drže glave dole među kolenima, i rekao je da ako bilo ko pogleda gore, da će biti pokošen rafalom."

Kasnije je svedok sa još nekim zatvorenicama prebačen u samostan, gde je još deset dana bio zatočen u podrumu:

"Proveo sam dva ili tri dana u tom podrumu, i onda ne znam zašto su me odveli na gornji sprat, gde je bilo još desetak ljudi... I jednog dana, predstavnici, verujem da su bili predstavnici Međunarodnog Crvenog krsta, i naš lokalni sveštenik, su došli i časna sestra i moj prijatelj Stjepan Vukadin i lekar. I dok su ih uvodili, a Muslimani nisu davali ljudima da pričaju, govoreći: 'Zar ne vidite kako im je dobro?'. Nisu nam dozvoljavali da pričamo. I onda je jedan od ljudi koji mora da su došli sa Međunarodnim Crvenim krstom rekao da su sigurni da mora biti još ljudi dole, i insistirali su da ih vide... I rekli su: 'Ne, hoćemo da ih vidimo. Nećemo otići dok ih ne vidimo.' Na kraju su sišli dole u podrum i videli ova 73 čoveka, i još su (Muslimani), pokušavali da to sakriju... Odvodili su ih (zatvorenike) noću i tukli su ih ili ispred vrata ili gore u hodniku. Ti ljudi su toliko kukali od bola da smo se stvarno zabrinuli."

Čovek po imenu Vlado Kapetanović je odveden tog dana i više ga niko nikad nije video:

"Došli su da ga pokupe, izveli ga napolje, i počeli da ga tuku čim su izašli na vrata. Gledao sam kroz podrumski prozor, i tamo je bio crni mercedes bez tablica. Otvorili su prtljažnik i gurnuli ga unutra."

Pošto je pušten iz zatočeništva, u toku avgusta 1993. godine, svedok je posetio logor za zatvorenike koji su na fudbalskom stadionu u gradu napravili Muslimani:

"Pošto nam nisu dozvoljavali da ih posetimo, odlučio sam da ih testiram, i jednostavno sam otišao tamo, poneo neku hranu sa sobom i nešto cigareta... I jednostavno sam otišao do kapije i rekli su mi da moram da se javim njihovom šefu, itd. Ali pošto sam poznavao te Muslimane koji su bili tamo rekao sam: 'Doneo sam neku poštu, papir, i imam nešto hrane, i hoću da to dam tim ljudima i da ih vidim'... Tako sam dao hranu tim Muslimanima i onda sam video kako su to podelili između sebe, tako da zatvorenici to nikad nisu dobili... Tamo je bilo oko 600 a posle oko 500 ljudi, jer su u međuvremenu neke oslobodili, i konačna cifra je 542."

Na pitanje Tužilaštva da li su tačne tvrdnje o progonu Muslimana, svedok je dao sledeći odgovor:

"Mislim da je to fabrikovano od institucija ne kao što je ova, već od sličnih, koje su protiv Hrvata koji imaju različitu ideju o Bosni. Bio sam uključen u politiku, doduše ne na vrlo visokom nivou, ali na sastancima kojima sam ja prisustvovao nikad nije bilo reči o tome."

Tužilaštvo je istaklo da su Hrvati u Bugojnu naoružavani od strane Republike Hrvatske, što je svjedok demantovao tvrdeći da ne zna odakle je oružje dolazilo.

10. juli 2000 godine

Dominik Šakić, svjedok odbrane

Dominik Šakić je bio predsjednik Skupštine opštine Zenica do 23. oktobra 1992. godine. U maju 1992. godine je postao prvi predsjednik civilnog dela HVO u Zenici.

Mitko Naumovski, advokat Darija Kordića, pitao je svjedoka da li ima istine u optužbama o progonima Muslimana u BiH, uključujući i Zenicu:

"Tvrđim, pod punom odgovornošću, da to nije tačno, jer smo mi bili takva manjina da čak i da smo želeli, ništa ne bi mogli da uradimo povodom toga. Ali nikad niko nije rekao meni ili mojim saradnicima da vršimo bilo kakav pritisak nad Muslimanima u Zenici... Bili smo takva manjina da smo bili podjarmljeni od strane Muslimana posebno posle događaja u Drivuši."

Tenzije u Zenici su počele u januaru 1993. godine:

"To su bili užasni dani za Hrvate u Zenici. Sve te jedinice (Sedma muslimanska brigada i "El Mujahed") su želele da stvore strah, da stvore paniku kod hrvatskog naroda. Konstantno su prolazili teško naoružani... Pevali su njihove pesme, vikali sve vrste slogana, vikali "Allah-u-ekber"... Veliki broj Srba je bio prinuđen da napusti Zenicu. Tražili su od mene da im pomognem."

Svedok je 18. aprila odveden u policijsku stanicu u Zenici, sa ženom i dvoje dece, da bi, kada je pušten, proveo 20 dana u crkvi svetog Ilije.

U aprilu su izbili sukobi u Zenici:

"Koliko ja znam oko 25 civila je ubijeno u predgrađu. Oko 450 Hrvata je zatočeno u zatvoru, gde su posebno maltretirani, terani da kopaju rovove, i tako dalje... Tokom tih događaja oko 13.000 je prognano iz Zenice, koliko ja znam... Po informacijama koje su došle do mene, nekih 60 kuća su spaljene a oko 600 kuća je opljačkano. To jest, sva sela: Podbrežje, Gornje, Raspotočje i tako dalje."

"Upoznao sam Darija Kordića dok je još bio sekretar HDZ... Za mene on nikad nije bio vojnik, nikad nije imao ovlašćenja da izdaje vojne naredbe... Bio sam prisutan na nekoliko konferencija za štampu. Slušao sam Darija Kordića kako iznosi političke informacije o situaciji u dolini Lašve. Što se tiče vojnih pitanja, uvek je imao nekog od vojnog osoblja koji bi govorio o vojnim pitanjima... On (Kordić) je bio tu da podigne moral. Ljudi su bili na ivici panike. Želeli su da odu, da izbegnu, trebalo ih je smiriti. U tom pogledu, on je imao vrlo pozitivan uticaj... Politički govoreći, imao je najviši položaj."

"Video sam Čerkeza jednom kada je UNPROFOR organizovao sastanak kod Blaškića, u njegovom štabu u hotelu, i ja sam došao tamo sa Džemalom Merdanom. Sećam se Čerkeza sa tog sastanka."

Tužilaštvo je pokušalo da dokaže da je Dario Kordić bio umešan u razoružavanje Muslimana u Zenici. Svedok je to negirao:

"Kako je Kordić mogao da bude umešan u razoružavanje Muslimana u Zenici kada smo mi bili samo kap u moru Muslimana."

Na ročištu 11. jula saslušana su tri svedoka odbrane putem video-linka sa Zagrebom - Ivica Kristo, Srećko Kristo i Ilija Žuljević.

Ivica Kristo je učestvovao u formiranju ogranaka HDZ i HVO u Zenici. U oktobru 1992. je postavljen kao rezervni zapovednik čete u HVO.

Prema navodima odbrane tokom 1992. i početkom 1993. brojne muslimanske formacije iz cele Bosne, pored lokalne TO, bile su stacionirane u gradu.

"MOS, muslimanske snage, Mudžahedini, Patriotska liga. Mudžahedini su bili vođe MOS."

"Bili su ulogoreni u Bilmišću, u školi, u muzičkoj školi u sru Zenice--i video sam trojicu njih kako sede napred sa puškama uperenim unapred, jer nije bilo vetrobrana i mogli su da voze bez dozvole. I imali su puške, imali su mačete i oružje. Mogu vam reći da su puštali tu arapsku muziku, koju nisam mogao da razumem, niti je to mogao bilo ko od nas."

Na pitanje da li je tačno da su jedinice HVO prve napale ABiH u Zenici, svedok je odgovorio:

"Moram da kažem da to nije istina jer sam bio tamo tokom rata, i svega drugog, i znam jer sam ih video da izlaze iz kasarni, pravce u kojima idu i mesta koje zauzimaju."

Svedok je dva puta bio zatvaran. Prvi put u toku aprila 1993, kada je pušten posle nekoliko dana, a drugi put u oktobru iste godine:

"Ponovo sam uhapšen 16. oktobra, ispred moje kuće... Bila su dva Mudžahedina, dva Arapina i dva člana MOS, Bošnjaka... Proveo sam 40 dana u osnovnoj školi u Babini... Svake noći sam bio u sobi sa dve osobe koje nisam poznao. Svake noći sam mogao da čujem od 2 do 4.35 ujutru, mogao sam da čujem vriske u drugim sobama. Takođe nas trojicu su odvodili pojedinačno svaki čas, nekad svaki treći, nekad svaki pet dan, i zlostavljali. Tukli su nas. Dobijali smo malo hrane tokom tih 40 dana... Kada sam uhapšen, imao sam 100 kilograma, a 40 dana kasnije imao sam 72 kilograma."

Goran Mikuličić, zastupnik Marija Čerkeza pitao je svedoka:

"G. Kristo, da li se sećate kako je g. Izetbegović, predsednik Republike BiH pozdravljao ABiH jedinice?"

"On bi rekao: "Selam Aleikum", a oni bi odgovorili: "Allah-u-ekber"."

Zastupnik optužbe Suzan Somers je navela, a svedok je to potvrdio, da je Radio Zenica, koja je bombardovana 19. aprila 1993. godine, bila jedina radio stanica koja nije bila pod kontrolom HVO, što je uznemiravalo i iritiralo HVO.

Srećko Kristo je vlasnik restorana u Busovači, i pozvala ga je odbrana da svedoči o ubistvu Ivica Petrovića i Igora Bogdanovića. Njih trojica su u dva vozila ušli u Kaćune i zaustavljeni su blizu raskrsnice od strane vojnika ABiH:

"Okružili su nas sa obe strane vozila i naterali da izađemo. Morali smo da napustimo vozila i da ostavimo upaljene motore. Bili su naoružani 100% sa automatskim puškama, poluautomatskim puškama i ručnim bacačima... Kada smo izašli rekli su nam da podignemo ruke... Uperili su nam puške u leđa i tako smo se kretali po njihovim naredbama. Kretali smo se prema Kaćunima, ili pre, odveli su nas do silosa gde je bila ABiH i njihov zatvor... Dok sam još držao ruke podignute, video sam Ivicu Petrovića. U tom trenutku, malo smo se razdvojili, jedan na levo, drugi na desno, kada je počela pucnjava. Okrenuo sam se i video Ivicu Petrovića koji je bio pogoden, i na nesreću je umro. Sledio sam

se od straha. I video sam Igora Bogdanovića koji je pokušao da pređe put i uđe u naš džip. Ipak, pogoden je raketnim projektilom ispaljenim iz poluautomatske puške."

Svedok se spasao tako što je, dok je posmatrao šta se dešava, primetio jedan od džipova UNPROFOR-a, koji je manevrisao niz put, pokušavajući da se okrene.

"Kada sam video ovo vozilo kako se okreće, otrčao sam do njega, do tog vozila UNPROFOR-a. Dohvatio sam desnu stranu. Popeo sam se na njega i dohvatio prozor. Bilo je četiri vojnika u vozilu. Bili su naoružani automatskim puškama. Okrenuli su se ka meni. Brzo sam pokušao da im kažem, na nemačkom, da neću praviti probleme, da sam civil, i treba da se izvučem iz situacije, ka Busovači. Dok sam to objašnjavao, vojnik koji je sedeo na suvozačkom sedištu zgrabio me je za ruke i odbacio od vozila. Još ne znajući šta se dešava, a džip se kretao polako, tako da sam trčao iza njega u pravcu Kaćuna i pokušao da se sakrijem u kući, ali je bila zaključana. Onda sam je obišao, i video sam kolibu i tamo sam se krio neko vreme."

Kao dokaze uz iskaz svedoka odbrana je priložila i smrtovnice Igora Bogdanovića i Ivice Petrovića.

Tužilaštvo je pitalo svedoka da li je možda Ivica Rajić prvi potegao oružje i ispalio nekoliko hitaca, kao i da li zna za prethodne incidente u Busovači kada je ubijen Mirsad Delija i kada je nekoliko muslimanskih radnji dignuto u vazduh. Svedok je odrečno odgovorio na prvo pitanje, a izjavio je da se ne seća takvih incidenata u Busovači.

Ilija Žuljević je bio sveštenik, da bi, kada je formirana HR HB u avgustu 1993. godine i kada su formirana ministarstva i vlada, postao ministar za rad, blagostanje i porodicu.

"Politička organizacija bosanskih Hrvata, HDZ i onda HZ HB i HR HB nije osnovana sa ciljem da postane kamen spoticanja ili insitucija mržnje usmerene ka bilo kom čoveku ili pojedincu.... Da sam ikada čuo, primetio ili video ili shvatio da postoji bilo kakav oblik segregacije ili odvajanja, ili potcenjivanja, podjarmljivanja, proganjanja ili bilo koji oblik represije protiv druga dva naroda, ne bih učestvovao u takvim institucijama i mislim da bih se kao Hrvat stideo tih institucija."

Ovaj svedok je svedočio o sastanku Darija Kordića sa Munirom Jahićem i g. Hadžićem, kada je Kordić navodno trebalo da im pomogne da nabave oružje za odbranu Sarajeva:

"Zatražena je naša pomoć i susreli smo se. To je moglo da bude u hotelu blizu Kiseljaka, ne sećam se tačno, ali se sećam da smo bili delegacija i da je naš cilj bio da nabavimo oružje za odbranu Sarajeva. Nismo pitali za cenu. Bili smo spremni da platimo bilo koju cenu. Tužna činjenica je da, nažalost, g. Kordić nije imao novca tako da nismo dobio nikakvo oružje."

"Kordić me je impresionirao kao vrlo pošten čovek, veliki humanitarac, čovek koji je sposoban da se žrtvuje. Njegovi govori nikad nisu bili vatreni. Ako je bilo 'vatre' u njemu, to je bilo samo da se mobiliše njegov sopstveni narod koji je trebao da zaštiti svoja prava u BiH i koji je trebalo da ostane u BiH."

Pošto mu je pokazana naredba izdata od Darija Kordića i upućena njemu, o potrebi da se utvrde podaci o osobama koje su ubijene, nestale, ozbiljno ranjene, o broju izbeglica, broju nezaposlenih, itd., svedok je rekao:

"Ne sećam se da je ijedna naredba od g. Kordića došla do mene jer sam ja isključivo bio odgovoran g. (Jadranku) Prliću kao premijeru. Ne mogu da pročitam tekst, da li je to naredba meni lično, ali znam

da u mom ministarstvu, da je naredba išla svim opštinama da prikupe te (podatke) - u cilju da možemo da imamo sliku šta se dešava na terenu."

12. juli 2000. godine

Anto Puljić, svedok odbrane

Anto Puljić je u januaru 1993. godine postavljen na mesto šefa administracije odbrane u Travniku. Na tom mestu je ostao do juna 1994. godine.

"Administracija odbrane u Travniku je delovala kao administrativno telo odbrambenog odseka na teritoriji Centralne Bosne tako da je to teritorijalno administrativno telo odeljenja odbrane."

"Napad (na Zenicu) je izveden od strane takozvane Armije BiH na teritoriji kontrolisanoj od strane HVO, i napadnute su HVO snage."

"Muslimanske izbeglice koje su pristigle iz Zapadne i Istočne Bosne, demografska struktura je poremećena. Debalans je stvoren, i pritisak. Došlo je do ogromnog pritiska na izvore koje smo imali. Dovedeni su do krajnjih granica. Po nekoliko porodica je odsedalo u jednoj kući. U tako teškim okolnostima imali smo problema sa osnovnim nabavkama. Ali nije bilo ni zvanične ni nezvanične politike (progona drugih etničkih grupa), i čak i da sam znao za tako nešto, ne bih učestvovao u tome. Bilo bi suludo učestovati etničkom čišćenju tih proporcija, s obzirom na veličinu stanovništva koje je bilo tamo."

Svedok je, odgovarajući na pitanje Mitka Naumovskog, zastupnika Darija Kordića, izjavio da je deložacija, pljačkanja i drugih krivičnih dela bilo na obe strane:

"To je bilo rašireno u svim zajednicama. Bilo je teško reći ko je bio veća žrtva, da li hrvatska ili muslimanska populacija. Zavisilo je od toga gde se ko nalazi. Neke kriminalne grupe nisu operisale po etničkoj liniji, već su bile višetničke. Kasnije istrage su to otkrile."

"U oblasti u kojoj sam ja radio, komandne dužnosti su bile na zapovedniku Operativne zone Centralne Bosne, a to je, zapovednik--zapovednici brigada i ostale jedinice podređene njima. I nikad--neka politička ličnost nikad nije imala mogućnost da izdaje naređenja jer je postojao vrlo jasno postavljen sistem, vrlo jasan lanac komande."

Sudija Muhamed Benuna je svedoku postavio sledeće pitanje:

"Želim da znam da li se može reći o Mati Bobanu, da je imao, u određenom vremenskom periodu, političku i vojnu vlast ili moć?"

"Da."

"Zar niste bili svesni da je vojna moć ili vlast mogla biti delegirana od g. Bobana g. Kordiću?"

"Takva vlast nije nikad prenošena, mislim, komandnim jedinicama, niti sam ja imao prilike da učinim tako, niti znam da je g. Kordić ikad izdao naredbu, niti bi se bilo koji zapovednik povinovao takvoj naredbi... Uloga g. Kordića je, uglavnom, bila kao lokalnog, regionalnog političara, i redovno se oglašavao kao glas naroda, i pratio je akcije i operacije u Centralnoj Bosni."

Na pitanje Gorana Mikuličića, zastupnika Marija Čerkeza, da li se Čerkez ikad zalagao za diskriminaciju ili je omalovažavao neku etničku grupu, svedok je odgovorio:

"Nikad nisam čuo ništa te vrste, niti je to način na koji ja shvatam njegov mentalni sklop. Mislim da ne bi bio sposoban za to... Takođe znam, između ostalih stvari, da je trebao da obezbedi sigurnost Muslimanke koja je bila babica u Vitezu. To je samo primer, i postoje brojni takvi primeri."

Tužilaštvo je istaklo da su na lokalnom nivou, civilno i vojno krilo HVO bili potpuno integrisani. Dalje, Tužilaštvo je tvrdilo da je postojao gotovo nezavisan deo Herceg-Bosne u regionu Travnika, Viteza, Busovače i da je regionalni upravljač bio Dario Kordić, te da su vojna i civilna pitanja bila integrisana. Takođe, Tužilaštvo je skrenulo pažnju na priložena dokumenta gde je Kordić potpisan kao "pukovnik". Jedan od tih dokumenata, koji kako smatra Tužilaštvo jasno pokazuje Kordićevu vlast u svim granama vojske, i koji je potpisao 'pukovnik Kordić', datum 2. jun 1993. godine, jeste odluka sledeće sadržine:

"U skladu sa verbalnim sporazumom u Novom Travniku, kancelarija odbrane će raspodeliti ova nasilno oduzeta vozila kao što sledi i jedno ide 'Stjepan Tomašević' (brigadi), jedno HVO u Novom Travniku, i treće četvrtom policijskom bataljonu."

Svedok je lično potpisao sledeći dokument:

"Gore navedena naređenja su izdata od šefa kancelarije odbrane Travnika Anta Puljića, i odobrena od sledećih... i Darija Kordića, šefa isturenog komandog položaja kancelarije predsednika HR HB."

"To je bila informacija koju sam slao Brunu Stojiću, ministru odbrane HR HB, o kancelariji odbrane u Vitezu. I takođe sam rekao da, kao što je to pokazano u medijima, stavio sam titulu pored Kordićevog imena. Jednostavno sam upotrebio ono što se koristilo u medijima u to vreme."

Anto Puljić je poslao Kordiću i dokument sa datumom 14. januar 1994, gde Kordića oslovljava kao 'zamenika načelnika glavnog štaba.' Pre nego što je Tužilaštvo pokazalo svedoku taj dokument, tokom unakrsnog ispitivanja od strane Džefrija Najsa, svedok se složio da je glavni štab bio isključivo vojno telo.

O incidentima u Busovači, kada su u vazduh dizane radnje lokalnih Muslimana, svedok je rekao:

"Ta stvar u Busovači, pa, vidite... Preduzeli smo određene akcije da okončamo te incidente. To nije bila otvorena agresija. To je bilo nekontrolisano ponašanje nekih pripadnika HVO... Preduzete su disciplinske mere... Ti ljudi su stavljeni pod radnu obavezu i oduzeto im je oružje i tako dalje."

Ročišta održana 17. jula i 19. jula 2000. godine su bila zatvorena za javnost.

Dana 21. jula Pretresno veće je donelo odluku po žalbi u vezi sa izjavom preminulog svedoka Midhata Haškića. Žalbu je podnela odbrana Darija Kordića 28. februara 2000 godine, na usmenu odluku Veća od 21. februara 2000.

Veće je usmenom odlukom prihvatilo da uvrsti spornu izjavu u dokazni materijal, iznevši argumente da se izjava može prihvatiti na osnovu pravila 89 (C), jer činjenica da izjava nije bila predmet unakrsnog ispitivanja i da nije data pod zakletvom može uticati na težinu koja će se istoj pridati, ali da ne utiče na njenu prihvatljivost.

Odbrana Darija Kordića je u svojoj žalbi navela da se vanraspravni iskaz preminulog svedoka nije mogao prihvatiti kao dokaz jer se time povređuje pravo optuženog iz člana 21 (4) Statuta, koje

optuženom garantuje da može da sasluša ili da traži da budu saslušani svedoci koji ga terete. Dalje, odbrana tvrdi da je prihvatanje takve izjave, bez unakrsnog ispitivanja u suprotnosti sa praksom Evropskog suda za ljudska prava. Konačno, po navodima Kordičeve odbrane, Pretresno veće je pravilo 89 (C) interpretiralo na suviše širok način, u suprotnosti sa opštim duhom Pravilnika Tribunala.

Tužilaštvo je iznelo više kontraargumenata, između ostalog ističući da se "optuženi svojim pravima, u svakom slučaju ne može koristiti na apsolutan način, već Pretresno veće ima kontrolu nad tim kako bi osiguralo pravično i ekspeditivno suđenje i zaštitilo interese pravde." Dalje, Tužilaštvo je navelo da činjenica da izjava nije bila predmet unakrsnog ispitivanja ne utiče na njenu prihvatljivost, već samo na dokaznu vrednost, kao i da je sporni iskaz ovog svedoka na zahtev optuženog uvršćen u dokazni materijal u predmetu Blaškić.

Pitanje koje je bilo razmatrano od strane Žalbenog veća je, da li se, kao jedini dokaz prisutnosti optuženog na izvesnom mestu u određeno vreme, može prihvatiti iskaz preminulog svedoka koji nije dat pod zakletvom, koji je dat izvan suda, i koji nije bio predmet unakrsnog ispitivanja. Iako je istaklo da je opšte prihvaćeno da odredba 21 (4), kojom je propisano da optuženi ima pravo da ispita svedoke koji ga terete, ne znači opštu zabranu izvođenja dokaza iz druge ruke, Žalbeno veće je zauzelo stanovište da bi prihvatanje tog iskaza bilo u izrazitoj suprotnosti sa garancijama iz navednog člana 21 (4).

Žalbeno veće je zauzelo stav da je "ova izjava toliko manjkava u pogledu pouzdanosti da je treba isključiti kao izjavu koja nema nikakve dokazne vrednosti u skladu sa pravilom 89 (C)", te je stoga prihvatilo žalbu optuženog Darija Kordića i naložilo Pretresnom veću da spornu izjavu isključi iz dokaznog materijala.

24. juli 2000. godine

Zlatko Šenkić, svedok odbrane

Svedoka Zlatka Šenkića je pozvala odbrana Marija Čerkeza. Šenkić je u aprilu 1992. godine postavljen za pomoćnika komandanta opštinskog štaba HVO za personalne poslove u Novom Travniku. Kasnije je postavljen za pomoćnika komandanta za gradnju i personalne poslove u brigadi 'Stjepan Tomašević'.

Svedok je govorio o sistemu mobilizacije u HVO i formiranju brigada iz rezervnog sastava, kakva je bila i 'Stjepan Tomašević' brigada:

"'R' brigada ili ratna brigada znači takvu formaciju koja je popunjena iz rezerve, i to potpuno... Zato se i zove 'R' brigada jer je popunjena iz isključivo iz rezerve... Izdavale su se naredbe o formiranju i njihova pravila organizacije i onda je 'R' formirana na tim osnovama... Da bi uspostavili 'R' brigadu, da bi imali svo neophodno osoblje, po sistematizaciji... To je bilo teoretski nemoguće, jer nije bilo ni minimuma izvora, i personalna struktura je bilo vrlo kritična."

"Bilo je problema što se tiče odnosa između komande naše brigade i civilnih vlasti. G. Čerkez je došao da te odnose dovede u red i da se pobrine za logistiku brigade i da uspostavi njeno funkcionisanje za dve opštine... G. Čerkez je takođe bio u dobrim odnosima, privatno govoreći, sa nekim oficirima BH armije."

"Svi smo bili žrtve, ali u Novom Travniku, to je dobro poznata činjenica, bilo je više žrtava među Hrvatima. Lično sam bio član komisije koja je ispitivala incidente."

"Sećam se jednog govora (Kordićevog) 1992. U to vreme g. Kordić je pozvao, ili preklinjao, praktično, ljude da se jave i da idu da brane Jajce, jer je Jajce bilo u vrlo teškoj vojnoj situaciji."

Tužilaštvo je navelo da je Novi Travnik bio od ključne važnosti za budući oblik Herceg-Bosne iz dva razloga. Jedan je zato što se nalazi na liniji komunikacije između Hercegovine i Centralne Bosne, a drugi je zbog fabrike oružja "Bratstvo" koja se tamo nalazi.

Pljačkanje imovine Muslimana u oktobru 1992. godine svedok objašnjava na sledeći način:
"Mislim da to nije imalo ništa sa vojskom, sa vojnim operacijama. To je bio čisti kriminal. Ali nisu samo muslimanske kuće i radnje pljačkane. Bilo je pljačkanja radnji i kuća generalno govoreći, nezavisno od etničke pripadnosti. Nije bilo takve stvari kao etnička pripadnost što se tiče kriminala... Moj stan je takođe opljačkan tokom konflikta."

Tužilaštvo je tražilo da svedok objasni sadržinu sledećeg dokumenta, koji je potpisao Tihomir Blaškić, sa datumom 21. oktobar 1992. godine, a u sklopu tvrdnji odbrane da je Kordić bio samo političar:

"Dok se sprovode odbrambene operacije, potpredsednik HZ HB, Dario Kordić, i ja smo u Novom Travniku, neprekidno vodeći vojne operacije."

Svedok je odgovorio:

"Pukovnik Blaškić je bio zapovednik operativne zone, i opštinski štab je bio direktno podređen njemu... Sve smo improvizovali u to vreme... Niko nije znao ko šta potpisuje u to vreme., pogotovu u oktobru 1992. godine."

Na pitanja tužioca o incidentima kada je silovana jedna Muslimanka, a njen muž je nateran da skoči kroz prozor pri čemu je zadobio ozbiljne povrede, kao i o incidentu kada je ubijen Ismet Halilović, svedok je odgovorio:

"Mislim da znam da se to dogodilo. To je urađeno (silovanje) od strane pripadnika naše brigade, disciplinski postupak je pokrenut protiv njega... Sećam se dobro tog incidenta (ubistva). To je jedan od najtragičnijih incidenata koji se desio u Novom Travniku. S obzirom da se to desilo pred građanima Novog Travnika, masom građana Novog Travnika, i ja sam znao pokojnog Ismeta vrlo dobro, radili smo zajedno u Gackom. (Ubica) je bio problematičan vojnik. Bio je problematičan i za Hrvate. Bio je alkoholičar, vagabunda. Optužen je i zatvoren u Kaoniku. Takođe, sećam se u to vreme da je g. Čerkez otišao do zapovednika brigade BH armije da se izvini. I čak je delegirao oficira iz naše brigade da ode na Ismetovu sahranu u njegovo ime. Koliko ja znam on je završio u zatvoru... To nije bilo HVO protiv Muslimana. To je bio pojedinačni incident. Individue se otrgnu kontroli čak i u mnogo savršenijim i uređenijim vojskama, a kamoli u potpuno neuređenoj vojsci kakva smo mi bili u to vreme."

"Čerkez je bio dobrovoljac, pridružio se u ranim danima, učestovovao u uspostavljanju opštinskog štaba, i logično je bilo za njega da bude unapređen."

24-25. juli 2000. godine

Božo Perić, svedok odbrane

Božo Perić je bio dobrovoljac u HVO, koji je dolazio preko leta u Centralnu Bosnu iz Varaždina u Hrvatskoj, 1992. i 1993. godine. Odbrana je pozivanjem ovog svedoka želela da dokaže, između ostalog, i to da su iz Hrvatske u Centralnu Bosnu dolazili samo pojedinci rodnom iz tog kraja koji su želeli da

učestvuju u odbrani svojih sela. Božo Perić je prilikom prelaska granice BiH i Hrvatske zaustavljen od strane hrvatskih graničnih policajaca i oduzeto mu je oružje a kasnije je osuđen i da plati kaznu od 200 DM i pored objašnjenja da oružje nosi sa sobom da bi pomogao Hrvatima u Centralnoj Bosni.

"Javio sam se u svoje selo jer su moja braća već bila uključena, i samo nekoliko dana pošto sam stigao, smena iz našeg sela je trebalo da ide na položaj Kamenjaš. Čim sam došao, složili smo se da mi koji smo nešto stariji, generacija pedeset druge, pedeset treće, da idemo zajedno, kao grupa."

Na pitanje kako su se naoružavali stanovnici sela, svedok je izjavio:

"Uzeli su ga iz kasarne u Slimeni. Neko oružje je došlo odatle. I takođe su imali neko oružje koje je bilo njihova privatna svojina. I verujem da su takođe nešto i kupili, plaćajući iz sopstvenog džepa. Kako, ne znam."

Ovaj svedok je tvrdio da je njegov zet, Dragoljub Popović, na ritualan način ubijen od strane Mudžahedina:

"Moj pokojni zet Dragoljub Popović je bio civil u Travniku, i Mudžahedini su naleteli na zasedu i njih pet je ubijeno tamo. Kao osveta, neki ljudi iz Travnika su zarobljeni... I onda sam čuo od lokalnih ljudi da je moj zet ubijen. Do danas nismo dobili njegovo telo. Njegova glava je bila odsečena."

"Znam g. Kordića iz medija, i verujem da smo se možda jednom sreli. Da li se on mene seća, i ako sam u pravu, to je bilo u selu Bučići kada je hrvatska vojska oslobodila Knin. Možda je bio tamo, ali ne mogu reći 100 %. O Kordiću znam da je bio na visokom položaju u HDZ. G. Kordić je --nadam se da to nećete uzeti za zlo--pomogao Hrvatima. Nije imao dovoljno snage da pomogne Hrvatima u Vitezu, a kamoli nama. Oni su bili okruženi. Neko ko je u teškom položaju ne može baš mnogo da vam pomogne."

"Mogu vam reći da nijedan pripadnik HV nije bio u Centralnoj Bosni u oblasti džepa Viteza... Ja nisam bio pripadnik HV, hrvatske armije. Ali kada sam došao u Bosnu bio sam na liniji fronta... bio sam pripadnik HVO, a ne HV. To su dva odvojena entiteta."

Svedok je izjavio da ne poznaje Marija Čerkeza.

25. juli 2000. godine

Slavko Jukić, svedok odbrane

Slavko Jukić je vlasnik restorana "Kamin" u Vitezu, koji je 29. januara 1993. godine dignut u vazduh:

"Posle radnog vremena, otišli smo kući. Tokom tog perioda, čula se snažna eksplozija. U tom, trenutku, zvali su me kući i rekli da je eksplozivna naprava postavljena u moj restoran. Došao sam odmah na lice mesta i video da je prednji deo mog restorana potpuno srušen. Sve je bilo napolju."

Šef policijske stanice u Vitezu, Mirko Šamija je svedoku dao informacije o tome ko bi mogli da budu počinioci:

"Pitao sam gospodina da li ima neke mogućnosti da sazna ko je to uradio. Rekao je da ima deo informacije koju je dobio, verovatno kroz njiove veze, da su čuli da je to uradila neka grupa iz TO, Teritorijalne odbrane, Armije BiH."

"Znam ga (Čerkeza) kao građanina Viteza, koji je bio vrlo korektan čovek iz poštene, radničke porodice. Nikad nisam čuo ništa loše o njemu, da ima bilo kakve loše sklonosti."

Na pitanje da li zna o uspostavljanju sedišta jedinice "Džokeri" u Bungalovima u Nadiocima, selu u kome živi, svedok je odgovorio:

"Ne znam ništa o tome, jer sam dolazio samo uvuče, kasno uveče, da se odmorim, da malo odspavam, i da se javim na dužnost ujutro... Znam da je tamo bilo nekih trupa, ali ne znam ko su bili, koje je bilo njihovo ime... nisam znao da je njihovo ime "Džokeri" ili neko drugo."

25-27. juli 2000. godine

Željko Sajević, svedok odbrane

Željko Sajević je bio zamenik Marija Čerkeza. Bio je šef operacija u operativnom odeljenju Viteške brigade.

"G. Mario Čerkez je imao položaj zapovednika brigade (Stjepan Tomašević) ili pre šefa štaba brigade... Pored Marija Čerkeza i mene, tu su bili Stipo Čeko, Tomislav Križanac, bio je -- samo trenutak, molim vas-- Ivo Sučić... Njegova (Čerkezova) primarna dužnost je bila da koordinira, na način, rad sa opštinskim strukturama opština Vitez i Novi Travnik u smislu logičke podrške, u smislu materijalne opreme brigade... (Drugi zadatak) je bio da organizuje rad opštinskog štaba i zapovednog položaja."

Svedok je prokomentarisao dokument, naređenje Tihomira Blaškića, od 12. marta 1993. godine:

"Pukovnik Tihomir Blaškić, u svom naređenju, postavio je Marija Čerkeza kao koordinatora, da pripremi teren, tako govoreći, za formiranje Viteške brigade."

Govoreći o tome koliko je organizacija Viteške brigade uspostavljena do 15. ili 16. aprila 1993. godine, kada je konflikt počeo, svedok kaže:

"Do 15. ili 16. aprila je bio vrlo kratak period vremena, i bilo je skoro nemoguće organizovati brigadu kao brigadu u skladu sa formacijskim konceptom kako bi to trebalo da izgleda. Mislim da ni mnogo jače, mnogo bogatije zemlje ne bi to mogle da urade u tako kratkom periodu vremena. Zbog formacije Viteške brigade, mi smo je zvali brigada, ali svi vojni eksperti u svetu znaju koliko jaka brigada treba da bude. I mogu slobodno reći da nikad nismo imali brigadu. Još uvek je nemamo, sve ove godine posle rata... Tako da smo jednostavno bili umešani u pokušaj da organizujemo određene grupe u nekim delovima opštine i da ih nekako spojimo, da pokušamo da napravimo od njih celinu. Ne možemo govoriti o formacijama i jedinicama, jer one nisu postojali, već prosto da bi lakše koordinisali njihov rad, da ih šaljemo, i to je ono u šta smo bili uključeni... Tek je 14. aprila bio poslat zahtev kancelariji odbrane za popunjavanje Viteške brigade... Imali smo vrlo kratak rok, 20 april, da ispunimo taj zadatak. Ali, naravno, taj rok nije mogao biti ispunjen."

Uveče 15. aprila, dan pre početka sukoba i masakra u Ahmićima, svedok je, iako je imao visoku temperaturu, pozvan da se hitno javi u štab:

"Otišao sam oko 20 ili 20.30 časova. U štabu sam zatekao nekoliko svojih kolega što je bilo skoro normalno, jer je uvek bilo nekoga ko je bio na terenu tu i tamo, i zatekao sam g. Čerkeza tamo. Pitao sam zašto me zovu i šta se deševa. Objasnio mi je da je bilo nekoliko incidenata nedavno sa BH armijom i da ima nekih indikacija da može biti ozbiljnijeg incidenta, nešto u tom smislu. I da treba da okupimo grupu ljudi da obezbedi put, komunikaciju između Kruščice i Vranjske. Možda će u određenom trenutku biti potrebno da zaustavim o snage BH armije da uđu u grad... Pitao sam i on je rekao da u toku noći pisana naredba treba da stigne ali to nije bilo ništa novo. To je situacija koje se

ponavljala mnogo puta... Ovoga puta je moglo da bude ozbiljnije jer su se gomilale tenzije između BH armije i HVO... Kada je (Čerkez) video da sam stvarno bolestan, da imam groznicu, rekao mi je da idem kući i da uradim šta god mogu da mi bude bolje... Tako sam otišao kući, i ne znam kada je g. Čerkez napustio štab... Vratio sam se rano ujutro. Hteo sam da proverim ta dokumenta (naredbu)... Možda je bilo pola šest ujutro... Ne znam u koje vreme, oko 6, mogla se čuti razmena vatre i u početku, to nije zvučalo neobično jer su se pucnji mogli čuti oko Viteza... Još uvek sam bio bolestan. Još uvek sam imao visoku temperaturu. Tako da je g. Čerkez, kada je stigao u štab, jer nije bio tu kada sam ja došao, posle pola sata ili tako, ponovo me je poslao kući ili pre kod doktora."

"Ne mogu sa sigurnošću reći kada sam uopšte saznao za Ahmiće i za zločin tamo počinjen. Da li je to bilo trećeg, četvrog ili petog dana, stvarno ne mogu reći."

Goran Mikuličić, advokat Marija Čerkeza:

"Da li mislite ili je istina da je Mario Čerkez, zapovednik Vitez brigade, od svog nadređenog, Tihomira Blaškića, ikada dobio neku naredbu koja se odnosila na akciju u Ahmićima koja se desila 16. aprila 1993. godine?... Da li je moguće da je Čerkez izdao takvu naredbu njegovoj jedinici bez toga da je takvo naređenje primio od Blaškića?"

"Definitivno ne. Mislim, nisam bio tamo uopšte tako da možda ne bih znao za to tog određenog dana, ali bih saznao za to tokom rata ili kasnije. Mislim da nema mesta takvim teorijama."

"Ne mogu sa sigurnošću reći kada sam uopšte saznao za Ahmiće i za zločin tamo počinjen. Da li je to bilo trećeg, četvrog ili petog dana, stvarno ne mogu reći... Na osnovu priča, i bilo je mnogo njih, nisam bio u mogućnosti da rekonstruišem događaje, ali sam razgovarao sa priličnim brojem ljudi jer su ljudi pričali između sebe o tome šta se desilo, ne sa direktnim učesnicima. Ne znam nijednog direktnog učesnika, direktnog učesnika u događajima u Ahmićima. Mogu reći otprilike, ali ne mogu stvarno upreti prstom i reći taj čovek je bio u Ahmićima. I prvu informaciju koju sam dobio o Ahmićima je bila od vozača koji me je vozio na liniju fronta, nekoliko dana kasnije, i pričali smo u kolima, ništa više. Tvrdim pod punom odgovornošću da ne znam nijedno ime, ime čoveka koji je direktno učestvovao u zločinu u Ahmićima... Jednostavno brigada, ili onaj deo koji zovemo Viteška brigada je imao druge zadatke... Kasnije, slušajući priče, čuo sam da su Džokeri učestvovali u Ahmićima... Za mene su oni bili samo grupa ljudi. Tako sam čuo da su bili u Ahmićima zajedno sa delovima 4. bataljona vojne policije... Ta grupa, da ih nazovemo tako--Džokeri, mislim--je, koliko ja znam, sastavljena ne samo od ljudi iz Viteza nego iz svih delova doline Lašve."

Džefri Najs, tužilac, pitao je svedoka ko je obezbeđivao artiljerijsku podršku prilikom napada na Ahmiće:

"Ne znam da su imali neku artiljerijsku podršku, niti kako su mogli da je dobiju. Kako su mogli da je dobiju, to je kroz vojni okrug, jer je vojni okrug takođe uključivao artiljerijsku pešadijsku jedinicu... I ako je bilo neke podrške, ja ne znam za to. Ako je bilo neke podrške ni u kom slučaju Viteška brigada to nije mogla da uradi, jer Viteška brigada nije imala svoju artiljeriju, nikad, do kraja rata; nikad, ikad. U operativnoj zoni Centralna Bosna bila je mešovita artiljerijska raketna regimenta, i kroz Centralnu Bosnu nijedan zapovednik nije mogao da ima tu formaciju pod svojom komandom... Ne mogu reći da je Blaškić bio odgovoran za to (artiljerijsku brigadu), ali Blaškić je bio njihov zapovednik. I da, mogao je da komanduje tim artiljerijskim bataljonom... Viteška brigada nije imala tačaka dodira sa Džokerima, a sa vojnom policijom samo dosada je nekoliko vojnih policajaca obezbeđivalo sigurnost za našu komandu."

"Mislim da g. Kordić nije, nije mogao da zapoveda niti da na bilo koji način utiče na Džokere, jer nije bio vojno lice."

Na pitanje zastupnika optužbe, da li su se stvari, kao masakr u Ahmićima, dogodile u oblastima koje su bar formalno, bar teoretski bile u zoni odgovornosti Viteške brigade, svedok je odgovorio:

"Teoretski, da, ali širom opštine Vitez, kao i u Busovači i u Travniku su bile te, ako ih mogu nazvati tako, te samostalne grupe, te jedinice za specijalne namene... Pitate me zašto brigada nije reagovala na to što se desilo u Ahmićima. Pa, nije reagovala jednostavno zato što nismo bili svesni šta se dogodilo, bar ja nisam. Nekoliko dana nismo znali šta se dogodilo. Drugo, sve te jedinice koje su činile delove Vitez brigade su se kretale slobodno po okolini. Nisu bile pod komandom tako da nismo znali gde su te jedinice u svakom datom trenutku."

Na pitanje da li zna neki razlog zbog koga bi Blaškić, Kordić ili bilo ko je upravljao događajima 15. i 16. aprila dao instrukcije Džokerima i vojnoj policiji da napadnu određena sela a da o tome u neznanju drži Vitešku brigadu, svedok je odgovorio:

"Ne znam da li je bilo instrukcija, naređenja. Da li ih je Blaškić dao ili ne, nisam kvalifikovan da kažem, jer ne znam... Ali zašto Blaškić nije informisao Vitešku brigadu, verovatno nije mislio da je potrebno. Ne mora da informiše svaku brigadu da je izdao naređenje drugoj jedinici."

Tužilac Najš je svedoku rekao:

"Na ranijem sastanku je sudbina Ahmića i drugih sela, i seljaka iz tih sela, zapečaćena, i znate za to, majore; kao i Čerkez, same te noći:"

"Izvinite, ne znam da je to tačno, i nisam svestan bilo kakvih radnih dogovora--ne dogovora, mislim susreta u vojnom okrugu. Pa, to je prirodno. Bilo je sastanaka svaki dan. Ali ja nisam bio prisutan tamo i nisam bio prisutan na sastanku koji se možda održao koji pominjete. I ne znam da smo navodno, kako tvrdite, planirali da napadnemo Ahmiće i druga sela, i tako dalje. I ne znam za neki takav dogovor, niti sam ja učestvovao u takvom dogovoru."

"On (Mario Čerkez) nikada nije govorio na nipodaštavajući način o bilo kome. Možda samo o nekim pojedincima, ekstremistima, ali po pravilu nije govorio u nipodaštavajućem smislu o drugoj strani, bez obzira da li se radilo o armiji ili srpskim agresorima, itd. Mislim da je na to gledao jednostavno kao vojnik. Jednostavno je video neprijatelja kao neprijatelja, to je sve."

"Po mom mišljenju, jedan od glavnih ciljeva BH armije u dolini Lašve je bio da zauzmu oblast proizvodnje za specijalne namene u Vitezu, što može biti logično objašnjeno činjenicom da je u njihovim rukama već bilo 'Bratstvo' u Novom Travniku, fabrika oružja; imali su 'Slavko Rodić' u Bugojnu, fabriku za opremu, za eksplozivne naprave. Tako da im je očigledno trebala fabrika eksploziva. Svaka vojska bi to htela, da ima proizvodnju oružja i municije u svojim rukama. Imali su i Konjic, tako da im je trebalo da zatvore krug tog procesa proizvodnje. Mislim da je to bio jedan od osnovnih ciljeva ABiH."

Na pitanje da li je Čerkez mogao da komanduje nekom drugom HVO jedinicom ili jedinicom za specijalne namene, svedok je odgovorio:

"Hipotetički govoreći, mogao je da komanduje, na primer, ako je komanda vojnog okruga nije bila u Vitezu, ili nadređena komanda nije bila tu. Automatski, g. Čerkez nije mogao da komanduje jedinicama na istoj lokaciji gde je komanda vojnog okruga, tj. gde je zapovednik vojnog okruga i gde je naravno nadređeni oficir. Ako bi bio u drugoj oblasti gde je najviša komanda komanda brigade, onda bi mogao zapovedati pridruženim jedinicama, zavisno od naredbi koje bi dobio, u pogledu vremena i mesta, i za taj period vremena za koji bi ta jedinica bila pridružena njemu."

Govoreći o broju Muslimana koji su bili smešteni u bioskopu u Vitezu, svedok je izjavio: "Ne znam. Teško je reći. Mislim da je moglo biti oko 200. Možda grešim za 10 ili 20 ili 30. Ne znam. Stavrno ne mogu da kažem. Bilo je slučajeva da su ljudi dovedeni, i da smo pustili bolesne ljude da idu ili bi ih odvezli u bolnicu, i ljudi su dolazili po svojoj volji. Govorili bi da ne smeju da ostanu kod kuća, kod svojih kuća, i dolazili bi radi sopstvene zaštite."

"Da počnem sa tim da nije bilo objekata za zatvaranje u Vitezu ili zatvora ili objekata specijalno za tu namenu. Bilo je odeljenja gde su telesno sposobni Bošnjaci dovođeni u ranim danima rata. To je bilo u bioskopu u radničkom univerzitetu, i tako dalje, ali nije bilo objekata za zatvaranje."

Svedok je opisao odnos između tzv. vojne policije brigade, kako su zvali jedinicu vojne policije i Viteške brigade, inače smeštenih u istoj zgradi:

"Podneli bismo zahtev zapovedniku 4. bataljona vojne policije ili bismo tražili preko Operativne zone Centralna Bosna, da se odobri upotreba vojne policije u toj oblasti... Taj lanac komande se promenio u leto 1993. godine, bilo je mnogo nesporazuma u vezi subordinacije vojne policije jer, je zapovednik brigade takođe želeo nekoliko vojnih policajaca kojima bi mogao da izdaje naređenja. A nije imao ni jednog, jer ti vojni policajci su svi bili članovi 4. bataljona vojne policije, i smatrali su da su iznad ostalih vojnika. Tako da je bilo izvesnih rasprava s vremena na vreme, i mislim da je u avgustu ili kasnom julu, stiglo naređenje kojim su delovi vojne policije stavljeni pod komandu zapovednika brigada. Od tog trenutka, zapovednici brigada su mogli da izdaju direktna naređenja tim vojnim policajcima."

Tužilaštvo je predočilo svedoku nekoliko dokumenata koji pokazuju da je vojna policija bila pod zapovedništvom brigada u Gornjem Vakufu i Zenici, kao i naredbu o isplati plata koju je potpisao Filip Filipović, gde su na istom platnom spisku pripadnici brigada i vojne policije. Svedok je na pitanje, ako je 4. bataljon vojne policije bio umešan u događaje u Ahmićima, a oni su bili pod Čerkezovom komandom, da li Čerkez snosi odgovornost za njih, izjavio:

"Oni nisu bili pod Čerkezovom komandom. I ti delovi četvrtog bataljona koji su bili umešani u događaje u Ahmićima, to je nešto za šta sam rekao da sam čuo."

Tužilaštvo je istaklo da je Blaškić izdao naredbu Čerkezu da uspostavi kontakt sa četvrtim bataljonom vojne policije, da se dogovori i deluje zajedno sa njima i Džokerima. Kao dokaz, predočena je naredba Tihomira Blaškića od 11. maja gde se upravo to zahteva od zapovednika Vitez brigade. Takođe su predočena dokumenta u kojima su zabeležene pogibije pripadnika Viteške birgade, uključujući i pripadnike vojne policije, sa datumom 18. juli, dakle pre nego što su te jedinice, prema navodima svedoka stavljene pod komandu brigade.

Tužilaštvo je istaklo da je čovek po imenu Marko Ljujić bio zapovednik artiljerije u Viteškoj brigadi i da je po naredbi Marija Čerkeza ispaljivao projekte na verske objekte u Kruščici. Tužilaštvo je predočilo preporuku za nagradu Ljujića u kojoj se navodi sledeće:

"U rezervi od 16. aprila 1993. godine. Član armije Republike Hrvatske od jula 1991. do kraja iste godine. Logistička podrška za HR i HB oružane snage u Hrvatskoj do 1. marta 1992. Vršio je iste dužnosti u oblasti opštine Vitez u Centralnoj Bosni, kao pripadnik HVO, od marta 1992. do aprila 1993. godine. Član Viteške brigade koji je radio na raketnim sistemima od 16. aprila 1993 do 1. avgusta 1993. godine. Šef ratne proizvodnje od 1. avgusta."

"Ovi dokumenti koje ste upravo predstavili, postoji mnogo takvih dokumenta, i oni potvrđuju da je Marko Ljujić bio pripadnik Viteške brigade. Ja sam ipak siguran, da je to napisano samo da bi on dobio određeni čin. Ali ja tvrdim ponovo, što se mene tiče, Marko Ljujić nije nikad bio pripadnik Viteške brigade. Ne znam da li sam ga ikada video u komandi tokom sukoba... niti da sam ga ikad video u bilo kojoj jedinici Viteške brigade, ikada. I ako pitate bilo koje preživjele, svi preživjeli članovi Viteške brigade, garantujem, svaki od njih će vam reći isto... Ne mogu ponuditi neki dokaz da Ljujić nije pucao iz te opreme, niti da je to radio u dogovoru sa g. Čerkezom."

28. juli 2000. godine

Stipo Čeko, svjedok odbrane

Stipo Čeko je tokom rata u Bosni, 1992. i 1993. bio oficir HVO zadužen za logistiku, prvo u opštinskom štabu, a potom u Viteškoj brigadi kojom je zapovedaio Mario Čerkez.

Stipo Čeko i Mario Čerkez su bili prijatelji i prvi susedi još pre izbivanja sukoba. Za Čerkeza svjedok kaže da je čak priložio novac za izgradnju džamije u Kruščici.

"Između decembra 1992. do marta 1993, nije bilo ozbiljnih sukoba između Muslimana i Hrvata. Bilo je incidenata tu i tamo na štetu oba naroda, znači počinjenih jedan protiv drugog, ali su to bili manji incidenti, ali nije bilo ozbiljnih sukoba i posebno nije bilo sukoba između HVO i BH armije."

Za 15. april 1993. godine je bilo zakazano crkveno venčanje Marija Čerkeza, koje nije održano jer je Čerkez bio pozvan od strane zapovednika Operativne zone Centralna Bosna, Tihomira Blaškića, da se odmah javi na dužnost:

"I ja sam takođe pozvan iz komande Viteške brigade. Pozvan sam od kuće da odem u komandu Viteške brigade, što sam i učinio. I nisam se vratio do ponoći, to je ponoć između 15. i 16. Zbog te činjenice nismo otišli na venčanje... Mario je rekao dežurnom oficiru u brigadi da skupi sve pripadnike komande u brigadu zajedno tako da čekaju u komandi brigade... Sreli smo se sa Marijom Čerkezom iste noći. Mislim da je bilo oko 21 čas, 21 i 30. Mario Čerkez je došao u komandu brigade i održali smo tada kratak brifing. Na tom sastanku, Mario Čerkez nam je rekao da će stići naredba iz Operativne zone, da moramo biti u borbenoj gotovosti, jer postoji informacija da bi sledećeg dana mogao biti napad BH armije na opštinu Vitez. Takođe na tom sastanku sam otkrio da napad može doći iz Kruščice i Vranjske--to je bila procena--ka centru Viteza. Takođe znam da je naš zadatak bio da sprečimo prolaz BH armije, znači, da blokiramo puteve od Kruščice i Vranjske prema Vitezu."

"U 5 ujutro 16. aprila 1993, otišao sam u komandu... Nivo budnosti i spremnosti je podignut i zato sam otišao u 5 ujutro. Oko 6 sati (Čerkez) je stigao, koliko se sećam... Tog jutra oko 5 i 30 nekoliko granata je pogodilo sam centar grada Viteza, znači, blizinu štaba, blizinu bioskopa, i mogla se čuti pucnjava sa svih strana... Kasnije sam čuo da je bio napad na Počulicu, zatim na Kruščicu i Vranjsku i Krdo Dol i Krčevine, okolna sela... Kada je proglašena opšta mobilizacija 16. negde popodne onda su pozivi

poslati. Ljudi koji su bili u seoskim stražama i koji nisu bili nigde aktivno uključeni, svi su postali članovi Viteške brigade. Do tada, bio je jedan bataljon koji je brojao oko 300 ljudi u Viteškoj brigadi."

"U ranim danima, bilo je tog ilegalnog naoružavanja. Znači, sami ljudi, ljudi iz nekih sela su prodavali svoju imovinu, ljudi su čak prodavali krave da bi kupili puške... I većina drugih ljudi je otišla do kasarne JNA u Slimeni, i tako su ljudi prikupili odatle oružje i municiju."

"G. Dario Kordić, otkada ga ja znam, je bio političar, ne vojnik. Tokom perioda koji pominjete, od 1992. sve do prekida vatre, nikad nisam video ni čuo da je g. Dario Kordić izdao neku naredbu vojnicima. Nikad nisam čuo da je g. Kordić govorio na uvredljiv ili provokativan način o Muslimanima, nikad... Nikad nisam čuo Čerkeza da govori na taj način. Nikad nisam čuo pogrdne reči ni pretnje upućene Muslimanima. Ne, to nikad nije bio slučaj. G. Čerkez je ozbiljan čovek. Ni tokom najintezivnijih sukoba, nikad... Kao HVO oficir, potvrđujem da nikad nije postojala, zvanična ili nezvanična politika progona ili šikaniranja Muslimana na teritoriji opštine Vitez... Ne bih rekao da je političar na vrhu svakog lanca komande, ali postoji politička linija i vojna linija, i da li one, na vrhu, pričaju između sebe i dogovaraju se o raznim stvarima, ne znam... U Centralnoj Bosni, mislim da je on (Kordić) bio na vrhu politike."

"U školi u Dubravici, osobe muslimanske nacionalnosti su bile zatvorene. Bilo je nešto telesno sposobnih muškaraca, nešto žena, nešto dece. To je što sam ja čuo. Nikad nisam bio tamo, ali to je ono što sam ja čuo. Čuo sam da je bilo tako."

Na pitanje da li je čuo da je neka od osoba, koje su se nalazile u bioskopu u Vitezu, maltretirana, svedok navodi:

"Ne, nisam čuo za bilo kakvo zlostavljanje uopšte, ni za zlostavljanje zatvorenih osoba... Video sam grupu doktora Crvenog krsta. Došli su u bioskop. Došli su u hodnik bioskopa i razgovarali su sa tim ljudima i pomogli su im i pitali su ih razne stvari... Jednom prilikom sam bio prisutan kada je došla keć jednog čoveka i njemu je bilo dozvoljeno da ode kući i okupa se, i onda se vratio u bioskop."

"Muslimani iz Viteza na početku konflikta--a to je da kažemo, od 16. aprila 1993. godine--su najverovatnije internirani iz nekoliko razloga. Mislim da je jedan od razloga njihova sopstvena bezbednost. Na dan kada je izbio sukob, pošto je bilo nekoliko jedinica u Vitezu, i takođe je bilo mnogo izbeglica koje su bile u Vitezu i čiji problemi oko smeštaja nisu bili rešeni. Tako da je to bilo radi njihove sopstvene bezbednosti. A drugo, zbog bezbednosti HVO vojnika, jer niste mogli razlikovati među civilima ko su pravi civili a ko su pripadnici BH armije. Mislim da su to bili razlozi... Nikad nije bilo planiranog progona ili maltretiranja ili bilo čega protiv Muslimana. Jednostavno je izbio sukob... I ja znam dosta ljudi koji su se prijavili, koji su se prijavili u obrazovni centar za odrasle. Došli bi i pitali da ostanu iz razloga njihove lične sigurnosti... Viteška brigada nikada nije bila angažovana na skupljanju Muslimana. To joj nikada nije bio zadatak... Nijedan pripadnik Viteške brigade nije imao ništa sa hapšenjem Muslimana, i pomenuo sam da je to radila vojna policija... Nije bilo zatvorenih žena i dece u to vreme. To su bili samo telesno sposobni muškarci koji su bili zatvoreni u bioskopu u to vreme."

Tužilaštvo je svedoku postavilo pitanje, da ako je tačno da Viteška brigada nije imala ništa sa privođenjem Muslimana, kako objašnjava postojanje dokumenta koji je potom i pokazan svedoku, sa zaglavljem Viteške brigade i 300 imena na listi i sa rečima "lista privedenih osoba":

"Da Vam pravo kažem, vidim zaglavljje gde piše Viteška brigada, i vidim da se radi o listi privedenih osoba, ali ne vidim da je to urađeno od strane Viteške brigade... Ne vidim da je bilo ko iz Viteške brigade sastavio ovu listu... Nema potpisa, imena, nema ničega."

"Mogu da kažem, i da tvrdim sa sigurnošću da Čerkez nije uzeo učešća u bilo kom masakru, kamoli masakru u Ahmićima. Tvrdim to na osnovu činjenice da ja znam gde je Čerkez bio do jutra, i ja znam da je bio napad BH armije na hrvatske položaje, i ja znam da je on bio uključen u pravcima koje smo pomenuli: Kruščica, Vranjska, štab. Nisam čuo ništa drugo. Radio je na tim poslovima i njegov posao je bio verovatno oko Kruščice, oko (sela) Rijeke."

Džefri Najš je pitao svedoka da li zna da je Čerkez bio u Kruščici zato što je to čuo od drugih ljudi:

"Ne. Ja nisam čuo to. Znam da sam jutro 16. aprila 1993, u 5 ujutru video njegov automobil ispred kuće. Pošto živimo jedan do drugog, udaljenost je maksimum 30 metara i tog jutra ga nisam video, ali sam video njegov automobil ispred kuće, i video sam ga u štabu brigade oko 6, i znam da nije bio na nekom drugom mestu jer smo imali naše ljude iz Viteške brigade, iz te jedinice. Bili su stacionirani u zgradi Šumarije u Rijeci, i njihov jedini zadatak je bio da pokušaju da blokiraju puteve iz Kruščice i Vranjske preko Rijeke do centra grada. Mario je verovatno bio u toj oblasti, jer nije imao svoje vojnike nigde na drugom mestu... Takođe smo imali i jedinicu sastavljenu od 50 ljudi gore u Novom Travniku. Bili su tamo dan ili dva dok nisu uspjeli da se izvuku. Nismo imali jedinice Viteške brigade na drugom mestu... Niko iz Viteške brigade nije uzeo učešća u borbi u Ahmićima i Šantićima."

Svedok je istakao da ne zna da li je Čerkez dobio ili izdao neku naredbu u noći između 15. i 16. aprila 1993. godine.

Tužilaštvo je svedoku pokazalo naredbu izdatu u 1.30 ujutru 16. aprila u kojoj stoji da je zadatak snaga da zauzmu odbrambeni region, blokiraju sela, i spreče ulazak i izlazak iz sela. U istoj naredbi Čerkez je dobio zadatak da pronade 4. bataljon vojne policije i "Zrinjski" brigadu.

"Nisam znao za tu naredbu, i ne znam. Sumnjam da ju je zapovednik (Čerkez) dobio. Nikada nam je nije pokazao. Nikada nisam video tu naredbu sem što nam je usmeno rekao uveče 15. aprila, da naredba treba da sitgne, da bi trebalo podići borbenu gotovost, jer je mogući napad BH armije očekivan iz pravaca koje sam pomenio: Kruščica, Vranjska, itd."

Tužilaštvo je svedoka pitalo kako objašnjava činjenicu da je Viteška brigada bila umešana u borbene akcije u selima u regionu Šantića, što se vidi iz dokumenta koji je potpisao Boro Jozić za Marija Čerkeza: "U regionu Šantića, borbene aktivnosti u selima su sprovedene gotovo tokom celog dana. Intezitet borbenih aktivnosti je posebno izražen posle priključivanja muslimanskih snaga iz Šljivčice-Sivrinog Sela i pravca Pirića."

"Od 16, 17. i 18. i dalje, rekao sam da je 16. poslepodne, proglašena opšta mobilizacija i svi ljudi iz svojih sela, njihovih mesta življenja, od jutro 16. kada je napala Armija BH, zauzeli su pozicije oko svojih sela da se brane od napada BH armije. Tako da su ljudi koji su se dobrovoljno javili ili su pozvani, svi postali pripadnici Viteške brigade. I ovaj dokument je nosio datum 17. april, što je drugi dan sukoba, i verovatno je Jozić video te ljude kao pripadnike Viteške brigade, a oni to nisu bili 15. i 16. u tim mestima sem ako je neko u stvari živeo tamo."

Svedok je prokomentarisao i dokument izdat od strane HVO sa datumom 18. februar 1994. godine:

"Gledam u ovih pet imena ovde, Bogdan Šantić, Milenko Arapović, Damir Čosić, Anđelko Lastro, Zoran Lovrić. I lično ne poznajem nijednog od tih ljudi. I dalje se kaže: 'Lično obezbeđenje šefa glavnog štaba pukovnika Darija Kordića.' Nisam znao da je pukovnik Dario Kordić ikada bio šef glavnog štaba. Nisam upoznat sa tim."

Pročitana je i naredba, potpisana od strane Čerkeza, da se nabave dušeci i kreveti, zbog formiranja specijalnih jedinica HVO u Vitezu.

O kamionu-bombi koji je u aprilu 1993. godine eksplodirao u Starom Vitezu svedok je izjavio: "Čuo sam za to tek pošto se dogodilo, da je kamion-bomba poslat i da je eksplodirao u Mahali u Vitezu. To je sve što znam o tome, ništa više. I bio sam užasnut time. To je nehumano i nijedan inteligentan čovek ne bi mogao da odobri takav akt. Svi su bili užasnuti."

Svedok je potom na zatvorenoj sednici izneo ime ili imena osoba za koje je čuo, na osnovu glasina, da su počinile taj zločin, a potom je naveo i koje su jedinice iz Hercegovine bile prisutene u Centralnoj Bosni:

"Koliko ja znam, u Vitezu, u 1992, ili da budem precizniji, blizu kraja 1992, znam da su dve jedinice došle iz Hercegovine. Ali nikad nisam video nekog vojnika hrvatske armije u Centralnoj Bosni, kamoli u Vitezu... U to vreme bilo je provokacija, i privatna imovina je bila uzimana, možda čak i društvena imovina, i određeni objekti su bili razbijani od strane tih jedinica. Znam da je bila jedinica 'Bruno Bašić' iz Hercegovine, koja je bila stacionirana u Novom Travniku u hotelu; i 'Ludvig Pavlović', još jedna jedinica koja je bila stacionirana u Vitezu u Dubrovici u školi."

Tužilaštvo je svedoku postavilo pitanje o tome kako je moguće da je Miroslav Bralo-Cicko, pošto je ubio Esada Salkića, mogao biti viđen na ulicama grada Viteza, i da mu je dozvoljeno da izađe u toku noći pre napada na Ahmiće i da ide i ubija, kao i da li je Čerkez imao moć da ga pusti te noći:

"Miroslav Bralo poznat i kao Cicko, znam ga, ali ne znam da je ikada bio član Viteške brigade... Mislim da su sankcije primenjene protiv njega zbog toga, da je zatvoren. To sam čuo. Ne znam za to veče, da li je oslobođen i kada je oslobođen, ali kasnije, možda 15 do 20 dana kasnije, video sam ga. Naišao sam na njega. Ali kada je oslobođen i o tome da je oslobođen, nisam svestan toga... Neko ga je verovatno pustio... Čerkez nije imao ovlašćenja jer je zatvor u Busovači. To je verovatno bio neko ko je imao moć u Busovači, Kaoniku, i Čerkez nije to uradio, niti je imao moć i ovlašćenje da to uradi."

1-2. avgust 2000. godine

Dragan Cicković, svedok odbrane

Dragan Cicković je Srbin koji je od 17. aprila 1993. godine bio pripadnik Viteške brigade. Cicković je vlasnik kafića u Vitezu, koji je tokom sukoba poverio na upravljanje lokalnom HVO. Cickovićev brat je igrao košarku zajedno sa optuženim Čerkezom u lokalnom klubu.

"Poznajem Čerkeza i sa posla i preko košarke, i jednostavno smo se družili... Naša deca su išla u školu zajedno, tako da se i ona znaju... Igrao je košarku sa mojim bratom... Bio je pošten čovek."

O eksplozijama i uništavanju poslovnih objekata u Vitezu, uključujući i njegov kafić, svedok kaže:

"Ne znam za kasnije, ali znam da je u početku bila ta bomba koja je bačena na moj objekat i da je drugi kafić koji je posedovao Travić bio oštećen. To nije bilo daleko od mene. Ali takođe znam da je Jukićev restoran, zvani 'Kamin', takođe oštećen od bombe... To su uradili neki šovinisti. Ne znam kako bi ih

nazvao. Neki neodgovorni pojedinci... To je bilo sredinom maja 1992, noću. Neko je bacio bombu ispred objekta. Ipak, srećom niko nije povređen, jer je mesto bilo zatvoreno, ali je bilo materijalne štete... Razgovarao sam sa Mariom i pitao sam ga da potraži rešenje tako da sačuva kafić i izbegne ljudske žrtve, i obećao je da će videti šta može da uradi. I nekoliko dana kasnije je došao u kafić i rekao da je pronašao rešenje za nas."

HVO je preuzeo upravljanje kafićem, i po rečima svedoka, to je trajalo do kraja sukoba, kada je Cickoviću, na njegov zahtev, vraćen njegov kafe-bar. Svedok je istakao da kao Srbin, nikada nije doživeo maltretiranje, kao i da politika progona i uznemiravanja pripadnika manjina u Vitezu nije postojala. Po izbijanju sukoba svedok se pridružio Viteškoj brigadi:

"16. aprila sam bio u svom stanu. Ujutro me je probudilo granatiranje grada i pucnjava oko grada. I pošto sam Srbin, najbolje za mene je bilo da ostanem u stanu, i ostao sam do popodne. I onda sam na radiju čuo da je proglašena opšta mobilizacija i da svi vojno sposobni muškarci treba da se jave u salu opštine, ili u policiju. I, 17. aprila te godine, ujutru, došao sam u zgradu policije sa dva ili tri prijatelja, i tamo sam zatekao šefa policije, Šamiju, i rekao nam je da se javimo Prvom bataljonu. Ne bih to uradio, ali mi je lično on dao pušku i javio sam se g. Bertoviću... 17. kada sam se javio, tačno je da nije bilo Muslimana na ulicama... Video sam HVO policiju kako ide u stanove i video sam da je nekoliko ljudi odvedeno - Enes Spahić, Hamed Zukić. Oni su iz mog dela zgrade... To je bila HVO policija. Dolazili su i u moj stan."

Na pitanje, da li je čuo ko je izvršio zločin u Ahmićima, svedok je odgovorio:
"Džokeri i vojna policija... Priča je kružila po gradu. Ljudi su pričali o tome."

2. avgust 2000. godine

Franjo Mlakić, svedok odbrane

Franjo Mlakić je tokom sukoba učestvovao u ratnoj proizvodnji u fabrici "Slobodan Princip Seljo" u Vitezu. Ratna proizvodnja je podrazumevala proizvodnju oružja i drugog vojnog materijala. Po njegovim rečima, taj posao mu je ponudio Marko Ljujić. Inače, ovog svedoka je pozvala odbrana Marija Čerkeza u pokušaju da potvrdi navode da Marko Ljujić nije bio pripadnik Viteške brigade. Marko Ljujić je prema navodima optužbe pucao iz artiljerijskog oružja na verske objekte u selu Kruščica, i bio je zadužen za artiljeriju u Viteškoj brigadi. Inače, odbrana tvrdi da Viteška brigada nikada nije imala artiljeriju, a svedok je potvrdio da je sve vreme rata Marko Ljujić radio kao šef ratne proizvodnje u fabrici i da nije bio član brigade.

"Imam dokument od zamenika šefa ratne industrije. G. Marku je dodeljena titula šefa vojne industrije, ili ratne proizvodnje, kako se to zvalo u to vreme... Municiju koju smo proizvodili smo isporučivali logističkom centru, a logistički centar je distribuirao dalje među brigadama."

Goran Mikuličić, advokat Marija Čerkeza:

"Da li je bilo moguće da je, pored svog posla u fabrici, vaš šef, Marko Ljujić, takođe bio tobdžija ili zapovednik topa, vođa artiljerijske jedinice ili zapovednik raketnih sistema u Viteškoj brigadi, znači, da li je imao neku drugu ulogu u to vreme?"

"Ne, koliko ja znam, niti je imao vremena za to".

Na pitanje zašto je svedok zapisao u dokumentu koji je priložilo Tužilaštvo, da je vojni materijal stizao iz Hrvatske, pa je čak naveo i imena preduzeća iz Bosne u koja je materijal stizao, svedok je odgovorio:

"Jer sam radio sa tim fabrikama, i snabdevao te iste fabrike, zauzvrat, sa oružjem iz Republike Hrvatske. Isporučivao sam oružje u Foču i Goražde i Bugojno i Novi Travnik, i snabdevao sam preduzeća sa tim. A zauzvrat sam dobijao izvesni materijal. To je bila razmena dobara, i to se može videti iz dokumenata... Daću vam primer. Uzimao sam neko oružje iz Goražda, i od njih sam uzimao neki drugi materijal i vozio ga u Republiku Hrvatsku. To je vrlo komplikovano preuzimanje i jedna fabrika to ne može da uradi, tako da je nekoliko fabrika moralo da bude uključeno."

Na pitanje sudije Ričarda Meja, zašto je u nekim dokumentima svedok označen kao pripadnik jedinica Viteške brigade, svedok je odgovorio:

"Bilo je više od 260 radnika uključeno u ratnu proizvodnju, i u jednom trenutku su se oni našli u vrlo teškom položaju. Nisu imali regulisan status, tako da manje ili više svi ti ljudi uključeni u ratnu proizvodnju su tražili da imaju dokumenta ove vrste da bi stekli neke izvore finansiranja i podrške."

2. avgust 2000. godine

Zoran Jukić, svedok odbrane

Zoran Jukić je po zanimanju radio i TV tehničar i prvo je bio pripadnik brigade "Stjepan Tomašević", da bi kasnije postao vezista Prvog bataljona Viteške brigade. Jukić je bio zadužen za komunikacije i išao je da osigura liniju fronta da se komunikacija između jedinica nesmetano obavlja. Svedok je potvrdio da se radio komunikacija između pripadnika HVO odvijala u skladu sa pravilima o tajnosti, da su korišćena šifrovana imena.

Jukić je potvrdno odgovorio na pitanja Tužilaštva o tome da li su obe strane bile u mogućnosti da snimaju telefonske razgovore druge strane, kao i da je svaka strana prisluškivala drugu stranu i da je davala sve od sebe da spreči drugu stranu da prisluškuje.

3. avgust 2000. godine

Anastazija Protz, svedok odbrane

Anastazija Protz je radila u baru sa kuglanom svog oca u hotelu u Vitezu, gde je bio i štab HVO, i bila je prisutna prilikom incidenta kada je, posle svađe, u maju 1992. godine Musliman po imenu Samir Trako ubijen.

"To veče kafe-bar je radio kao i obično. Bio je priličan broj gostiju. Bilo je prilično kasno. I vrlo kasno, tri mladića su svratila. Među njima su bili Petak, Senad Petak, i pokojni Samir Trako, i još jedan mladić koga nisam poznavala, i ne znam njegovo ime. Ne mogu tačno da Vam kažem, ali bilo je prisutno oko 40 gostiju... Kada su došli, bilo je kasno. Bili su prilično pijani, i naručili su piće, i želeli su da promenim muziku. Ne znam gde su bili pre, ali im se verovatno u međuvremenu promenilo raspoloženje, i hteli su da promenim muziku. Onda su počeli da bacaju čaše okolo, da lome čaše, da viču i da se deru. (Petak) je vikao i drao se, i rekao je da ako ne promenim muziku, promeniće je sam, i onda je Mario Čerkez otišao do njega da ga smiri... I onda je stražar koji je bio na dužnosti sišao i pucao u tavanicu, i rekao je da ako se ne smirimo, izbaciće nas napolje, sve nas... Situacija je bila sve mirnija, ali mi je pokojni Darko Kraljević dao znak da odem, i tako sam otišla istim stepenicama gde je bio i stražar, ali sam gledala pozadi da vidim šta se dešava dole... Nekoliko minuta kasnije Senad Petak i pokojni Trako Samir su se pojavili. I dok sam stajala tamo, Petak se pomerio ka meni. Počeli smo da pričamo, o tome šta se desilo, zašto se desilo, jer je Petak bio stari gost, iako je lokalno bio poznat kao

svadljiva osoba, ali mislim da je taj incident prouzrokovao alkohol... (Trako) je otišao levo. Kako je dolazio iz kafe-bara, Senad Petak je krenuo ka meni, i ja sam stajala desno, a Trako je otišao levo. I upravo dok smo Senad Petak i ja razgovarali, u stvari, dok je pokušavao da mi objasni zašto i kako se to desilo, čuli smo pucanj skoro odmah pošto su izašli iz kafe-bara, pošto je Senad Petak krenuo ka meni, a Samir Trako na drugu stranu. Čim smo čuli pucanj, okrenuli smo se i videli Samira kako leži na zemlji... Svi su došli da vide šta se dešava, i ljudi sa deska na recepciji, i moji gosti odozdo, iz kuglane... Naravno, svi su pokušavali da pomognu. 'Dovedimo kola. Moramo da odvedemo ovog čoveka u bolnicu.' Ali ko ga je odvezao, u to stvarno ne mogu da budem sigurna... Uspeli su da ga podignu i da ga odvedu u kola i u bolnicu... Onda sam se vratila u kuglanu i neko mi je rekao da ne smem ništa da diram jer je u kafu bilo još prevrnutih stolica, polomljenih čaša, i aparat za kafu je bio polomljen... Ostali smo cele noći."

Četvrtog avgusta 2000. godine Pretresno veće je izdalo naredbu kojom nalaže ECMM (Posmatračka misija Evropske zajednice) i njenim državama članicama da Sudu dostave određena dokumenta. Ova naredba je sledila poverljivu i ex parte "Odluku po ex parte molbi za izdavanje naredbe ECMM" koju je donelo Pretresno veće 3. maja 2000, a u kojoj je zatraženo, u skladu sa pravilima 70 i 54 Pravilnika o postupku i dokazima, od Predsedništva Evropskog saveta i Komisije Evropske zajednice/Evropske unije da otkriju odbrani dokumenta i materijale pobrojane u poverljivom Anex-u Odluke.

Na ročištu 3. avgusta Kordićeva odbrana je navela da nijedan dokument u vezi sa gore navedenom odlukom od 3. maja nije dostavljen. Uvažavajući navode odbrane, i imajući u vidu da član 21 Statuta Tribunala garantuje određeni minimum prava optuženom, uključujući i pravo na pravično suđenje, kao i da član 29 Statuta obavezuje sve države da bez nepotrebnog odlaganja udovolje svakom zahtevu za pomoć ili nalogu Pretresnog veća, te da pravilo 54 bis propisuje da sudija, ili veće, ukoliko ima valjane razloge, može izdati nalog a da državu koje se to tiče ne obavesti ili joj ne da priliku da se izjasni, Pretresno veće je naložilo Predsedništvu EU i Komisiji EC/EU da odbrani obelodani dokumenta i materijale navedene u Anex-u Odluke od 3. maja.

4. septembar 2000. godine **Ivica Marković, svedok odbrane**

Ivica Marković je bio zapovednog opštinskog štaba HVO u Novom Travniku od uspostavljanja do avgusta 1992. godine, da bi zatim postao šef kancelarije odbrane u Novom Travniku i šef odeljenja za operativne poslove u brigadi "Stjepan Tomašević" tokom 1993. godine.

"Svako selo je formiralo svoju seosku stražu. Patrolirali su selima tokom noći i štitili seljane od bandita i pljačkaša koji su se pojavljivali u to vreme. Svako selo je bilo država za sebe. Svi su želeli da brane sopstveno selo, i naš problem je bio front protiv Srba, JNA, koji je bio u susedstvu. Imali smo probleme sa popunjavanjem linija fronta jer su govorili: 'Ja ću braniti svoje selo.' Ali selo se nije branilo u selu; nekad ga je trebalo braniti pet ili deset kilometara dalje... Išli bismo do zapovednika selo i govorili mu: 'Daj nam pet, šest, deset ljudi, jer treba da popunimo jedinicu da se suprostavimo JNA' i oni bi uputili pet do deset ljudi; nekad silom, nekad bi odbili. I pošto bi završili zadatak, vraćali bi se kući."

U Novom Travniku je bilo nekoliko ozbiljnih sukoba između Muslimana i Hrvata, a prvi je bio u junu 1992. godine:

"Ujutro, barikade su podignute na putu koji vodi do fabrike 'Bratstvo', a druga barikada je podignuta na našem delu blizu grada. Otišao sam do g. Mandžuke (tadašnji zapovednik TO) i složili smo se da obe budu uklonjene do 11.00 i da bude dozvoljen slobodan prolaz. To je urađeno. Onda sam obavešten da je naša zastava uklonjena sa zgrade komande TO, gde smo imali zajedničke policijske snage. Tražio sam od g. Mandžuke da naredi da vrata zastavu i on to nije mogao da uradi. I onda je bio konflikt. HVO snage nisu bile umešane; samo HOS snage su bile umešane u incident."

Drugi konflikt je bio u periodu od 19. do 26. oktobra 1992. godine:

"Uzrok tog konflikta je bila benzinska pumpa koja je bila direktno iza HVO štaba, blizu starog hotela. Muslimani su želeli da je predamo njima da bi oni mogli da je koriste, iako smo im rekli da postoji druga pumpa na ivici grada. I mi smo želeli da postignemo sporazum tako da obe strane mogu da koriste obe pumpe... Posle toga, te večeri, napad na štab je sledio sa ciljem da se preuzme kontrola (nad pumpom), i na radio releju gore na brdu."

Na pitanje ko je započeo napad, svedok je odgovorio: "Muslimanske snage."

"Ovaj sukob je trajao oko sedam dana, dok nije uspostavljeno primirje. To je rezultiralo definitivnom podelom grada... Neko vreme smo imali zajedničku liniju kod Kamenjaša i Slatkih Voda protiv JNA u Donjem Vakufu. Onda pre sukoba, Muslimani su povukli svoje snage... Pre sukoba, bilo je selo Šenkovići koje je bilo izmešano. Nije nam bio dozvoljen pristup u selo, nismo bili u mogućnosti da razgovaramo sa njima, i nekoliko dana kasnije je usledio sveopšti napad na Novi Travnik."

"Bilo je ubistava Muslimana, i jedan je pretučen. To su bili incidenti i disciplinovali smo te koji su počinili te prestupe."

"Susretali smo Mudžahedine kasnije tokom trećeg sukoba. Bili su stacionirani u Mehurićima blizu Travnika."

Na pitanje zašto su izbili sukobi između Hrvata i Muslimana, svedok je odgovorio:

"Pa, to se dogodilo zbog velikog broja izbeglica koje su pristigle na teritoriju Novog Travnika i to je poremetilo etničku ravnotežu. Ljudi su se jednostavno plašili da će prevladati određena etnička grupa. Takođe je bilo Mudžahedina koji su radili različite stvari u Travniku i takođe su išli na liniju fronta i pravili provokacije tamo. Onda su tu bile izbeglice iz Krajine. Mnogo njih je došlo u Travnik... I mislim da je jedan od razloga sukoba između Hrvata i Muslimana bio i taj poremećaj etničke ravnoteže... Imali smo strašnih problema jer su ti ljudi upadali u stanove, i sasvim iskreno su govorili: 'Pa, ja sam izgubio kuću. Zašto ne bi ušao ovde? Vi ovde štitite Muslimane'... Pokušavali smo da zaštitimo ljude koliko god smo mogli. Čak smo smeštali ljude u naše stanove dok se ne smeste, dok se život ne vrati u normalu. Ali je bila kompletna anarhija tih dana."

"U Novom Travniku nije bilo logora zato što nije bilo zarobljenika, pa nije ni bilo potrebe za njima."

Svedok je potvrdio da je Dario Kordić došao u pratnji naoružanih vojnika u fabriku "Bratstvo" u maju 1992. godine i izneo dva lansera za rakete:

"Upravnik Husein Sahinović, koji je bio moj nadređeni, rekao mi je da su dokumenta u redu, da je oružje napustilo fabriku na legalan način."

"Prvi put sam čuo g. Kordića da govori na ceremoniji polaganja zakletve u Travniku i tom prilikom se obratio vojnicima koji su polagali zakletvu, i pozvao da se zajedno organizujemo sa Muslimanima protiv agresora i ekstremnih Muslimana, onih koji su želeli da uzmu Bosnu za sebe."

4. septembar 2000. godine

Dragan Grebenar, svedok odbrane

Dragan Grebenar je bio vođa seoske straže u Počulici.

"Nijedna vlast nije tražila da se formiraju te seoske straže. Uradili smo to po svojoj inicijativi. Hteli smo da patroliramo selom, da pazimo. I zbog toga što sam ja bio jedan od inicijatora stvari, jedan od prvih koji je rekao da selu treba nešto takvo tako da su me imenovali da budem jedan od onih koji će to organizovati."

"Ujutru (16. aprila 1993), negde oko pola četiri, probudila su me dva momka koji su bili u centralnom delu sela u patroli i pitali me da li imam informaciju o mogućem napadu Muslimana iz pravca Vrhovine, Trahočice i Prnjavora... Rekli su da nisu primetili ništa neobično, ali da ih je komšinica pozvala u kuću, i rekla im je da njena sestra koja živi u susednom selu je pozvala telefonom i rekla joj: 'Mare, zar si poludela? Kako još možeš da budeš kući? Priča se da će biti napad na Počulicu'... I otišli smo do Mare Papić, do njene kuće, i ona je meni ponovila tu priču... Pozvao sam komandu. Dežurni se javio. Nije se predstavio. Ja sam mu rekao svoje ime i pitao: 'Da li je Mario (Čerkez) tu? Treba da razgovaram sa njim'... Mario je bio jedini koga sam znao od ranije, jer smo radili za isto preduzeće, za fabriku SPS... Rekao je: 'Pokušaću da Vam pronađem Marija. Dajte mi vaš broj telefona'... Deset ili petnaest minuta kasnije, telefon je zazvonio. Podigao sam slušalicu i Mario je bio na vezi... Rekao je: 'Da li ste primetili nešto?', ja sam rekao: 'Ne', 'Onda, molim, nastavite'. I savetovao mi je da nastavim sa osmatranjem i da javim ako primetim nešto neobično... Poslao sam jednog od dvojice mladića iz sela da vide da li je straža još tamo. A sa drugim, otišao sam da potražim ta dva momka da ih zamolim da ostanu malo duže, i ja sam hteo da ostanem sa njima na straži. Kada sam došao do donjeg dela sela pronašao sam ta dva momka, i dok sam im objašnjavao da bi trebalo nastaviti sa stražarenjem, čuli smo eksplozije koje su dolazile iz pravca Viteza. Prve granate su pale oko 8 ujutro. Ciljali su moju kuću, i moj ambar je bio pogođen."

Negde oko 11 prepodne uhapšeni su hrvatski civili iz gornjeg dela sela:

"Negde oko 12... dobili smo ultimatum da svi Hrvati imaju pet minuta da predaju oružje i da se okupe ispred školske zgrade i predaju se, ili će početi da ubijaju sve... Nekih 40 minuta po ultimatumu stigla su dva UNPROFOR APC-a. Stigli su u donji deo sela. To je bilo kada je gornji deo sela očišćen od hrvatske populacije. Mi smo se povukli u srednji deo sela... Oko 15 i 30, konačno smo odlučili da moramo da bežimo; prvo civili, žene i deca... U tom trenutku kada sam upućivao svoju porodicu i druge u šumu, Vlado Ramljak je stigao sa suzama u očima i uplašen, i rekao je: 'Dragane, svi smo zarobljeni gore. Moja žena i deca su odvedeni u Prnjavor. Ja sam oslobođen da bih te doveo jer žele da dođeš na pregovore, i ako se ne vratimo prete da će mi pobiti ženu i decu.'... Nisam znao tada, već kasnije, posle razmene, primio sam neke informacije. Bilo je oko 70 civila koji su završili zarobljeni u Prnjavoru. Zarobili su ih i držali zatvorene u Domu omladine u Prnjavoru."

"Pripadnik Viteške brigade sam bio od 16. (aprila) pa nadalje, ali pošto sam ranjen 16, nisam bio aktivan član. Posle bolovanja, kada sam ranjen, kada sam se javio natrag na liniju fronta, smatrao sam sebe pripadnikom Vitez brigade."

5. septembar 2000. godine

Zdenko Rajić, svedok odbrane

Zdenko Rajić se, po izbijanju sukoba u BiH, javio kao dobrovoljac u HVO, da bi se posle pridružio brigadi "Stjepan Tomašević", a postao je i pripadnik Viteške brigade po njenom uspostavljanju.

"Bili smo u grupama po 30 ljudi. Ostajali smo oko nedelju dana na liniji fronta, i onda na putu nazad, pošto bi završili, bili smo slobodni dve ili tri nedelje... To su bili dobrovoljci, uglavnom ljudi koji su ostali bez posla."

"Nikad nismo dobili naređenje da napadnemo ili progonimo Muslimane ili bilo šta slično."

"16. aprila sam se probudio ujutro, u stvari sam bio probuđen detonacijama i pucnjavom. Posle telefonskog poziva od (Karla) Grabovca, otišao sam na brdsku kotu 517 na Crvenom Brdču. Iz moje kuće, mogao sam da vidim dole, tako da sam video šta se dešava; ipak, nisam znao šta se dešava sve do nekoliko dana kasnije, dva ili tri dana kasnije, da je bilo borbi između BH armije i HVO. Ali nisam siguran koje su bile jedinice jer su to bile glasine. Čuo sam da je bilo borbi i da je počinjen zločin. Sa mesta gde sam bio, mogao sam da vidim dim, mogao sam da vidim kuće u plamenu... Istina je da Viteške brigada, da Viteške brigada nije napala Ahmiće."

"(Mario Čerkez) nikad nije bio agresivan. Bio je vrlo komunikativan. Uvek je želeo da pomogne ljudima bez obzira na njihovu etničku pripadnost. Nikada nije bio nacionalista. Bio je pošten čovek. Znam Marija vrlo dobro. Dolazio je nekoliko puta na liniju fronta. Prvo je govorio da moramo štititi liniju. Da moramo čuvati živote. I rekao je da ako neprijateljski vojnik bude zarobljen, prema njemu mora biti pravilno postupano, na vojnički način."

5. septembar 2000. godine

Željko Blaž, svedok odbrane

Željko Blaž je počeo da radi u Operativnoj zoni Centralne Bosne 1992. godine i njegov iskaz se odnosio na organizaciju i komunikaciju u Operativnoj zoni. Major Željko Blaž trenutno radi u armiji Federacije BiH u komandi za obuku i doktrinu.

"Glavna svrha sistema komunikacije je bila da omogući komunikaciju i kontrolu specifične oblasti, u ovom slučaju oblasti operativne zone... Mogu vam reći da je (javni telefonski sistem) bio deo sistema svih pošta u Bosni u to vreme, i koristili smo deo tog sistema za našu sopstvenu komunikaciju"

Svedok je objasnio razliku između otvorenih i zatvorenih linija:

"Otvorene linije su linije koje koristimo kada se upotrebljava bilo koji tip radio predajnika koji koristi razne frekvencije koje sve treba da imaju opšti tip zaštite komunikacije... To znači da korisnici treba da koristi određene tabele šifara i da je to osnovna šifra, opšta tabela šifri, i konverzijska tabela... To znači da tokom komunikacije, sagovornici neće zvati jedan drugog pravim imenima, nego će koristiti šifrovana imena koja će im biti dodeljena po tom planu."

Po rečima svedoka, to je jedan od načina da ljudi koji koriste taj sistem komunikacije spreče treće osobe da slušaju i razumeju tu komunikaciju:

"To je jedan od načina da se ljudi spreče da prikupe takve informacije. Mislim da nisam sasvim objasnio zatvorene linije komunikacije. Ponekad postoji potreba da se zaštiti dokument ali ne na taj način, ne na način koji sam upravo opisao, nego na bolji način, i koristili smo određenu opremu i softver za to... Kada bismo dobili takav dokument u našem centru za komunikaciju, bila je jedinica koja se zvala otpravni servis komunikacijskog centra. Oni bi dobili to naređenje koje bi trebalo da prenesu putem radio paketa. I to je moralo da bude šifrovano i zaštićeno. Kada bi dobili takav dokument, učitali bi ga i onda ga prosledili u sobu gde je tim za šifrovanu zaštitu, to je radio paket tim... Kada bi dokument stigao tamo, pripremili bi ga na kompjuteru, onda bi ga otkucali i arhivirali i koristili bi PK Zip program kroz koji bi dokument bio zaštićen. I kada je dokument šifrovan, dokument je spreman da se pošalje drugom predajniku kroz radio paket... Ne bi mogli da ga pročitaju ukoliko ne bi imali isti program koji je korišćen za šifrovanje... kada bi ti paketi emitovani preko radio talasa, i da je taj paket emitovan kroz etar, u to vreme, može ga primiti samo neko ko je na istoj frekvenciji. Svako ko je na toj frekvenciji ga može primiti. Ako bi neko spolja primio takav dokument, suočili bi se sa problemom jer ne bi imali šifre koje bi im omogućile da dešifruju dokument... Kada takav dokument stigne na cilj, fizički je zaštićen, i osoba koja ga primi ne zna njegov sadržaj... Koristili smo pakete drugih ljudi. Nismo imali naš sopstveni softver. Nismo mogli da napravimo naš sopstveni paket."

"Mogu vam reći da nikad nisam video satelitski telefon u to vreme, i tvrdim sa punom odgovornošću da nismo imali nikakve satelitske komunikacije."

Svedok je odrečno odgovorio na pitanje da li je ili lično primio, ili zna da je neki od tih sistema korišćen da prenese bilo koju naredbu od Darija Kordića Operativnoj zoni Centralne Bosne:
"Ne, nikad nisam video to, i pratkično je to nemoguće."

6. septembar 2000. godine

Dragan Štrbac, svedok odbrane

Dragan Štrbac je bio na čelu civilne zaštite u opštini Vitez. Inače, Štrbac se, pre svog svedočenja u slučaju Kordić i Čerkez, već dva puta pojavljivao kao svedok pred Tribunalom, u predmetima Furundžija i Aleksovski.

"Civilna zaštita je radila drugačije u ratnim uslovima... U mirnodopskom periodu, to je deo Ministarstva odbrane; u periodu rata, to je deo opštinskog štaba i cilj je da zaštiti i spasi stanovništvo i materijalna dobra."

Na pitanje da li je bilo pritisaka na Muslimane da napuste pozicije u opštinskoj vlasti, uključujući civilnu zaštitu, svedok je odgovorio:

"Ne, politički događaji tog perioda doprineli su takvom razvoju stvari. Moram da priznam da pre razdvajanja puteva, i tu mislim na civilnu zaštitu, pribegli smo izvesnom tipu organizacije da bismo prevazišli političke razlike. Sazvali bi sastanke u oblastima gde su Hrvati imali većinu i u oblastima gde su Muslimani imali većinu. Davali bismo im određene instrukcije šta da rade, jer je bila u toku agresija bivše JNA na Bosnu, i bilo je problema sa vazдушnim napadima. Tako da nismo pravili razlike između različitih zajednica već smo pokušavali da zaštitimo sve civile. tako smo se složili da idemo po terenu i svaka grupa bi razgovarala sa svojom zajednicom. Ali nismo imali zajedničke sastanke. Drugim rečima, pokrivali bismo celu teritoriju opštine, ali odvojeno... Pre sukoba, organizovali smo civilnu zaštitu za normalne mirnodopske uslove. Ali kada je rat, sukob izbio--određeni zapovednici su radili na arbitraran način, ili, pre, vođe seoskih straža u različitim naseljima, uzimali su naše članove civilne zaštite da izvršavaju vojne dužnosti za njih."

Civilna zaštita je između ostalih dužnosti, bila zadužena za raščišćavanje terena i ekshumaciju tela:

"Posle operacije čišćenja, sahranjivali smo žrtve. Kada su to bili pripadnici hrvatske zajednice, sahranjivali smo ih na groblju, hrvatskom groblju, kad god je to bilo moguće u to vreme... Kada govorimo o pripadnicima muslimanskog naroda, onda smo ih sahranjivali na muslimanskom groblju u Gaćicama... To smo radili, kako sam već rekao, jer smo morali da očistimo teren. I onda je komisija koja je bila odgovorna za razmenu ubijenih, tražila je neke članove za razmenu i onda prirodno smo morali da otkopamo ta tela i da ih predamo komisiji za razmenu: ipak, kao civilna zaštita nikada nismo tražili da se izvrši ekshumacija iz nekih naših razloga, je pošto smo ih sahranili, naš zadatak je bio gotov."

Zastupnici optužbe su naveli da je osoba po imenu Sahaganović izjavila istražitelju Tribunala da je svedok Štrbac osoba koja ga je naterala da 24. maja 1993. godine prisilno prepiše svoj stan jednom Hrvatu iz Zenice, Tomičiću. Svedok je odgovorio da nikad nije čuo za tu osobu.

Zatim je, kao dokaz, pušten deo video kasete gde je snimljen deo ispitivanja mladog hrvatskog vojnika Ivice Jelovića od strane bosanskih vlasti:

"Hrvati iz Kajdraza i Počulice sve do Zenice, čije su kuće spaljene, išli su u Vitez i pokušavali da uzmu muslimanske kuće" - "Tako ste vi i vaše kolege imali zadatak da to zaustavite?" - "Da"-"Kako ste to radili?"-"Na primer, kada bi neko došao na vrata stana, odveli bi ga do Dragana Štrbca i on bi to rešio." - "Ko je Dragan Štrbac?" -"On je bio osoba koja je bila uključena u ta pitanja oko stanova."

"Kada su Hrvati isterani sa teritorije opština Zenice i Travnika, broj ljudi koji su bili beskućnici se povećao u opštini Vitez. Ostavili su svoje domove iza i svoje stanove i na njihovu inicijativu, preko svojih prijatelja ili ne znam koga, oni su tržili građane opštine Vitez koji su još bili tu, i pričali su sa njima, i ne znam kako su te stvari bili uređivane da oni razmene svoju imovinu. Recimo da je Hrvat iz Zenice hteo da razmeni svoju imovinu sa Bošnjakom iz Viteza i obrnuto. I onda bi došli kod nas u civilnu odbranu da se ta transakciju učini legalnom. Ja sam bio protiv toga, ali bih savetovao svakog ko bi došao sa takvim zahtevom da to nije u našoj nadležnosti, i da oni naprave njihove interne ugovore ili sporazume među sobom. Ali nisam želeo da ulazim u to. Razumeo sam kakva su bila vremena, i da to kasnije ne bi počivalo na pravnim osnovama. Ali psihološki, ljudima je to trebalo, i rekao bih im: 'Ako želite, napred, uradite to. Možemo vam dati sto i stolice. Napravite sami svoje ugovore. Možemo vam čak biti i svedoci!'"

Na tvrdnje zastupnika optužbe da su ljudi terani na prinudni rad i kopanje rovova, svedok je odgovorio:

"Radni vodovi, znači, jedinice opšte namene civilne zaštite i radnih vodova koji su bili uspostavljeni za potrebe oružanih snaga, bile su pod mojom jurisdikcijom, koliko se sećam, od 24. januara 1994. godine. Do tada sam bio zadužen samo za jedinice civilne zaštite, ne za radne vodove koji su bili uspostavljeni za potrebe oružanih snaga... Posle proglašavanja opšte mobilizacije, svaki telesno sposobni regrut i muškarac je bio obavezan da se javi kancelariji odbrane i da se stavi na raspolaganje... Jedini način da linija odbrane bude utvrđena je da se angažuju radni vodovi da pomognu našim momcima na liniji odbrane. "

"Centri za zatvaranje, tvrdim do današnjeg dana, nisu postojali. Ako su postojali, to nisu bili centri za zatvaranje. To su bila mesta gde se moglo skloniti u cilju sopstvene bezbednosti, svakog pojedinca... Tako da i dalje tvrdim da to nisu bili niti zatvori niti centri za zatvaranje."

7. septembar 2000. godine

Željko Križanović, svedok odbrane

Željko Križanović je bio u seoskoj straži svoga sela-Gačice. Sada radi kao policajac u Centralnoj Bosni.

"Seoske straže su formirane na sopstvenu inicijativu ljudi zbog blizine (fabrike) "Slobodan Princip Seljo" i bezakonja. Bilo je pljačkanja i ljudi su počeli da se boje. U početku su (straže) bile zajedničke, bile su mešane. Do preuzimanja kasarne u Slimeni najveći deo (oružja) su bile lovačke puške i nešto pištolja... Seljani bi izabrali jednu osobu i rekli: 'Ti ćeš biti zapovednik'."

"Uveče 15. (aprila), došao sam kući iz grada, prirodno pošto sam bio mlad čovek izašao sam , i otišao sam u krevet, možda oko 11. Ujutro probudila me je pucnjava, detonacije, i moja majka je došla. Bila je prestrašena. Nije znala šta se dešava. Probudio sam se, izašao, mogao sam da čujem pucnjavu sa svih strana jer sa mesta gde je moje selo, može se videti mnogo okolnog terena. I bila je tu puška mog oca... I tako sam stajao pored kuće a moja porodica je bila u kući... Preko puta našeg sela, Gačica, je Donja Večeriska, i mogao se videti dim i čuti pucnjavu... Ahmići su takođe mogli da se vide, dim, pucnjava, ali nismo mogli da ustanovimo odakle dolazi pucnjava, jer je dolazila sa svih strana."

U samom selu je sukob počeo 20. aprila 1993:

"Bilo je to rano ujutro. Čuli smo pucnjavu. Bilo nas je oko 25 u selu. Nismo svi bili naoružani. I mogli smo da čujemo pucnjavu. Nisam mogao da ustanovim odakle je dolazila. Ali su momci iz susednih Mlakića došli da nam pruže podršku i takođe iz seoske straže, jer su i oni bili tamo dole, a to je čisto hrvatsko selo. Nije bilo muslimanskih domaćinstava tamo. I oko 10 do 15 momaka je došlo iz Vitezova i oko 10 pripadnika policije."

Borbe su trajale oko osam sati:

"Pa, Muslimani koji su bili oko moje kuće, oni su se predali. Nije bilo neke pucanja vrednog pomena. Položili su svoje oružje, nekih 30, možda 25 njih. Civili su takođe uklonjeni i smešteni u garažu dok je gore još bilo pucnjave. Civili su takođe smešteni u kuću da se izbegne da im se nešto dogodi, znate, zalutali metak koji je možda mogao da pogodi nekog. Oni su bili smešteni u kućama, a muškarci su odvedeni. Mislim (da su ih odveli) pripadnici Vitezova... Znam da su se četiri ili pet dana kasnije, ne znam tačno, vratili u selo, svojim kućama."

11. septembar 2000. godine

Zdravko Zuljević, svedok odbrane

Zdravko Zuljević je veterinar iz Viteza, bivši član HDZ, sada član Nove hrvatske inicijative (NHI), i član Kantonalnog parlamenta u Travniku.

"Sve što sam radio je bila vetirnarska medicina sa dvojicom kolega, ili pre, sa jednim kolegom, Fuad Zećom koji je Musliman, i Ćazimom Patkovićem, koji je takođe Musliman. Radili smo na veterinarskoj klinici, i zajedno smo odlučili da započnemo u 1992. godini postupak izdvajanja veterinarske klinike od veterinarske stanice u Travniku, i u Zenici, u višem sudu, registrovali smo kliniku u Vitezu kao javno preduzeće."

Dana 16. aprila 1993, kada su počeli sukobi, prvi internirci su dovedeni u veterinarsku kliniku:

"Tog jutra ja nisam bio u stanici kada su prvi internirani ljudi stigli. Ali sam bio u zgradi koja je vrlo blizu veterinarske stanice jer su me ljudi koji su bili tamo već pozvali da uradim nešto u zgradi komande lokalne jedinice tadašnje Vitez brigade... Posle prvih pucnjeva, pošto su susedi lupali na moja vrata i probudili me, rekli su mi da je vrlo intezivna vatra počela... i rečeno mi je da treba da odem u zgradu komande i da dobijem naređenja... Rečeno mi je (u komandi) da treba da idem u prostoriju gde su lekovi, to je bila manja prostorija sa ormanom i svim sanitarnim materijalom i lekovima i da ću zajedno sa dr Pocrnjom, od tog dana, ja biti zadužen za vrstu bolesničkog odeljenja u zgradi Šumarije... I od tog dana mi je izdata potvrda da sam, u stvari, mobilisan."

U improvizovanoj klinici su lečeni, prema rečima svedoka i civili i vojnici:

"I vojnici i civili. bez obzira ko je povređen ili ranjen ili mu je potrebna pomoć, bez obzira na nacionalnost i ostalo. Bio sam tu da služim svim ljudima u zgradi, oko zgrade, i na terenu uopšte."

Dr Zuljević je, prema svojim rečima, pozvan i da pruži pomoć ljudima koji su bili zatvoreni u veterinarskoj stanici:

"Jedan od ljudi koji je bio interniran je bio stariji čovek i patio je od problema sa bubrežima, imao je problema pri uriniranju i bio je u jakim bolovima kada je morao da mokri i uopšte se osećao bolesno. Pričao sam sa njegovim sinom, koga sam znao, i zvao se Sejo Zečović. I njegov otac, bolesnik, je bio Čamil Zečović. Vratio sam se na klinku, pronašao lekove koji su mu trebali, najvećim delom diuretike, i analgetike, i rekao sam da bi trebao da ode kući, koja je bila u neposrednoj blizini, jer je bilo prilično hladno... Primetio sam da su vrata (veterinarske stanice) nasilno otvorena i da je u stanici određeni broj ljudi, uglavnom obveznika. I mogu reći sa punom odgovornošću da su se kretali slobodno okolo, oko zgrade, u dvorištu i u samoj zgradi. Bilo je ljudi koji su dolazili i odlazili iz podruma. Teško je reći tačan broj, ali rekao bih da je moglo biti 50 do 60 ljudi tamo... Bila je neka vrsta straže, mogli bismo to tako nazvati. Bilo je takođe momaka iz susedstva, ali su oni sa njima otvoreno razgovarali. Nije bilo sukoba, nije bilo maltretiranja, i prvih nekoliko dana, mogli su još uvek da koriste telefon koji je bio povezan za veterinarsku stanicu. Njihove žene su im donosile piće i dolazile su da vide kako su... Mislim da su bili tamo između četiri i šest dana."

Na pitanje gde su zatvorenici posle prebačeni, svedok je odgovorio:

"Sećam se jednom prilikom sam se vraćao kada smo izvlačili jednog vojnika sa linije fronta između Kruščice i Rijeke, a koji je bio pogođen u karlicu i morao sam da ga vidim, otišao sam ispred zgrade Šumarije i rečeno mi je da su internirci prebačeni u zgradu osnovne škole u Dubravici."

"Dobio sam status člana Viteške brigade. Možda bi trebalo reći da pošto je g. Jurić postao zapovednik, napravljen je pokušaj da se dovedu u red svi položaji u brigadi, i ja sam dobio odluku u kojoj se navodi da sam ja šef veterinarske službe u brigadi."

Svedok je video i delove "konvoja radosti", tuzlanskog konvoja koji je 11. juna stigao u dolinu Lašve, i koji je bukvalno opljačkan:

"Bio sam na putu natrag iz sela Mali Mošunj. Bio sam na svom motoru... Vraćao sam se u Vitez, i video sam ostatke konvoja. Video sam kamione koji su prevrnuti, koji su upali u rovove. Video sam tu decu koja su uzimala benzin iz cisterni u kanticama i odnosili to svojim kućama. Video sam ljude da nose odeću, i pošto je glavni put bio blokiran, došao sam u grad. Bio sam vrlo uznemiren, i otišao sam da vidim g. Ivicu Šantića (gradonačelnika) i rekao sam mu: 'Ivice, zar ne možeš da okončaš ovu sramotu?'"

Pogledaj šta rade ljudi iz sela.' I on je rekao: 'Učinio sam sve što sam mogao. Učinio sam najbolje. Poslao sam policiju, ali je tamo opšti haos i niko ne može da kontrtoliše događaje oko konvoja'."

11. septembar 2000. godine

Franjo Franjić, svedok odbrane

Franjo Franjić je stanovnik sela Donja Dubravica i bio je pripadnik seoske straže tokom sukoba.

"Ujutro (16. aprila) probudio me je zvuk pucanja iz pravca Ahmića i Počulice, Šljivčice, da budem precizniji. I sva ta naselja su iznad moje kuće... 16. aprila, moji prvi susedi, Amir Kavazović, Sejo Kavazović, obučeni u uniforme Armije BiH, krenuli su u pravcu Šljivčice, pri čemu je Amir Kavazović nosio mitraljez, a Sejo Kavazović automatsku pušku... Uveče tog dana, primetili smo dok smo čuvali naše kuće dva uniformisana vojnika kako prolaze putem--mislim da su išli svojim kućama--i mi smo ih posmatrali. I na putu ka Šljivčici, otvorili su vatru na nas i ja sam ranjen u desnu stranu grudí... 21. aprila Anto Bertović je stigao u naše selo. Predstavio se kao zapovednik... Pošto je seoska straža bila još aktivna, svi su držali straže ispred svojih kuća. On je došao da postavi liniju odbrane i da nam pokaže gde da kopamo rovove, i tom prilikom me je postavio za zapovednika sektora Dubravica."

Svedok je drugi put ranjen 8. februara 1994. i posle lečenja u Splitu otišao je na oporavak u Makarsku. Prema njegovim rečima tamo su lečeni i pripadnici Armije BiH:
"Pripadnici Armije Bosne i Hercegovine su takođe podvrgavani tretmanu u ovim bolnicama."

O zatvorenicima u osnovnoj školi u Dubravici svedok je izjavio sledeće:

"To su uglavnom bili lokalni meštani iz Dubravice. Oni su bili odvedeni i sklonjeni radi sopstvene bezbednosti."

Na pitanje zastupnika optužbe da li smatra da su se Muslimani, i zatvoreni u osnovnoj školi u Dubravici, dobrovoljno javljali da kopaju rovove, svedok je odgovorio:

"Da, dobrovoljno su se javili, i radili su zajedno sa našim radnim vodom. Tako da nisu bili izloženi posebnoj opasnosti... Rekli su nam da su bili odvedeni tamo, da su ih Vitezovi doveli da zajedno sa našim radnim vodom kopaju rovove. Jer, tretirali smo ih kao da su jedan od naših radnih vodova. Imali su dovoljno da jedu i piju, i sve što su dobijali naši ljudi, dobijali su i oni. Dobijali su cigarete i tako dalje. Imali smo četiri Muslimana koji su bili u našoj jedinici do kraja rata."

11. septembar 2000. godine

Marinko Marjanović, svedok odbrane

Marinko Marjanović je bio zapovednik seoske straže u selu Krčevine u neposrednoj blizini Viteza.

"Sami smo se organizovali u selu. To je bilo na dobrovoljnoj bazi. Ako neko nije hteo, nije morao da se pridruži seoskoj straži... Bilo je dosta tenzija u to vreme. Bilo je puno kriminala, i to je pre bio razlog tenzija nego etničke podele."

Svedok je ispričao šta se dešavalo 16. aprila:

"U početku smo svi bili zbunjeni jer nismo znali ni šta ni kako ni ko. Ujutro je vatra bila sporadična. Nije bilo pešadijskih napada, direktnih napada. Ali smo potražili skloništa iza naših kuća i pitali se šta da radimo... Uveče, pre će biti, kasno popodne, sve je prestalo, sve je stalo kao da je dogovoreno. I samo smo se skupili i pričali i diskutovali o tom danu."

17 aprila vatra se pojačala:

"Pucnjava se pojačala, i pešadija je ušla u Štrbac i ubila dva čoveka u njihovim kućama... Stajali su iza svojih kuća, i čuo sam da je čovek ispalio rafal sa brda i jednostavno ga skinuo. Drugi je stajao pored štale za krave, i dok je stajao pored te drvene štale, drugi je otvorio vatru i jednostavno ga ubio."

U selu gde svedok živi Hrvati su u većini. Na pitanje šta se desilo sa Muslimanima iz sela, svedok je odgovorio:

"Pitali su me: 'Marinko, da li znaš koliko će ovo da traje?' I ja sam rekao: 'Pa, voleo bih da traje što kraće.' '-Pa', rekli su 'Ako ne traje suviše dugo, možda bi mogli da ostanemo.' I ja sam rekao: 'Pa, bolje je da ostanete.' I pošto je 15 do 20 dana prošlo, ponovo su došli da me pitaju i pitali su me ponovo i ponovo... I borbe su bile na vrhu sela i pitali su me da li mogu da budu prebačeni u Zenicu gde je većinsko muslimansko stanovništvo. Rekao sam da moram da pitam. Pitao sam Anta Bertovića i on je rekao da mogu da idu po svojoj slobodnoj volji ako to sami žele ali da ih mi ne teramo da idu. I to sam im rekao. Zahvalili su mi se, i ostavili su svoju imovinu meštanima da je čuvaju. Šta su mogli da ponesu sa sobom u kolima to su uzeli. Seli su u kola i otišli bezbedno u Zenicu, i ništa im se nije desilo... Svi su se vratili (u selo) osim jedne porodice koja je otišla za Australiju ili Ameriku."

12. septembar 2000. godine

Vlado Šantić, svedok odbrane

Vlado Šantić je bio pripadnik seoske straže u selu Šantići, od kraja 1992. do aprila 1994. godine.

"Seoske patrole smo organizovali na sopstvenu inicijativu da čuvamo puteve koji vode ka selu. U početku su bile izmešane, ali je to prestalo i Muslimani su imali svoju stražu i mi smo imali našu... Bilo je nešto oružja iako nismo svi bili naoružani. Kada je neko bio na dužnosti, dobio bi oružje. Čak smo koristili i lovačke puške... Kada smo bili tamo (na straži), svi bismo bili naoružani iako su to bile obične puške M-48. Bilo je nešto automatskih pušaka ali su one bile vrlo retke."

Pripadnici seoske straže su boravili na planini Kuber:

"Odlazili bi tamo i ostajali po nedelju dana u to vreme... Tamo je bila uzvišica i mi smo se bojali da bi se srpske snage mogle probiti i zauzeti je. Takođe smo se plašili da bi helikopteri mogli sleteti tamo... Ujutro 16. (aprila), mislim da je bilo dvadeset do šest ujutro, bili smo probuđeni. Neki od nas su bili na položajima, a drugi su bili u šupi pored, kolibi pored, ali je bilo prilično maglovito tako da se nije moglo dobro videti i bilo je pucanja... Nismo mogli tačno da ustanovimo pravac odakle dolazi i nismo znali šta se dešava... Zapovednik je dobio informaciju da je dole u našem selu sukob, ali nije mogao odmah da kaže šta se dešava. Tek kada se podigla magla, mogli smo da vidimo da je oko naših kuća, i posebno moje kuće, jer smo svi meštani, videli smo da kuće gore ali nismo mogli da vidimo da li je to moja kuća ili čija je to kuća u stvari... Nismo mogli da baš vidimo Ahmiće jer je njih teže videti. Bili smo dalje uz put tako da je lakše videti naše selo, ali smo ipak videli neke kuće kako gore. Pošto nas je uznemirilo to što se dole dešava, poslali smo dva čoveka da vide šta se dešava sa našim porodicama. Vratili su se posle nekoliko sati... Rekli su da muslimanske kuće gore i da su naše porodice dobro... Tek kasnije, možda u jutarnjim časovima, počelo je pucanje. Muslimani su počeli da nas gađaju i pobjegli smo, potražili sklonište, jer je tamo brdo, i nekoliko rovova. Posle pucanja, uzvratili smo vatru. I to je možda trajalo nekoliko časova. (Pucali su) iz pravca Zenice gde su držali položaje. Mislim da je u popodnevnom časovima počeo jači napad iz oblasti Vrhovine... Dva naša čoveka su ostala gore na Kuberu i Željko Livančić, zapovednik je poginuo tom prilikom. To je bio snažan napad sa artiljerijskom

podrškom... I video sam dok smo se povlačili, veća grupa je ušla u drugi rov gde su bili Livančić i Grkić, i mi smo morali da se povučemo... Sledećeg dana i dan posle toga dobili smo neka pojačanja. Trebalo je 15 dana da postavimo liniju odbrane jer su ljudi iz Viteza, koji su bili mobilisani, došli da nam se pridruže da postavimo liniju odbrane... Možda je prošlo mesec ili dva dana i dobili smo ID karte i znali smo da smo članovi Vitez brigade... Došli su i Muslimani, Muslimani iz Viteza. Znam neke od ljudi koji su došli. Među njima je bilo i Roma, a bilo je i naših ljudi. Moj otac, na primer. On je bio stariji čovek; u to vreme je imao 63 godine. Ali došao je da nam pomogne, a i drugi ljudi. Ali to se desilo posle, recimo 10 dana."

Na pitanje ko je doveo ljude koji su kopali rovove, svedok je odgovorio:

"Ljudi iz vojne policije su ih doveli. Ostali bi da kopaju danju, i vraćani su kombijima ili autobusima."

Na pitanje da li se seća incidenta u selu između 18. i 20. oktobra 1992. godine, kada je ubijen 19-godišnji Musliman, svedok je rekao:

"Taj dan sam trebao da idem na posao, i probudio sam se kada je počelo pucanje. Mislim da je to bilo ujutro. I kasnije, čuo sam da je taj Musliman ubijen. Poznajem ga lično. I čak su moji muslimanski susedi došli u kuću. Bili smo zajedno tamo. Plašili smo se i zato smo bili zajedno."

Na pitanje da li je ubijen od strane ljudi iz HVO, svedok je izjavio:

"Ne mogu vam reći. Znam da je izbio sukob, ali sam o tome čuo kasnije... Ne znam ko je koga napao, ne mogu da odgovorim na to."

"Znam da je (u Vitezu) bilo podmetanja bombi u kafiće. Mislim da nisu samo muslimanski kafići dizani u vazduh, ali mogu da dodam da je bilo grupa vojnika koji su došli iz Mostara i koji su bili neuredni i koji su izazivali probleme... Ne mislim da je HVO imao kontrolu nad gradom. Pomenio sam delove koji su bili pod muslimanskom kontrolom, drugi delovi su bili pod hrvatskom kontrolom."

12-13. septembar 2000. godine

Anto Zirdum, svedok odbrane

Anto Zirdum je novinar. Tokom sukoba, bio je oficir HVO za informacije i propagandu. G. Zirdum je, prema svojim rečima, intervjuisao svedoke masakra u selu Miletići, kao i ljude koji su bili zatvoreni u bioskopu u Vitezu.

"Moj prvi zadatak je bio da osnujem regionalni informativni centar u Centralnoj Bosni, i dat mi je zadatak da budem koordinator za tehnička pitanja. Poslat sam da organizujem rad u tom centru i krenuli smo da uspostavljamo radio i televiziju (u Vitezu). Kada je televizija uspostavljena, bio sam novinar."

Zbog koncepcijskog sukoba sa vlasnikom televizije Perom Gudeljom, svedok je ubrzo napustio televiziju. Ipak, četvrtog dana sukoba naređeno mu je da se vrati, što je i učinio.

"Domet televizije je bio, rekao bih, u dijametru od možda četiri kilometra. I u nekim selima se program nije mogao videti... U tim ranim danima, vojnicima je trebalo ohrabrenje. Naša uloga je bila da informišemo i da smirujemo situaciju, to je ono što je televizija trebala da radi. Nikakva, ne ta vrsta podizanja morala. Nije bilo ničeg sličnog u tim ranim danima."

Svedok je intervjuisao izbeglice iz sela Miletići:

"To su bili Hrvati. To su bili civili i vojnici, izmešani, bežeći u haosu iz sela Grahovčići gde su vojnici ostali iza, a civili su transportovani u dolinu reke Lašve u Vitez, Novu Bilu i Busovaču autobusom u vrlo jadnom stanju i nisu imali ništa sem plastičnih kesa u rukama."

Svedok je u više navrata bio na liniji fronta, da bi na kraju postao zapovednik voda u Crvenom Brdču: "Prvog dana sam uspeo da obiđem položaje. Nisam imao prilike da baš detaljno vidim celu liniju odbrane. Ali kada je napad počeo, ja nisam imao sopstvenu pušku, i kada sam otišao da obiđem ljude, oni su imali stare automatske puške iz drugog svetskog rata. Bilo je dva ili tri moderna automatska oružja, savremena, i nekoliko oružja proizvedenih u Hrvatskoj za koja je bilo vrlo malo municije... To je bila vrlo loša vrsta oružja."

"Takođe sam postao i pomoćnik u Odeljenja za informacije i propagandu... U vreme kada sam bio pomoćnik u Odeljenju, takve stvari (etničko čišćenje i progoni) nikad nisu bili predmet bilo kakvog razgovora, nikome nije palo na pamet da razgovara o mogućnosti isterivanja ili iseljavanja bilo koga ili prebacivanja bilo koga. Sve što smo pričali je da hrvatski narod treba da osigura i definiše jednaku poziciju u BiH."

Svedok je razgovarao sa Muslimanima koji su bili zatvoreni u bioskopu u Vitezu:

"Pa, oni su izlazili i potpisivali neke papire, i dok su izlazili, pitao sam ih za intervju, svakog od njih. Znam da je samo nekolicina odbila jer su se jednostavno ustezali da pričaju za televiziju; drugi su bili jednostavno stidljivi i nije im bilo lako da pričaju za televiziju. Ali svi drugi, da, dali su mi izjave. Želeo sam da ih pitam kako su bili tretirani tamo, i svi su rekli da su bili tretirani pristojno. Drugi su osećali potrebu da pozovu hrvatski i muslimanski narod i armije oba naroda da pokušaju da reše političke nesuglasice što je pre moguće... Mnogi od njih su se obraćali prijateljima, pozivajući svoje prijatelje, govoreći im da ništa ne može da utiče na njihovo prijateljstvo bez obzira šta se dogodilo... Bio sam u dodiru sa tim ljudima svakoga dana, jer su mnogi moji prijatelji bili tamo. I viđao sam ih svakoga dana, donosio im hranu i presvlaku, šta god da im je trebalo. Obilazio sam njihove porodice, posećivao ih, da im stavim do znanja da je sve u redu, da ne brinu, i tako dalje... Nije bilo incidenata, u stvari, bio je jedan incident kada su dva zatočenika počela da se svađaju, i počela da se pesniče. Ali ih je neko razdvojio. Nisam video više nijedan incident, niti sam čuo za neki, jer ih nije ni bilo, jer da ih je bilo, ja bih znao za njih... Kada neko koristi reč 'logor', to zvuči užasno. Ali nije uopšte izgledalo kao logor. Nije bilo žica niti strogog režima ili neadekvatnog režima upravljanja mestom. Uslovi koji su tamo vladali su korišćeni maksimalno da zatvoreni ljudi mogu funkcionisati tamo koliko god mogu. Pretpostavljam da je prvih dan ili dva, tamo bilo vrlo loše. Čuo sam od prijatelja da je prva dva dana bio pakao jer je bilo previše vruće i zagušljivo, ali je onda sve otvoreno, sve je rešeno, hrana je počela da stiže, i komunikacije i kontakt sa porodicama... Režim je bio vrlo liberalan. Svi smo mogli da idemo tamo i razgovaramo sa prijateljima, da im nosimo cigarete i slično... Supruge su dolazile, donosile im hranu. Ili sam ja išao do njihovih kuća i donosio im hranu ili šta god, mislim tim ljudima koje sam znao, naravno. Kretao sam se slobodno, i oni su se kretali slobodno u nekim delovima, to jest, u prolazima ili WC-u. Sva su varata bila otvorena i moglo se slobodno ulaziti i izlaziti iz bilo koje prostorije... Svako je imao svoj prostor... Ljudi su se mogli kretati okolo... U zgradi je bila vojna policija, momci sa belim pojasevima, i stvarno ne znam čiji su oni bili. Ali su uvek bili vrlo korektni. Ja sam ulazio i izlazio i nikada me nisu zaustavili... Bila je prilično opuštena atmosfera. Neke od njih sam znao. Neke od njih nisam znao. Sve što znam je da je to bila vojna policija."

Zastupnik optužbe je svedoka pitao ako je tačno da su ti Muslimani bili zatvoreni radi sopstvene bezbednosti, kako to da i Hrvati nisu zatvarani radi bezbednosti, i koji je uopšte bio razlog za zatvaranje Muslimana u Vitezu:

"Mislim da nije bilo takvih mesta (za zatvaranje Hrvata) osim možda u Mahali, gde je bila teritorija koju su kontrolisale snage ABiH... Prihvaćeni razlog je bio taj da se osigura red i zakon u gradu, da se osigura da se incidenti ne događaju i neko pucanje iz jedne zgrade u drugu i uspostavljanje stotina linija fronta, i naravno, opšta sigurnost tih ljudi. To je bio razlog. Taj razlog je objavljen ljudima, i koliko ja znam, ljudi su prihvatili taj razlog i mnogo ljudi je tražilo savet."

Tužilac Džefri Najs je izneo tvrdnju Tužilaštva da je pravi razlog bio taj da su Hrvati strahovali da Muslimani mogu odgovoriti na provokacije i uzvratiti na napade kojima su bili izloženi od strane Hrvata.

Na pitanje ko je bio političar kome su vojnici odogovarali u Centralnoj Bosni, i da li je tačno da je vojno i civilno rukovodstvo bilo isprepleteno, svedok je odgovorio:

"Vrlo je teško odgovoriti na to pitanje, jer vojska i narod su bili jedno, i bilo je teško povući razliku između vojske i ljudi... HVO vlada, nikad nisam uspeo da raščistim sve te elemente... Ne znam koliko su bili isprepleteni. i HVO je imao vojno i civilno krilo. Koliko su se preplitali, kako su bili razdvojeni, još ni danas nisam siguran."

14. septembar 2000. godine

Zvonimir Bekavac, svedok odbrane

Zvonimir Bekavac je bio inženjer organizacije rada u fabrici oružja "Slobodan Princip Seljo" ili "Vitezit" u Vitezu.

Goran Mikuličić, advokat Marija Čerkeza, pitao je svedoka da li ima istine u tvrdnjama da je uprava fabrike tokom 1992. godine pod pretnjom otkaza, davala radnicima da potpišu izjavu lojalnosti HVO:

"Ne, nikada to nisam video, ništa te vrste. Sasvim sam siguran da toga nije bilo, bar ne u fabrici. Siguran sam u to."

Svedok je potvrdio iskaz svedoka Franje Mlakića dat na ročištu 2. septembra 2000. godine. Naime, svedok je potvrdio da Marko Ljujić, kome je Bekavac inače, tokom sukoba bio upravnik ratne proizvodnje u fabrici, nije imao nikakvog artiljerijskog iskustva. Zastupnik optužbe je rekao da svedok ipak nije znao šta radi Marko Ljujić 16. aprila 1993. godine, jer je tada bio sakriven u podrumu, što je g. Bekavac i potvrdio.

Svedok tvrdi da je Mario Čerkez od njega tražio da zaštiti Muslimane u selu Rijeka:

"Sreo sam Čerkeza nekoliko puta u Rijeci. Dolazio bi u šumarsku administraciju... Stajali bismo okolo, ćaskali. Znali smo jedan drugog, radili smo u fabrici... Često bi razgovarali o situaciji. Bio je zabrinut u vezi toga što se dešava, bio je iznenađen. Sve u vezi hrvatske strane je bilo manje-više neorganizovano. Plašili smo se za sebe i svoje porodice. Jednom prilikom, sećam se vrlo dobro, stajali smo na stepenicama zgrade šumarske administracije i on je rekao: 'Zvonko, molim te, da bi izbegli probleme, ti si ozbiljan čovek, razgovaraj sa nekim ljudima u Rijeci. I sve Muslimane što su ostali, probaj da ih zaštitiš. Ne daj nekom idiotu da pravi probleme.' To je bila moralna odgovornost na meni i dala mi je moralnu podršku. I kasnije sam razgovarao sa svojom majkom, i sa nekim svojim prijateljima sam otišao dole, i uspeo sam da zaštitim ljude koji su ostali, sve do sredine juna. Neki od njih su ostali duže; neki su ostali stalno. I niko od tih ljudi u mojoj neposrednoj blizini nije ranjen ili ubijen."

"Ratna proizvodnja je počela negde početkom maja... I direktor je bio na čelu toga, i drugi koji su radili na eksplozivima i ja sam bio zadužen za proizvodnju baruta. Tako da nije počelo odmah pošto je izbio sukob."

G. Najs je pitao svedoka da li je bio uznemiren činjenicom da je neko uspeo da nabavi dovoljno eksplozivnih supstanci da napravi kamion-bombu koji je eksplodirao u Starom Vitezu:
"Čuo sam eksploziju. Kako su uspeali da nabave eksplozivne supstance, pa bilo je ratno stanje tako reći, i bilo je ekstremista koji su šetali i koje niko nije kontrolisao. Tako da nije iznenađujuće da je neko uspeo da se domogne te supstance jer, u tom trenutku, svi su se brinuli kako da prežive."

Tužilaštvo je zastupalo stav da je postojala raširena i značajna distribucija oružja u fabrici za HVO još u martu 1993, pre izbijanja sukoba, a svoju tvrdnju je potkrepilo i dokumentom iz koga se vidi da je od fabrike tražena isporuka strateških proizvoda od posebne važnosti u periodu između 5. i 15. marta 1993. godine.

"Niste u pravu. Mi nismo imali tu vrstu opreme kao u Novom Travniku, Bratstvu, na primer Pretis, Vogošće, da bismo mogli da proizvodimo i distribuiramo to (oružje). To je prikupljano, te stvari su prikupljane ovde; iako nismo imali dovoljno profesionalnog kadra, to su radili amateri. Ali te stvari su prikupljane... Ja sam proizvodio barut i predavao ga skladištu. Drugi ljudi su bili zaduženi za distribuciju. I kome je to isporučivano posle izbijanja sukoba, ja ne znam. Naravno, nismo ga slali BH armiji. To bi nam se vratilo kao bumerang."

18. septembar 2000. godine
Drago Nakić, svedok odbrane

Drago Nakić je bio zamenik direktora fabrike eksploziva "Vitezit" u Vitezu. Nakić je, po svojim rečima, organizovao transporte ranjenika i medicinskog materijala iz Centralne Bosne u Split.

"Kada je izbio prvi ozbiljan sukob i kada je broj žrtava počeo da se povećava, postalo je važno da se pomogne tim ljudima kojima se nije moglo pomoći u bolnici u Novoj Bili. I takođe je postalo neophodno da se pokuša naći rešenje da se iskoristi jedini mogući način, a to je bio da se letelicom prebace ti ljudi... Poseban zadatak koji sam imao, na osnovu informacija koje sam dobio iz Viteza i verovatno na osnovu dogovora sa UNPROFOR-om u Bosni, je da se pokušaju organizovati humanitarni medicinski letovi da se izvuku ti ljudi kojima je pomoć najviše bila potrebna... Razgovarali smo i sa komandom vazdušne baze u Divuljama u Splitu, i razmatrali smo mogućnosti da pošaljemo neke helikoptere da evakuišemo ranjenike iz Centralne Bosne... Nijedan let, ni najava evakuacije ranjenih nije urađen bez znanja UNPROFOR-a... Uglavnom sam kontaktirao sa predstavnicima civilnih vlasti, i pretpostavljam da su oni bili u direktnom kontaktu sa bolnicom, sa medicinskim osobljem koje je znalo kome se može pomoći a kome ne... I taj deo je dogovoran preko UNPROFOR-a, i oni bi nas zvali. Pozvali bi telefonom i zamolili da organizujemo transport ranjenih. Nažalost, to je uključivalo samo značajan broj ljudi. Takvi letovi nisu nikad organizovani za pojedince... U prvoj polovini avgusta letovi su postali manje učestali, i bili su potpuno obustavljeni posle toga. Nažalost, to se desilo kada je potreba da se izvuku ranjeni bila najveća... U razgovoru sa štabom komande (avijacije HVO), rečeno nam je sledeće: da ti letovi postaju ekstremno opasni, da su linije fronta i okruženje u Centralnoj Bosni, delovima opštine Vitez i Novi Travnik tako uske da više nema mogućnosti za helikoptere da sleću bezbedno u tim oblastima i izvlače ranjene."

Posle toga, svedok je učestvovao u angažovanju pilota iz bivšeg Sovjetskog Saveza, sa helikopterima, za koje tvrdi da ne zna kome su pripadali:

"Oni su (helikopteri) bili na teritoriji Hercegovine i imali su amblem Crvenog krsta. Ne znam u stvari kome su pripadali, pod čijom su bili kontrolom."

Goran Mikuličić je izneo stav odbrane da niko nije mogao da potvrdi da su iznad Viteza, tokom sukoba, a kako to tvrde zastupnici optužbe, leteli helikopteri HVO. Odbrana je pokušavala da dokaže kako su ti helikopteri bili iznajmljeni na manje ili više komercijalnim osnovama.

"Nabavljali smo novac i plaćali osobi koja je dogovarala ceo posao, moram reći da je to osoba koja je pokušavala da uradi to na najjeftiniji mogući način da bi pomogla ljudima u Centralnoj Bosni."

Prema navodima optužbe, helikopteri koji su leteli za Centralnu Bosnu nisu nosili samo medicinski materijal i prevozili ranjenika, već su transportovali oružje za HVO u Centralnoj Bosni. Po rečima tužioca, postoje dokazi da su, tokom juna 1993. godine, helikopteri prevozili oružje i nekorišćene hrvatske dinare. To je potkrepio iskazom svedoka Briks-Andersena (Brix -Andersen) koji je saslušan pred Tribunalom, i dokazima pod brojevima 1012 i 1017. Svedoku je postavljeno pitanje zašto su helikopteri tokom juna i jula 1993. godine sletali u blizini fabrike oružja "Vitezit":

"Mislim da je to bio najbolji izbor iz ugla bezbednosti, a ne zbog blizine fabrike... Helikopteri koji su uzletali iz vazdušne baze u Divuljama i koje smo slali sa znanjem ECMM nikad nisu bili uključeni u transport oružja."

Tužilaštvo je svedoku predočilo dokumenta, i to dokumenta koje je odeljenje odbrane u Travniku uputilo kancelariji potpredsednika HR HB u Mostaru, a koja pokazuju da su u oblasti Novog Travnika, Viteza i Busovače sletali hrvatski helikopteri i to u vreme za koje je svedok tvrdio da su transporti zavisili od privatnih snabdevača.

Ipak, svedok je priznao da je u periodu od septembra do kraja 1993. godine navedenim helikopterima prenošeno i oružje.

Takođe, na pitanje Tužilaštva, da li je istina, pošto HVO nije imao helikoptere, da ih je Hrvatska nabavljala za njih, svedok je odgovorio:
"Stvarno ne znam da li ih je HVO imao ili ne, niti ko ih je obezbeđivao. Znam samo o delu posla o kome sam govorio."

18. septembar 2000. godine

Josip Mišković, svedok odbrane

Josip Mišković je bio direktor odseka za razvoj u fabrici "Vitezit". G. Miškoviću je porodična kuća u kojoj je živeo, u selu Kremenjača, spaljena tokom prvih dana sukoba od strane muslimanskih snaga.

"Ujutro (16. aprila), pucnjava me je probudila, i ustao sam. Bio sam iznenađen, uplašen... U tom trenutku je došao moj komšija, Musliman. Zove se Meho Kablar. G. Kablar je došao i bio je vidno uznemiren... Predložio je, pošto je pored moje kuće još oko pet ili šest hrvatskih kuća, da mi Hrvati uđemo u jednu kuću, žene i deca, svi koji su bili tamo, jer bi tamo bili bezbedniji. I tako smo i učinili. Trebalo nam je oko sat i po ili slično dok nismo svi stigli tamo. Posle toga sam primetio da je kuća okružena. Muslimanski vojnici su je okružili. Bilo nas je, žena, dece i muškaraca, oko 18... Kasnije toga popodneva, došao je njihov zapovednik, muslimanski komandant, i ja sam pozvan da govorim u ime grupe koja je bila tamo. Njihov zapovednik, govoreći pred Mehom, je insistirao da odvede muškarce u zatvor, u Preočicu, u Počlicu i da će pustiti žene i decu da odu do hrvatskih kuća, to su Buhine Kuće...

Šta se dogodilo onda, 17. možda oko 5 ili 6 popodne, g. Kablar nas je ispratio iz sela i odveo u hrvatske kuće, tako da smo se pridružili svojim... U tom delu, kada smo stigli, bilo je oko 15 muškaraca, i skupili smo se i shvatili da moramo da postavimo neku liniju fronta protiv muslimanskih snaga. I te večeri, 15. aprila, tih 15 suseda su me izabrali kao zapovednika ili nešto slično. Organizovali smo se, pošto nas je bilo 15, da četvorica nas zauzmemo pozicije pored kuća i formirano vrstu linije nasuprot Muslimana. Oružja nije bilo mnogo, par pušaka, par lovačkih pušaka, možda par automatskih pušaka... Nekoliko dana kasnije, g (Ante) Bertović je stigao... Rekao je da dolazi u ime Vitez brigade, i onda nam je rekao kako da se organizujemo, kako da se postavimo i naredio nam je da kopamo rovove... Pa moglo bi se reći da kada je došao da nas organizuje, moglo bi se reći da smo samom tom činjenicom postali pripadnici brigade... Kada sam bio u JNA, bio sam u inženjerijskoj jedinici, pa su me pozvali da se pridružim inženjerijskoj jedinici Vitez brigade i bio sam sretan da to prihvatim."

"Moja kuća je propala. Sva moja imovina, sve je spaljeno i tako je i dan danas. Ništa još nije popravljeno."

Tužilaštvo je svedoku pokazalo dokument koji je potpisao Mario Čerkez i kojim se potvrđuje da je g. Mišković bio pripadnik Viteške brigade od šesnaestog aprila 1993. godine, a ne od devetnaestog ili dvadesetog, kako je sam rekao.

"Nisam mogao da budem u brigadi na dužnosti pre, jer sam šesnaestog bio zarobljen, šesnaestog na sedamnaesti. A ovo je samo birokratsko parče papira."

18-19. septembar 2000. godine

Vlado Taraba, svedok odbrane

Vlado Taraba je bio zamenik zapovednika za obuku i trening u Drugom bataljonu "Stjepan Tomašević" brigade. Vlado Taraba je sada pripadnik armije Federacije BiH i ima čin kapetana.

Vlado Taraba je imao savetodavnu ulogu u organizovanju seoskih patrola u selima Marošove kuće i Stara Bila.

"Što se tiče organizovanja seoskih patrola, imao sam savetodavnu ulogu jer su to bili uglavnom stariji ljudi ili ljudi koji nisu bili sposobni za vojnu službu. I gledali su na mene, recimo, kao na eksperta u toj oblasti tako da su mi se obraćali za savet i pomoć... Seoske patrole su uglavnom bile samoorganizovane, od ljudi iz sela. Na primer, neki stariji ljudi koji su imali dobru reputaciju, na koje su se drugi ugledali, koji su imali ugleda među susedima, i oni su se organizovali... Imali su moralnu obavezu. To je bilo dobrovoljno, ali ako se nisu odazvali, bili bi moralno osuđeni od strane suseda koji su se odazvali."

Stav odbrane je da je Viteška brigada formirana u martu 1993. godine, što Tužilaštvo nije osporavalo. Međutim, odbrana tvrdi da je Viteška brigada bila jako slabo organizovana, da je za mobilizaciju ljudi bilo potrebno nekoliko dana, pogotovo ako se ima u vidu da je tako dobro organizovanoj vojsci kao što je JNA bilo potrebno 48 časova za mobilizaciju. Po navodima odbrane, koje je potvrdio svedok, po izbijanju sukoba, kada su ljudi mobilisani, a za to je bilo potrebno nekoliko dana, Viteška brigada nije imala opremu i snagu potrebnu za izvođenje ofanzivnih akcija.

Svedok je naveo da su potvrde o učesću u odbrani koje su dobijali učesnici u ratu, i kojima se država obavezala da borcima rata isplati vrstu nadoknade za njihov doprinos i za plate koje nisu primali, a koje je Tužilaštvo često u toku ovog suđenja navodilo kao dokaz da je neko bio pripadnik Viteške

brigade, izdavane svima koji su na neki način učestvovali u borbi direktno ili indirektno, ili pomagali vojnim jedinicama. Takvu potvrdu je, prema rečima svedoka dobila i njegova ujna, Jozefina Taraba:

"To samo pokazuje površnost sa kojom su te liste sastavljane, jer čak i ljudi kao što je moja ujna, koja je rođena 1927. godine, ili 1928. godine, je na toj listi. Ispostavilo se da je dobila potvrdu koja je više vredela nego moja sopstvena potvrda."

19. septembar 2000. godine

Fabijan Žuljević, svedok odbrane

Fabijan Žuljević je vodnik u armiji Federacije BiH, a tokom sukoba je bio pripadnik seoskih patrola u Križanićevom selu i Dubravici.

"Sarađivali smo zajedno sa Muslimanima, i Muslimani su patrolirali zajedno sa nama. To je bila zajednička seoska straža... To se promenilo pošto su se dogodili neki incidenti; kao onaj u Kruščici, na primer, kada je policija BH armije susrela našu policiju i pretukla neke policajce. Moj rođak, Vlatko Žuljević je bio šesnaestogodišnji momak, skoro su ga ubili. I bilo je incidenata te vrste, i napetosti, napetih situacija, i više nismo mogli da verujemo jedni drugima."

Ovaj svedok je izjavio da je bio pripadnik Viteškog bataljona brigade "Stjepan Tomašević". Tužilaštvo je istaklo da je i pre formiranja Viteške brigade, postojala dobra organizacija u jedinicama HVO i kao dokaz je svedoku pokazalo dokument u kome je navedeno da je svedok Žuljević bio zapovednik voda u Viteškom bataljonu:

"Ne. Nije bilo zapovednika vodova. Ja nisam bio zapovednik voda. Ja sam odabran i izabran, recimo, da predvodim grupu. Ja nisam bio zapovednik voda jer nije bilo činova te vrste. Nije bilo zapovednika voda. Ali sam tretiran kao zapovednik voda, recimo, više kao koordinator... To su bili ljudi iz sela koji su na smenu bili na linijama koje su se sučeljavale sa Srbima. Nismo očekivali, to jest, nismo se pripremali za rat sa Muslimanima. I Viteška brigada nije postojala u to vreme."

19-20. septembar 2000. godine

Dragan Tomić, svedok odbrane

Dragan Tomić je bio pripadnik rezervnog sastava policije na početku sukoba u BiH, a kasnije, u septembru 1992. godine je postao pripadnik vojne policije.

Svedoka je zarobila muslimanska policijska patrola 22. novembra 1992. godine:

"22. novembra, oko ponoći, bili smo na putu nazad sa kontrolnog punkta, ja i još šest mojih kolega. Bili smo stacionirani u Kruščici u hotelu 'Ribnjak'. Onda smo naišli na muslimansku patrolu iz Kruščice. Oni su nas zaustavili i prepoznali nas; pitali su nas šta ima novo i pustili nas da prođemo... Posle otprilike pola kilometra naišli smo na grupu ljudi, možda njih 30 ili 40, koji su zatvorili put, i mi smo izašli da vidimo šta se dešava. Bili su u uniformama. Bili su to vojnici. To je bilo u Fatinim Vodicama, u oblasti Kruščice. Zapeli su svoje puške; svi su imali automatske puške. Rekli su da izađemo iz kola, legnemo sa licima nadole, i stavimo ruke iza glava... Prepoznao sam nekoliko njih. Mislim da su bili Mudžahedini jer su nosili brade i bili su obučeni u crno, i koža im je bila tamna. Razoružali su nas. Uzeli su nam oružje i sve što smo imali, uključujući prstenje, lančice, satove i tako dalje... Onda su nas odveli u vrstu garaže. Odveli su nas zajedno i zajedno smo otišli odande. Sećam se da je ispred bilo vrlo jako svetlo. I zvali bi nas po imenima, jednog po jednog, i izvodili su nas da bi nas mučili... Ko god da je izašao, čuli smo vrištanje, udarce,... Prvi put kada su me izveli dobro su me pretukli. Drugi put, udarili

su me u lice sa kundakom mitraljeza, i posle toga ne sećam se ničega. Psovali su nam ustašku majku. Pitali su nas zašto nosimo te uniforme. Rekli su da će ovde biti džamahirija i dok sam još bio svestan pitao sam svog bivšeg kolegu: 'Zašto praviti džamahiriju kada ona nigde zaista ne postoji i ne možete praviti džamahiriju od moje domovine'."

"Imao sam prelome vilice, gornje i donje, slomljen nos, jagodične kosti, prelome lobanje, nogu, i razne druge povrede... Osvestio sam se u bolnici u Novoj Bili nekih deset dana kasnije."

20. septembar 2000. godine

Marijan Strukar, svedok odbrane

Marijan Strukar je bio komandir dobrovoljne vatrogasne jedinice u Vitezu i potom pripadnik seoske patrole u Vitezu.

Sa vatrogasnom jedinicom je bio na licu mesta kada je eksplodirala bomba u radnji "Borovo" u Vitezu:

"Dozvolite mi da kažem da je na radnju 'Borovo' bačena bomba u noći kada je palo Jajce i kada je mnogo izbeglica iz Jajca došlo u Vitez. Padala je kiša. Bio je to strašan prizor. Deca su bila mokra. Mi vatrogasci smo bili jedini organizovani ljudi koji su mogli da pomognu tim ljudima, tako da smo smestili decu u obdanište, u sportsku dvoranu, i tada se začula eksplozija. I to je bilo strašno za mene da čujem, jer sam pomislio: Koji ludak, kakav idiot bi mogao da uredi tako nešto u ovakvoj situaciji. I ponekad sam bio na dužnosti sa mladićem koji je bio iz Zenice. Moram to da kažem. I kasnije sam čuo da neki od tih--da su to bili neki mladići iz Kajdrasa koji su to uradili. I pitao sam ih: 'Da li ste stvarno to uradili?', i oni su rekli: 'Da.' I ja sam pitao: 'Zašto?' - 'Pa, našli smo Titovu sliku, fotografiju, na zidu i odlučili smo da dignemo radnju u vazduh.' I tako su jednostavno bacili bombu, granatu, u radnju da bi digli u vazduh Titovu sliku koju su videli na zidu."

Svedok je ispričao i da su prilikom gašenja požara u zgradi Privredne banke u Vitezu, on i jedinica sa kojom je bio ostali bez podrške ostatka vatrogasne jedinice, zato što su ostalim članovima jedinice muslimanski policajci zabranili da izlaze iz zgrade. Taj drugi deo vatrogasne ekipe je, prema rečima svedoka, u stvari zatvorila muslimanska policija. Svedok je opisao situaciju kada se vratio u jedinicu:

"Bio sam ljut zato što niko nije došao da nam pomogne, i počeo sam da vičem čim sam izašao iz vatrogasnog vozila. Ali svi su sedeli. Kada se ekipa vrati, oni pripremaju sve ponovo pa da ako izbije požar, imate stvari da budu spremne da krenete i ugashite i drugi požar. Ali svi su sedeli u garaži pored vozila, pored vatrogasnih kola, i ja sam rekao: 'Pa, šta se događa?' Oni su rekli: 'Uhapšeni smo. Zatvoreni smo.' Mi smo pitali ko ih je zatvorio, a oni su rekli: 'Policija.' I ja sam bio vrlo ljut. Otišao sam u policijsku stanicu da vidim šta se dešava, i bili su vrlo iznenađeni što me vide. Rekli su: 'Šta ti radiš ovde?', i ja sam rekao: 'Pa, banka je gorela.' Oni su rekli: 'Pa, odakle si se ti stvorio?', i ja sam rekao: 'Dolazim iz vatrogasne brigade.' Nisu mogli da shvate da je to urađeno tako brzo, i počeli su da se izvinjavaju. Ali, u stvari, nikad nisam saznao pravi razlog (hapšenja ostatka ekipe)... Nikad nismo dobili zvanično objašnjenje."

Nezvanično objašnjenje, kako je svedok kasnije čuo, bilo je:

"Ljudi su pričali, iako sam ja nalazio da je objašnjenje pomalo smešno. Rekli su da im je neko rekao da ćemo izmisliti požar da bi ukrali vatrogasna kola."

Svedok je opisao i događaje 16. aprila ujutro, kada je počeo sukob:

"Sećam se da smo sedeli pored kuće, i negde oko pola šest, i nisam siguran da li je možda pet minuta ranije ili kasnije, čuli smo eksploziju iz pravca privatne benzinske pumpe, levo od moje kuće, nedaleko

od zaobilaznog puta koji ide oko grada Viteza... Nekoliko minuta kasnije, počelo je pucanje iz pištolja, sa svih strana... Nije bilo vremena da se traži bilo kakva vrsta informacije. Sve što smo mogli je da otrčimo kod svojih žena i dece... U tim ranim danima, moja kuća je pogođena raketom iz višecevnog raketnog bacača."

Svedok je odveo svoju porodicu kod rođaka koji su imali dobro sklonište u podrumu:

"Svi su shvatili da je to bezbedna kuća, jer ima nešto bolji podrum. Bilo je nekih 70 žena, dece; svi pomešani, Muslimani i Hrvati... Nismo dobijali nikakve informacije, tako da smo mi (muškarci), proveli većinu vremena napolju, bez ikakvog cilja na umu... "

Mario Čerkez je 18. maja 1993. izdao svedoku potvrdu da je dodeljen jedinicama Viteške brigade:

"Govorili smo da bi bilo pametno da uradimo nešto, da organizujemo nešto, i prošlo je prilično vremena i mi još nismo znali šta da radimo. Ne znam kako su te glasine došle do zapovednika brigade. I ne mogu tačno da se setim tačnog datuma ili meseca. Ali pretpostavljam da je stiglo kroz neke kanale ili nešto bez ikakvog potpisa. Ovo je izdato u maju 1993. godine, ali se ništa nije promenilo u smislu organizacije. Jednostavno smo znali da negde postoji neka vrsta brigade, i da postoji zapovednik brigade. Stvari su počele da se menjaju u drugoj polovini jula... Ne mogu da se tačno setim datuma, ali znam da je u drugoj polovini jula došao čovek i rekao: 'Dobro. Sada ćemo organizovati jedinicu i ti ćeš biti zapovednik'."

"Vitez je malo mesto, i svi se znamo, i ja poznajem Marija Čerkeza. I pored toga, njegovi roditelji su dobro poznati u Vitezu. Znam ga iz škole, i kasnije smo radili u istom preduzeću. Mario je uvek bio vrlo druželjubiva osoba. Nikada ga nisam video da se svađa ili prepire sa nekim... Sećam se jedne prilike pošto se rat završio u Vitezu... Onda nas je brigada organizovala da idemo na liniju fronta. Mislim na 1994-1995; ne sećam se tačno... Išli smo na Kupres, na liniju fronta sa Republikom Srpskom. Bilo nas je postrojeno oko 100, i Mario nam je dao zadnja uputstva. I čim smo napustili Vitez, prešli smo na muslimansku teritoriju, i onda su nas njihova vojna policija i njihove trupe odvele izvan te teritorije. Kada smo bili spremni da pođemo, Mario je rekao: 'Imam samo još jednu stvar da vam kažem', i rekao je glasno: 'Nemojte da čujem da je neko pričao nešto loše o Muslimanima.' I bilo mi je vrlo drago da to čujem jer znam kako je izgledalo za vreme rata."

Marijan Strukar je već svedočio pred Tribunalom, u januaru 1999. godine u predmetu Blaškić. Tužilaštvo je ukazalo na brojna neslaganja u iskazu svedoka u predmetu Blaškić i u ovom predmetu. Lopez-Teres je istakla:

"Dozvolite mi da kažem: Toliko je neslaganja između verzije ponuđene u slučaju Blaškić i ove ovde, u rezimeu i u svedokovom iskazu, da je moja dužnost, kako ja to osećam, da pomenem ta neslaganja."

Naime, u slučaju Blaškić, svedok je istakao da je tokom noći video ljude u uniformama iz Nove Bile kako isteruju Muslimane iz njihovih kuća. Sada je, u svedočenju u ovom predmetu, svedok rekao:

"Ne znam šta piše na tom parčetu papira, jer ja to nisam video, ali su Muslimani govorili takve stvari... Video sam Muslimane kako dolaze, i oni su rekli da su bili isterani iz njihovih kuća od strane tih ljudi, i da su im kuće spaljene. Nisam video šta se u stvari dogodilo, ali sam video Muslimane kako dolaze do mesta gde su bile naše porodice, i rekli su da se to dogodilo."

20-21. septembar 2000. godine

Dušan Luković, svedok odbrane

Dušan Luković je Srbin, dugogodišnji prijatelj Marija Čerkeza, i bivši gradonačelnik Viteza, u periodu 1983-1985. godine. G. Luković je svedočio kako je bio pripadnik radnih vodova koji su kopali rovove u Zabrdju i kasnije u Zaselju, Bobašima i na drugim mestima u okolini Viteza.

"Vojni policajac je došao na moja vrata. Imao je parče papira u ruci, verovatno listu, i pročitao je moje ime, Dušan Luković. Rekao sam da sam to ja. I on je rekao da se odmah javim u gradsku biblioteku. I otišao sam u biblioteku, gde sam zateko šefa organizacije civilne zaštite. Rekao mi je da sam pripadnik radnog voda, i rekao je da ćemo ići da kopamo rovove u Zabrdju, da utvrdimo Zabrdje. Nikad nisam razmišljao o ratovima, i znam da sam imao zadatke do 60. godine. Nisam očekivao da me pošalju u radni vod. Mislio sam da će me poslati na drugu vrstu zadatka. Ali sam prihvatio to stoički kao svoju dužnost i odgovornost, i naravno da je to bilo u skladu sa pravilima i propisima, sa zakonom... Ne mogu vam dati tačne procene, ali to je bio multietnički radni vod. I gde god sam se zatekao, bilo je Hrvata, Srba, Muslimana, Roma. Čak smo imali i Slovenca među nama... Mlađi su bili Muslimani, ali uglavnom su bili stariji ljudi. Bilo je meštana koji su se javili doborovoljno, Hrvata koji su bili iz istog mesta kao i moja snaja, i njena porodica, njeni rođaci bi došli, i to su bili ljudi koji su u to vreme imali 65 godina. Nisu morali da dođu. Nisu prisiljeni da dođu. Ali sam ja dobio radni zadatak. Kada smo se javili zapovedniku jedinice, postavio je dva ili tri vojnika koji su bili tamo. Neki od njih su otišli nešto dalje od nas koji smo kopali, ali je jedan stalno bio uz nas, i bili su naoružani da bi nam obezbedili sigurnost, da nas zaštite. Proveli bismo noć tamo, doručkovali bi, i počeli bi da kopamo. Oko 12 ili 1 došao je vojnik i rekao je: 'Duško, reci svojim ljudima da prestanu da kopaju.' Pitao sam: 'Zašto?' On je rekao: 'Prestanite da kopate i ponesite alat sa sobom'. Kada sam kasnije otišao do njega, rekao je da su bili informisani da očekuju napad, da se može očekivati napad pripadnika BH armije, i treba da idemo kući... Negde u avgustu sam imao jaku prehladu i probleme sa bubrezima i bešikom. Bio sam na bolovanju mesec dana. Mislili su da možda imam izliv žuči... Napustio sam lokaciju u novembru. Dodeljena mi je stražarska dužnost u Vitezu, jer sam izgubio 20 kilograma u tom procesu i mislili su da bi bilo teško za mene da nastavim kopanje rovova i da je bolje da me pošalju na sledeći posao... Kada god sam išao na lokacije gde smo kopali rovove, nije bilo ni jednog Muslimana koji je tamo doveden pod pretnjom oružja, niti je oružje bilo upereno u njih. Hrvati, Muslimani i ja, svi smo imali isti tretman."

O svom odnosu sa Mariom Čerkezom, svedok kaže:

"Bilo smo prijatelji mnogo godina. Posebno tokom šezdesetih i sedamdesetih smo bili sjajni prijatelji, i družili smo se. Išli smo zajedno na kampovanje, zajedno deset godina... Koliko ja znam, porodica Čerkez je vrlo poštovana, naročito Tugomir, njegov pokojni otac, i Ivanka, njegova majka."

Na pitanje o hapšenjima i zatvaranju Muslimana u Vitezu, svedok je odgovorio:

"Moje mišljenje je da su Muslimani, mislim muslimanski muškarci, odvođeni, sklanjani, da bi se sprečili zločini, jer su muslimanske žene otišle... To nisu bila hapšenja, oni su privođeni; i postoji razlika, hapsiti nekoga i stavljati nekoga pod zaštitu i dati mu sklonište. Ne znam kako su pojedinci tretirali Muslimane, i to je nešto što ne znam. Ali svi su oni napustili ta mesta. Čuo sam od ljudi kako kažu: 'Bio sam u logoru, bio sam zatvorenik u logoru', a opet je sedeo u bioskopu gde su imali fotelje... Oni nisu bili uhapšeni. To je prejaka reč. Ali su bili zatvoreni u tim mestima. I mislim da je to urađeno da spreči da se desi još krvoprolića i da se spreči da ti ljudi postanu žrtve. Jer je bilo pojedinaca koji su hteli da ubiju, recimo, Muslimana, Srbina ili Hrvata, bilo je ljudi koji su prilično poludeli u to vreme."

21. septembar 2000. godine

Ljubo Čalić, svjedok odbrane

Ljubo Čalić je, prema sopstvenim rečima, bio član lovačkog društva u Kruščici, koje je u avgustu 1992. godine organizovalo straže koje su vršile izviđanje i bile spremne za potencijalnu odbranu sela Zabrdje. Svjedok navodi da je, kada je izbio sukob, bio na straži u planinskoj kolibi u oblasti Zabrdja:

"Brzo smo ustali, obukli se, i počeli da vičemo: 'Nešto nije u redu. Izbio je rat.' Sećam se da smo sišli i naišli na Antu Križanca u hodniku i rekli smo mu šta se dešava. Izgledao je izgubljeno i rekao je da ništa ne zna. Otišao je u sobu gde je radio-predajnik... Onda nam se pridružio napolju i rekao je: 'Izbio je rat sa Muslimanima.'... Rekao je da su Muslimani napali i morali smo da ostanemo tamo i da stražarimo. Postoji dosta vikendica oko kolibe, i tamo smo otišli i ostali neko vreme do kraja dana. Ništa se nije desilo tog prvog dana, ali drugog dana sam otišao u izviđanje sa još tri pripadnika (straže). Naišli smo na dva vojnika ABiH koja su zaspala... Kada sam im prišao video sam ABiH oznake na njihovim jaknama, bio sam zbunjen... Kada smo ih zarobili i počeli da ispitujemo, oni su rekli da su iz Pezića i Kvačevca. Rekli su da su iz protivoklopne jedinice koja ima 80 ljudi i da su stacionirani u Kruščici pod komandom Hakije Dželilovića. Rekli su da im je zadatak da ako vide bilo kakav pokret iz pravca Bobaša, u vozilu, da im je zadatak da unište to vozilo... Odveli smo ih u Zabrdje, i dva lovca iz sela Večeriska su ih odvela u selo Večeriska, gde su ih predali seoskoj straži... Sledećeg dana smo takođe poslati u oblast oko kolibe, i jedan od lovaca je primetio kamuflažne uniforme sa belim trakama, i videli smo ih kako se zaklanjaju iza drveća. I onda smo čuli "Allah-u-ekber" i bilo je žestoke vatre.. Izvukli smo se i povukli u selo Večeriska. Kada smo došli na oko 500 metara od kolibe, samo se šest nas skupilo, i nismo znali šta se desilo sa ostalima... Bilo je eksplozija koje su potresle celu kolibu. Kada je drugi projektil pogodio kolibu, ona se zapalila."

Pročitao je dokument koji je sastavio Muhamed Patković, oficir BH armije u kome se svjedok, Ljubo Čalić navodi kao jedna od osoba koje su u Vitezu bukvalno "sejale teror" nad Muslimanima, kao i jedan od ljudi koji su učestvovali u masakru u selu Ahmići 16. aprila 1993. godine.

Svjedok je izjavio da ništa od toga nije tačno i da je sa Muhamedom Patkovićem bio u sukobu. Naime, svjedok je naveo da je jednom prilikom, tokom 1992. godine, Patković sa još nekoliko naoružanih ljudi zaustavio vozilo u kome se on nalazio, da je tom prilikom na kratko bio zatvoren, te da mu je Patković tada psovao majku. Svjedok je potvrdio da je učestvovao u napadu na zgradu TO u Vitezu i da se tom prilikom osvetio Patkoviću:

"Učestvovao sam u tom događaju. To je bilo u oktobru 1992. godine. To je tačno. Ali pošto su me oslobodili iz zarobljeništva, kada sam oslobođen, uzeli su moj auto, moj 'golf', i odande sam otišao pešice. Oko 400 metara od tog mesta je hotel, i tamo sam našao Darka (Kraljevića) i nekoliko njegovih vojnika. Mislim da su se tada još zvali HOS; kasnije su se zvali Vitezovi. Rekao sam im šta se dogodilo, da to ne mogu da podnesem. Bio sam jako ljut, bio sam iznerviran jer mi se to dogodilo kao civilu. Otišli smo tamo i napali ih. Zarobili smo ih, i ja sam rekao: 'Hajde sada da se potučemo kao ljudi', i tada sam ga pretukao... Učestvovao sam u tom napadu. Ali pre toga napada sam bio zarobljen i držan u toj zgradi. Ne znam ime te zgrade, ali neposredno pre napada sam držan kao zatvorenik u toj zgradi, i to kao civil, i bio sam maltretiran. Uzeli su moja kola, pretili su mi mojim sopstvenim oružjem."

22. septembar 2000. godine

Anto Miketa, svjedok odbrane

Anto Miketa je bio nastavnik istorije i geografije, kao i direktor u osnovnoj školi u Vitezu. Svjedočio je o prihvatu muslimanskih izbeglica u okviru osnovne škole:

"Čak i pre pada Jajca škola je korišćena kao prihvatni centar za izbeglice koje su dolazile u talasima iz Kotor Varoši, Ključa, Jajca i okolnih oblasti. Ja sam bio, u stvari, jedan od organizatora ovih izbeglica. Organizacija je bila takva da smo molili meštane da donesu nešto hrane za izbeglice, i prilično sam ponosan da smo mogli da pomognemo tim ljudima koji su dolazili... Ključ je pretežno muslimanski, Kotor Varoš je i muslimanski i hrvatski. Jajce, i muslimanski i hrvatski, a bilo je i nešto Srba... Odmah smo ih smeštali u različitim učionicama i organizovali smo hranu za njih, obroke. A takođe je postojao i tim koji je bio zadužen da za njih pronađe smeštaj u okolnim selima... Izbeglice su otišle krajem 1992. godine. Jer, posle oktobra postaje veoma hladno, a u osnovnoj školi nema grejanja."

Od svedoka je traženo da komentariše dokument o optužbama da su, u maju 1993. godine, dve muslimanske porodice, držane u školskoj zgradi, i da je član međunarodnog tima koji je sprovodio istragu morao da traži dozvolu da ih poseti od Marija Čerkeza, zapovednika Viteške brigade:

"Nikad niko od mene nije tražio da pitam za dozvolu jer sam ja bio direktor škole. Prvi put čujem za to. Naglasio sam da su izbeglice otišle još 1992. godine. Pošto su otišle i sve do sukoba, nije bilo nikoga u školi. Školska zgrada je bila pod kontrolom vojske i nije bilo mogućnosti da porodice budu smeštene tamo, možda su bile na drugom mestu, ali tamo (u školi) nisu bile."

Svedoku je postavljeno pitanje da li je kao direktor škole tražio od zaposlenih da potpisuju izjave lojalnosti Herceg-Bosni:

"Ne, nismo im davali izjave lojalnosti. Nije bilo potrebno da potpišu bilo kakvu izjavu lojalnosti jer su bili u oblasti. Prvi put čujem da su takvi dokumenti izdavani ljudima. Nikad nismo dobili takva uputstva ili dokumenta."

Svedok je bio i učitelj Marija Čerkeza u osnovnoj školi:

"Znam ga još kad je bio malo dete... Bio je dobar đak. Nikad nisam čuo bilo šta loše o njemu."

25. septembar 2000. godine

Franjo Križanac, svedok odbrane

Franjo Križanac je bivši franjevački sveštenik, koji je 30. juna 2000. godine dao pisanu izjavu pod zakletvom pred sudom u Vitezu, koja je uvršćena u dokazni materijal 4. jula 2000. godine. Koristeći svoje pravo iz pravila 92 bis, Tužilaštvo je zatražilo da g. Križanca unakrsno ispita, a Pretresno veće je usvojilo taj zahtev.

Zastupnik Tužilaštva, Suzan Somers je g. Križancu postavila sledeće pitanje:

"Vaša pisana izjava je tako puna opisa incidenata koji se tiču zločina ili navodnih zločina prvenstveno protiv hrvatskog naroda. Kakav je Vaš odgovor na incidente u Ahmićima i raznim selima sa muslimanskom populacijom, a koji su se desili između 16. i 20. aprila 1993. godine. Kakva je Vaša lična reakcija na te zločine?"

"Moja reakcija je ista kao kada je reč o zločinima nad hrvatskim narodom. Reagovao sam na isti način na zločine počinjene nad muslimanskim narodom. Šta sam uradio? Ne znam šta sam mogao da uradim. U tim mestima gde sam bio, uvek sam bio ljudima na raspolaganju. Delio sam pomoć. Skupljao sam priloge. Bio sam na raspolaganju ljudima. I cela Zenica može da svedoči o tome, svi to mogu da potvrde, uključujući i Muslimane. Svi, gde god sam živio i radio, u Brajkovićima, Guči Gori, Sarajevu, itd."

"Uvek sam govorio, i uvek ću to ponavljati, da sam ja bio za jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu i protiv bilo kakve podele Bosne i Hercegovine."

25. septembar 2000. godine

Branko Marković, svedok odbrane

Branko Marković je vlasnik picerije u Vitezu i prijatelj Marija Čerkeza. Oženjen je Muslimankom, i u kući roditelja njegove žene je tokom sukoba bilo improvizovano porodilište. Tašta g. Markovića, Ulfeta Tuco je babica po profesiji.

"Od 16. aprila 1993. godine do kraja aprila 1994. godine, znači, tokom sukoba, moja tašta je porodila 325 beba... Prvog dana, koji smo proveli u podrumu, u toku popodneva je došla policija i zamolila je da ode u Križanićevo selo uz pratnju policije jer je jedna žena tamo trebala da se porodi. Tog popodneva je otišla u Križanićevo selo, i vratila se, uprkos borbama. Onda sledećeg dana, dogodila se ista stvar, ne u tom delu grada, nego je otišla u drugi deo grada. I nekoliko dana kasnije, njena procena je bila da je mnogo bezbednije da porađa žene kod nas nego da ide okolo po selima kroz pušćanu vatru. Tako je naša kuća postala improvizovano porodilište... Kada su dolazile, niko ih nije pitao ko su, koja su njihova imena ili bilo šta. Samo kada su odlazile, bilo je važno da bude zabeleženo ime njihovog potomka."

"Dolazilo je mnogo humanitarnih radnika u našu kuću, i novinara, mnogo ljudi... Gardijan (Guardian), Sandej Tajms Njuz (Sunday Times News). Zvali smo poznate novine, ali uglavnom novine iz sveta."

Svedok navodi da su njegov tast i tašta, budući da su Muslimani, imali izvesne probleme u to vreme, ali da im je pomogao Mario Čerkez:

"Prvog dana su pretresli njihovu kuću. Tražili su oružje. U tom trenutku sam ja bio kući, tako da nije bilo toliko strašno... U toku jedne noći su nam ukrali kravu iz štale, jer je postojala opšta nesigurnost. Posle nekog vremena, pošto su se te stvari ponavljale, odlučili smo da odemo do Marija Čerkeza i potražimo pomoć... Želeo sam da mi Mario pomogne da prebacim porodicu u Zenicu, na sigurno. Želeo sam da izvučem porodicu iz Viteza. Ipak, u to vreme Mario je predložio nešto potpuno drugačije. U tom trenutku je predložio nešto što može da uradi, a to je, da pošalje zaštitu, non-stop zaštitu, čoveka koji će nas čuvati 24 časa dnevno."

"Poznajem Marija Čerkeza dugo vremena, praktično od rođenja. Odrasli smo zajedno, išli smo u školu zajedno. Iako nismo baš ista generacija, družili smo se, imali smo nešto zajedničko i u školi i kroz društvene kontakte."

Na pitanje sudije Ričarda Meja, zašto je njegov tast uhapšen, svedok je odgovorio:

"To treba da pitate one što su ga uhapsili. Objašnjeno je da je to radi njegove bezbednosti, i odveden je kao i njegov brat... Istina je da je odveden radi sopstvene bezbednosti, i na kraju priče stvarno mislim da je tokom tih deset dana bio bezbedniji nego u kući, jer sam ja bio odsutan, i u to vreme kada su se samo ružne stvari dešavale u Vitezu. Bilo je stotinu razloga zašto bi neko mogao da dođe, tako da ja mislim da je stvarno bilo bezbednije da provede nekoliko dana tamo gde ih je i proveo... Zamolili su ga da dođe, da se javi, verovatno iz poštovanja prema njegovim godinama. Nije bio priveden. Zamoljen je da ode sa svojim bratom u zgradu Šumarije... Prvo je bio u upravi šumarske administracije a onda u Dubravici, u školi u Dubravici... Ljudi su bili izloženi riziku da ih napadnu kriminalci, da budu napadnuti, opljačkani, isterani, ubijeni jer ne biste imali vremena da dokažete nekome da nemate 10, 15 ili 20 hiljada DM ako bi neko mislio da ih imate."

Na pitanje da li mu je tast ispričao posle da je u zgradi škole u Dubravici bilo zlostavljanja, svedok je izjavio:

"Ne. Ne. Nije bilo zlostavljanja. Bilo ih je mnogo, a prostor je bio ograničen."

Tužilaštvo je svedoku pokazalo dokument koji je potiče od same Viteške brigade, 10. novembra 1993. godine, u kome se između ostalog navodi i sledeće:

"Sudeći po obaveštajnim informacijama kao i podacima prikupljenim od nekoliko civila u opštini Vitez, skoro se desilo masovno i nekontrolisano isterivanje Muslimana, koji su u prvim danima rata u tim delovima izrazili želju da ostanu u opštini Vitez, pod uslovom da ostanu lojalni građani ove oblasti, i da su bili predmet nekontrolisanog iseljavanja velikih razmera."

"Nije bilo masovnih izbacivanja, i ako je neko otišao iz Viteza ili nije otišao iz Viteza, to je bilo samo do njega. Ali ja nisam imao vremena, niti me je zanimalo da znam šta su ti ljudi radili jer mi je bila puna glava stvari koje sam trebao da uradim u kući, oko kuće, i da se postaram da stvari idu kako treba u porodici."

25-26. septembar 2000. godine

Jozo Pokrajčić, svedok odbrane

Jozo Pokrajčić je bio član jedinice specijalnih namena u hrvatskom MUP-u. Svedok je inače rođen u BiH, u Tomislav-Gradu i kao dobrovoljac je iz Hrvatske otišao da se bori u BiH. Period na koji se odnosi iskaz ovog svedoka je uglavnom do oktobra 1992. godine. Ovaj svedok je pozvan da potvrdi tezu odbrane da u Centralnoj Bosni nije bilo jedinica HV, već samo pojedinaца i dobrovoljaca koji su iz Hrvatske dolazili samoorganizovano.

"Svi mi iz BiH smo dobili određene ruke od ministarstva odbrane (Hrvatske) da odemo dole (u BiH) i da branimo svoje rodne gradove... Negde sredinom juna 1992. na zahtev četiri moja borca, koji su uspostavili HVO u Kotor Varoši, oni su me zajednički zamolili da budem zapovednik bataljona... Ljudi iz Nemačke, Švajcarske, Austrije su se skupili u Zagrebu. Svi su bili poreklom iz Kotor Varoši i hteli su da se odmah krene za Bosnu. Pitali su me da preuzmem tu jedinicu. Nisu imali oružje. Nisu imali ništa sa sobom, nikakvu opremu, tako da sam ih prebacio na teritoriju Centralne Bosne... Za zapovednika su me postavile osobe iz HV koji su poreklom iz Kotor Varoši."

Na pitanje kakav je bio sastav te jedinice, svedok je odgovorio:

"Pedeset procenata Hrvati, pedeset procenata Muslimani."

Ta jedinica je učestvovala u borbama kod Jajca:

"Jajce je palo jer su se muslimanske oružane snage povukle u usku oblast Turbe. HVO nije mogao da pokrije celu teritoriju koja je ostala, i zato je odbrana pala."

Svedoku je postavljeno i pitanje da li je sreo Marija Čerkeza:

"Da, sreo sam ga nekoliko puta. Vodio je ljude na smene... Mislim na takozvane vojnike na smenu. Oni nisu bili regularni vojnici. Ja sam bio aktivni vojnik, i za mene je aktivni vojnik onaj kome je data oprema i oružje i koji ih uvek ima sa sobom; g. Čerkez je jednostavno vodio ljude tamo i tamo bi im bila data oprema i oružje... Ti ljudi koje je predvodio Mario Čerkez nikad nisu bili obučavani, niti su imali neke uniforme, niti oružje. Jednostavno smo pokušavali da napravimo varku, da se pravimo pred armijom bosanskih Srba da imamo dovoljno ljudi."

26. septembar 2000. godine
Anto Pojavnik, svjedok odbrane

Anto Pojavnik je ugostitelj iz Viteza. Po proglašenju opšte mobilizacije u Vitezu, odazvao se pozivu i u okviru radnog voda je kopao rovove.

"Prozivali su ljude po imenima. Formirale su se grupe za kopanje rovova... Marijan Vinac nam je rekao da ćemo za sat vremena ići da kopamo rovove u oblasti Kuber i Pirići... U kombiju smo odvedeni do Pirića. Ušli smo u šumu peške i tamo smo trebali da kopamo rovove. Pokojni Slavko Papić nam je rekao da smo na liniji fronta, da je ovo linija odbrane... Postrojio nas je; onda je počeo da nas šalje, u rovove, jedan, dva, tri zajedno... Trećeg dana, bio je opšti napad duž cele linije, i bio je pokušaj da se probije linija blizu mog rova. Napad je trajao oko dva ili tri sata. Smirilo se oko osam sati. Najgori deo je bio u blizini muslimanskog groblja, jer su tamo vojnici pokušali da fizički probiju liniju; na drugim mestima je bilo samo pucanja. Videli smo mrtvog Muslimana, mrtvog čoveka, kako leži tamo. Rekli smo g. Papiću za to; onda je on pozvao štab. Onda znam da su došla dva vojnika. Mislim da su bili pripadnici Vitezova, i oni su izvukli telo. Iz dokumenta, video sam da je ime čoveka Fuad Sahman. On je bio zapovednik tima komandosa 'Kojoti'; nikad neću zaboraviti taj detalj. Bio je visok i mršav, oko 25, 26 godina. Našli smo torbu kod njega. unutra je bilo nešto što je izgledalo kao beležnica."

U toj beležnici svjedok je video nešto što je izgledalo kao plan napada:

"Čitava linija je bila povučena u ovom dokumentu od puta za Vjetrenicu do Putisa, koji je na teritoriji opštine Busovača. I tamo su bile nabrojane tačke, i za svaku tačku je navedeno koliko ljudi će napasti svaku tačku i inicijali zaovednika grupe koja će izvesti napad."

"Pronašli su i nosila na kojima je bio postavljen raketni bacač, RPG, mislim. I bile su neke granate. Mislim da je bilo i nekih pet ili šest automatskih pušaka. I tada sam dobio jednu od tih pušaka. Kada je to doneto, zapovednik Slavko Papić nam je dao jednu od tih pušaka."

Na pitanje da li su Muslimani u Vitezu bili hapšeni, svjedok je izjavio:

"Nisu bili hapšeni. Dozvolite da vam kažem. U jednom danu, recimo 10.000 žena, dece, starijih ljudi koji su proterani iz Zenice su stigli, preplavili Vitez. Ti koji su dolazili iz Zenice su isterani od strane Muslimana, pa je bilo prirodno da oni sada isteraju Muslimane iz njihovih stanova. I zato su ljudi odvedeni, odvedeni su na sigurno mesto, da bi se izbegao konflikt između njih. Ali nisu bili uhapšeni."

Svedok je sa grupom koja je kopala rovove 18. aprila došao na liniju odbrane u Pirićima. Po svojim rečima, video je Džokere i vojnu policiju kako se povlače iz Ahmića:

"Ne znam ko je napao Ahmiće, to je sigurno. Sudeći po uniformama, mislim da su to bili Džokeri i vojna policija... Kada smo stigli na liniju, povlačili su se ljudi koji su nosili crne uniforme. To su bili Džokeri. Oni su se povlačili u uniformama vojne policije. Oni su bili jedini koji su nosili crne uniforme."

26. septembar 2000. godine
Ivica Mišković, svjedok odbrane

Ivica Mišković je stanovnik Viteza koji je odveden, kada je sukob počeo, na liniju fronta kod crkve u Dubravici sa zadatkom da brani liniju prema Sivrinom Selu.

"Na dan sukoba ja sam bio u svom stanu. Čuo sam pucanje. Nisam znao šta se dešava kada sam se probudio. Moji susedi su bili u istoj situaciji. Moji susedi su došli kod mene. Svi smo sedeli u mom stanu i čekali šta će da se dogodi. Niko nije smeo da proveri šta se dešava. Sedeli smo možda do 11, i tada je vojna policija zakucala na vrata i pokupila moje susede i odvela ih --rekli su im da ih prate, rekli su im da se ne boje ničega, da im se ništa neće desiti, i odveli su ih. Ništa se nije dogodilo nijednom od njih. Nekoliko dana kasnije saznao sam gde su; otkrio sam da su odvedeni u zgradu bioskopa, da su dobrog zdravlja... Raspitivao sam se jer me je interesovalo. Bili su moji susedi. I rečeno mi je da su odvedeni iz bezbednosnih razloga, jer je bio određen broj naoružanih pojedinaca u grupama koji su bili došljaci... Bilo je pljačkanja, bilo je otimanja, i rečeno mi je da su odvedeni da bi bili bezbedni... Bilo je ljudi koji su bili pijani; bilo je ljudi koji su bili nedisciplinovani, svojevoljni; ti ljudi su provaljivali u stanove... Video sam ih (susede) posle rata; svi su živi i svi su u Vitezu."

"Ja sam bio u gradu, šetao sam, i vojna policija me je pokupila i odvela me direktno na liniju fronta, u vozilu. Odveden sam u crkvu u Dubravici... To je nasuprot Sivrinog Sela. Samo mi je rečeno da branimo Sivrinu Selo od napada. Drugim rečima, da smo tamo da ga branimo. Dato mi je oružje kada je bila smena straže, dobio bih oružje od prethodnog stražara, od osobe koja je već bila na liniji fronta. Bilo je nekih razmena vatre, ali nije bilo napada. Posle 20 dana sam premešten, čitav moj vod je premešten u sektor Krčevine."

27. septembar 2000. godine
Bono Drmić, svjedok odbrane

Bono Drmić je bio stanovnik sela Donja Večeriska i član seoske straže.

"U mom selu je počelo (organizovanje straža) početkom 1992. Ne mogu tačno da se setim meseca. Tokom tih prvih dana, organizovali smo zajedničke seoske straže. Mnogo ljudi je dolazilo sa drugih mesta, izbeglice, prognanici. Bilo je mnogo ljudi koji nisu bili isterani već su praktično bili banditi, tako da smo organizovali seoske straže da ne bi bilo prepada na selo. Praktično su i Hrvati i Muslimani radili u smislu obezbeđivanja sigurnosti za fabriku i za selo. U Donjoj Večeriski je ostalo tako do oktobra ili novembra kada je bilo malih incidenata između Hrvata i Muslimana... Bio je jedan mladić koji je došao i koji je bacio dve ručne granate na selo. Zato smo prestali da stražarimo zajedno. I takođe kontrolni punkt na ulazu u selo više nije bio zajednički."

Svedok je naveo i imena ljudi koji su po njegovom mišljenju izazivali incidente:

"Deo Haškića, ekstremni deo porodice Haškić. To je velika porodica, sastoji se od 50 do 60 kuća. Ima ih tako mnogo. Ali svi su Haškići... Znam da je u centru sela koje je bilo pretežno muslimansko, u kući Mihada Haškića bio skladišni prostor sa oružjem, i njegov sin je bio zapovednik BH armije; ne čitave armije, nego voda."

"Petnaestog sam otišao na posao u fabriku, jer sam trebao da radim u noćnoj smeni koja je počinjala u 10 uveče. I Izet Haškić je radio sa mnom, pa sam ga pozvao prolazeći pored njegove kuće i otišli smo na posao zajedno."

Ujutro šesnaestog se začula pucnjava:

"Izašao sam. Čuo sam neke eksplozije. Izašao sam da vidim šta se dešava. I onda, kada sam izašao, otišao sam na stranu gde je moje selo da vidim šta se dešava... I Izet Haškić me je pratio. Pričali smo i govorili smo: 'Šta je ovo?' I onda smo otišli do sedišta vatrogasne brigade. I ja sam rekao: 'Ljudi, nešto nije u redu. Mogu se čuti glasne eksplozije.' Od vatrogasne stanice do moje kuće morao sam da prođem

pored vojne policije. Oni su poslani da pojačaju sigurnost fabrike, i stao sam tamo. I oni su takođe bili iznenađeni time šta se dešava... Stigao sam u selo. Bilo je oko deset meštana na ulazu u selo. Pitao sam ih šta se dešava, i oni su rekli da je izbio rat. I pitao sam ih za žene i decu, i rekli su da su odvedeni u Gornju Večerisku."

Svedok je naišao na naoružane ljude u kamuflažnim uniformama i sa maskama, za koje je saznao da se zovu "Tvertkovci" i da su iz Travnika:

"Tvertkovci su uglavnom bili ljudi iz Travnika koji su proterani odande. To je ono što znam o njima. Hteli su da otkriju gde Bošnjaci imaju skloništa i gde je kuća Midhata Haškića jer je verovatno sve bilo u toj kući... Jedan od Tvertkovaca, verovatno je bio zapovednik, držao je mapu u ruci. U stvari, rekli su nam (meštanima) da idemo na suprotnu stranu sela, i rekli su: 'Mi idemo da izvršimo naš zadatak.' I išli smo na zapadnu stranu--zapadnu stranu sela, i mislim da nam je zadatak bio da im čuvamo leđa. Sve što smo radili je bilo kontrolisanje potencijalnog napredovanja Muslimana. Ulaz u selo su zatvorili Muslimani... Uveče sam čuo da su Bošnjaci isterani iz 10 do 15 kuća i da je sve stalo kod kuće Midhata Haškića. Uveče 17. aprila borbe su se nastavile. Ja sam lično došao do moje kuće. Moja kuća je pored muslimanskih kuća. Sledećeg dana nije bilo borbe, ali tokom noći 17. mogli smo da čujemo tenkove i APC-e. Ali smo sve to mogli da čujemo, tako da znamo da su bili u selu. Mi nismo ulazili u selo, ali su Tvertkovci ušli u muslimanski deo sela. To je bilo negde blizu podneva, oko 11 ili 12, možda čak i 1 sat. Ušli smo i pronašli devet civila koji su po nacionalnosti bili Bošnjaci. Našli smo ih u njihovim kućama. Ja sam odvezao tri žene u Gornju Večerisku. Poznajem ih dobro. Poznajem sve tamo. Ali su u kola mogle da stanu samo tri, i odveo sam ih u Gornju Večerisku... Tri ili četiri dana ti civili su prebačeni u Vitez."

Tužilac je svedoku pokazao dokument izdat 15. aprila 1993. u 5 i 30 popodne od Operativne zone Centralne Bosne, kojim je naređena mobilizacija jedinica 15. aprila uveče i naloženo lokalnim zapovednicima da prijave sprovođenje naredbe 16. aprila najkasnije do 10 ujutru. Takođe, Tužilaštvo je svedoku postavilo pitanje da li zna da su "Tvertkovci" bili pod komandom Marija Čerkeza:

"Ne znam ništa o naredbi. A što se tiče Tvertkovaca, saznao sam za njih tek kada sam došao u selo. Mario Čerkez, koliko ja znam, nije imao ovlašćenja nad Tvertkovcima."

Tužilaštvo je pokazalo i dokument od 18. aprila u kome britanski bataljon navodi da je primetio znake da "HVO sistematski čisti muslimanske kuće u Donjoj Večeriski tog dana."

Takođe, Viteška brigada je izdala potvrdu da je Anto Jakešević ranjen u nogu tokom čišćenja sela, a kao svedok u toj potvrdi se navodi upravo Bono Drmić.

"Ja sam bio u selu, ali nisam bio očevidac čišćenja."

27. septembar 2000. godine

Vlado Ramljak, svedok odbrane

Vlado Ramljak je bio stanovnik sela Počulica i član seoske straže. 16. aprila je, prema svojim rečima, uhapšen od strane muslimanskih snaga i odveden u selo Prnjavor gde je od strane ABiH bio zatvoren sedam dana i onda odveden u Sivirino Selo, pa u Vrhovine da bi potom bio razmenjen. Drugi put je bio zarobljen od strane ABiH i tada su mu vojnici tražili 5.000 DM da ga ne bi ubili:

"Jedan od njih je krenuo da me likvidira i tražio mi je 5.000 DM da to ne bi učinio. Rekao sam: 'Nije mi važno.' On je rekao: 'Kako ti nije važno.' I ja sam rekao: 'Nije mi važno jer nemam novca.' I jedan od njih je repetirao pušku. Ali je onda njihov nadređeni oficir došao i rekao: 'Gde je Ramljak?' Rekao sam:

'Ovde sam.' 'Pa idi natrag, idi u kombi.' I onda me je pitao: 'Da li si tučen?', i ja sam rekao: 'Ne.' Posle toga sam odveden u muzičku školu u Zenici, a posle u KP dom, u popravni dom."

4-5. oktobar 2000. godine

Anto Bertović, svjedok odbrane

Ante Bertović je bivši poručnik JNA. Po napuštanju vojne službe u JNA stavio se na raspolaganje HVO. Trenutno je major u armiji Federacije BiH.

"Negde sredinom marta 1993. ja sam postavljen na mesto zapovednika Prvog bataljona novoformirane Viteške brigade... HVO brigada 'Stjepan Tomašević' je uspostavljena negde u decembru 1992. godine. Prvi zapovednik je bio Borivoje Malbašić. Malbašić je otišao u februaru 1993. godine. Mario Čerkez je dobio ulogu zapovednikovog predstavnika u 'Stjepan Tomašević' brigadi, i za sve svrhe i ciljeve je bio komandant brigade... Ja sam postavljen za zapovednika Drugog bataljona brigade 'Stjepan Tomašević'. Članovi brigade 'Stjepan Tomašević' su svi bili dobrovoljci koji su se javljali sa teritorije opštine Vitez... Koliko mogu da se setim, nazivali su nas Viteški bataljon, Vitez bataljon... Kada je formirana Viteška brigada, počela je određena rekonstrukcija komande; tako se to zvalo. Neki ljudi su promenili funkcije... Ali veći deo komande je ostao isti čak i posle rekonstrukcije... Koliko se sada sećam, vojni zadaci su ostali isti u celini. Pokrivali smo isti sektor odbrane kod oblasti Turbe... Potencijalni broj pripadnika bataljona od kojih sam mogao praviti smene je 270, maksimalno 300, i bio je ograničen činjenicom da je odziv bio dobrovoljan i da ljudi, koji su hteli da napuste jedinice, nisu mogli biti sprečeni da to urade... Da bi se mobilisala jedna smena, potrebno je oko tri dana."

Svedok je prvi put čuo za mogućnost izbijanja sukoba uveče, 15. aprila 1993. godine:

"Prvi put sam čuo za takvu mogućnost u večernjim časovima kada me je pozvao zapovednik Čerkez... Sreo sam se sa komandantom Čerkeзом u večernjim časovima. Tom prilikom, u štabu, u njegovoj kancelariji, rekao mi je da je primio informaciju od zapovednika Blaškića da se ABiH sprema da preuzme neke strateške lokacije u Centralnoj Bosni, posebno u opštini Vitez, i da na osnovu te informacije je naredio veću budnost svih jedinica. I ja sam zadužen u to vreme da ekspresno blokiram sa svojom jedinicom pravac koji bi ABiH mogla da koristi da dođe do tih lokacija u Kruščici i Vranjskoj... Pošto sam procenio situaciju, odlučio sam da u osnovi uspostavim kontrolu nad putem koji ide iz Kruščice i Vranjske do Viteza, i na Crvenom Brdču je takođe bila važna tačka, tačka iznad sela Rijeka i Vranjska... u delu sektora koji je bio dodeljen meni, bilo je nešto sporadične vatre, ali organizovani napad iz sela Kruščica i Vranjska se nije desio... Ali je došlo do organizovanog napada na vojnike iz moje smene u oblasti blizu motela (Kruščica)... Vojnim rečnikom, i sudeći po izveštajima koje sam dobijao odande, ta smena se našla skoro potpuno okružena pripadnicima BH armije; bilo je dejstava iz svih pravaca... Pošto je to bilo nemoguće u toku dana, preduzeli su povlačenje u toku noći, i izvukli su se kroz šumu, prema Zabrđu, prema planinskom domu u Zabrđu posle čega su se vratili u grad Vitez."

"Ofanzivne operacije smo izvodili u nekoliko prilika, ali su bile ograničene. Govorim o mikrolokacijama, i naš cilj je bio da popravimo poziciju određenih jedinica kojima sam ja zapovedao."

"Po odredbama Ženevskih konvencija i međunarodnog prava, ako neko napada iz civilne zgrade, to automatski postaje vojna meta."

Na pitanje g. Božidara Kovačića, advokata Marija Čerkeza, da li je čuo za dokument koji je objavljen u Zagrebu, gde se navodi da po proceni HIS, njegova jedinica nije učestvovala u operaciji u Ahmićima, svedok je rekao:

"Čuo sam za taj članak. Naravno da mi je bilo drago, posebno jer taj dokument savršeno jasno stavlja do znanja da Viteška brigada nije imala ništa sa događajima u Ahmićima, a taj dokument iznosi pojedinosti o Ahmićima."

O odnosu između Čerkeza i Blaškića, svedok je izjavio:

"Kao vojnik, ne sudim o mojim pretpostavljenima ili višim ešalonima komande. Koliko ja znam, između njih nije bilo trvenja, tako da bi se moglo reći da su odnosi između njih bili normalni vojnički odnosi... (Čerkez) mi je (uveče 15) rekao da je u razgovoru sa komandantom Blaškićem da je dobio zadatak da podigne gotovost na viši nivo u pogledu mogućeg preuzimanja strateških objekata od BH armije na teritoriji opštine Vitez."

Tužilaštvo je pokazalo dokument od 16. aprila 1993. godine, borbenu naredbu izdatu u 01 i 30 ujutru, da se spreči napad neprijatelja, ekstremnih muslimanskih snaga i da se blokira šira teritorija Kruščice, Vranjske i Donje Večeriske. Između ostalog u naredbi stoji:

"Zadatak vaših snaga je da se zauzme region odbrane, blokiraju sela, i spreče svi ulasci i izlasci iz sela. U slučaju otvorenog napada Muslimana, neutralizovati ih i sprečiti njihove pokrete vatrom iz PN. Vreme spremnosti 05 i 30. Borbena formacija, snage za blokadu, snage za pretres, snage za ofanzivna dejstva... Lično odgovoran za izvršenje dodeljenih zadataka je zapovednik g. Čerkez."

Na pitanje Tužilaštva zar iz navedene naredbe nije sasvim jasno da će uslediti napad na Ahmiće i druga sela, svedok je odgovorio:

"Nikad nisam video ovu naredbu. Mislim da to što kažete nije istina. Siguran sam da ova naredba, upućena mom bataljonu u ovoj formi, ili bar u ovom prevodu, nije nikad stigla do mene."

Na pitanje šta su radili ostali ljudi iz Viteške brigade koji nisu bili angažovani na zadacima na kojima su bili angažovani ljudi iz Prvog bataljona, pre svega borci iz Drugog bataljona pod komandom Slavka Badrova, Bertović je odgovorio:

"Ljudi koji su bili slobodni, bili su kod svojih kuća i bili su slobodni do trenutka kada su pozvani da preuzmu svoje smene. Ti ljudi koji nisu bili pozvani da izvrše zadatak su bili kod kuća sa svojim porodicama i bavili su se svojim poslovima. Oni nisu bili angažovani."

Tužilaštvo je istaklo da je Viteška brigada bila dobro organizovana vojna mašinerija, i u prilog tome je predočilo naredbu pripadnicima Prvog bataljona Viteške brigade, koju je 24. marta 1993. potpisao upravo Anto Bertović, u kojoj se svim jedinicama Prvog bataljona nalaže da podignu gotovost zbog najvećeg muslimanskog praznika, Bajrama.

5. oktobra 2000. godine

Ljubomir Pavlović, svedok odbrane

Ljubomir Pavlović je preduzetnik iz Viteza, član Hrvatske stranke prava i član parlamenta provincije Centralne Bosne.

O početku sukoba, 16. aprila 1993. godine, svedok navodi:

"Ništa nisam jeo tri dana. Bio sam tako prestrašen... I tog jutra oko 5 ili 5 i 30 ujutro, čuo sam granatiranje i vatru sa obe strane, pucanje sa svih strana. Mislim da je sukob bio koncentrisan oko nekakve blokade puta. Nisam znao šta se dešava. I odveo sam decu u podrum moje kuće... Kada se svo to desilo ujutro, nastao je metež, kaos. Neki ljudi su trčali u jednom pravcu, neki u drugom. Ne mogu sebe nazvati hrabrim čovekom, ali nisam ni sklon panici. Jednostavno sam ostao kod kuće. I kako je dan prolazio, u jednom trenutku je krupan mladić prolazio i rekao je da je pored kuće mog suseda, kuće koja je oko 80 metara od mene, iz mahale, da je tamo ozbiljna vatra... Nisam mogao da uradim ništa... Ali te noći je bilo potpuna tama, i ti ljudi, ti moji susedi, oni su mi veoma dragi. Pokušao sam da dođem do njih i da ih odvedem na sigurno... Otišao sam do njihove kuće i kada sam došao do kuće, pozvao sam: 'Ibro', to je ime jednog od mojih suseda, i bili su vrlo sretni što me vide. Rekao sam im: 'Molim vas, uhvatite se za ruke.' Oni su to učinili. Ja sam uhvatio jednog od njih, i odveo sam ih u relativnu sigurnost. Odveo sam ih kod mene gde ih je bilo moguće smestiti. Dao sam im nešto hrane. Imao sam sir, krompir, šporet, udobnost, i smestio sam te ljude u svojoj kući i tamo su proveli 20 dana. Bilo ih je 16. Mislio sam da će svaki dan prestati pucanje, da će neprijateljstva prestati, ali kada sam shvatio da to neće biti uskoro, predložio sam da se sprema i odu prema Travniku i to su i uradili."

Svedoku je tokom sukoba ubijen sin:

"Bio je maloletan. Nije nosio uniformu. Nosio je crveni džemper. Nije imao pušku. Nije bio borac. Znam osobu koja je pucala u njega, i ta osoba se kasnije hvalila kako je to bio veoma dobar hitac, i da je ubila sina poznatog čoveka iz Viteza. Ceo grad Vitez ga zna--zna nju, u stvari. Ona je žensko. Takmičila se u gađanju snajperskom puškom. Čak je i osvojila neke nagrade, i u to vreme se vežbala na mom sinu i ispalila dobar hitac."

Tužilaštvo je upoznao svedoka sa izjavom Nihada Mihića, oficira BH armije, koji je u svom izveštaju od 24. avgusta 1993. godine g. Pavlovića označio kao jednog od finansijera i organizatora nabavke oružja za HDZ, a u istom izveštaju je navedeno da je g. Pavlović zajedno sa Zvonkom Mlakićem na dan 16. aprila instruisao HVO vojnike da ubijaju i zarobljavaju Muslimane, i kao posledica toga je Ejub Salibašić brutalno i surovo ubijen.

"Mislim da kad bi to što ste rekli ponovili Nihadu, da bi se on meni izvinio. Verovatno bi rekao da nije bio pri sebi u trenutku kada je to izjavio. Svi oni znaju da je Ejub Sadibašić bio moj dobar prijatelj komšija, i da je jedna od njegovih kćerki, jedna od 16 ljudi koje sam spasio, svi me oni vole i poštuju, čitava njegova porodica. Ne znam stvarno šta da kažem za ovo. Mislim da je bio van kontrole kada je izneo takve tvrdnje. Mislim da bi se sada izvinio."

Svedok je upitan i kada je obavestio UNPROFOR o tome da se u njegovoj kući i kućama drugih Hrvata nalaze Muslimani:

"Nisam im to rekao lično, već je bilo nekih kontakata, da li je to bio moj mlađi sin, onaj koji je ubijen, ili drugi. Oni su kontaktirali sa njima... Odmah su obavesteni da je u podrumu grupa ljudi i da svi čekamo da se nešto završi, i da oni čak nisu hteli da idu nigde jer su mislili da će se sve uskoro završiti... Oni nisu bili zatvoreni. Jednostavno ti ljudi koji su došli kod mene, koje sam ja doveo, pazio, negovao, oni jednostavno nisu želeli nigde da idu jer se u njihovim kućama još moglo stanovati, mislili su da su to samo čarke, i da će posle toga ići kućama... I kada smo imali priliku da obavestimo UNPROFOR, tada smo to uradili... Jednostavno smo delili sudbinu u Gornjem Vitezu, Hrvati i Muslimani. I delili smo sve, dva ili tri meseca, naše supruge su zajedno spremale ručak. Provodili smo vreme u istim podrumima. Naša deca su bila zajedno."

9. oktobar 2000. godine

Drago Pranješ, svedok odbrane

Drago Pranješ je sveštenik iz Viteza. Otac Pranješ je trebalo da održi ceremoniju crkvenog venčanja Marija Čerkeza i njegove supruge 15. aprila 1993. godine.

"Razgovarali smo o tome nekoliko puta, jer su g. Mario i gđa Slavica izrazili želju da se venčaju u crkvi jer su imali građansko, ali ne i crkveno venčanje. I razgovarali smo o tome, i oni su osećali da je pravo vreme za to... (Venčanje) je odloženo do daljnog, zbog iznenadnog rata sa Muslimanima."

"Na početku konflikta, u seriji sukoba 16. aprila 1993, čuo sam u više navrata na Radio Zenici i Radio Vitezu vesti o tome da su neki civili Muslimani zatvoreni u parohijskoj crkvi u Vitezu, negde oko 300 njih. To nije bilo istina. Te su me vesti rastužile i izazvale me da odgovorim jer je to bilo nešto što je očigledno bilo planirano u cilju da produbi konflikt i stvori još haosa... Naša sredstva komunikacije su bila vrlo ograničena, tako da ništa efikasno nismo mogli da uradimo. Nismo mogli ništa efikasno da uradimo da to demantujemo. Pokušali smo preko UNPROFOR-a, preko posmatračke misije. Povremeno su telefonske linije funkcionisale, i to smo koristili da pokušamo da objavimo, da emitujemo demanti--želeli smo da demantujemo te vesti, želeli smo da kažemo da to nije istina, i želeli smo da sprečimo da se to širi... (Demanti) nije nikad emitovan, iako sam se nadao da će te vesti objaviti TV stanica koju sam smatrao privatnom. To je TV stanica koja se zove TV Zetel. Nadao sam se da će to oni emitovati, ali niko to (demanti) nije emitovao... Pokušao sam da otkrijem ko je došao sa tim vestima. I to je bio novinar po imenu Nedžad Jahić. Konačno sam pronašao njegov broj telefona. Pozvao sam ga i rekao: 'Da li stvarno znate za to?' I on je rekao: 'Da. Stojim iza toga što sam objavio.' Evropska posmatračka misija je došla pet ili šest puta da potvrdi te vesti, da vidi da li su ljudi zatvoreni u crkvi i da li je 300 Muslimana zatvoreno u parohijskoj crkvi."

Nakon toga je zastupnik Marija Čerkeza pokazao dokument ECMM od 27. aprila 1993. godine gde se potvrđuje da je misija zatekla praznu crkvu. Odbrana Marija Čerkeza je pokušala ovim da dokaže subjektivnost u pristupu posmatračke misije Evropske zajednice, na čije se izveštaje često u toku postupka pozivalo Tužilaštvo. Svedok je odgovorio na pitanje kako su reagovali članovi posmatračke misije kada su zatekli praznu crkvu:

"Ljudi su reagovali različito. Bilo je nekoliko ljudi koji su razumeli i prihvatili to što smo im rekli, a bilo je nekih--mislim da je bilo dvoje njih--to dvoje su bili agresivni, ako to mogu tako da nazovem. Drugim rečima, loše raspoloženi kada su stigli, loše raspoloženi kada su videli da je crkva prazna. Imao sam utisak... da su bili razočarani što je crkva bila prazna i što nisu pronašli nikog unutra."

"Bila je jedna radio-stanica. Da li se zvala Radio Mahala ili ne--da, mislim da je bila Radio Mahala. Mogli ste da je čujete svako jutro. Ta radio stanica je privukla pažnju jer su čitali imena navodnih ratnih zločinaca, ali samo Hrvata. Svakog jutra između 8 i 9, oni bi čitali ponekad i po tuce hrvatskih imena lica koja su navodno počinila ratne zločine... Prilično sam siguran da niko od tih ljudi čija su imena objavljena, pročitana, nema ništa sa ratnim zločinima. Znam da su to časni ljudi, dobri ljudi, i stvarno ne znam iz kojih razloga su stavljeni na te liste."

"Na žalost, crkva je nekoliko puta pogođena, jednom vatrom iz minobacača. Onda u 1994. godini, u januaru 1994. godine, mislim, bio je direktan pogodak u severni zid crkve, i rezidencija parohijskog sveštenika je takođe pogođena u vrlo nezgodnom trenutku... Šestog decembra, granata je pogodila ulaz u dvoranu gde svake godine, određenog datuma, jer je dan svetog Nikole, dajemo poklone deci, i u pola sedam tačno i roditelji i deca su tamo. U decembru 1993. godine, jer je bilo opasno, nismo davali poklone deci, ali je granata pogodila ulaz u tu dvoranu tačno u pola sedam i uništila ceo severni zid."

Na pitanje Tužilaštva da li je pokušao da protestuje protiv zločina HVO na Muslimanima, svedok je odgovorio:

"Nisam znao za te zločine, tako da nisam protestovao."

9. oktobar 2000. godine

Sulejman Čaušević, svedok odbrane

Sulejman Čaušević je Musliman, stanovnik Viteza. Svedočio je o vremenu provedenom u zgradi SDK gde su ga, po njegovim rečima, odveli pripadnici vojne policije:

"Tri policajca u uniformama su došla. Ja sam bio u prizemlju. Desilo se tako da je visoki momak došao do mene i rekao: 'Kako se zovete?' I ja sam rekao svoje ime i prezime, i onda je on rekao: 'Gde živiš?', i ja sam rekao: 'Na spratu', i on je rekao: 'Hajdemo'. Mislim da nas je bilo pet iz te zgrade. Rekli su: 'Stanite tamo', i ja sam stao. I onda su rekli: 'Idemo u SDK.' I ja sam pitao: 'Zašto? Zašto da idem?'... I on je rekao: 'Zbog vaše bezbednosti.' I ja sam se nasmejao ironično. Rekao sam: 'Koja je to vrsta bezbednosti. Moja žena i deca će ostati ovde.' I on je rekao: 'Ideš.' I ja sam rekao: 'O.K. Idem, u redu'... Bio je kombi ispred zgrade. Seli smo u kombi... Kada sam stigao tamo, video sam te papire, fajlove, i video sam ljude kako stavljaju to na zemlju, i onda su imali ćebad, i znate već. Nisam brojao, ali sam ja bio sedamdeset deveta osoba koja je registrovana, i posle mene je bila samo još jedna grupa koja je došla sledeći dan... Kada sam došao, neki ljudi su imali jastuke, drugi su imali ćebad. Ja nisam imao ništa takvo. Proveo sma noć sedeći na stolicama. Sledećeg dana je došla moja porodica i donela ćebe i hranu i jastuk. Mislim da smo uglavnom imali hranu od kuće. Bilo je konzervi, i bilo je hleba, ali bar moja grupa, mi čak nismo ni to uzimali jer smo imali dovoljno hrane od kuće... Moglo se šetati oko zgrade. Mogli ste ići u toalet, i mogli ste dobiti vodu, jer je bilo tekuće vode još uvek. Porodice su mogle da dolaze, i mislim, imali smo stvari od kuće. Šta god su ljudi hteli da donesu od kuće, doneli bi od kuće."

Svedoku je postavljeno pitanje da li su ljudi odvođeni da kopaju rovove:

"Dva ili tri puta su policajci dolazili rano ujutru, i tražili su da se jave mlađi ljudi kao dobrovoljci. Rovovi su se morali iskopati. Ali samo mlađi, doborovoljno. Ali, pošto se niko nije javio, onda su rekli: 'Ti, ti, i ti.' I to je bilo to."

"Poznajem Marija od vremena kada je išao u osnovnu školu. Prolazio je pored moje zgrade. Znam ga kao dečaka, mladog dečaka. Znam ga jer je radio zajedno sa mojom kćerkom u servisu zaštite, u fabrici 'Unice', sada se zove 'Vitezit'. Koliko ja znam, on je bio častan, pošten čovek, dobar radnik, dobar čovek."

Tužilaštvo je navelo da je g. Čaušević uživao posebnu zaštitu HVO jer mu je zet, pokojni Dario Zec, bio Hrvat koji je bio pripadnik Viteške brigade.

9. oktobar 2000. godine

Mahmut Tuco, svedok odbrane

Mahmut Tuco je Musliman po nacionalnosti. G. Tuco je bio zatočen u bioskopu Doma kulture u Vitezu.

"Dva ili tri dana po izbijanju sukoba, policajci su došli u zgradu i odveli me. U tom trenutku sam bio pomalo uplašen, i pitao sam ih šta se dešava. Jedan od njih mi je rekao: 'Mašo', to mi je bio nadimak, 'ne plaši se. Ovo je radi tvoje sigurnosti. Nećeš biti tučen ili slično.' I moja porodica je ostala, moja kći i moja supruga. Iz mog ulaza, ja sam jedini koji je odveden u tom trenutku. Odveden sam u kombi, i odveden sam u dom kulture. U kombiju su bila još dva ili tri čoveka, i odvedeni smo u dom kulture."

Tamo je bila bioskopska sala i sve drugo. Nije bilo stražara. Nisam video nikoga. Ali na ulazu je bilo nekoliko policajaca, to je sve. Bilo je dosta soba... Ja sam odveden u salu sa parnim kotlovima. Ipak, bilo je prilično pretrpano tamo. Nisam tačno brojao, ali je oko 30, 40 nas otišlo gore, i tamo je bilo čak i nekih kreveta... Imali smo toalete, tekuću vodu, redovno smo dobijali hranu. Nije bila baš kao sa hotelskog jelovnika. Uglavnom je to bila konzervirana hrana i dovoljno hleba, koliko god smo hteli... Moja porodica je dolazila svaki dan jer smo bili blizu, ali su dolazile i porodice ostalih. Moja porodica mi je donela jastuk i ćebe čak i ako mi nisu trebali.. Na gornjem spratu sam mogao da se slobodno krećem. Bio je dugačak hodnik, oko 20 metara, a van hodnika su bile kancelarije i toaleti, i svako je mogao slobodno da se kreće. Proveo sam tamo oko 12, možda 11 ili 12 dana. A neki su ostali i 15 dana, jer sam ja stigao kasnije."

Na pitanje šta zna o radnim vodovima svedok je odgovorio:

"Pa, postojali su radni vodovi, i išli su da kopaju rovove, i da izvode druge radove u gradu, šta god da je bilo potrebno. Ali dovodili su sve, bez obzira na etničku ili religijsku pripadnost. I taj vod je brojao 20 ljudi... Uglavnom Muslimani, ali je bilo i Srba, katolika, Hrvata, mislim."

10. oktobar 2000. godine

Vladica Babić, svedok odbrane

Vladica Babić je stručnjak za elektroniku i bio je pripadnik jedinice za veze u Viteškoj brigadi.

"Moje iskustvo je vrlo, vrlo loše, jer oprema nije bila jednoobrazna. I stvarno smo se trudili da probamo da radimo na različite načine. Probali smo da uspostavimo mrežu koja će pokriti vazdušni prostor, tako da iz centra možemo obavestiti protivvazdušnu odbranu oko grada, koja je radila na standardizovanoj frekvenciji na jednom kanalu za nekoliko opština, iz Viteza, Busovače, Novog Travnika, i tako dalje. I pošto smo mi bili u sredini, nekako su svi mogli da nas čuju, svi su imali pristup do nas, i tako smo ih informisali... Neke od jedinica, posebno protivvazdušna odbrana, su imale pokretne radio stanice i ručne radio stanice, dato im je nešto opreme koju smo pribavili iz instituta za popravke, i to su prilično veliki delovi opreme, ali je njihova snaga vrlo mala i oni su dosta zastareli... Posle se ispostavilo da je nešto opreme poklonjeno od strane dijaspore."

"Petnaestog sam bio na dužnosti i bio sam u obaveštajnom centru, i oko 10 uveče, ali nisam siguran u pogledu tačnog vremena, rečeno nam je, od dežurnog u Vitez brigadi, da bi moglo doći do napada iz pravca Kruščice i Vranjske, i da treba da proverimo našu komunikacionu opremu. Proverili smo u žurbi i jednostavno smo ostali da sedimo tamo. Pozvao sam još jednu smenu, tako da nas je bilo sedam ili osam u centru. Uopšte nije bilo indikacija, nije bilo znakova, ništa nije ukazivalo da bi se nešto moglo dogoditi. Šesnaestog ujutru ništa nisam čuo, jer smo bili u podrumu koji je prilično dobro zvučno izolovan, ali nas je probudio telefonski poziv. Jedan je bio na dužnosti, i onda je došao da nas probudi i rekao je da se puca u Nadiocima, Ahmićima i Nadiocima, i rekao je: 'Neke kuće gore'. A dežurni oficir koji je zvao, to je bio policajac na dužnosti, i rekao nam je da oglasimo sveopštu uzbunu, i to smo i uradili... Ali smo bili prilično odsečeni, i nismo u stvari imali informacije šta se događa."

Svedok je istakao da su se u radio i telefonskoj komunikaciji koristile šifre:

"Kada bi okrenuli broj, dali bi svoje šifrovano ime pre nego sopstveno ime, i takođe bi komunicirali sa osobama koje koriste šifre, na primer. Na primer, ako kažete 352, to znači nešto... Ali uvek bi se našao neko ko se ne bi povinovao (naredbama). To se dešavalo uglavnom u radio komunikaciji. Kada bi ljudi zvali, dali bi svoja imena i imena mesta odakle zovu i slično, i ja sam lično zahtevao od zapovednika Čerkeza da kazni ljude koji su to radili."

Svedok je izjavio da je jedini način da nabavljena oprema za komunikaciju stigne do Centralne Bosne bio preko teritorije Republike Hrvatske, i da je jednom prilikom Hrvatska zaplenila takvu opremu jer je navodno prebacivana preko granice nelegalno.

10-12. oktobar 2000. godine

Gordana Badrov, svedok odbrane

Gordana Badrov je od marta 1993. godine bila uključena u organizaciju Viteške brigade. Gordani Badrov je taj posao pounudio Mario Čerkez.

"Ponudeno mi je mesto u personalnom odeljenju komande Viteške brigade, da budem uključena u organizaciju Viteške brigade... Jedina aktivnost je bila organizacija brigade jer je postojao samo deo komandnog štaba, i bio je deo tih dobrovoljaca koji su s vremena na vreme išli na smene. To je bio početak i to je bila osnova od koje smo počeli da pravimo brigadu, i sem toga, u tim ranim danima mi je bilo potrebno vreme jer je to bio nov posao za mene. Prvo sam morala da naučim pravila i metode kako se formiraju brigade, i naravno, u to sam upućivana od ostalih članova komande... Prvo smo pokušali da organizujemo komandu brigade, naravno... U stvari, način na koji smo pokušali da formiramo brigadu je bio sledeći: ja sam, zajedno sa drugim osobama koje su zaposlene u kancelariji odbrane u podrumu pošte, prolazila kroz razne propise, papire, i pokušavala sam da uspostavim brigadu."

Svedokinja je istakla da su spiskovi sa imenima članova brigade često netačni, i da se iz njih često ne može ustanoviti o kojoj se osobi radi jer su podaci u njima nepotpuni:

"Dešavalo mi se vrlo često tokom rata da napišem ime i prezime, i da kasnije shvatim da je to različita osoba. Na primer, Anto Franjić je ime koje se pominje ovde. Ne znamo koji je to Anto Franjić. Nema očevo ime; nema datuma rođenja; nema mesta rođenja. Vrlo je teško bez drugih detalja tačno reći da li je to osoba o kojoj govorimo."

"Brigadna vojna policija je nešto što je sporno u smislu ko su oni bili. Zavisi od perioda o kome se radi. Tokom prvih meseci rata, postojala je jedinica vojne policije koja je obezbeđivala komandu Viteške brigade, ali ko je zapovedao--verujem da je komanda Viteške brigade tražila ovlašćenja nad tom jedinicom, i mislim da je negde tokom leta ona (brigadna vojna policija) delimično stavljena pod njenu komandu, ali ne potpuno... Imali su komandu sa vojnom policijom, ali ne znam gde su bili. U stvari se ne sećam da li je to bilo u hotelskoj zgradi ili u zgradi MUP-a. Ne mogu tačno da se setim."

Pročitao je i dokument HVO od 16. aprila 1993. godine, koji je potpisao Mario Čerkez:

"Selo Donja Večeriska je urađeno 70 procenata. Ima još jedno mesto gde su dobro utvrđeni i ukopani. Ulažemo najveće napore da preuzmemo i to... Selo Ahmići je takođe urađeno 70 procenata, i zarobili smo četrnaest koji su smešteni u letnjim kolibama, selo Nadioci... Sivrino Selo je pomereno ili evakuisano u Slivčicu. Oni su dobro ukopani i utvrđeni tamo. Naša artiljerija neprestano deluje po tim pozicijama... Vrlo je teško preuzeti selo Vrhovine i sada primenjujemo artiljerijski postupak... Situacija u Vranjskoj i Kruščici je vrlo složena. Naše jedinice ne mogu napredovati zbog terena, zbog konfiguracije tla. Gore pomenuta oblast se obrađuje artiljerijski, sa minobacačima 120 mm i MTD... Pomoć u artiljeriji je potrebna u oblaci Vrhovine, Počulice oko džamije, i Preočice. Moral vojnika je vrlo dobar, iako imamo gubitke i žrtve. Jedinice su angažovane 100 %. Urađeno u dve kopije. Podneto primaocu i jedan primerak za dosije. Zapovednik Viteza, Mario Čerkez."

"Ne znam šta je g. Čerkez imao na umu kada je govorio o vojnicima i jedinicama, ali tvrdim da u to vreme, Viteška brigada nije postojala... Tvrdim da sam bila zaposlena u komandi Viteške brigada pripremajući je, uspostavljajući je, i takođe da Viteška brigada nije bila formirana u vreme kada je ovaj

dokument izdat 16. aprila. Tvrdim da od 16. aprila pa nadalje nekoliko dana, nisam mogla da napuštam kuću, pa nisam mogla preduzeti organizaciju Viteške brigade."

Pročitana je i izveštaj Viteške brigade gde se navodi da je vod za anti-sabotažna dejstva od 50 ljudi dobro opremljen i spreman za najteže zadatke, da je grad Vitez "čist", i da se, u prostorijama brigadne policije, u podrumu, nalazi 50 Muslimana. Na kraju izveštaja Mario Čerkez, zapovednik, pita šta da radi sa njima.

"Znam da je bilo ljudi u podrumu komande Viteške brigade... Tvrdim da Viteška brigada u to vreme nije imala ni jedinice ni anti-sabotažni vod... Što se tiče kopanja rovova, njih su kopali svi koji su bili na raspolaganju u datom trenutku, znači, Romi, Muslimani, Hrvati i Srbi... Činjenica je da je bilo radnih vodova u okviru kancelarije odbrane, ali je bilo radnih vodova koji su bili ustanovljeni u selima, i u neposrednoj blizini linije fronta koji su bili pod nadležnošću Viteške brigade."

Sudija Benuna je svedokinja pitao kako može da bude tako sigurna i da kategorički tvrdi da vojna policija u okviru Viteške brigade nije bila odgovorna Mariju Čerkezu:

"Sigurna sam iz vrlo prostog razloga. Ono što ja znam o vojnoj policiji i njenoj vezi sa Viteškom brigadom, znam da je prvo bila grupa vojnih policajaca koji su bili zaduženi za obezbeđenje zgrade komande Viteške brigade, ali su oni imali sopstveni lanac komande. Oni nisu bili pripadnici Viteške brigade. Jedino kasnije--ono što se desilo je da smo imali 30 do 50 DM koje su trebale da budu podeljene vojnicima, i postavilo se pitanje ko će da plaća njih. I fizički su bili sa nama, ali su pod komandom nekog drugog... Ko je bio njihov zapovednik u to vreme? Ne znam. Kasnije tokom rata, mislim da je to bio--bio je to Vlado Šantić, znam jer sam ga viđala. Nisam sigurna, ali verujem da je bio on."

15-16. novembar 2000. godine

Marinko Palavra, svedok koga je pozvalo Pretresno veće

Marinko Palavra je svedok pozvan od strane Pretresnog veća. Palavra je trenutno načelnik vojne policije u odseku za sigurnost i obaveštajne poslove pri Ministarstvu odbrane BiH. Marinko Palavra je već saslušan kao svedok u predmetu Blaškić 11. i 12. januara 1999. godine. U periodu od avgusta 1993. godine do avgusta 1997. godine, Palavra je bio zapovednik vojne policije HVO u Centralnoj Bosni.

"Dobio sam zadatak da formiram jedinicu za specijalne namene pridruženu policijskoj administraciji u Travniku. Travnička policijska administracija je pokrivala sve policijske stanice u Centralnoj Bosni, znači, Busovaču, Travnik, Novi Travnik, Bugojno, Jajce itd. Jedinice specijalne namene su bile pridružene policijskoj administraciji Travnika, utvrđivale su zadatke prema naređenjima dobijenim od Ivo Reza, načelnika odeljenja, i jedan od tih zadataka je bio i pratnja i obezbeđivanje određenih osoba, i svi drugi zadaci dodeljeni meni od načelnika policijske administracije. To je uključivalo odlazak na liniju fronta, odlazak u Jajce, na linije odbrane. Znam da dok sam bio u policijskoj administraciji u Travniku da je načelnik policijske administracije, Ivo Rezo, često išao da se vidi sa Dariom Kordićem. Ali ja nisam bio prisutan na njihovim sastancima."

U avgustu 1993. godine svedoka je Tihomir Blaškić postavio za zapovednika vojne policije.

"Blaškić mi je dao to privremeno zaduženje kao zapovednik Četvrtog bataljona vojne policije, i to je potvrđeno od administracije vojne policije."

Svedok je potvrdno odgovorio na pitanje zatupnika optužbe, o tome da li je u oblastima gde su bile operativne HVO brigade, kao u Vitezu, vojna policija u brigadama bila podređena zapovedniku brigade:

"Brigadna policija je bila odgovorna zapovednicima brigada u dnevnim policijskim operacijama, i opšte je poznato da je zadatak vojne policije bio: da hapsi ljude, da ih odvodi u pritvor, da obezbeđuje štabove i komande."

"Svi su mogli da dostave određene informacije vojnoj policiji o bilo kom zločinu, i mogli su da proslede informaciju vojnoj policiji, i ona bi to naravno, istražila. Takođe, sledeći uputstva sudova i kancelarije vojnog istražitelja, bilo koja informacija koju je bilo ko mogao da da odeljenju za kriminal vojne policije bi bila istražena... Mislim da nijedan zapovednik brigade ne bi mogao da naredi istragu. On bi samo mogao da prosledi informaciju vojnoj policiji, i vojna policija bi radila na tim slučajevima."

"Neposredna zaštita g. Kordića je bila zadatak 4. bataljona vojne policije, znači, oni su bili registrovani sa nama, ali zadaci koje su oni sprovodili su oni za koje je g. Kordić znao. Znači, oni su bili telohranitelji g. Kordiću, i to je verovatno dogovoreno negde u vladi Herceg-Bosne. Tako da su oni bili prijavljeni kod nas, ali u stvari, oni su bili sa g. Kordićem sve vreme kao njegovi telohranitelji i pratioci."

"Ja stvarno nisam istraživao Ahmiće. Nisam mogao, niti sam imao mogućnosti. Kao što sam rekao, stigao sam u avgustu 1993, i moj zadatak je bio da organizujem vojnu policiju, i to je ono što se dogodilo. I moram da vas podsetim da je u to vreme to bilo nemoguće zbog svakodnevnih napada muslimanskih jedinica u Centralnoj Bosni."

Upitan da li se seća incidenta u Busovači, u septembru 1993, kada su vojnici HVO iz trećeg lakog jurišnog bataljona igrali fudbal sa muslimanskim glavama posle napada na Grbavicu, svedok je odgovorio:

"Koliko ja znam, to je bila vojna operacija HVO. Da su igrali fudbal sa glavama to ne znam. Ovo je prvi put da čujem za to. Što se tiče akcije na Grbavici, ja sam, kao zapovednik vojne policije bio iznenađen. Nisam znao ni za to. Učestvovala su neke specijalne jedinice... Jedinice vojne policije nisu učestvovala na Grbavici, to je ono što mogu da kažem o toj akciji... Dok sam ja bio zapovednik policije, mi nismo imali borbene zadatke. Sve što smo imali je odbrana, držanje linija odbrane u oblasti operacija muslimanskih snaga... Na jutarnjim sastancima kod pukovnika Blaškića, g. Kordić nije bio prisutan, ali na sastancima svakog petka, jednom ili dva puta je bio. Video sam g. Kordića. On je bio na tim sastancima, ali je bio samo prisutan tamo. On nije vodio te sastanke, bio je samo prisutan."

O tome da li je bilo neslaganja između Kordića i Blaškića svedok navodi:

"Rekao bih da to nije istina jer pukovnik Blaškić i pukovnik Kordić, najboje znaju kakvi su bili njihovi odnosi. Ali mi zapovednici nikada nismo sumnjali. Nikada nismo čak ni posumnjali da postoje neki problemi između Kordića i Blaškića."

"Meni je naređenja izdavao pukovnik Blaškić. Ne samo da Mario Čerkez nije mogao (da izdaje naređenja vojnoj policiji), već je svaki zapovednik brigade morao da traži dozvolu od pukovnika Blaškića, i samo pukovnik Blaškić je mogao da mi prenese šta god bude potrebno."

16. novembar 2000. godine

Henrik Morsink, svedok optužbe

Pukovnik Henrik Morsink je ranije svedočio u postupku i ponovo je pozvan da se pojavi pred Većem jer je sudu naknadno podneo kao dokaz "Listu Muslimana zatvorenih od HVO u Vitezu", koju je primio od Borislava Jožića, oficira za vezu u aprilu 1993. godine.

"Dobio sam ovu listu od predstavnika HVO, oficira za vezu, Borislava Jožića. Ne mogu tačno da odredim datum, ali je to bilo negde krajem aprila 1993. godine... Koliko se sećam, bilo je još mnogo ljudi u zatvorima na obe strane, i mi smo bili zauzeti pokušavajući da dobijemo jasnu sliku zatvorenika u svim zatvorima, i ova lista je deo našeg pokušaja da dobijemo tu jasnu sliku."

16. novembar 2000. godine

Edin Husić, svedok optužbe

Edin Husić, koji je u ovom postupku već saslušan kao svedok 2. februara 2000. godine, pozvan je da bude ponovo ispitan o autentičnosti traka koje je kao dokaz podneo Tužilaštvu pre svog prvobitnog svedočenja. Reč je o trakama sa snimljenim razgovorima između Darija Kordića i Tihomira Blaškića.

Edin Husić:

"Nismo imali neku sofisticiranu opremu, čudo tehnike, koja bi nam omogućavala da snimamo direktno. Tako, sa telefonske linije, prebacivali smo na telefonsku sekretaricu, i sa te naprave, signal je slat na portabl diktafon ili nešto tako, i tako smo snimili te razgovore sa mikrokasete. To je ono što mogu da kažem o tome... Razumeo sam da je to vrlo važna konverzacija, i da su sagovornici Kordić i Blaškić. I prirodno, kada sam video o čemu se radi, preslušao sam, i obavestio sam svog zapovednika, jer je u to vreme to bilo veoma važno... Ali je to originalan snimak. Da li je kopiran jednom ili dva puta je irelevantno jer nije menjan. Ne mogu reći da sam ekspert po tom posebnom pitanju, ali sam bio obaveštajni oficir, obučavan sam za ovo, i to je ono što mogu da potvrdim... Ova konverzacija je sačuvana jer je bila vrlo važna i vrlo zanimljiva. Ostale su sačuvane i snimljene na toj posebnoj kaseti jer je general Hadžihasanović to tražio od nas. Tada smo snimili te dve trake. Jedna od njih je ovde. Pitanje da li je original na mikrokaseti ili je ovde nije bitno, jer, po meni, materijal koji je na ovoj kaseti, snimljeni razgovor, je apsolutno identičan. Jedino pitanje koje se postavlja je kvalitet, jer kada nešto kopirate, gubi se nešto kvaliteta, ali ne i suština... Sve što mogu da uradim je da potvrdim da traka nikada nije bila predmet bilo kakvog falsifikovanja, nekog dodavanja, bilo kakvih promena, bilo od mene ili od nekog drugog."

Na primedbu da kasete nije bila u posedu svedoka od 20. novembra do 4. decembra 1999. godine, svedok je odgovorio:

"Da, koliko mogu da se setim. Imajući na umu što sam juče pročitao, između 20. novembra i 4. decembra, to je bio period kada nisam imao kasetu u svom posedu, onu koju sam predao prvi put. Kopija koju sam napravio devetnaestog, znači, uveče, kopirajući istu traku, nju imam u svom posedu i dao sam je prošli put, predao sam je prošli put tako da se mogu videti da li su bilo kakve promene pravljene na kaseti koju sam predao 20. novembra."

20-21. novembar 2000. godine

Marko Prelec, svedok optužbe

Tužilaštvo je uputilo Pretresnom veću zahtev da u dokazni materijal uvrsti dokumentarne dokaze koji su, počev od aprila 2000. godine pribavljani iz Zagreba, Hrvatska. Marko Prelec je svedok koji je saslušan pre odluke Veća o ovom zahtevu. Ovaj svedok je doktorirao na Harvardu, i od maja 1999. godine radi za kancelariju Tužilaštva Tribunala.

"Bila je serija pregovora između kancelarije tužioca i predstavnika vlasti u Hrvatskoj u kojima ja nisam učestvovao potpuno. Mogu lično da posvedočim o našem prvom susretu ili našem prvom pristupu dokumentima u pitanju koji su se odigrali u kući koja je u vlasništvu Vlade Hrvatske u predgrađu Samobora. U tu kući su nas odvele osobe za koje smo razumeli da rade u jednoj od policija, ili da ne budemo previše dramatični, u tajnoj policiji Vlade Hrvatske. Tamo nam je pokazana gajba sa otprilike 20 svezaka punih dokumenata koji su se ticali oblasti Centralne Bosne u 1993. godini... Bili bi u velikoj prostoriji obično sa dva predstavnika Vlade Hrvatske. Lično sam ih smatrao nekom vrstom oficira za bezbednost, i uvek je bar jedan od njih bio sa nama. I jednostavno bi uzimali sveske dokumenata i čitali ih ujutru. Popodne bi drugi predstavnik Vlade stizao i davao nam blanko obrasce, i upućivani smo da popunimo te obrasce sa informacijama koje se odnose na dokumente koje želimo da kopiramo. To bi učinili i predali bi mu obrasce i kopije bi nam bile isporučivane preko kancelarije za saradnju sa Tribunalom... Dogovor je bio da se svaka kopija koju mi dobijemo preda i odbrani, i kopije koje zatraži odbrana, predavane su i nama."

"Sećam se dokumenta koji je nosio ta imena--ime pukovnika Blaškića je bilo na dnu, kao ime potpisnika, a ime g. Čerkeza na vrhu kao ime adresata. Držao sam to u svojoj ruci. Na poledini--i sumnjam da ću to ikada zaboraviti--bile su rukom pisane beleške, vrlo kratke napomene, liste sela u Centralnoj Bosni, uključujući selo Ahmići, i u svakoj, bilo je nekoliko reči koje opisuju šta se dešavalo tamo... Koliko se sećam dokumenta, tekst dokumenta je imao veze sa nekom vrstom ispitivanja o tome šta se dešavalo u tim selima."

Na pitanje koja je agencija Vlade Hrvatske fizički bila u posedu tih dokumenata, svedok je odgovorio:

"To je bila HIS, koja je bila hrvatska obaveštajna služba. To je bilo opšte poznato. To je bilo, pretpostavljam, lično meni potvrđeno nešto kasnije kada sam imao priliku da upoznam gospodina koji je bio direktor HIS i da razgovaram sa njim o materijalima u pitanju."

Svedok je opisao i poteškoće u radu:

"Bilo je prilično dramatično. Dobio sam poziv, mislim da je to bilo kasno uveče tog dana, od (redigovano) iz zagrebačke kancelarije, koji me je informisao da nećemo raditi sledećeg dana zato što su novine u Hrvatskoj objavile članak koji otkriva detalje naše inspekcije arhive, kompletirane sa fotografijama kuće u kojoj smo radili, imena HIS agenata koji su nam pomagali. Video sam novine sledećeg jutra, i sve je to bilo tamo. I tako smo čekali tog jutra u hotelu. Rečeno nam je da --bili smo u društvu HIS agenata koji su gledali ko će još doći, ali je zbog toga bilo nemoguće nastaviti rad na toj lokaciji."

Na ročištima 22. i 23. novembra je raspravljano o zahtevu Tužilaštva da se takozvani "zagrebački dokazi" uvrste u dokazni materijal. Inače, u pogledu ovog dokaznog materijala saslušana su još dva svedoka na zatvorenoj sednici.

Dokumenta je Tužilaštvo podelilo u tri kategorije: na one koji se odnose na optuženog Kordića, one koji se odnose na optuženog Čerkeza, i dokumenta svrstana u kategoriju "razno". Jedan potencijalni dokaz, knjiga zapažanja dežurnog oficira u Operativnoj zoni Centralna Bosna, tzv. "ratni dnevnik", je izdvojen posebno, kao i "predsednički transkripti."

Prema navodima Tužilaštva, "predsednički transkripti" su važni jer pokazuju da je pokojni predsednik Hrvatske Tuđman imao direktnu kontrolu nad događajima u Centralnoj Bosni, kao i da pokazuju da je stvarni cilj bio aneksija Bosne od strane Hrvata. Jedan od dokumenata, po navodima zastupnika optužbe, pokazuje da je na sastanku Tuđmana i njegovih saradnika, bilo reči, doduše u trenutku kada se Tuđman još nije priključio sastanku o "humanom preseljenju manjinskog stanovništva." Takođe,

navedeni transkripti navodno pokazuju i da je pokojni Tuđman opisivao mere skrivanja prisustva jedinica HV, kao i napade helikoptera HV u Centralnoj Bosni i misije snabdevanja.

Usmenu odluku povodom pitanja Pretresno veće je donelo 27. novembra 2000. godine.

Odluka je objavljena 1. decembra 2000. godine. Tužilaštvu je inače, na kraju njegovog dokaznog postupka u martu 2000. godine, dozvoljeno da podnese dokumenta i dokazni materijal koji pribavi u kasnijim fazama postupka.

Tužilaštvo je kao svoje argumente navelo da je jurisprudencija Tribunala takva da dokumentarne dokaze treba uvrstiti u dokazni materijal jer Tribunal ne poseduje sopstvena sredstva prinude, već mora da se oslanja na saradnju sa relevantnim vlastima. Tužilaštvo je istaklo da je tek nedavno od Republike Hrvatske dobilo pristup navedenim dokumentima. Istaknut je ogroman trud da se dokazni materijal pribavi na vreme, kao i to da Tužilaštvo ne treba da bude kažnjeno zbog dužine perioda koji je bio potreban da se pribavi navedeni materijal od Republike Hrvatske. U odnosu na "ratni dnevnik", Tužilaštvo je istaklo da je isti značajan za otkrivanje detalja o događajima od 16. aprila 1993. godine, kao i da sa stanovišta sadržaja i forme, taj dokument nije moguće falsifikovati. Što se tiče "predsedničkog transkripta", Tužilaštvo smatra da je ovaj dokument važan sa stanovišta postojanja međunarodnog oružanog sukoba, kao i u odnosu na optuženog Darija Kordića.

Kordićeva odbrana je navela da je već iznela svoju odbranu, i da iznošenje velike količine dokumenata u ovoj fazi suđenja nosi rizik da ceo proces bude nepravičan i da se tako povrede prava optuženog po članovima 20 i 21 Statuta. Takođe, istaknuto je da mnogi od predloženih dokumenata nemaju bilo kakav arhivski pečat i da takvi dokumenti treba da budu isključeni. Navedeno je da su mnogi dokumenti irelevantni, sastavljeni na osnovu rekla-kazala informacija, bez osnova, bez autentifikacije, kao i da su mnogi dokumenti nepotpisani. Takođe, Kordićeva odbrana je prigovorila da je određeni broj tih dokumenata već uvršćen u dokazni materijal. Kordićeva odbrana smatra da "ratnom dnevniku" nedostaje osnovanost i autentičnost, i smatra da bi se uvršćivanjem ovog dokumenta u dokazni materijal prekršilo pravilo 89 (D). U pogledu "predsedničkog transkripta", Kordićeva odbrana je istakla da je taj materijal repetitivan i kumulativan, da nema osnova za njegovo uvršćenje u dokazni materijal, i da bi tako bilo prekršeno pravilo 89 (D).

Odbrana Marija Čerkeza se pridružila opštim primedbama Kordićeve odbrane na "zagrebački materijal", dodajući da se izvesni dokumenti odnose na period posle 30. septembra 1993. godine, dakle na period koji nije obuhvaćen optužnicom protiv Marija Čerkeza. U odnosu na "ratni dnevnik" Čerkezova odbrana je takođe istakla da bi njegov prijem u dokazni materijal bilo kršenje pravila 89 (D). U pogledu "predsedničkog transkripta" Čerkezova odbrana je istakla da ničim nije dokazana autentičnost istih.

Pretresno veće je donelo odluku da "predsedničke transkripte" ne uvrsti u dokazni materijal jer su repetitivni i kumulativni, i jer je njihov sadržaj već iznet u mnogim dokazima u toku suđenja.

Pretresno veće je ustanovilo da su mnogi dokumenti iz "zagrebačkog materijala" već uvršćeni u dokazni materijal, i da su već predočeni u drugim postupcima pred Tribunalom, tako da su bili dostupni Tužilaštvu kada je provodilo svoj dokazni postupak. Dokumenti koje je Veće uvrstilo u dokazni materijal su naredbe ili izveštaji vojne prirode, i Veće je zaključilo da su oni kao takvi značajni i relevantni za postupak.

U skladu sa pravilom 89 Pravilnika o postupku i dokazima, Pretresno veće je u dokazni materijal uvrstilo 16 dokumenata iz "zagrebačkog materijala", a zahtev za prijem ostalih dokumenata je odbacilo.

Pretresno veće je "ratni dnevnik" uvrstilo u dokazni materijal kao značajan dokument, koji ima svoju autentičnost, koji ima certifikat na poslednjoj strani, i koji je potpisan i pečatiran od strane pukovnika Blaškića.

Pretresno veće je istog dana donelo odluku kojom je odbilo zahtev odbrane Marija Čerkeza da se zastane sa postupkom dok se ne donese odluka o zahtevu za ulaganje žalbe na odluku Veća kojom je odbijen predlog optuženog Čerkeza da mu se odobri dodatni period vremena za pripremu završnih podnesaka.

04. decembar 2000. godine

AW, zaštićeni svedok optužbe

Zaštićeni svedok AW je tokom januara 1993. godine bio pripadnik grupe za sabotažu i izviđanje 333. planinske brigade. Ovaj svedok je bio prisutan na kontrolnom punktu tokom incidenta kada su zaustavljena vozila HVO, i kada je navodno, kao posledica tog događaja ubijen brat jednog od vojnika ABiH koji su bili na kontrolnom punktu.

"Nekoliko pripadnika naše vojne formacije je poslato na taj kontrolni punkt. Neposredno pošto sam stigao, zaustavljena je kolona od četiri civilna vozila. U tim vozilima su bila uniformisana lica sa HVO oznakama. Ja sam bio na suprotnoj strani puta, i ta vozila su dolazila iz pravca Busovače, Kiseljaka. Nekoliko minuta pošto su zaustavljeni, vođa naše formacije, je vodio razgovor sa nekim pripadnicima iz drugog ili prvog vozila, i došlo je do vike. Naređeno nam je da uperimo oružje u ta vozila. Šta se tad dogodilo, koja vrsta razgovora, nisam čuo, nisam čuo tada, ali sam saznao od svojih kolega... Oduzet je jedan pištolj. Nisam video sam čin, ipak, držao sam taj pištolj u svojoj ruci i sećam se dobro kako je izgledao. Bio je to niklovani pištolj, 9 mm, parabelum... (Oduzeo ga je) Miralem Delija."

Nekoliko dana kasnije je ubijen brat Miralema Delije:

"Te noći u Busovači, nekoliko zgrada je dignuto u vazduh, tj, kafići, radnje koje su posedovali Muslimani. Takođe se desilo ubistvo, brutalno ubistvo. Brat Miralema Delije je bio ubijen; zvao se Mirsad... Miralem Delija, tada naš zapovednik, objasnio nam je da je kuća bila okružena od strane četiri ili pet ljudi, da su ga pozvali po imenu. Došao je do vrata da odgovori i tada je ubijen. Miralem Delija je imao dosta informacija. Ne znam kako. Bio je 100% siguran da je jedan od ubica bio čovek po imenu Spomenko. Njegov nadimak je bio Čarli."

Drugi incident se desio 24. januara 1993 godine:

"Naša vojna formacija je stajala oko 200 metara od kontrolnog punkta kod kafea... Dobili smo informaciju da nekoliko APC-a, vozila UN, pokušava da se probije kroz kontrolni punkt koji je vodio do kasarne u Kaćunima. Naravno, odmah smo reagovali. Došli smo do kontrolnog punkta, okružili smo ta vozila, i čekali smo nekog nadređenog da se pobrine za situaciju. U međuvremenu, džip je prolazio pored komunikacionog puta Busovača-Kiseljak. Bilo je dva ili tri pripadnika HVO u tom džipu. Među njima je bio i Čarli. Miralem Delija nam je rekao kratko: 'Hoću ga živog'. Pozicionirali smo se na putu oko 50 metara od kontrolnog punkta. Dolazila su dva džipa iz pravca Kiseljaka u tom trenutku. U jednom od njih je bio pripadnik HVO; kasnije sam čuo da je njegovo ime Petrović. Ne poznajem ga. Mi smo zaustavili vozilo, razoružali ga. Od njega je oduzet samo pištolj. U drugom vozilu, to je bila 'tojota',

160

bile su dve osobe. Znam jednu od te dve osobe. Zove se Srećko Kristo. Nisam znao drugu osobu... U tom trenutku smo videli blindirano vozilo. To je vrlo dobro poznato vozilo. To je improvizovano blindirano vozilo, kamuflažno. U njemu je bilo možda šest pripadnika HVO. Oni su bili posada koja je opsluživala vozilo na otvorenom delu. Ne znam koliko je bilo unutra. Ono što je bilo karakteristično za to vozilo i ono što ga je činilo toliko opasnim je to da je imalo na sebi protivavionski top. Taj blindirani kombi je prolazio pored nas dok smo pretraživali ostala vozila i u prolazu je otvorio vatru na nas. Prvo su bačene dve granate, a onda je počelo pucanje iz ličnog naoružanja. Posle toga smo uzvratili. Neka vrsta sukoba je izbila. Vozila koja su bila na putu su počela da se kreću. Došlo je do neke vrste unakrsne vatre. Taj Petrović je ubijen u prvom vozilu, a u drugom vozilu, vozač, vozač 'tojote'... Istog dana kada se desio taj incident, možda jedan sat kasnije, muslimanska kuća je spaljena. Potpuno je izgorela. Ne može se reći da je to bila zvanična linija fronta tamo; niti da je bilo zvaničnog sukoba između Hrvata i Muslimana, ili armije i HVO."

4. decembar 2000. godine

AX, zaštićeni svedok optužbe

Ovaj svedok je bio pripadnik ABiH, i između januara i aprila 1993. godine je bio zadužen za različite vrste praćenja telefonske komunikacije pod komandom pukovnika Edina Husića, koji je kao svedok saslušan dva puta u toku ovog postupka, 2. februara i 15. novembra 2000. AX je učestvovao u snimanju sporne kasete sa navodnom konverzacijom između Kordića i Blaškića.

"Bio sam angažovan na slušanju, ili audio praćenju različitih telefonskih komunikacija. Kao po pravilu, ta linija koju sam slušao je bila iz oblasti Busovače, iz oblasti Kaćuna i okoline. U početku sam samo ja bio angažovan, ali se posle pridružilo još nekoliko ljudi... U početku je Edin Husić bio sa mnom davajući mi indicije za neke glasove i davajući mi imena tih ljudi. Ali neke od njih, čuo sam pre toga na televiziji, tako da sam u to vreme već bio upoznat sa njima i mogao sam da ih identifikujem."

"To je bila konverzacija Darija Kordića i Tihomira Blaškića. U suštini, ono čega se najbolje sećam iz te konverzacije je da je Tihomir Blaškić rekao Dariju Kordiću, da su u blizini Kaćuna, dva vojnika HVO ubijena. Dario Kordić je odgovorio da se moraju izabrati mete za višecevne raketne bacače i ciljati na mesta Kaćuni, Glugova, i mislim i Poljana takođe, ali nisam potpuno siguran u to, i da se spali sve sa tim raketnim bacačima, ta sela i njihova okolina; i da za svakog ubijenog hrvatskog vojnika treba ubiti 100 civila, 100 za jednog... Snimio sam taj razgovor... i snimljen je propisno. Nije bilo teškoća tokom snimanja; sve je išlo dobro. Kasete je bila u redu, i tu kasetu, kako sam je snimio, predao sam Edinu Husiću. I to je bila jedna od mikrokasete."

Odbrana Darija Kordića je ostala pri svom ranijem stavu da takav razgovor nije nikada vođen i da je navedena kasete falsifikat.

4. decembar 2000. godine

Halid Genjac, svedok optužbe

Halid Genjac je bio predsednik opštinske organizacije SDA u Travniku od 1991. godine do 1995. godine. G. Genjac je između ostalog Veću potvrdio da je "Službeni list BiH" redovno stizao u Travnik i druge oblasti u Centralnoj Bosni. U dosadašnjem toku postupka odbrana je tvrdila da "Službeni list" nije stizao iz Sarajeva u Centralnu Bosnu, tako da se nije mogla saznati odluka Ustavnog suda BiH o proglašenju Hrvatske zajednice Herceg-Bosne neustavnom.

"Opštinske vlasti su redovno dobijale službena izdanja, 'Službeni list BiH'... Čak i u ratnim uslovima... Znali su da uspostavljanje HZ-HB, čak i pre nego što je doneta odluka Ustavnog suda, ugrožava i krši Ustav BiH."

Odbrana je ovom svedoku predočila da je 20.000 Hrvata napustilo Travnik, kao rezultat etničkog čišćenja:

"Ne sećam se toga, ali znam da se preko noći, blizu 7.000 Hrvata iselilo ka Vlašiću i to je vrlo traumatična činjenica. Sećam se tog dana i te noći. Preko 7.000 Hrvata se iselilo preko noći na srpsku teritoriju, i to je bilo za neverovati... Mislim da su ljudi na organizovan način izvedeni iz Travnika. To je bilo pripremljeno unapred. Hrvati su prebačeni iz Travnika u Vlašić na organizovan način."

Odbrana je takođe pokazala izveštaje ECMM da je oko 1.000 Mudžahedina bilo prisutno u oblasti Zenice i Travnika, i da su došli uglavnom iz Irana, Avganistana i Pakistana:

"Bio sam svestan prisustva određenog broja stranaca u Travniku."

Na ročištu dana 6. decembra Pretresno veće je donelo odluku da iz dokaznog materijala isključi svedočenje zaštićenog svedoka AO. Svedok AO je svedočio 6. marta 2000. godine. Pretresno veće je ovom svedoku uputilo poziv da ponovo svedoči pred sudom 17. novembra. Kako se ovaj svedok nije odazvao na poziv, odbrana je predložila da se iskaz ovog svedoka isključi iz dokaznog materijala. Pretresno veće je donelo odluku na osnovu člana 89 (D), na osnovu toga da je dokazna vrednost iskaza ovog svedoka nadjačana potrebom da se osigura fer suđenje. Veće je istaklo da je deo iskaza koji je dao ovaj svedok kontroverzan i osporen, da je kredibilitet ovog svedoka doveden u pitanje, te da se usled odbijanja da se vrati i ponovo bude unakrsno ispitan, kredibilitet zaštićenog svedoka AO ne može proveriti.

6. decembar 2000. godine

Zoran Marić, svedok odbrane

Zoran Marić je ponovo pozvani svedok, koji je u ovom postupku svedočio 1. i 2. juna 2000. godine. Zorana Marića je pozvala odbrana da opovrgne iskaz jednog od svedoka optužbe koji je tvrdio da je g. Marić bio prisutan 15. aprila 1993. godine, na sastanku civilnih političkih lidera i vojnih zapovednika, koji je održan u štabu Operativne zone Centralne Bosne. Svedok je to demantovao:

"Vaše visosti, nisam bio 15. aprila u Vitezu, niti sam bio sa tom gospodom. Nikad nisam čuo da je tog dana bio sastanak. Nikad nisam učestvovao na takvom sastanku, kao ni petnaestog, i nikada nisam bio prisutan gde je bilo šta odlučeno."

6. decembar 2000. godine

Jozo Šekić, svedok odbrane

Jozo Šekić je bio predsednik HVO vlade u Novom Travniku od jula 1992. godine do avgusta 1993. godine. Jozo Šekić je, kao i Zoran Marić, pozvan da opovrgne tvrdnju da je 15. aprila 1993. godine održan sastanak u štabu Operativne zone Centralne Bosne.

"Vaše visosti, nemam sećanja na bilo kakav sastanak gore pomenutog datuma. Šta više, nikad nisam čuo za takav sastanak. Prema onom što ja znam, siguran sam i ubeđen da niko (iz vlade HVO u Novom Travniku) nije bio na tom mogućem sastanku... Taj dan je bio kao većina dana u 1993. godini, ništa posebno. I stvarno ništa mi ne vraća sećanje na taj dan. Ništa me ne povezuje sa tim. Ništa posebno što bi mi se urezalo u sećanje... Vaša Visosti, 1.000% sam siguran da nisam bio na tom sastanku. Ja čak i ne znam da je neko drugi bio tamo... Što se tiče 16. aprila, sećam se da su informacije (o sukobu) stigle, ali da budem sasvim iskren, saznao sam u popodnevним časovima da je bilo borbi u opštini Vitez."

Svedok tvrdi da je tek 18. aprila 1993. godine saznao šta se desilo u Ahmićima:

"Čini mi se, koliko mogu da se setim, da sam saznao tek u popodnevним časovima o razmerama tog incidenta, šta se desilo u tom sukobu... U tako konfuznim i komplikovanim vremenima, bilo je teško saznati sve šta se dešava na teritoriji. Nije postojao sistem, funkcionalan sistem."

6-7. decembar 2000. godine

Duško Grubešić, svedok odbrane

Duško Grubešić je u junu 1992. godine postavljen za zapovednika opštinskog štaba HVO u Busovači i na toj poziciji je ostao do oktobra 1992. godine. Sada je general-major u armiji Federacije.

"Vrhovni komandant oružanih snaga HVO je bio Mate Boban. Tokom mojeg zapovedništva, lično sam dobijao naređenja od zapovednika Operativne zone Centralne Bosne, Tihomira Blaškića. Nisam dobijao naređenja od civilnih vlasti."

O događajima u Busovači krajem januara 1993. godine, uključujući i ubistvo Mirsada Delije, svedok navodi:

"Vratio sam se u Busovaču u popodnevним časovima 23. januara 1993. godine. Pošto sam stigao u štab brigade, primio sam informaciju da je u večernjim časovima 20. januara, grupa kriminalaca, mislim da ih tako trebamo nazvati, bacala eksplozivne naprave na muslimanske ustanove, i nekoliko hrvatskih radnji je oštećeno u tom procesu... Navodno, vojna policija je htela da pretrese porodičnu kuću Mirsada Delije; on se tome usprotivio. Po jednoj verziji, on je izašao sa dve ručne granate; druga verzija je da je izašao sa ručnom grantatom i pištoljem; znači, bilo je sukoba između vojne policije i Mirsada Delije."

Svedok je demantovao bilo kakvu umešanost Darija Kordića u incident na kontrolnom punktu kod Kaćuna:

"U večernjim časovima, na kontrolnom punktu u Kaćunima, g. Ignjac Kostroman je zaustavljen. Oduzeto mu je njegovo oružje, i posle kraće diskusije, on je oslobođen. Koliko ja znam, g. Kordić nije imao ništa sa tim. On je osudio oba incidenta, i u Kaćunima i u Busovači... Koliko ja znam, g. Kordić je želeo da pomogne svakom čoveku, i to je bilo i u vreme najtežih sukoba. Želeo je na neki način, da bude u areni, da bude u srcu događaja, želeo je da svakog podrži... Koliko ja znam, a znam dosta, relativno govoreći, g. Kordić nije imao vojnu vlast."

"Ja nisam upoznat sa tim navodima, da je 15. aprila održan bilo kakav sastanak u Operativnoj zoni Centralne Bosne. Da je bio sastanak, mislim da bih ja sigurno, kao zapovednik 'Nikola Šubić-Zrinjski' brigade, bio pozvan da dođem... Kao zapovednik brigade, imao sam ovlašćenja da preduzimam aktivnosti odbrane oblasti u slučaju napada, i da zaštitim civilno stanovništvo."

"Vaše visosti, verujem da je kristalno jasno da g. Kordić nije imao ovlašćenja da izdaje vojne naredbe i verujte mi, u različitim prilikama, to je dočekano smehom."

Na pitanje Keneta Skota, zastupnika Tužilaštva, na šta misli kada kaže da su naredbe Kordića o upotrebi artiljerije dočekane smehom, svedok je odgovorio:

"Taj smeh je pratio njegovo insistiranje i njegov zahtev, jer smo znali ko može da koristi artiljeriju i na čiji zahtev. Jer je opšte poznato u vojnoj hijerarhiji ko i kako koristi teško naoružanje."

14-15. decembar 2000. godine

Završne reči i završni podnesci strana

Tužilaštvo i odbrana optuženih Darija Kordića i Marija Čerkeza su na ročištima 14. i 15. decembra 2000. godine podneli Veću svoje završne podneske.

Tužilaštvo je istaklo da bi kazna doživotnog zatvora za oba optužena bila odgovarajuća, sa preporukom da Kordić izdrži minimum od 30 godina, a Čerkez minimum od 25 godina zatvora. Tužilaštvo je navelo da se oba optužena terete za najteže zločine, i dokazi upućuju na obrazac zločina i nečovečnih postupaka, te da bi Pretresno veće trebalo da ima na umu veliki broj žrtava, njihovu patnju i patnju njihovih porodica, da su optuženi u ovom slučaju imali centralnu ulogu u zločinima za koje su optuženi i da nema olakšavajućih okolnosti.

Odbrana optuženih je predložila da Veće donese oslobađajuće presude, dok u pogledu visine eventualne kazne nije imala predloge u svojim završnim podnescima, s tim da je navedeno da su se optuženi sami predali Tribunalu, kao i njihovo besprekorno ponašanje u pritvorskoj jedinici UN, a kao olakšavajuće okolnosti za Marija Čerkeza je navedeno i to da je uzoran građanin, da nema kriminalni dosije, te da ima prijatelje među pripadnicima svih etničkih zajednica.

26. februara 2001. godine

Odluka Pretresnog veća

Odluku je pročitao predsednik Veća sudija Ričard Mej:

"Optužnica sadrži 44 tačke, i tereti svakog optuženog sa osam teških kršenja Ženevskih Konvencija, deset povreda zakona i običaja ratovanja i četiri zločina protiv čovečnosti. Prve dve tačke terete optužene za progone, zločin protiv čovečnosti. Ostale tačke terete ih za ubistvo, nečovečno postupanje, zatvaranje i razaranje. Optužnica navodi da su optuženi učestvovali u širokoj i sistematskoj kampanji progona bosanskih Muslimana u toj oblasti koja je kulminirala serijom napada u toku dvogodišnjeg perioda na gradove i sela u Lašvanskoj dolini i okolini. Mnogi civili Muslimani su ubijeni, ozbiljno ranjeni, ili zatvoreni. U međuvremenu njihovi domovi su spaljeni, njihova sela i gradovi i svetišta uništeni, i njihova imovina opljačkana. Odbrana obojice optuženih se zasniva na potpunom poricanju navoda optužbe. Ne samo da se osporava odgovornost optuženih za navedene zločine, već se postavlja pitanje da li su zločini uopšte učinjeni... "

"... Pretresno veće je ustanovilo da je u Centralnoj Bosni postojalo opšte stanje oružanog sukoba u relevantno vreme. Takođe je ustanovilo da postoji bitna veza između ovog konflikta i zločina koji se navode u Optužnici. Pretresno veće nalazi da je usled mešanja Republike Hrvatske sukob bio međunarodni. Pretresno veće je takođe ustanovilo da progone mogu uključiti i ponašanja koja nisu izričito navedena u članu 5 Statuta Međunarodnog Tribunala. Ipak, takva ponašanja moraju imati isti

nivo težine kao i ostali zločini navedeni u pomenutom članu. U ovom slučaju, Pretresno veće nalazi da dva navedena akta nemaju taj nivo težine; naime, progoni u obliku ohrabriranja i promovisanja mržnje, putem propagande i na drugi način, i progoni u zapošljavanju."

Sudija Mej je potom nabrojao brojne napade HVO na Muslimane u dolini Lašve.

"Pretresno veće nalazi da su ovi napadi pratili opšti koncept ili plan začet i sproveden od strane rukovodstva bosanskih Hrvata da se etnički očisti dolina od Muslimana. Dario Kordić, lokalni politički vođa, je bio deo te namere ili plana, njegova glavna uloga je bila kao planera i podstrekača. Takođe, Pretresno veće nalazi da je Dario Kordić bio prisutan na sastancima sa političarima u štabu pukovnika Blaškića 15. aprila kada je odobren napad na Ahmiće i ostala sela; da je Mario Čerkez bio prisutan na potonjem vojnom sastanku gde je plan uobličen; i takođe da je Dario Kordić bio povezan sa naređenjem izdatim od pukovnika Blaškića da se pobiju muškarci u dobi kada su sposobni za vojnu službu, proteraju civili, i zapale kuće u Ahmićima. Što se tiče uloge Maria Čerkeza 16. aprila, Pretresno veće nalazi da je tokom tog perioda, Viteška brigada bila u centru borbe i da je Mario Čerkez komandovao tom brigadom. Kao zapovednik, učestvovao je u napadima na Vitez, Stari Vitez i Večerisku. Ipak, i pored njegovog prisustva na vojnom sastanku 15. aprila, Pretresno veće nije uvereno izvan razumne sumnje da Mario Čerkez snosi bilo kakvu odgovornost za napad na Ahmiće. Za taj napad je odgovoran Četvrti bataljon vojne policije, koji nije bio pod njegovom komandom... Pretresno veće takođe nalazi da je kao zapovednik Viteške brigade, Mario Čerkez bio odgovoran za nezakonit i nehuman tretman zatvorenika u zatočeničkim objektima Vitezu, i da je Dario Kordić odgovoran za nezakonito zatvaranje u oblastima u kojima je imao vlast. Ipak, logore je vodila vojska i dokazi nisu takvi da dozvoljavaju da se izvuče bezbedan zaključak da je Dario Kordić bio povezan sa načinom na koji su zatvorenici tretirani ili da je takav tretman bio deo opšteg plana ili namere. Pretresno veće nalazi da je postojao obrazac razaranja i pljačke u svim mestima napadnutim od strane HVO kao i da je HVO namerno gađala džamije i druge religijske i obrazovne institucije. Sve je to bilo deo opšteg plana, i optuženi su bili upleteni u zločine gde je ustanovljeno da su odgovorni za napade. U vezi sa tačkama o navodnom progonu, Pretresno veće nalazi, uz nadmoćne dokaze, da je postojala kampanja progona usmerena protiv bosanskih Muslimana tokom perioda navedenog u Optužnici u Centralnoj Bosni. To je poprimilo oblik najekstremnijih vidova progona, tj. napada na gradove i sela praćene razaranjem i pljačkom, ubijanjem, ranjavanjem i zatvaranjem. Cilj kampanje je bio zamena populacije bosanskih Muslimana. Pretresno veće odbija navode odbrane da se ti događaji mogu pripisati građanskom ratu i da su bosanski Hrvati bili u defanzivi i da su oni bili žrtve progona... Kakve god položaje da su imali (optuženi), dokazi ne potkrepljuju tvrdnju da je Dario Kordić bio u najvišim ešalonima vođstva bosanskih Hrvata ili da je zamislio kampanju progona. On je bio regionalni lider i sa entuzijazmom je učestvovao u opštem planu progona planiranjem, pripremom i naređivanjem onih delova kampanje koji su spadali u njegovu sferu ovlašćenja. Kao što je već napomenuto, Pretresno veće nalazi da je Mario Čerkez, kao zapovednik Viteške brigade, učestvovao u napadima na Vitez, Stari Vitez i Večerisku. To je bio vrhunac kampanje progona. Optuženi je igrao svoju ulogu u toj kampanji zapovedajući trupama uključenim u neke od incidenata; kao takav je bio saučesnik...

Pretresno veće nalazi da Dario Kordić nije imao ovlašćenja niti da spreči zločini niti da kazni počiniocima i stoga ne može biti odgovoran po članu 7 (3) Statuta. Sa druge strane, Mario Čerkez je znao za predstojeće napade na Vitez, Stari Vitez i Večerisku od strane jedinica pod njegovom komandom. On je propustio da preduzme potrebne mere da spreči te napade, propustio je da kazni one koji su bili odgovorni za njih, i stoga je odgovoran po članu 7 (3) u pogledu zločina koji proističu iz napada na te tri lokacije. Konačno, Pretresno veće prihvata praksu nedavno odobrenu od strane Žalbenog veća u odnosu na kumulativne osude. Kao rezultat toga, optuženi će biti oslobođeni onih tačaka za koje bi kumulativne osude bile neodgovarajuće."

Pretno veće je ustanovilo sledeće po tačkama optužnice:

"Tačke 1 i 2: zločini protiv čovečnosti (progoni).

Tačka 1: Dario Kordić - kriv

Tačka 2: Mario Čerkez - kriv

Tačke 3 - 6: povrede zakona i običaja rata (nezakonito zatvaranje civila).

Tačke 3 i 4 : Dario Kordić - kriv

Tačke 5 i 6: Mario Čerkez - kriv

Tačke 7-20: zločini protiv čovečnosti, teške povrede Ženevskih konvencija, povrede zakona i običaja rata (ubistvo, namerno ubijanje, nečovečna dela, namerno nanošenje velikih patnji ili teških telesnih ili zdravstvenih povreda, nečovečni postupci)

Tačke 7, 8, 10 i 12: Dario Kordić - kriv

Tačke 9, 11 i 13: Dario Kordić - nije kriv

Tačke 14, 15, 17 i 19 : Mario Čerkez - kriv

Tačke 16, 18 i 20: Mario Čerkez - nije kriv

Tačke 21 i 22: zločini protiv čovečnosti i teške povrede Ženevskih konvencija (zatvaranje, nezakonito zatvaranje civila)

Tačke 21 i 22: Dario Kordić - kriv

Tačke 23-28: teške povrede Ženevskih konvencija i kršenje zakona i običaja rata (nečovečno postupanje, korišćenje živih štitova, uzimanje talaca)

Tačke 23-28: Dario Kordić - nije kriv

Tačka 29-31: zločini protiv čovečnosti i teške povrede Ženevskih konvencija (zatvaranje, nezakonito zatvaranje civila, nečovečno postupanje)

Tačke 29-31: Mario Čerkez - kriv

Tačke 32-36: povrede zakona i običaja rata i teške povrede Ženevskih konvencija (okrutno postupanje, uzimanje talaca, nečovečno postupanje)

Tačke 32, 34 i 36: Mario Čerkez - nije kriv

Tačke 33 i 35: Mario Čerkez - kriv

Tačke 37-42: teške povrede Ženevskih konvencija, kršenje zakona i običaja rata (opsežno razaranje imovine, bezobzirno razaranje koje nije opravdano vojnom nuždom, pljačka)

Tačka 37: Dario Kordić - nije kriv

Tačke 38 i 39: Dario Kordić - kriv

Tačka 40: Mario Čerkez - nije kriv

Tačka 41 i 42: Mario Čerkez - kriv

Tačke 43 i 44: kršenje zakona i običaja rata (razaranje ili oštećenje verskih institucija ili ustanova namenjenih obrazovanju)

Tačka 43: Dario Kordić - kriv

Tačka 44: Mario Čerkez - kriv".

Sudija Ričard Mej se potom obratio optuženima:

"Oba optužena su osuđena za brojne zločine. Svi su oni potekli iz iste opšte namere koja je dovela do progona i "etničkog čišćenja" bosanskih Muslimana u dolini Lašve i okolini. Rezultirajuća ustaljena kampanja je uključivala uzastopne napade na sela i gradove koje su karakterisali nemilosrdnost i divljaštvo i u kojima nije pravljena razlika prema starosnom dobu žrtava; mladi i stari su ili ubijani ili proterivani i njihove kuće su paljene. Ukupan broj mrtvih možda nikada neće biti poznat, ali on dostiže stotine, sa hiljadama proteranih. Zločini ovog stepena varvarizma ne mogu biti teži i oni koji su u njima učestvovali moraju očekivati presude proporcionalne ozbiljnosti da se obeleži uvreda međunarodne zajednice.

Dario Kordiću, ustanite,

Vaša uloga u zločinima je bila važna. Kao regionalni politički lider u Centralnoj Bosni, sa posebnim autoritetom u dolini Lašve, bili ste efektivni politički zapovednik u oblasti gde je najveći deo zločina počinjen. Kao što je već napomenuto, Pretresno veće nije prihvatilo navode Tužilaštva u punom obimu i nije ustanovilo da ste bili u najvišim ešalonima rukovodstva kampanje progona. Takođe, oslobođeni ste optužbi za neke zločine koji proističu iz individualnih akata terora i masakra u Stupnom Dolu. Shodno tome, nećete biti osuđeni kao arhitekta progona ili glavni pokretač. Svejedno, ipak ste učestvovali u kampanji sa entuzijazmom i igrali ste instrumentalnu ulogu u ofanzivama u dolini Lašve u 1993, posebno naređujući napad na Ahmiće i druga sela u aprilu 1993. Za svoju ulogu u toj užasnoj epizodi zaslužujete adekvatnu kaznu. Činjenica da ste bili političar i da niste uzeli stvarnog učešća u sprovođenju zločina ne pravi razliku; igrali ste svoju ulogu isto kao i ljudi koji su povlačili obarač. I zaista, činjenica da ste bili lider čini zločine težim. Niste pružili olakšavajuće okolnosti i one ne postoje. Pretresno veće smatra da će se vaš sveukupni zločin najbolje ogledati u jednoj osudi.

Dario Kordiću, osuđeni ste na 25 godina zatvora."

Sudija se potom obratio *Mariu Čerkezu:*

"Vaša pozicija je drugačija od vašeg saoptuženog. Vi ste bili vojnik i zapovednik HVO srednjeg ranga. Pretresno veće je uzelo u obzir da niste imali prethodnog iskustva u komandovanju i da vas ništa u vašem ranijem životu nije moglo pripremiti na to. Ipak, vi ste bili zapovednik Viteške brigade tokom perioda užasnih događaja u dolini Lašve i predvodili ste je u napadima koji su rezultirali smrću civila i razaranjem. Iako je Pretresno veće utvrdilo da vaše jedinice nisu učestvovala u masakru u Ahmićima, vi ste imali svoju ulogu u kampanji progona, koja je još teža zbog vaše uloge kao zapovednika. Iako je bilo pozitivnog svedočenja o vašem karakteru i ličnosti, nijedna od iznetih stvari ne predstavlja olakšavajuću okolnost koja bi ublažila ove međunarodne zločine. Pretresno veće smatra da će se vaš sveukupni zločin najbolje ogledati u jednoj osudi.

Mario Čerkez, osuđeni ste na 15 godina zatvora."

Period koji su optuženi proveli u pritvoru uračunava im se u trajanje izrečene kazne. Odbrana Darija Kordića je 12. marta 2001 .g. uložila žalbu na presudu. Odbrana Marija Čerkeza je 12. marta 2001. uložila žalbu na presudu. Tužilaštvo je uložilo žalbu na presudu 13. marta 2001. Poslednja statusna konferencija je održana 22. juna 2001. godine.

Odluke

Odluka Žalbenog veća u predmetu Jelisić:

Pretresno veće je pogrešilo kada je utvrdilo da kod Jelisića nije postojala "specifična namera" neophodna za postojanje dela genocida.

Petog jula 2001. godine Žalbeno veće u sastavu sudija Šahabudin, predsedavajući Vorah, Vald, Pokar i Njeto-Navija, donelo je presudu u predmetu IT-95-10 kojom je *Goranu Jelisiću* potvrdilo kaznu od 40 godina zatvora.

Žalbeno veće je postupalo na osnovu žalbe Tužilaštva i odbrane na presudu Pretresnog veća:

Tužilaštvo je izjavilo žalbu na oslobađajuću presudu po tački genocida.

Žalba Tužilaštva sadrži tri osnova. U trećem, najvažnijem, osnovu žalbe Tužilaštvo navodi da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo kada je zaključilo da je, za postojanje dela genocida iz čl. 4 Statuta Tribunala, potrebno takvo stanje svesti koje uključuje *dolus specialis*, umesto šireg pojma opšte namere. Dalje, Tužilaštvo je istaklo da je Pretresno veće pogrešilo kada je ustanovilo da nije dokazano van razumne sumnje postojanje plana o uništenju muslimanske etničke grupe u Brčkom, kao i da je Pretresno veće pogrešilo kad je ustanovilo da su dela Jelisića nasumične radnje ubistva koje su proistekle iz poremećene ličnosti i koje su činjene iz zadovoljstva, te da ista nisu izraz rešenosti da se etnička grupa kao takva uništi delimično ili u potpunosti.

Tužilaštvo je istaklo da je u oba slučaja Pretresno veće pogrešno utvrdilo činjenično stanje i pogrešno primenilo pravo.

Postupajući po izjavljenim žalbama, između ostalog, Žalbeno veće je ustanovilo da za postojanje dela genocida "namera koja se traži je namera da se uništi, delimično ili u potpunosti, nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa jednim od zabranjenih dela nabrojanih u članu 4 Statuta. Žalbeno veće smatra da je Pretresno veće mislilo na tu nameru kada je govorilo o *dolus specialis*. Žalbeno veće smatra da postojanje plana ili zvanične politike nije element pravnog bića krivičnog dela genocida, iako on može biti od pomoći prilikom dokazivanja... Žalbeno veće smatra da to što je Pretresno veće pogrešno primenilo standard iz pravila 98 bis (B) dovelo do netačne ocene dokaza. Međutim, u okolnostima ovog predmeta, Žalbeno veće ne smatra da bi bilo prikladno ukinuti oslobađajuću presudu i vratiti predmet na dalji postupak."

Odbrana Gorana Jelisića je izjavila žalbu na izrečenu kaznu po tačkama optužnice (ukupno 31 - i to za kršenje zakona i običaja ratovanja i zločine protiv čovečnosti) za koje se *Goran Jelisić* izjasnio da je kriv.

Žalbeno veće je zaključilo da odbrana kao protivžalilac nije pokazala da je pogrešno primenjeno diskreciono pravo Pretresnog veća pri odmeravanju kazne.

Odluka Pretresnog veća u slučaju Sikirice:

Pretresno veće III je na kraju dokaznog postupka optužbe, na ročištu 21. juna 2001. godine, usmeno saopštilo odluku da usvaja zahtev odbrane Duška Sikirice, i da Sikiricu oslobađa optužbi za genocid i za saučesništvo u genocidu.

Duško Sikirica je bivši komandant logora Keraterm u blizini Prijedora, i pored optužbi za genocid, optužen je i za zločine protiv čovečnosti i za kršenje zakona i običaja rata.

Tužilaštvo je istaklo da je predočeno dovoljno ubedljivih dokaza da su logori u okolini Prijedora bili deo plana za svesno uništenje muslimanskog i hrvatskog stanovništva, kao i da je Sikirica svesno učestvovao u genocidu u Prijedoru, sa namerom uništenja vođstva prijedorskih Muslimana, tj. dela etničke i verske grupe kao takve.

Zastupnik Duška Sikirice, Majkl Grivs (Michael Greaves) je istakao da je tačno da je Tužilaštvo iznelo dokaze da je Sikirica lično učestvovao u prebijanjima i ubistvima zatvorenika, ali da to nije radio u nameri potpunog ili delimičnog uništenja grupe kao takve. Po rečima, Grivsa, u Keratermu je tokom leta 1992. godine ubijeno "svega 300 ljudi" što je "mali broj u odnosu na ukupno stanovništvo Prijedora."

Pretno veće je ustanovilo da Tužilaštvo nije uspelo da dokaže postojanje namere uništenja nacionalne, verske, etničke ili rasne grupe kao takve, a što je neophodni i osnovni element krivičnog dela genocida iz člana 4 Statuta Tribunala, te je stoga Duška Sikiricu oslobodilo optužbi za genocid i saučesništvo u genocidu. Pretno veće je istaklo da nisu prezentirani dovoljno ubedljivi dokazi da bi se mogla, kod optuženog Sikirice, ustanoviti neophodna specifična namera uništenja grupe.

UN: Izbor 27 ad litem sudija

Na 102. plenarnoj sednici, održanoj 12. juna 2001. godine, Generalna skupština UN je izabrala 27 ad litem sudija Tribunala.

Ad litem sudije:

Karmen Maria Argibej (Carmen Maria Argibay) - Argentina, Hans Henrik Bridenšolt (Hans Henrik Brydenscholt) - Danska, Gibri Kamara (Guibril Camara) - Senegal, Žakin Martin Kanivel (Joaquin Martin Canivell) - Španija, Romeo Kapulong (Romeo T. Capulong) - Filipini, Artur Časkalson (Arthur Chaskalson) - Južna Afrika, Morin Harding Klark (Maureen Harding Clark) - Irska, Fatomata Diara (Fatoumata Diarra) (Mali), Albin Eser (Albin Eser) - Nemačka, Mohamed El Habib Fasi Fihri (Mohamed El Habib Fassi Fihri) -Maroko, Klod Hanote (Claude Hanoteau) - Francuska, Hasan Bubakar Jalo (Hassan Bubacarr Jallow) -Gambija, Ivana Jan (Ivana Jan) - Češka, Per - Johan Lindholm (Per-Johan Lindholm) - Finska, Rafael Njeto-Navia (Rafael Nieto-Navia) - Kolumbija, Mauro Politi (Mauro Politi) - Italija, Voninbolana Rasazanani (Vonimbolana Rasoazanany) - Madagaskar, Ralf Riaki (Ralph Riachy) - Liban, Amarit Sing (Amarjeet Singh) - Singapur, Alber Henrik Joan Svart (Albertus Henricus Joannes Swart) - Holandija, Đerđ Šenazi (Gyorgy Szenasi) - Mađarska, Čikako Taja (Chikako Taya) - Japan, Krister Telin (Krister Thelin) - Švedska, Kristin Van Der Vinger (Christine Van Den Wyngaert) - Belgija, Vladimir Vasilenko (Volodymyr Vassylenko) - Ukrajina, Lal Čand Vorah (Lal Chand Vohrah) - Malezija, Šeron Vilijams (Sharon A. Williams) - Kanada.

Ad litem sudije, za razliku od stalnih sudija Tribunala, neće potvrđivati optužnice i usvajati pravila postupka. Takođe, ad litem sudije će biti angažovane samo u prvostepenim a ne i u drugostepenim postupcima. Prvih šest ad litem sudija će učestovati u tri nova suđenja pred Tribunalom u septembru, i pretresna veća u ovim postupcima će biti sastavljena od dva ad litem i jednog stalnog sudije. Prema predviđanjima, izbor ad litem sudija će omogućiti Tribunalu da umesto 2017, završi sva suđenja, istina samo u prvom stepenu, do 2009. godine.

Sledeći broj (16): Suđenje generalu Krstiću

